OCTAV DESSILA

TURBĀ

ROMAN

MIRACOVICI

TURBĂ

OCTAV DESSILA

TURBĂ

ROMAN

EDIȚIA IV-a

Editura „CARTEA ROMÂNEASCĂ" București

OPERELE LUI OCTAV DESSILA

DRAGOMIR VALAHUL, roman.

ZVETLANA, roman, ed. VII-a, Editura „Cartea Românească".

BUCUREȘTI, ORAȘUL PRĂBUȘIRILOR, roman, ed. III-a, Editura „Cartea Românească".

NOROIU, roman, ed. V-a, Editura „Cartea Românească"

NEASTÂMPĂR, roman, ed. V-a, Premiul „I. Al. Brătescu-Voinești", al Societății Scriitorilor Români, pentru roman, anul 1935, Editura „Cartea Românească".

CARTEA CU MINCIUNI, nuvele și schițe umoristice.

TURBĂ, roman, ed. III-a, Editura „Cartea Românească".

UN OM CARE DĂ PALME VIEȚII, piesă în 3 acte, jucată pentru prima oară pe scena Teatrului Național din Iași, în ziua de 18 Febr. 1938.

DOUĂ CHEMĂRI, roman, ed. III-a, Editura „Cartea Românească".

IUBIM, Început de viață, roman, ed. IV-a, Editara „Cartea Românească".

IUBIM, Sfârșit de viață, roman, ed. III-a, Editura „Cartea Românească".

SUB TIPAR:

FATA ARHIVARULUI, piesă în 5 tablouri.

Ana-Maria, această carte am tipărit-o pentru tristeţile şi bucuriile tale, înghemuite de-avalma în puţinii tăi ani.

O. D.

CAP. I.

HANUL DUGHIANĂ AL DOMNULUI MIŞILIM AFTALION

Au dat de mult în copt merele. Şi tot de atât de mult jinduiau la ele ochii Petruţei. Le însoţise zi cu zi rumenirea. Le privise depe prispa casei cum prind mai întâiu un galbăn mort, de piele în care nu mai străbate sângele, şi cum apoi, în spre Sân Pietru, se rumenesc tot mai aprins din focul soarelui.

Cât i-au mai chinuit poftele!

In sat s'au şi cules de prin unele grădini. Sânt câteva zile de când copiii şi-au şi înfipt colţii în ele. Nu mai departe azi, când s'a dus la dughiana lui Mişilim să-i umple şipul cu gaz, a întâlnit vreo doi, trei mucoşi, văzându-i şi auzindu-i cum fiecare se lăuda către ceilalţi că mărul lui e mai mare, mai roşcov şi mai dulce. Şi ca să le dovedească dulcenia muşcau din ele lung şi lacom, bucăţi mari pentru gurile lor cu gingiile încă plăpânde, ca apoi să plescăe bălos şi să le toace miezul în râş-

niţa dinţilor cu acea satisfacţie în ochi care spunea mai mult decât oricare cuvânt cât de dulce le e mărul.

Privindu-i, Petruţei i s'au umezit buzele. Iar în gură a simţit isvorându-i apă, de te miri cum şi de unde atâta, de a trebuit să înghită de câteva ori la rând.

A întors capul să nu-i mai vadă şi a ţinut uliţa înainte spre dughiana lui Mişilim, jurându-şi cu glasul mut al gândului că, fie şi de i-o sdreli capul, ea tot o să smulgă un măr din grădină.

„Iac'aşa, baremi unul! Ce, nu sunt ale mele? Aşa mi-au şoptit ţaţele din uliţa noastră. Ba chiar şi jupânu' Mişilim. Tot ce a rămas e depe urma lui alde tata. Şi pământ, şi case, şi vite. Nu mi-a spus la fel şi duduca Gliceria? Că duduca Gliceria toate le ştie câte se întâmplă în sat! Că de, la Curtea boierului trebue să se ştie toate!"

Işi simţi ochii fierbinţi. Ii atingeau în funduri arzându-i şfichiuiri de flacări în vâlvătae. Flacările unui foc pe care de mult îl purta în piept Petruţa lui Ion a Petrii. Şi a spune de mult, nu e tocmai aşa de potrivit pentru cei 15 ani ai ei. Dar, de câţi îşi mai aminteşte din aceştia şi de le poate cuprinde deapănul, ea nu se află decât un copil chinuit. Un copil lovit pentru toate câte se întâmplă în casa lor.

„In casa lor!"

Acum ştie că e numai a ei casa, şi pământul,

şi vitele, şi grădina cu meri în spre care îi jinduie ochii, dar ce poate face ea la 15 ani ca să ia aminte şi ceilalţi că ale ei sunt toate şi că din ale ei trăeşte şi tătânu-su vitreg!? Nimic! Va trebui să rabde înainte. Până când să o tot spurce, însă, sudălmile omului străin din casă? Până când să o tot bată, ca s'o poată vedea plângând hainul, şi apoi din nou s'o lovească, precum ca să nu mai plângă?

I-au dat lacrimile. Petruţa le simte îmbulzindu-i-se pe subt pleoape şi înceţoşându-i luminile. Plânge. Plânge numai cu ochii, plânsul pe care nu-l vrei dar care te birue.

De abia îşi mai târâie paşii prin sgrunţii uliţei. Eri a plouat şi azi soarele a ars nevoie mare, de a copt pământul aşa cum l-au tocat urmele cotiugarelor şi umbletul drumarilor. Şi ea îl calcă având tălpile goale, căci nu-i încă vremea încălţărilor. Şi pentru ea, vremea încălţărilor nu e nicicând.

Bănuind că la dughiana jupânului Mişilim ar putea întâlni oameni din sat, Petruţa îşi frecă ochii să spargă grăunţii lacrimilor şi să le usuce urma. Cum a tot purtat însă şipul de gaz, când într'o mână când în cealaltă, Petruţa a simţit usturimi şi înţepături crâncene, ca şi cum mii de viespi i-ar fi împuns gropniţele ochilor. Inciudată, s'a frecat înainte, de astădată cu mâneca suflecată a cămeşii, topind în ea sporul de lacrimi isvorît din iuţimea gazului. Apoi şi-a ridicat capul în soare şi în

vânt să i se limpezească luminile şi să i se vânture roşaţa.

Călca leneşă, dornică să mai zăbovească. In dughiana jupânului Mişilim oricând e un om. Deoe s'o vadă plânsă! Nu mai e în anii când plânsul nu-i de ruşine. Acum e fată răsărită şi ar vrea să n'o mai audă şi să n'o mai vadă nimeni plângând. Ştie că nu-i om în sat care să nu-i fi auzit ţipătul când se năpustea asupra ei huiduma din casă. Ba unii din megieşi se iţeau atunci peste zaplazuri şi îi mai şi strigau:

— Las-o, măi Dumitre, c'ai s'o sminteşti la cap.

Acum, însă, şi de-ar omorî-o în dupaci, vrea să-şi acopere bătăile. Ii e ruşine să se ştie în sat că e bătută. Că o mai striveşte în picioare şi că încă o mai ameninţă cu tunsul părului.

Când aproape să dea în şoseaua mare, a apărut în capul uliţei Ţuţurcă Ghinăraru. Izăltatul satului a zărit-o. Ochii lui Ţuţurcă, agitaţi de neastâmpărul minţii sdruncinate şi aprinşi de basamacul domnului Mişilim, s'au oprit un răstimp asupra Petruţei. Recunoscând-o, şi-a opintit glasul într'un răbufnet:

— Drepţi!... Pentr'onor, sabia! şi a prezentat milităreşte, în chip de cinste cuvenită Petruţei, lemnul agăţat de brâu prin mijlocirea unor curmeie de cânepă.

Petruţa şi-a simţit inima închircită. Şi nu de spaimă. Ţuţurcă Ghinăraru nu mai înfricoşa pe nimeni în Cotu-Vameş. Era al copiilor ca

un câne blând. Se puteau juca oricum cu el toţi plozii satului. Ba, când nu-i auzeau strigătele răsbind de prin uliţi vecine, copiii se căinau amarnic şi erau trişti în joaca lor săracă. Le lipsea *comandantul*, şi în Cotu-Vameş numai Ţuţurcă Ghinăraru putea fi comandant.

Nu i-a fost frică Petruţei de Ţuţurcă nici când a fost mică, când o lua în braţe şi o ridica până la Dumnezeu — că ea fata lui Dumnezeu era după socotelile lui Ţuţurcă, — dar-mi-te acum, la 15 ani împliniţi!

I se închircise totuşi inima fiindcă orice întâlnire cu izăltatul satului îi sgândărea în dureri. Nebunul nu a fost întotdeauna nebun. Când s'a născut ea ca fată a lui Ion a Petrii, minţile lui Ţurcan Oieru nu erau sărite. Numai de vreo zece ani s'a stricat la cap, sărmanul. Cam la o scurtă vreme după ce s'a întors din militărie. Că chiar de acolo, din armată, i se trage buba, spun înţelepţii satului. Cică l-ar fi tot lovit în cap cu mânerul săbiei un vagmistru de călăraşi, până ce într'o bună zi mi ţi l-o zăpăcit de minţi. Iar gradaţii numai în izbaiuri îl ţineau. Cum să nu se strice la cap, arăcan de el!

Apoi, ca oricare nebun, şi-a mai găsit un naş printre şugubeţii dughianei domnului Mişilim. Din Ţurcan Oieru i-au tras porecla Ţuţurcă. Ţuţurcă Ghinăraru, precum ca să se potrivească aiurelilor lui de comandant. Şi de

atunci a murit Ţurcan Oieru pentru toţi din sat, ca să trăiască numai Ţuţurcă Ghinăraru.

Că huiduma din casă o bate, a ştiut şi Ţurcan cel dus şi o ştie şi Ţuţurcă cel rămas. Şi ochii de nebun văd. Şi inima de ziăltat scânceşte la câte-o durere a lumii.

Sărit fiind, sufletul lui Ţuţurcă nu are taine. Ce are în el şi ce-l doare, de-l mai poate durea ceva, strigă pe uliţi. Petruţa ştie că de câte ori se întâlneşte cu Ţuţurcă, sentinţa lui de nebun trebue să cadă dreaptă pe durerile ei. După ce o salută, prezentându-i sabia până ce trece de el, îi sare iar înainte sunând din toate tinichelele atârnate pe dânsul, ca din poziţia de *drepţi* pe care singur şi-o comandă de câte ori se opreşte, să strige cât îi dă pieptul voe:

— Să trăiască Petruţa lui Ion a Petrii, — şi după o pauză, cu capul întors spre casa Petruţei, să continue cu un şi mai mare urlet: Huideo, Dumitre Geană Albă.

Atât. Din nou un salt, iarăşi o prezentare a lemnului în chip de sabie şi pleacă încotro l-o duce uliţa pe care se află. Căci ţintele lui Ţuţurcă sunt acolo unde duc cărările, iar locul unde-l poţi afla acolo unde i se sleesc puterile: subt un pom, după o casă părăsită, în vreun coşar descoperit, în şura domnului Mişilim sau în tufele cimitirului. Şi mai ales în aceste din urmă, alături de mogâldeţele morţilor pe cari îi cunoaşte după gropi, după strâmbătatea

crucilor şi după pălămida care le înnăbuşe somnul cel fără de capăt. Şi îi cunoaşte Ţuţurcă Ghinăraru mai bine de cât oricare din sat, şi decât satul întreg, pentrucă el nu a lipsit dela nicio îngropăciune. Pe toţi i-a dus, şi în fruntea tuturor înmormântărilor a fost el, comandantul paradei, în ţinută de sărbătoare, cu toate decoraţiile ce şi le-a putut înjgheba de prin gunoaie, cu sabia de lemn în umăr, cu pene de gâscă şi de cocoş la un rest de chipiu ofiţeresc şi cu ochii în flacările ochilor de nebun.

După ce i-a strigat ca de obicei şi după ce a trimes şi lui Geană Albă sudalma sa pentru câinoşenia sufletului de varvar huiduindu-l, a închinat sabia şi a plecat spre cine ştie ce vedenie a minţii lui rătăcite.

Din capătul uliţei Petruţa a întors capul pe furiş, să vadă ce face. Ţinea linia drumului, privit din porţi doar de câni somnoroşi. Copiii erau la şcoală şi satul fără copii e leşinat şi uscat, fie de l-ar străbate şi o sută de nebuni, nu numai unul.

Că nu-l mai lătrau câniі, nu e de mirare. Pe el îl cunoşteau javrele mai bine ca pe oricare altul. Il lăsau să intre şi în ogrăzi, fără ca măcar să-l mârâie. Şi tot fără să-l mârâie îl lăsau şi să plece, chiar dacă se înavuţia nebunul cu vreun lucru din gospodăria omului.

Cu câniі se înţelegea Ţuţurcă Ghinăraru mai bine decât cu oamenii. Şi parcă şi mai miloşi decât oamenii erau pentru el câniі. Când îl în-

ţepau durerile prea crud în picioare şi se desfăcea la oblojeli, de se întâmpla să se găsească lângă oameni, oamenii fugeau de dânsul. In văzul rănilor putrede cari îi scorburau carnea din tălpi până aproape de genunchi, îşi astupau ochii, scuipau şi plecau. In locul lor veneau însă câni, să-i lingă putreziciunile până la viu, să-i cureţe de scursori oblojelile şi să-l uşureze din cazna unei boale care i-a stricat minţile şi îi găureşte picioarele.

Nici chiar domnul Nicu, agentul sanitar, nu se încumetă să-l *trateze* când rătăceşte Ţuţurcă Ghinăraru prin *sala de consultaţii*. Atunci, domnul subchirurg Nicu Panţâru îl înţeapă numai în vine şi apoi îl dă afară. La picioarele ızăltatului nici nu se uită. Lumea care se mai află la *consultaţii*, îşi aduce palmele peste gură şi se vaicăre în sinea ei.

„De ce l-o fi înţepând în vine, că doar nu vinele îl necăjesc pe Ţuţurcă, ci picioarele!"

Şi ar pleca lumea de acolo, că la ce să mai zăbovească, dar niciunul nu îndrăsneşte să facă altceva de ce face gloata. Şi gloata stă, aşa că stă şi fiecare până ce domnul subchirurg îi va pune în palmă un praf, având a amesteca în explicaţia care însoţeşte leacul şi vorbe multe, neînţelese şi grele la ţinere de minte, în aşa fel ca să se minuneze *pacientul* de cunoştinţele lui, dar fără să se lumineze şi de cum şi ce fel să facă omul cu praful.

Ei, l-ar arăta el pe Ţuţurcă Ghinăraru medi-

tului de plasă, când trece cu trăsurica şi când numai din trăsurică întreabă: — Toate bune, Nicule? şi l-ar putea interna şi în târg, la Precista, sau la Iaşi la Socola, dar, cum să rămâie satul fără distracţie! Ce să se facă plozii fără de Ţuţurcă, şi cine să mai înveselească dughiana lui Mişilim? Mai ales dughiana lui Mişilim?

Ajunsă în şoseaua mare, Petruţa a cotit la dreapta, străbătând mai întâiu depărtarea cu ochiul şi apoi cu piciorul, în spre răscrucea şleaurilor, unde, de când a apucat ea şi chiar alţii mai vârstnici, stă într'o râlă hanul dughiană al domnului Mişilim Aftalion, numit, după cum şi firma dovedeşte: *Hanul din 3 Colţuri*.

Aşa e botezat hanul, şi numai el e botezat din toată gospodăria domnului Mişilim. Tot ce mai e înlăuntru şi chiar înafară de casă, în curte şi în şuri, trăeşte în legea iudaică, cea veche şi habotnică, aşa cum a auzit-o de mic domnul Mişilim în sinagogile joase şi înghemuite depe Strada Sucedava, a oraşului de peste apa Moldovei.

Şi ce e în curte şi în şuri tot în legea iudaică trăeşte, deoarece şi gâştile şi vacile domnului Mişilim au în înfăţişarea lor ceva din seminţia lui Israel. Indopate jidoveşte, gâştele, cu ficaţii umflaţi pentru un Purim viitor, au în mersul lor scânceala Ovreicelor grase şi sufe-

rinde, iar în ochii mici şi albaştri, şi, mai ales, în felul strâmb cum privesc ca să vadă numai cu lumina întreagă a unui singur ochi, au ceva luat din chiar căutătura chioară a domnului Mişilim, care mereu îşi suceşte gâtul pentru o privire mai plină.

Vacile, cu oarecari pete gălbui în jurul ochilor şi pe bot, ca nişte pestrui, şi mereu murdare de baligă pe coate şi pe coadă, amintesc şi ele de o durere ovreiască, întinsă în mai toată partea săracă a târgului de peste apă, unde locueşte calicimea semită O durere şi o boală cruntă, care îi macină şi îi împuţinează, împânzind în cartierul mizer un iz de canal şi de putred: cancerul.

In faţa hanului, Petruţa a zărit trăsurica pe două roate a domnului Nicu Panţâru, agentul sanitar. Mai că nu voia să intre. Şi n'ar fi intrat până la urmă, dacă ar fi fost numai după judecata ei, dar acasă o aşteaptă huiduma, că doar el a trimes-o:

— Ia şipu, fă, di gaz, şi du-te la Mişilim să-ţi dea o litră. Să-l însamne şi p'aista şi sâmbătă m'oi descurca eu din datorii.

Şi, poate că unde se codea puţin, a mai îndemnat-o scârnavul:

— E hai, pleacă odată, boala dracului.

L-a luat, a ajuns, şi acum stă în faţa hanului, în cumpănă dacă să intre sau nu.

Legat de un stâlp — sunt mai mulţi în faţa hanului, anume înfipţi ca să aibă drumeţii de

unde să-şi priponească vitele, — calul domnului Panţâru alegea depe jos, din resturile de fân ale altor căruţe poposite şi plecate, firele scăpate udului şi balegei, pe cari, după ce le vântura de praf sufland puternic pe nări în ele, le ronţăia, sporindu-şi în felul acesta tainul, nu prea îndestulat pe semne.

Când s'a apropiat Petruţa de han animalul s'a oprit din alesul firelor şi a ridicat capul şi a privit-o, la început curios, atât cât poate să ne-o arate prin aducerea urechilor în faţă şi încordarea lor, apoi, satisfăcut parcă de recunoaştere, şi-a blegit din nou pâlniile auzului, urmărind-o o vreme cu ochii lui mari şi blânzi.

Ca să mai întârzie puţin, timp în care ochii ei să se mai răcorească, Petruţa s'a apropiat de cal, începând să-l mângâie în creştet şi pe bot. Il mângâia şi îi vorbia:

— Măi Moriţ măi, te mai bate stăpânu-tu când umblă bat?

Calul, fie că a înţeles-o sau că numai o întâmplare a fost, a lăsat capul în jos, ca şi cum ar fi răspuns aprobativ. Şi Petruţa, aflând că pe Moriţ încă îl mai bate domnu Panţâru când îşi bea minţile în târg şi se întoarce în iureş cu brişca, miloasă, s'a apropiat să-l sărute. Moriţ, simţind ce are să se întâmple, şi-a închis pleoapele, ca să-l poată îndrăgi Petruţa pe ochi. Şi după ce l-a sărutat şi le-a deschis din nou, putând să se uite fata lui Ion a Petrii în oglinda globului şi să râdă de cum s'a aflat.

Mai slută chiar de cum a arătat-o anţărţ, de Probajini, o sticlă din iarmarocul venit în târg.

Că îl chiamă Moriţ, n'o ştia numai Petruţa. O ştia satul întreg, pentrucă domnul Panţâru când se întorcea din oraş cu chef, şi aceasta i se întâmplă foarte ades, îi place să mâne iute, şi atunci vai de bietul cal dintre hulubele briştei.

— Hai, Moriţ — de e cel de acum, sau: Hii, Gogule, de e celălalt negru. Aşa Moriţ, aşa Gogule, ca la curse haramilor. Aşa mă, hii, ca acceleratu de Ieşi, spurcăciunilor, — şi dăi în Moriţ şi în Gogu cu codirişca, şi dăi, de se'ntind bieţii cai înebuniţi, ca şi cum o haită flămândă de lupi le-ar ţine urma.

Clopoţelul de deasupra uşii hanului a sunat. Isbeşte în el catul de sus şi atunci sună de se aude până în fundul odăilor unde locueşte domnul Mişilim, jupânul, şi familia, cam de-a-valma şi cam nepotrivit pentru vârsta fetelor, mai ales.

La auzul clinchetului Petruţa s'a trezit din uitarea de-o clipă şi înfricată să nu fi întârziat prea mult, s'a îndreptat de zor spre intrarea hanului. In drum s'a întâlnit cu un sătean îmbâcsit de basamac.

— Bună ziua, Bade Tudose.

— Bună ziua, Petruţo, şi şi-au văzut care încotro de treburile lor.

Când s'a auzit clopoţelul a întors Moriţ capul, pe semne să vadă dacă nu e stăpânu-su

acela care ese din han. De câte ori aude clopoţelul întoarce şi el capul. Urmăreşte şi pe cine intră şi pe cine ese. Şi, fiindcă de multe ori i-a fost dat să fie priponit în faţa hanului, Moriţ îşi cam dă seama despre oricare din sat când trece pe dinaintea hanului dughiană, dacă o să se oprească sau nu. I-a învăţat pe acei cu cărarea uşii domnului Mişilim, şi când i se întâmplă să nu i se potrivească prepusurile, apoi atunci îşi ciuleşte din nou urechile în spre omul care a trecut pe lângă han şi nu s'a oprit, însoţindu-l mai îndelungă vreme cu privirea, ca pe o faptă ciudată ce a scăpat socotelilor lui.

Dacă ar putea glăsui Moriţ şi Gogu, în zece minute ar fi în stare să dea pe faţă mai pe toţi oamenii din sat cu dragoste pentru sângeaca de basamac sau de rachiu, servită de domnul Mişilin Aftalion. Cum, de altfel, în târg ştiu unde să oprească brişca şi fără de smucelele hăţurilor. Pot oricând stabili cu preciziune şi pe ore drumul domnului Nicu Panţâru, de cum scapă din uşa Serviciului Sanitar depe Strada Cuza Vodă şi până ajunge în faţa hanului domnului Mişilim.

Ajunsă înăuntru, Petruţa a găsit în faţa tejghelei cu zeci de şipuri în zeci de culori, pe domnul Panţâru şi pe doamna moaşe, pe nume Zavastiţa Bălău. Ii povesteau domnului Mişilim noutăţi de prin târg, de pe la Prefectură şi de prin magazinele cercetate.

Când a intrat Petruţa, domnul Mişilim tocmai îi întreba dacă nu cumva au zărit-o pe Raia. Raia e una din fetele hangiului, elevă în cursul superior al liceului şi e în gazdă la domnul Osias Aftalion, fratele hangiului.

— Domnule Mişilim, ce să-ţi spun, n'am văzut-o. Dacă n'am văzut-o, pot să-ţi spun că am văzut-o? Nu! Mie nu-mi place să duc oamenii. In sfârşit, dumneata ştii. O, cred că ţi-ar face plăcere să zic da, dar, pot eu minţi, Domnule Mişilim, eu, un oficial, un om a cătării, şi de, de obraz!? Hai, Domnule Mişilim? şi cu ochii căuta să străbată prin uşa întredeschisă, de din dosul tejghelei, în spre odăile de locuit, unde ar fi dorit măcar o umbră să afle. O umbră care să-i ungă ochii cu miere. Umbra unei alte fete a domnului Mişilim, domnişoara Debora, pe care de mult a pus ochii domnul Panţâru, şi despre care, de altfel, nu se sfieşte să declare intimilor, că el o curtează cavaler, cu intenţii de om serios, nu de hahaleră.

— Nu, Domnule Subchirurg, cum să minţi dumneata! confirmă hangiul, în timp ce doamna moaşe Zavastiţa Bălău, îl plesnea pe agentul sanitar cu toate bicele ochilor.

— Nici dumneata, Coană Moaşe?

— Doamnă, pardon, că doamnă am mai fost şi chiar o să mai fiu, răspunse ea oţărît şi privind semnificativ spre domnul Nicu Panţâru. Nici eu. Probabil că fata era la şcoală şi, să-ţi

spun drept, pe la domnul Osias nici n'am dat astăzi. N'am avut nimic de târguit din ale stămbăriei.

Cât timp au vorbit doamna moaşe şi domnul Panţâru cu hangiul, Petruţa a tăcut, mulţumită că intrarea ei n'a fost luată în samă. Numai când a pus domnul Panţâru mâna pe ultimul păhăruţ şi a urat hangiului şi coanei moaşe:

— Ei, în sfârşit, hai noroc şi să trăiţi şi să ni se împlinească poftele, — numai atunci a dat agentul sanitar cu ochii de Petruţa.

— A, uite şi pe fata lui Ion a Petrii! Ce mai faci, Petruţo? Da mare ai crescut! şi a mângâiat-o pe păr şi obraji. Da pârlitul ăla de Geană Albă te mai bate, bate-l-ar moartea în cap cu coasele?

Petruţa nu a răspuns. Şi-a înfipt doar capul în piept, ruşinată oarecum de întrebare.

— Da hai odată şi lasă fata în pace, interveni doamna Zavastiţa Bălău, bănuindu-l necurat pe domnul Panţâru, până şi în mângâierile date fetei. Il cunoştea doară bine.

— Să mergem, în sfârşit, şi agentul sanitar dădu paharul peste cap. Cu bine, Domnule Mişilim.

— Să trăeşti, Domnule Subchirurg, şi mai dă pe 'nserate, de mai spune vreo snoavă sătenilor.

— Dau, cum să nu dau, în sfârşit, că doar aci e Marele Cartier General al Cotu-Vameşului.

— Hai, şi hai odată, Domnule Subchirurg, încheie coana moaşe nerăbdătoare, apăsând cu ironie pe calitatea profesională a domnului Panţâru, nu prea venindu-i bine auzind-o spusă cu voce caldă de domnul Mişilim.

— Bonjur, bonjur, Domnule Mişilim! mai spuse ea, ca să fie sigură că totul s'a terminat.

Din uşe, cu chef cum era domnul Panţâru, şi-a strigat calul.

— Moriţ ,Moriţ, cum îţi mai este? Te-a bătut soarele? Ei, lasă, că o să-ţi ia tata, în sfârşit, o umbrelă.

Domnul Mişilim l-a ajuns însă din urmă.

— Şi dece Moriţ şi nu Gheorghe sau Vasile, Domnule Subchirurg?

— Pentrucă e galbăn la păr, Domnule Mişilim, nu de alta. Zău, să nu crezi cum că, ştii, tocmai eu băiat cu creştere, mi-aş permite o glumă, în sfârşit, care, de, n'ar fi, cum să zic, de fasonul şi de funcţia mea înaltă. Căci eu, aici, continuă domnul Panţâru cu puţină aprindere şi apucând pe domnul Mişilim de un nasture al laibărului, sânt trimis să îndeplinesc, în sfârşit, o operă socială. Da, eu şi doamna moaşe avem un rol, Domnule Mişilim, în Cotu-Vameş. Să înceteze odată, în sfârşit, leacurile băbeşti. Pricepi dumneata? Şi după cum vezi, tocmai eu, om de ştiinţă, să mă dau la un afront, care de, nu intră în educaţia mea! Nici de cum, Domnule Mişiilm. Suflă-ţi în minţi şi, în sfârşit, alungă-ţi părerea asta.

— Mergi, sau o iau pe jos! — mai interveni odată, aproape supărată, doamna moaşe.

— Ba, să avem pardon, sânt cavaler. Dela scară te-am luat, doamnă Zavastiţă, la scări, în sfârşit, te las. Se poate!?

S'au suit în brişcă, doamna Zavastiţa Bălău trebuind a-şi ridica până aproape de genunchi fustele, ca să poată apuca scara de urcat cu talpa pantofului. Şi numai după ce au plecat şi după ce nu s'a mai auzit: Hii, Moriţ, haramule, ca acceleratu de Ieşi, numai atunci s'a întors domnul Mişilim din uşa hanului, amintindu-şi de Petruţa.

— Ce e, Petruţa, ce-ţi vrea inima?

— O litră di gaz, jupâne.

— Pe pitaci, Petruţo, sau pe cridă? o întrebă hangiul ştergându-şi mânile de laibăr, aşa cum face întotdeauna când trece dela servitul unei mărfi la alta.

— Pe cridă, Jupâne. Spunea... (De data asta s'a oprit şi nu a mai numit ca altcând pe huiduma din casă, tata. Domnul Mişilim a băgat de samă schimbarea fetei şi n'a mai scormonit lucrurile, pricepând că acum Petruţa a ajuns la o vârstă când îşi dă sama de cele ce se întâmplă)... că o să treacă sâmbătă, să vă socotiţi.

— Bine fată, să-ţi dau.

I-a luat şipul, s'a îndreptat către un colţ al hanului dughiană şi dintr'o gazarniţă de tablă zincată şi ciocănită a umplut măsura de-o litră.

— O vezi, Petruţo, e rasă. Să nu mai spue Geană Albă că-l trag pe şfoară la măsurătoare. Că nu e sâmbătă să nu se dea la sfadă când ne socotim. Ba că e litra mică, ba că nu-i bun cântaru, ba că 'n basamac a ninosit el apa, că i-am dat poşircă, şi aşa, câte-l treo minţile, toate mi le varsă în obraz, pe gratis. Are el noroc că nu se mânie jupânul Mişilim, altfel nu i-aş mai vinde nimic, şi atunci să vedem ce-ar mai face boier dumnealui, fără dughiana lui jupân Mişilim în Cotu-Vameş.

A bătut cu pumnul unsuros bucăţica de ştiulete de păpuşoi, în chip de dop, şi i-a întins sticla.

— Ia-o fetică, după care şi-a frecat iarăşi palmele de laibăr, de sus în jos şi de jos în sus, după ce a socotit domnul Mişilim că a luat depe ele şi umezeala şi mirosul petrolului.

Tot timpul cât i-a vorbit hangiul Petruţa a tăcut. De câte ori auzea pomenind numele huidumei din casă o fierbinţeală năvalnică i se lăţea în tot corpul, ca şi cum inima şi vinele toate i-ar fi plesnit ca s'o înece în şipotul cald al sângelui.

Hangiul cunoştea năpasta fetii. O aflase din voroava sătenilor. Când se prea întrec în numărul sângeacelor de basamac şi rachiu, aceştia îşi deschid baierile sufletului şi din el îşi scot atunci toate necazurile. Tot ce-i apasă, tot ce le frământă cugetul, tot ce-i îndeamnă la vreo ridicare în contra dreptăţii, la vreo isbelişte

împotriva boierilor sau la vreo judecată cu coase şi cu topoare între ei şi învecinaţii lor din alte sate, pentru vreun pălmac de islaz asupra căruia poftesc amândouă taberele, în crâşme răbufneşte şi din rachiu naşte. O sângeacă, două, trei, şi sufletul li se descarcă fără de nicio opreliştе, fără să le mai rămâie, baremi cât de cât, un gând care să fie numai al lor. Unul îşi jălue nevoile gospodăriei; altul îşi spurcă muierea cu sudălmi înăcrite de drojdii; un altul că, de l-o mai sili priceptoru la bir, o să-l miruiască pe loc, cu mucheа bardei, drept între sprincene, acolo, pe petecul dintre ochi, unde îl vatămă pe el ori de câte ori îl ameninţă cu vânzarea ţoalelor; unul, şi mai hain, că o să înfigă în burta jăndarului furca şi că o să scurme în el ca în otava aprinsă de mucegai, numai şi numai să-şi răsbune de ruşinea fetii, căreia i-a sucit capul şi i-a sădit în pântec copchil; într'un cuvânt, toţi îşi arată durerile şi mai toţi recurg, ca la un ultim sfătuitor, la crâşmari şi hangii, să spue ei dacă nu au dreptate.

— Spune dumneata, Jupân Mişilim..

— Dă-ţi şi dumneata cu părerea, Jupâne...

— E asta o dreptate, Jupâne? Grăeşte, că eşti umblat şi prin alte lumi.

Intrebări la cari domnul Mişilim, datorită inteligenţei rasei lui, răspunde în aşa fel încât nici nu-i aprobă, nici nu-i ataţă, dar nici nu-i

desmeticește, de frică să nu vadă în el un dușman.

— Ei, Gheorghe, dureri ale lumii...

— Ce să-i faci, Bade Prichici! Așa-i tocmala Celui de Sus, care toate le-a făcut. Azi o pierdere și un năcaz, mâne o bucurie și un câștig, și, asta-i viața! Că și de-or fi bune toate, tot rău a fi, Bade Prichici...

— E, e, cum să nu fie ,dar vezi dumneata A Podolencii, tot omului îi e dat să treacă prin ele. Că nu se poate om fără durere și nici șușea fără colb...

Și după ce le răspundea, hangiul îi privea de din dosul tejghelei, de după șipuri și de după covrigii ovreiești, cu singurul său ochi luminos, întorcând capul și sucindu-l din gât așa cum fac gâștele când vor să vadă în plin.

Satisfăcut că nici nu i-a aţâţat și nici nu s'a pus fățiș de-a-curmezișul în drumul părelnicilor lor necazuri, revenea după ochiadele cuprinzătoare, în poziția de odihnă a vederii, cu capul drept între umeri și cu privirea înjumătățită.

Așa a aflat el de năpasta Petruței lui Ion a Petrii. De acolo, de după covrigi și de după șipuri cu basamac și cu piperment, cu rachiu și cu drojdie, i-a auzit el cum o văicăreau.

„— Că dece s'o înhăitat muierea cu tâlharul aista din Onișcani! Nu găsea om în satul ei? Ce, a rămas Cotu-Vameș văduv de bărbați

într'ale lui Dumnezeu, de l-o adus de prin alte părţi!?...

„— Că-şi merită soarta fumeia. Las' s'o bată amu şi s'o jăcue...

„— Ei, da vezi dumneata că nu pi ea o jăcue el, că toată averea e a lui Ion a Petrii, şi că de, cum s'ar zice, pe copchil îl fură, pe biata Petruţa".

Şi tot dela ei a aflat altădată domnul Mişilim, că pe Geană Albă l-a împins cândva necuratul s'o necinstească.

„— Să fi tot numărat vreo nouă ani. Mă rog, aşa au dus vorba în sat vecinii. Că ştii 'neata, din zaplaz în zaplaz, din poartă în poartă, se duce vestea în lume. Cuvântu-i că chiar părinţii lui Iliuţă Ghebosu o scăpat-o. Că-s migieşi şi zaplazu-i numa borte, di să şi vede dela unii la alţii. Ţipa ca din gură de şarpe, biata fată, şi s'au repezit atunci să vadă cum că ce e. Ea nu ştie nici amu ce s'o 'ntâmplat cu dânsa. Ţine minte numa că era s'o bată, dar alde Toader şi Măriuca zic că, după cum o dat peste dânsul, avea alte gânduri scârnavul. Şi că numa când o dat peste el s'o prefăcut că o bate, aşa din te miri care lucru, numa ca să-şi poată dosi fapta..."

După ce Petruţa a luat din mânile domnului Mişilim şipul de gaz, a plecat, fără să fi întors vreo vorbă hangiului despre harţagul la sfadă al huidumei când se iveşte timpul socoatelor. Ar fi dat ea poate răbufnet gândului, dar

prea mare îi era teama de Geană Albă. Dacă ar afla-o tatăl ei vitreg că-şi poartă jăfăniile prin sat, ar ucide-o. Şi ea vrea să trăiască, pentrucă simte — şi asta numai de câteva luni, — că viaţa are ascuns câte ceva pentru fiecare din oameni, şi că din tot ce are ascuns pentru ea, nu i-a dat până acum nimic. O vesteşte, că n'o să fie mereu hăină cu dânsa. Şi, mai ales, noaptea îi strecoară veştile. Noaptea, în miez de somn, când îi încălzeşte carnea şi îi frământă odihna, când adormirea toată e numai un scâncet şi umbletul sângelui un vifor de foc.

Apăsată cum era de frică, în tot ce gândea şi făcea, Petruţa aproape că şi uitase să dea bineţe de plecare hangiului. Abia când a ajuns în uşe şi-a amintit şi numai din pragul ei şi-a întors capul să-i trimeată domnului Mişilim datoria ei de om care părăseşte o casă.

— Bună ziua, Jupâne.

— Cu bine, Petruţo, cu bine, şi să-ţi dea Dumnezeu noroc, că de, slavă Lui, din celelalte ţi-a dat fără sgârcenie!

Şi ca să-şi întregească în gând vorbele, de restul cărora parcă s'a ruşinat să le glăsue, a privit-o cu ochiul cel plin de lumină, din creştet până în tălpi, admirând-o cu atât cât poate spune o privire de om când se lasă să alunece trândav şi moale pe cuprinderea unui trup de femeie bine făcută.

S'a dus până în uşa hanului şi de acolo han-

giul a mai privit-o un timp cum îşi grăbea paşii desculţi prin sgrunţii marginei de şosea. Şi tot privind-o cum îşi mlădia pe salturile mersului corpul fraged şi bine plin în strânsoarea pielei, a dat parcă puţină dreptate şi poftelor lui Geană Albă. Imediat l-a trăsnit însă un gând veninos:

„Hachea e şi ea de vârsta Petruţei".

La ideia că şi pe Hachea, fata lui cea mai mică şi bolnavă, ar putea-o pândi dorinţele vreunuia, domnul Mişilim s'a scuturat de gândul cel veninos, cu scârbă şi cu ură că i-a putut fura, măcar o clipă, sănătatea minţilor.

A scuipat lat, ca şi cum ar fi scuipat în ochii lui Geană Albă, şi s'a întors închizând uşa ca să nu intre zăpuşeala de afară, la locul lui din dosul tejghelei, în aşteptarea rarilor clienţi ai orelor din nămiaza zilei.

Îi aştepta domnul Mişilim dar niciunul nu s'a arătat. Era prea mare năduful şi prea după ospătarea de prânz, când omului îi cade mai bine ca oricare alt lucru, hodina subt un umbrar sau în vreo tindă răcoroasă. Era ceasul când viaţa în sate e lâncedă, când drumurile sunt pustii de umblet şi paturile împovărate de trupuri bolovănoase, cu somn jilav şi greu. Era ceasul când din tot Cotu-Vameş numai domnul Mişilim Aftalion veghia printre clondire ivirea vreunui muşteriu, şi, poate, când numai Ţuţurcă Ghinăraru îi ţinea tovărăşie

trezirii, el, cine ştie pentru ce altă paradă lustruindu-şi tinichelele adunate de prin gunoaie.

Ultimii întârziaţi ai primei jumătăţi din ziua aceea au fost domnul Nicu Panţâru şi doamna moaşe. După ei şi după Petruţa nimeni nu s'a mai arătat pe la han, şi nici pe şosea n'a mai fost zărit vreun drumar.

Nici chiar din odăile locuinţei lui nu se mai auzeau sgomote. Amuţise şi acolo viaţa. Culcaţi, se odihneau şi ai săi. Dormeau duşi, în îmbulzeala promiscuă a Evreilor, cu piepturi desgolite, cu rochii săltate în sbaterea somnului peste genunchi, cu răgâieli şi astmă în gâtul nevesti-si, cu pufuiri calde pe buzele fetelor, cu strigări răsleţe, rupte din visurile băeţilor.

Stătea şi veghia. Veghia cu ochiul cel bun, luminos, la marfa din dughiană, dar mai veghia şi cu cugetul domnul Mişilim la întâmplările cari se ţes în pânza anilor, cum se rostuesc singure şi cum el şi ai lui trebue să treacă prin ele cu baremi *oleacă de câşlig*. Să aibă fetele, mai întâi, încropite casele. Să aibă şi ceva părăluţe depuse în Bancă, pentrucă focul, amarnicul ista de foc, mistue casele şi nu se ştie ce se alege din asigurări.

Să le fie pe urmă băeţilor înjghebat un rost, aşa cum le-a fost făurit lui şi fraţilor lui de către tată-său, Dumnezeu să-l ierte şi să-l apese uşor pământul deasupra. Şi de le-o mai rămâne ceva, să le fie puse la adăpost şi

bătrâneţele lor, că n'ar vrea să cadă povară pe capul copiilor. Aşa cum a făcut tată-său cu ei, o să facă şi el cu ai lui.

Şi gândul domnului Mişilim Aftalion merge departe, înapoia anilor mulţi, căutând în înţeleapta viaţă a tatălui său regulele cari, prin orice greutăţi te-ar purta firul zilelor, tot birui, tot o scoţi la un capăt.

Din când în când îl înţeapă în nări făina de păpuşoi, încinsă puţin. Sau i se opreşte ochiul pe proţapul cu cuie de lemn, unde covrigii, acei *beighiolă* strigaţi pe la orele patru pe uliţele târgului de peste apă, aşteaptă, din ce în ce mai pătaţi de urmele muştelor, să le frângă careva uscăciunea.

Mai e atent domnul Mişilim şi la câte un umblet de şoarece, grăbit să iasă de subt un sac şi să treacă subt altul. Când îi zăreşte, îi ţintue cu ochiul lui singur, ca şi cum ar vrea să-i străpungă cu săgeata luminilor. Se necăjeşte atunci amarnic domnul Mişilim, pentrucă şoarecii îi fac mare pagubă. O încarcă el pe sama muşteriilor, nu-i vorbă, dar altfel, nu i-ar fi câştigul mai mare?

Dar atât mirosul iute al făinei cât şi covrigii şi forfota şoarecilor, nu sunt decât scurte apeluri, la cari hangiul tot pe scurt le răspunde:

„O să mai vântur făina...

„O să îmbii copiii din sat la cumpăratul covrigilor...

„O să pun din nou şoriceoaică..."

După ce micile incidente auditive, vizuale şi olfactice sunt rezolvate, domnul Mişilim cade din nou pe gânduri, apăsat tot mai greu deasupra tejghelei, cu capul sprijinit în mână, ajungându-i uneori câte un buric de deget din mâna care îl sprijină, în chiar orbita ochiului bolnav, înfigându-se în el fără dureri, fiindcă îi e mort şi aproape scurs în întregime ochiul.

Şi gândul îl fură din nou pe poteca anilor mulţi.

Parcă eri s'ar fi întâmplat toate, aşa de bine şi le aducea aminte. Parcă simte încă pe umăr mâna tatălui său atunci când şi-a adunat copiii toţi, i-a îmbrăţişat pe rând, şi închis în odae cu ei le-a trecut taina cea mare. Glasul lui îi vibrează în urechi ca în ziua aceea. Şi tot ca în ziua aceea i se pare şi acum că nu al lui ar fi glasul, şi nici al vreunui mare rabin care cuvântă în vreo sinagogă. Nu! Era un glas care venea mai de sus decât tavanul boltit al sinagogii. Din înălţimi depe unde numai cuvântul lui Dumnezeu scoboară. Acel cuvânt care e numai pentru Evrei.

„Veniţi, veniţi mai aproape. Şi tu Burăh, şi tu Osias, şi tu Mişilim, şi chiar tu Ralma, vino şi tu mai aproape. Sunteţi fraţi, nu e aşa? E, dar mai sunteţi şi Ovrei. Înţelegeţi? Şi Ovreii, ascultaţi voi bine? trebue să-şi ia pildele vieţii din viaţa însăşi a seminţiei lor. Noi, nu avem o ţară, e drept! S'ar părea că am fost scoşi afară din rosturile popoarelor. Că, dacă

nu suntem laolaltă, închişi între graniţele unei aceleaşi patrii, am fi prigoniţi ,sortiţi pribegiei depe un maidan pe altul, depe o coastă de munte pe un liman de apă, sau mai ştiu eu unde! E, nu e aşa! Auzi tu Osias, şi tu Mişilim, şi tu Burăh, şi chiar tu Ralma? Nu e aşa! Dumnezeu nu ne-a dat o ţară pentrucă în locul ei ne-a dat pământul tot să-l stăpânim. Da, da, tot pământul. *Mergeţi, înmulţiţi-vă şi risipiţi-vă pe întreg pământul, că al vostru este,* a spus Dumnezeu, şi după el Moise, şi după Moise alţii, mai deştepţi decât toţi Mahomeţii, Christoşii şi cei câţi mai stau în capul credinţelor. Risipiţi-vă! Aceasta-i poruncă dată Ovreilor, şi de ea trebue să asculte Ovreii, fiindcă pentru binele lor a fost slobozită.

Ri-si-pi-ţi-vă!

Iată, în acest cuvânt stă toată cheia soartei noastre.

Intre voi să nu vă duşmăniţi, să nu fiţi aproape unul de altul, ca să nu vă puteţi înşela. Risipiţi-vă, împrăştiaţi-vă, opriţi-vă numai unde nu găsiţi din ai voştri, şi plecaţi tot înainte, ori de câte ori aţi da peste unul din semenţia voastră.

Aceasta e legea de căpetenie a iudaismului, şi din ea trebue să desprindem înţelesul. Ascultaţi ori nu? Trebue!

Voi sunteţi patru. In patru părţi să plecaţi. Bunăoară, tu Osias, fiindcă arăţi mai multă pricepere în stămbărie, tu vei rămâne aici,

în târg, să duci mai departe firma noastră. Ție Burăh, am să-ți înjgheb la Piatra o tăbăcărie. Pentru Mișilim am pus ochii pe hanul din Cotu-Vameș. Reicher n'are copii și vrea să și plece din sat. Ii e frică de tâlhari. O teamă pe care, de altfel, o aduce mai tutulor Ovreilor bătrânețea. Da, nu zâmbi Mișilim, că așa este. După cum în copilărie teama noastră e să nu ne spargă capul copiii creștinilor sau să ne ungă cu ouă clocite, tot așa când ne apropiem de capătul anilor, pe mai toți ne cuprinde aceiași frică: să nu ne prade și să nu ne ucidă tâlharii.

Tu, Ralma, pe unde te-o cuibări norocul. Asta nu 'nseamnă însă, să nu mai știți unul de altul. Nu, ferit-a! Tocmai în acest lucru stă făria poruncii dată Ovreilor. Depe unde oți fi, să vă țineți mereu în legătură. Să contribuiți și voi la țesutul acelei pânze la care trebue să lucreze tot ce e mână ovreiască. Pânza prin care mai întâi Ovreii să afle cum merg treburile toate în lume, ca din cum urcă sau se prăvală prețurile să trageți cât mai din gros folosul. De scade pielea la Dorohoi, la Turnu-Severin, Iosl să cunoască treaba asta înaintea lui Ion. Și așa Gherș înaintea lui Gheorghe, și Avram înaintea lui Alexandru.

Auziți? Înțelegeți? O carte poștală, o scrisoare, o telegramă dacă e nevoe. numai să ajungă la timp.

Și să mai știți voi ceva dela mine. Ascultați

Mişilim, şi tu Burăh, şi tu Osias, şi chiar tu Ralma? Să nu vă sperie niciodată pacostele cari cad pe capul lumii. Foametea, seceta, prăbuşirea banilor şi mai ştiu eu ce altă cazną, să vă bucure. In vremea lor se lucrează şi se câştigă mai lesnicios ca oricând. Dar numai să le aflaţi dinainte sosirea. De aceea pânza de care v'am spus. Pânza de paing care învălue lumea şi pe firul căreia să meargă la timp veştile toate în casele Ovreilor..."

Cuvintele tatălui său îi vâjâe în urechi. Le aude. Le rosteşte careva pe aproape. Sau poate că tot din înălţimi coboară, ca şi atunci când pe umărul său apăsa mâna lui Zimhă Aftalion, stămbarul cel mai isteţ din târgul de peste apă.

O muscă năucă, cu aripi moi ca muiate şi cu picioare cleioase şi trompă înveninată, i s'a aşezat pe nas, venind de pe şirul covrigilor. Hangiul se apără cu mâna. Şi-o flutură prin faţa ochilor şi se scarpină. Dar musca nu se dă alungată. Din nasul gros şi roş a gustat, pe semne, hrană gustoasă. Incearcă din nou să i-l atace şi din nou mâna hangiului, cu degete scurte şi umflate de gută, cu piele scorţoasă şi aspră ca a pelagroşilor şi cu pocnete de artritic când îşi pune la încercare încheeturile, se ridică să-l apere, rămânând o clipă şi în pânda plicticoasei sburătoare. S'a dovedit, însă, mai şireată musca. Mâna domnului Mişilim, grea şi prinsă în toate copcile gutei, se mişcă anevoe.

Numai când numără sâmbătă noaptea banii, se mai trezesc în ea agerimi. Atunci se şi măresc parcă mânile hangiului. Se lungesc nesfârşit din mânecile laibărului. Iar degetele i se resfiră şi tremură protectoare deasupra grămăjoarelor de metal. Acum, clăpăugă şi nevolnică, se luptă în zadar să prindă dihania. Şi pentrucă nu are ce să-i mai facă, hangiul se ridică în capul oaselor, molatec şi trândav, întinzându-se ca depe un somn care l-ar fi strâns ghem ceasuri întregi în albia patului.

Desmorţit, se plimbă. Se plimbă prin dughiană, printre saci şi bidoane, sticle şi rafturi, călcând surd, fără sgomot şi sdruncin, pentrucă încălţările domnului Mişilim sunt întocmite din postav de Buhuşi şi au talpă de pâzlă.

Picioarele hangiului sunt şi mai dărăpănate de gută. Au carnea pe derând umflată şi caldă. Fierbinte aproape. Când o apasă cu degetele, îl arde, ca şi cum ar atinge miez de pâine scoasă de curând din cuptor. Iar în mers îl înţeapă în tălpi vârfuri de ac, de parcă din muşuroi în muşuroi de furnici îşi înfige picioarele.

Se plimbă şi gândeşte. Ca şi tată-său o să facă şi el. O să-i adune şi o să le treacă taina cea mare a Ovreilor. Va fi însă mai greu s'o împlinească, pentrucă din cinci copii câţi are, cei doi mai mici sunt băeţi. Lui Hună o să-i lase hanul. E înfipt bine în răscrucea asta a drumurilor. Şi tare mehenghi a fost Reicher, când l-a botezat *Hanul din 3 Col-*

turi. Pe Ceancălă, de-l vor ajuta puterile, o să-l înstărească la Paşcani.. E târg fain Paşcanii. Aşezat între Ieşi şi Piatră, Botâşeni şi Roman, trec prin el mulţi călători. O locantă cu vinuri bune, depe la Hârlău şi Deleni, cu cuşer pentru Ovrei şi grătar pentru Români, o să fie o treabă tare bună. Chiar mâni o să se sfătuiască, pe îndelete, cu Osias. O să meargă la el, în târg. Ocazie să întrebe şi de Raia, cum mai merge cu şcoala. Nici duminică n'a venit. A intrat iarăşi în teze şi vrea să înveţe. O fi! Dece să n'o creadă? N'a spus ea că vrea să meargă mai departe? Că rău a făcut Debora că nu s'a înscris la Ieşi, să se facă doftoriţă? La ce-i foloseşte liceul, dac'a rămas la Cotu-Vameş? Ca să poată constata cât e de sălciu domnul Nicu Panţâru? O putea vedea şi fără liceu!

— Eu vreau să mă fac actriţă, tată. Să ajung la Comedia Franceză, ca Marioara Ventura.

— De, te poţi face şi actriţă, Raia, dacă te simţi împinsă spre actorie, dar numai nu de comèdii. De ocara asta să mă scuteşti, mă rog, — i-a răspuns atunci domnul Mişilim, înfricat să nu-şi vadă fata înhăitată în vreo trupă din acelea care colindă târgurile.

In dreptul ferestrei dintre încăperile de locuit şi dughiană, s'a oprit un moment. Sfeşnicele rituale străluceau galben în camera vecină. Aşteptau vinerea, să li se aprindă luminile.

Hangiului i s'au părut însă aprinse. Arzând din toate braţele, clipind din ochii de foc unui Dumnezeu care e numai al lor, al Ovreilor.

Pe aceiaşi masă cu sfeşnicele, cărţi. Cărţi groase, rupte, cu filele înăclăite de rapăn şi cu litere vechi, ebraice. Sunt cărţile în care citeşte domnul Mişilim vinerea şi sâmbăta. Işi pune atunci talisul pe umeri, tfilinul pe cap şi citeşte. Citeşte tare, cu văicăreli şi cu prelungiri de cuvinte, în cari îşi sdruncină pieptul. Aşa precum l-a văzut citind şi pe tatăl său, Zimhă. Şi tot în aceleaşi cărţi.

Privind sfeşnicile şi cărţile, domnul Mişilim e mulţumit. Şi cum să nu fie! Simte că a înfipt acolo, în inima Cotu Vameşului, o mică sinagogă, pusă la adăpost de ocara studenţilor. Da, de ocara acestor nelegiuiţi, când vin în vacanţe. Se strâng atunci în cârduri şi pornesc pe Carcedava şi Sucedava, să arunce cu ouă clocite şi dovleci, în ferestrele sinagogilor. Scârnavii!

Insulta trimisă studenţilor, fără ca din partea acestora să se întoarcă vreuna, îl bucură pe hangiu. In sinea lui se şi felicită, ca şi cum ar fi săvârşit un act curajos. Ca şi cum sudalma le-ar fi strigat-o tare, în faţă, fără de nicio teamă că i-ar putea smulge barba sau tăia perciunii. Parcă îi şi aude pe ceilalţi Ovrei cum se minunează de îndrăzneala sa.

Incurajat de aceste uimiri, furia sa contra studenţilor creşte mai mult. Se vede înfrun-

tându-i. Ridicând pumni, suduindu-i. E atâta hotărîre în fapta lui, încât, laşi, studenţii dau înapoi, fug. Ne mai putând să-i ajungă cu pumnul, svârle cu pietre. Pe unul l-a lovit drept în cap. Sângerează.

„— Nu credeţi? Iaca, e martor Ischl. Şi dacă nici pe Ischl nu-l credeţi, priviţi caldarămul".

In faţa petelor de sânge, multe, late şi sdrenţuite ca nişte sfâşieri de vermină scămoşată, Ovreii îşi dau coate şi se bucură.

Sânge! Sângele unui creştin care a venit să-i batjocorească.

Şi ochii li se îndreaptă spre Mişilim şi spre Dumnezeu, plini de ofrande.

Spre Mişilim şi spre Dumnezeu!

Arătarea aceasta îl înebuneşte de fericire pe hangiu. Saltă din toate cărnurile şi porneşte mai departe, printre saci şi bidoane, sticle şi rafturi. Şi numai când îşi lipeşte tălpile de podea, înţepându-l acele gutei, îşi dă seama că n'a putut să se ia după ei, să-i ajungă, să-i lovească, să-i suduie.

Aude un scâncet. Se opreşte din nou. Işi ascute urechile şi îşi deschide cumplit ochiul cel plin de lumină.

S'a dumerit. A venit din odaia de-alături.

Crapă uşa. Nevastă-sa doarme înainte, greu, năduşită. Pe un pat alături, pe al lui chiar, Hachea, venită din camera din fund, a fetelor, să se hodinească într'a lor. Al ei a fost scâncetul. Visează poate Hachea.

In sbaterea somnului un picior i s'a lăbărţat mult peste marginea patului, iar rochia i s'a ridicat dincolo de genunchi. Domnul Mişilim ar voi să i-o tragă, dar se teme să nu o deştepte.

Se răsgândeşte. La ce să-i strice somnul? Cine o vede? Şi apoi, bolnavă cum e!...

De sub rochia ridicată a Hachei nişte pantalonaşi roşii, croiţi în casă din material eftin, îşi arătau marginile, strângând în elasticul lor pulpele fetii.

Ivirea pantalonilor a trezit în domnul Mişilim un gând. Hachea e de cincisprezece ani. Când au ajuns la vârsta aceasta, Debora şi cu Raia n'au mai voit să poarte pantalonii făcuţi în casă. „Că nu-s dela ţară şi nici fete de lucrător". N'o să-i mai vrea nici Hachea. O să trebuiască să-i cumpere şi ei chiloţi de mătase. Şi o să-i ia, că n'are încotro. Fetele cresc, şi cu cât merg în ani cu atât li se măresc şi pretenţiile. Au şi dreptate, de altfel. Sunt fete cuminţi. Baremi cu puţin lux să le răsplătească purtările.

Impăcat şi cu acest gând, domnul Mişilim a închis uşa. Musca plicticoasă îl aştepta să-i ia din nou în primire nasul. I-l caută. Ii dă târcoale şi când, în fine, i l-a descoperit, s'a aşezat să-şi înfigă încăodată trompa în una din multele vinişoare cari i-l împăenjenesc la suprafaţă. Mâna domnului Mişilim se ridică din nou, şi peste locul unde s'a aşezat musca ples-

neşte cu putere. Zadarnic! Musca e acum departe şi bâzâe. Victimă loviturii nu a căzut decât nasul. Nasul lui mare cât o gogoaşe şi tare cât un furuncul în preajma spartului.

Il doare chiar. L-a tăiat până'n creeri lovitura. Şi în ochiul teafăr simte lacrimi.

Cum de s'a lovit aşa de rău!?

Işi priveşte mâna şi o condamnă. Numai ea e de vină. Bolovănoasă şi aspră, mişcările îi sunt grele şi atingerile aşchioase. De-abia se frânge din încheeturi. Scârţâe ca şi cum capetele de oase s'ar freca în nisip. I-a fost de mult în gând să se ducă la băi, dar, cum să lase hanul fără de conducerea sa! Fetele cresc. Sunt în ajun de măritiş. Le trebuc rotunjite zestrele. Lipsa lui ar însemna pierdere şi traiul în altă parte cheltuială.

La urma urmei, la ce i-ar trebui mâni agere? Să tae lemne, să ţesale vacile, să rânească omătul sau baliga din faţa hanului? Pentru nevoile astea nu-l are pe Ţuţurcă Ghinăraru? Cu un codru de pâne şi o sângeacă, e al lui toată ziulica.

Mâni agere? La ce? Număratul banilor nu se face în grabă! Şi pentru număratul banilor mânile îi sunt încă bune. Bine că nu l-a năpăstuit Dumnezeu cu vreun alt beteşug. Cu vreo oftică sau vreun cancer. Cu astea s'ar simţi pierdut.

„De unde o fi luat Hachea boala?"

Acum însă, slavă Domnului! Guta şi artri-

tismul nu-s boli cari să te înspăimânte. Nu sufere şi cuconul Gligore Tăuşan? Ba, zice-se că şi cucoana Gliceria, îşi cam simte mânile şi picioarele prinse.

Gută, artritism! Zestre boierească, Mişilime. Nu eşti şi tu un fel de boier în Cotu Vameş? Nu-ţi zic oamenii Jupâne sau Domnule Mişilim?

A ajuns în dreptul uşii de intrare. Cu el odată a sosit în faţa hanului şi Ţuţurcă Ghinăraru. De teamă să nu intre în han şi să-i scoale copiii şi nevasta din somn, hangiul i-a eşit înainte.

— Drepţi! şi Ţuţurcă i-a închinat sabia.

— Pe unde mi-ai umblat, Ghinărare?

Cu lemnul ridicat în spre Dealul Mărului, Ţuţurcă arăta domnului Mişilim că, din spre partea locului vine.

— Ai fost pe deal?

— In ţintirim, Maiestate Jupâne. Am dat de băut lui Mărin.

Marin îi omul din sat care a murit alaltăeri, şi Ţuţurcă ştie că şapte zile în şir morţii au mare sete şi că în fiecare după amiază a săptămânii, le trebueşte vărsat la căpătâi câte-un şitar de apă.

— Ia vezi, Ţuţurcă, şi de văcuţele mele, că le-o fi şi lor sete.

— Le-om adăpa, Majestate Jupâne.

— Poţi să le scoţi şi la iarbă, ştii, pe răzorul şuşelii de către Băceşti.

— Uiuuu, Maiestate Jupâne. Drepţi! şi iar a înclinat sabia Ţuţurcă. Niţel basamac, Maiestate Jupâne, că mi-i gura moartă.

— Iac'a 'ţi-aduc, numai scoate văcuţele, — şi în timp ce hangiul s'a întors să-i umple o sângeacă de basamac şi să i-o aducă, Ţuţurcă poruncia vacilor să se alinieze pe două coloane, că ies la instrucţie.

CAP. II.

HUIDUMA

I s'a părut Petruţei că doarme Geană Albă. Iar mamă-sa, îşi obosia ochii într'o horbotă. Ori cât de cald să fi fost, pe ea nu o prindea somnul. Când nu mai avea ce dereteca prin casă sau prin curte, fiindcă şi în ogradă tot ea orânduia totul, s'apuca de brodat. Se retrăgea atunci într'un ungher de odae, ca să împungă necontenit şi tăcut cu acul ori să caute ochiul de aţă cu capătul întors al igliţei.

Tăcea şi lucra. Rar o auzea vorbind pe mama ei, Petruţa. Nici gând să pornească dela ea vorba. Nu făcea alta decât să răspundă. Şi de câte ori se putea sustrage răspunsului, nu-şi trezea din muţenie glasul.

Ca să-i smulgi un cuvânt, era o caznă. Trebuia s'o întrebi de câte trei, patru ori un lucru, ca să poţi căpăta o vorbă. Nici chiar lui Geană Albă nu-i întorcea cuvântul de îndată. La: — Auzi tu, Catincă? nu auzia şi nu răspundea. Numai când Geană Albă îşi înrăia glasul, scoţând parcă din sânge cuvintele: — N'auzi, mu-

iere, usca-ţi-ar Dumnezeu limba? numai atunci îi răspundea: — Zi, omule, că te-ascult.

Dacă pentru mai toată lumea tăcerile Catincăi erau silnice, apăsătoare şi uneori chiar nelndreptăţite, pentru Petruţa însă, şi, mai ales, în anii din urmă, tăcerile mami-si au început să-i dea de gândit. Ajunsese fata lui Ion a Petrii la o vârstă când poţi înţelege şi din fapte câte ceva, nu numai din vorbe.

Muţenia mamii ei nu era un fel de a fi al dânşii. Asta o simţia bine Petruţa. Dotată cu multă înţelegere, putea deosebi acum ceeace era al firii şi ceeace era un adaos. Tot ce e în afară de cum te-a clădit Dumnezeu, poartă parcă ceva din vremelnicia faptelor omeneşti. Şi Petruţa, trăind lângă mamă-sa şi înzestrată fiind cu această instinctuală pătrundere de a deosebi vremelnicul omenesc de statornicia veşnică A-Tot-Creatorului, a înţeles uşor, în cele din urmă, că tăcerea mamii sale e din naştere pământeană.

Că ascunde o durere în ea, era neîndoelnic. In ochii ei putea afla oricine şi oricând frângerea luminilor. Şi nicăeri nu poţi citi mai bine ca în ochi frământările sufletului. Ei sunt oglinda stărilor lăuntrice. Şi cine poate iscodi în ei, nu mai are nevoe de nicio altă destăinuire. Află totul, pentrucă nimic nu se lasă neadus şi nerăsfrânt în globul lor.

Poate de aceea şi-i acoperea mai tot timpul Catinca. Pleoapele îi erau veşnic căzute. A-

proape lipite. Nu păstra decât o dungă de lumină între obloanele ochilor, subţire cât o muche de cuţit, şi numai prin crestătura aceasta privea lumea, redusă pentru ea la umbre şi ceaţă.

Când broda era nevoită să şi-i caşte mai mari. Işi trăgea atunci tulpanul mult peste frunte, pavăză între ea şi iscoditori.

Era firavă la trup. Atât cât nu i-ai fi putut spune uscată. Cu cărnuri supte, neîmplinite pe strunele oaselor. Obrajii, vejtezi. Cu piele mai din belşug decât le trebue. Urma altora, mai cărnoşi şi cu mai multă viaţă în dânşii. In dreptul pieptului bluza cădea lat, fără să se înfigă în ea rotunjimile sânilor lar în şolduri, nu-i mai rămăsese decât umerii bazinului, desgrădinaţi de toată podoaba cărnurilor. Cândva, mijlocul Catincăi a fost rotund şi îmbietor. Ca al Petruţei, deşi numai în creştere. I l-au sărăcit însă durerile. I l-au stors. I l-au striviţ. I l-au şters din poftele bărbaţilor.

In Catinca lui Geană Albă murise Catinca lui Ion a Petrii. Oamenii din sat ştiu lucrul acesta Işi amintesc bine de Catinca lui Ion a Petrii, şi o văd în destul de des şi pe Catinca lui Geană Albă. Intre ele, prăpastie. O nepotrivire totală, fără de niciun semn de recunoaştere.

Că o apasă o durere, înţelegea şi Petruţa. Trăia doar lângă dânsa. Respiraţia îi era mai mult un oftat adânc, greu de stăpânit în coşul

pieptului. Căuta mereu să şi-l stingă, nu putea însă. Incercările dădeau greş. Sporiau chiar intensitatea oftărilor. Sugrumate, răbufneau într'un gemăt surd, plin de dureri înăbuşite, pe care Petruţa de multe ori i-l surprindea. Era un gemăt ce parcă nu din glasul mami-si se desprindea. Ci chiar din carnea ei, din gând, din sânge, ca şi din nevoi. Un gemăt în care închidea tot ce mai are de spus, pentru acei cari mai pot înţelege ceva din trudnica ei tăcere.

Greşise. Greşise amarnic. N'are să-şi ierte niciodată păcatul acesta. Dece s'a remăritat? Şi, mai ales, cu un om din alt sat? E drept, l-a iubit. Era numai de un an văduvă când l-a întâlnit la Băceşti, în târg. Chipeş şi bărbat în toată puterea cuvântului, s'a dat în vorbă cu ea. Avea atunci glasul blând, dulceag. Ii era gura fagure şi vorbele miere.

Au hotărît să se mai întâlnească şi s'au întâlnit. Uneori chiar în Cotu Vameş, în văzul şi în hula oamenilor.

Ivirea lui Geană Albă în Cotu Vameş, nu era pe placul Vămăşenilor. Depe urma lui Ion a Petrii, Catinca rămăsese femee bogată, cu 60 de fălci de pământ, cu vite, cu case, păsări şi stupi. Şi copila, Petruţa, numai de 3 ani. Să-i tot sfăpânească averea până la măritiş.

Dece să se remărite cu un străin de sat? Nu-s atâţia în Cotu Vameş, care să-i poată face

cinste? A ascultat, însă, mai mult de îndemnul inimii decât de şoapta cumetrelor. Şi într'o bună zi. Geană Albă a venit, ca să nu se mai întoarcă la Dagâţa, în satul său.

Mândru, n'a căutat vorbă şi prieteşug cu oamenii, şi oamenii au început să-l urască făţiş. Ea îl iubea însă şi îl ferea de ocara lor, ori de câte ori îi sta în putinţă. Işi apăra dragostea, omul. Până într'o vreme, când a putut despica înţelesul minciunei. Prea târziu, însă! Geană Albă prinsese rădăcini adânci, greu să le smulgă o biată femee. Şi ea nu era din acelea cari se pot opune cu dârzenie întâmplărilor. Nu-i plăcea să dea lupta. In faţa oricărei împotriviri, se da învinsă. Se supunea soartei, căci aşa i-a fost scris.

Instaurat în plinul averii rămasă depe urma lui Ion a Petrii, Geană Albă s'a dedat unei vieţi lesnicioase, trândave. Nici nu bănuise el un huzur atât de bun. Gânduri, ca prin munca lui de om în puteri să sporească gospodăria, nu avea. Dar unele socoteli tot îşi făcuse. Ii trebuia siguranţa, că se va bucura cât mai mult de traiul acesta, fără de griji.

Dat fiind firea nevesti-si, a socotit că, cel mai bun mijloc e să o domine până la frică. Aşa că, pe zi ce a curs, mierea din vorbe s'a topit şi din fagurele gurii n'a mai picat decât venin.

Mai întâi şi-a înăcrit vocea. Când femeea, neînţelegătoare, şi-a arătat surprinderea faţă

de asprimea vorbelor, şi nu întrebându-l prin cuvânt ci numai prin mirarea ochilor şi încreţirea frunţii, Geană Albă a suduit-o scârnav, ridicând spre ea şi pumnul lui cât o căpăţână de miel. Un pumn care, dacă ar fi isbit, putea ucide şi un viţel.

Din clipa aceea s'a frânt în Catinca puntea pe care aluneca inima ei până la Geană Albă. Şi s'a frânt în ea şi toată dorinţa de viaţă, pentrucă nimic nu mai înseamnă viaţa când pe deasupra capului pândeşte ameninţătoare moartea.

Moartea!

Cuvântul o înspăimântă şi o striveşte. O scutură din ţâţânele oaselor şi o prăvale pământului. De n'ar fi Petruţa, una i-ar fi! Greşelile se plătesc şi ea e gata, în ceeace o priveşte, să le dea ori cât ar cere. Chiar răpunerea zilelor, în felul cum o ameninţă:

— Auzi, muiere? Să nu-mi eşi din vorbă şi să nu icneşti cuvânt în vecini, că vă toc cu toporul şi vă ard în cuptor. M'auzi, scârba pământului?

De-ar fi singură, l-ar înfrunta şi i-ar spune:

— Toacă-mă, câne, că te-am legat la coteţ bun, şi-amu îmi răsplăteşti mila.

Şi ar termina odată. E însă fata la mijloc. Nevinovată prin nimic, la ce să pătimească Petruţa? Cu preţul oricărei îndurări va trebui să trăiască şi din zilele ei amare să facă zid prin care să nu poată pătrunde până la copilul ei moartea.

De aceea tace Catinca. Tace şi robeşte în curtea Petruţei şi a dânşii, pentru huzurul fără de griji al unui netrebnic.

Cu timpul, truda şi durerea au pustiit trupul Catincăi. Se usca pe ea carnea văzând cu ochii. Din şolduri, în câteva luni i-au dispărut rotunjimile. Iar în piept, sânii ei grei şi tari de femeie în puterea dragostei, s'au dat în schimb pe alţii, vineţi şi veştezi ca sânii bătrânelor, cimitire în care dorm rece înfierbinţelele de aevea ale cărnii.

Cine i-a cunoscut ochii depe vremea când era nevasta lui Ion a Petrii şi i-i vede şi acum, nu poate să nu spue că şi luminile i s'au uscat. Sunt mai mici şi plini de durere. E în ei un plânset tăcut şi un tremur ceţos — povarcle ochilor care mor, — iar în felul cum pleoapele îi acoperă, încet şi cu frică parcă de a nu fi treziţi, apăsarea capacelor de sicrie peste somnul din pământ al omului.

In obraji i-a secat sângele. I l-a supt nemernicia lui Geană Albă. Sunt albi, pieloşi şi bat în albastru. Fierţi de necazuri şi uitaţi de încingeri. Niște biete petice moarte, dintr'un om încă viu.

Numai părul nu i s'a schimbat. In el luminile se vălurese tot ca înainte. Şuviţe groase se înoadă la spate, subt tulpan, într'o bae de luminozitate roşie, de sânge închegat. Străluce părul Catincăi ca braţele fotoliilor de mahon, lustruite de frecătura mânilor mai multor ge-

neraţii. Are în el luciul pe care îl dă lemnului patina anilor. Şi în adâncul lui întunecimi din cari pot naşte îndemnuri nestăpânite.

Tot ce a avut Catinca mai femeesc şi mai îmbietor s'a topit. I-a fost deajuns lui Geană Albă câteva nopţi, ca să desgrădineze trupul Catincăi de toate podoabele. Şi după ce l-a secătuit, a scuipat în el ca într'un stârv de câne care înăbuşe caldarâmul. A scuipat şi a trecut mai departe, în pânda altuia.

Mai aproape decât oricare altă femee, creştea Petruţa femee. In nările lui Geană Albă, carnea ei crudă a început să înţepe. Din nări a trecut în sânge şi din sânge în simţuri.

Dormeau toţi trei în aceeaşi cameră. La început, aşchia de om depe laviţă, nu-l interesa. Era prea mică şi Catinca încă în poftele lui. Au trecut însă ani şi când nevastă-sa n'a mai avut ce să-i dea, ochii lui Geană Albă, aţâţaţi de îmbobocirea fragedă de alături, au început să spintece întunerecul până la Petruţa. Ii străjuia somnul şi desgolirile. Copil, de aproape nouă ani, odihna Petruţei era plină de svâcnete. Se asemuia somnul ei mai mult cu un înot. O frământare continuă îi mişca mânile şi picioarele, îndepărtând depe ea lăicerul subt care se înghemuia la culcare, grămăjoară s'o ridici într'o singură palmă.

Se prefăcea atunci Geană Albă, că are grije să nu răcească. Scobora din pat de lângă Catinca şi se apropia de Petruţa, arc strâns în

ghiarele răului, chipurile să o acopere. Lua lăicerul făcut mototol la picioare sau ajuns jos, şi în timp ce părea că-l aşează şi c'o înveleşte, cu mânile îi cerceta trupul, pipăind şi strângând între degete miez împietrit de azimă caldă.

La atingerea cărnii fierbinţi, se arcuiau în el dorinţi cumplite. Il îmbulzeau toate îndemnurile, răscolindu-i sângele. Aproape că îşi pierdea minţile. Simţia gol între tâmple şi pare de foc cuprinzându-i ochii. Şi, de sigur, dacă nu-i mai rămânea o fărâmă de cuget, ce i-o trezea în simţurile înebunite prezenţa Catincăi, de multe ori s'ar fi năpustit asupra fetii.

Cu greu stăpânit, se întorcea în patul nevesti-si, aducând în el, împrăştiată ca o otravă, aromă caldă şi crudă sorbită din trupul Petruţei.

Lângă somnul nevesti-si, cu acreli de femee încinsă de sudorile nopţii şi cu subţiori fierte şi râncede, poftele lui Geană Albă se risipeau. I se trezeau însă minţile, plănuind în nopţi şi nopţi de-a-rândul, sacrificarea fetii.

Mai întâi va trebui să înfigă şi în ea frica. Frica aceasta care muţeşte gura, orice s'ar întâmpla. O va bate şi o va chinui pentru te miri care lucru. Nu reuşise în felul acesta cu nevastă-sa? Mai putea ridica vreo împotrivire Catinca? Nu! De teama morţii tăcea şi îndura toate nelegiuirile. Va face la fel şi cu Petruţa. Şi în clipa în care îşi va da şi ea sama că, peste înjunghierea virginităţii este un rău şi

mai mare, moartea, pe care i-o poate aduce ori când mânia lui, înfricată de această teamă, de sigur, se va lăsa şi va tace, şi el atunci, cu setea pe care n'o mai poate micşora nicio răspundere, o va prăda sălbatec, sporindu-şi bucuriile din chiar înseşi durerile fetii. Şi o va avea apoi mereu la îndemână.

Ticluit planul, a trecut la înfăptuire. Pumnul lui greu o lovea ades. Vinovată sau nevinovată, Petruţa era bătută. Pricini putea găsi nesfârşit. La nouă ani câte nu face un copil din care să nu-i poţi stoarce învinovăţiri!

Uneori îi punea capul între picioare şi o bătea la spate.

— Nu vrau să-i dau peste ochi, se arăta el milos către Catinca. La spate, unde nu o prea doare.

O bătea însă acolo ispitit de un alt imbold de cât de acel al milei. Aşa o putea desgoli şi atinge pe părţile ascunse, fiind de faţă chiar mamă-sa. Nu pierdea ocazia unei astfel de pofte şi se deda ei cu o voluptate neînţeleasă în adevăratul ei motiv de Catinca. Iar pe el nu-l sinchiseau durerile fetei, atâta vreme cât prin mijlocul lor îşi ungea râvnele.

Catinca nu avea o minte prea isteaţă. Deşi i-ar fi putut ghici gândurile, nici măcar nu i le-a întrezărit. Nu s'a întrebat niciodată dece ziua e cu atâta răutate pentru copil, fără de nicio vorbă blajină şi chiar fără de milă, iar noaptea, aşa din senin, îl apucă grijile să nu

răcească, şi câte altele. N'o tăia capul să prindă înţelesul acestei nepotriviri. Că numai aşa îşi putea împlini spurcatele vreri, ziua bătând-o şi noaptea prinzându-l mila, era prea greu să înţeleagă Catinca. Cum să-l bănue ea măcar de asemenea fapte! Nu ştia că suferă pământul şi astfel de isprăvi. A dovedit în destul că e hain, dar, cine ştie, poate că are şi un pic de inimă bună. Ba, o răsbunau chiar de toate necazurile arătările lui miloase din timpul nopţii. Şi o făceau uneori să creadă că, e din acei oameni cari se arată copiilor cu răutate prefăcută, ca nu cumva să le prindă dragostea şi slăbiciunile sufletului, în care caz nu-i mai poţi cârmui după cum vrei.

La câte felurite gânduri nu se deda Catinca, numai şi numai să nu i se pară prea amare zilele ei şi ale Petruţei!

Când a socotit Geană Albă că, fata e pe deplin înfricată, a pândit ziua prielnică. Catinca lipsea. Era dusă la câmp să înfigă în ogorul grâului un popândău contra ciorilor.

— Petruţa! a răsunat răguşit glasul lui Geană Albă, i-a vino'ncoa.

O chemase aspru, ca în preajma bătăilor.

Inima i s'a strâns sâmbure. O simţea svâcnind subt coaste, în vinele mânilor şi în tâmple. Loviturile ce aveau să cadă, începuseră să o doară. In aşteptarea lor le şi simţea plesniturile.

O privi cu ochii injectaţi. Scăpărau în ei

lumini de lunatic. Furia ospățului din care avea să se înfrupte, se îngrămădise caldă în ochi. Răbufnea în ei toată fierberea sângelui.

Pașii Petruței erau mici și țapeni. Se apropia ca și cum ar fi călcat pe un pământ nesigur. In ochii ei speriați, printre rugi multe alergau spaimele. Niciodată nu o privise atât de stăruitor. Niciodată ochii lui nu i-au părut atât de grei și de hotărîți. Erau în ei toate chemările, toate poruncile. Tot ce poate îngrămădi în luminile lor răsmerița sângelui.

O turbă gâlgâia în el.

A împins-o de umeri către pat. A întors-o cu fața spre dânsul și i-a dat brânci, de s'a lățit Petruța pe marginea patului ca o cârpă svârlită.

Ne știind ce se petrece cu dânsa, nu a țipat. Se întâmplau lucruri noui, și pentrucă nu o lovise încă, tăcea. Și ar fi tăcut până la urmă, fără de gând și fără voinți de împotrivire pentru tot ce-ar mai fi putut urma, dacă mâna lui Geană Albă, în drumul de a-i ridica rochia, nu ar fi avut violența unei isbiri.

A crezut atunci Petruța, că vrea s'o lovească.

A țipat. Un țipăt prelung care a spintecat depărtările. Un țipăt care a spart zidul, a sărit zaplazul și a strigat alarmă în urechile megieșilor.

Mai tare ca oricând țipase atunci Petruța. Vecinii, obișnuiți cu bătăile fetei, se obișnuiseră și cu văicărelile ei. Dar, ca niciodată țipase și

la gândul că poate o ucide tâlharul, au dat buzna.

S'au ivit, mai întâi, în prag, Toader Vornicu, megieşul, şi în spatele lui nevastă-sa, că doar numai zaplazul cel bortit îi desparte. S'a prefăcut el atunci Geană Albă, că chiar o bate, dar atât Toader cât şi femeia lui, Măriuca, nu s'au înşelat în gândul care i-a străbătut.

— Ai căpiat, Geană Albă? Vrei să batjocoreşti fata, câne?

— S'o batjocoresc!?... O bat, că mi-a furat din gologani. Şi ce, vi-i treaba voastră dacă o bat? Iaca, îi mai dau, ca să mai poftească şi altădată la banii mei, — şi o plesni peste pulpele goale cu toată ciuda întâmplării acesteia şi a neisbutitei lui fapte.

— N'auzi s'o laşi în pace, câne?

— Ieşi din casa mea, haită, că de mai zăboveşti, îţi fărâm capul, — şi s'a şi îndreptat către Toader Vornicu.

— Hai, hai Toadere. îl striga şi îl trăgea de cămeşă nevastă-sa. nu vezi că-i scapără ochii ca la zăluzi?

— Ca la zăluzi, muere, ca la zăluzi. Aţi ieşit? Că de mă'ncinge mânia, vă sdrălesc mădularele. Afară din casa mea! le mai striga Geană Albă, mai tare, tot îndreptându-se către dânşii.

— Din casa ta!?... Din a copchilului celuia, scărnăvie, pe care te-a împins sângele cel rău să-l batjocoreşti, nu din a ta. A ta e la tem-

niţă, — i-a răspuns Toader, dând îndărăt să nu-l ajungă.

— La tem-ni-ţă, nătărăule!? a sfârtecat Geană Albă cuvântul, căutând împrejur ceva de isbit. La temniţă, hai?

Amenințaţi de zălud, au eşit. In uşa casei au dat de Iliuţă, copilul lor ghebos, venit să vadă şi el ce se întâmplă cu Petruţa. Il dureau pe Iliuţă mai mult ca pe toţi ceilalţi bătăile fetei. In viaţa lui de copil însemnat de răutatea Cerului, nimeni nu se apropiase de el, afară de Petruţa, cu vre-o vorbă care să-l facă să uite de ocara ghebului din spinare. Numai ea îi simţise amărăciunea şi numai pe ea din tot satul o iubea Iliuţă.

— Feri, copchilule, că se năpusteşte nebunul turbat, l-a apostrofat mamă-sa, împiedicându-se de dânsul.

Şi toţi trei laolaltă, au dat buzna afară, să se pună la adăpost de urgia zăludului.

— Apoi, să vedem noi dacă şi cu domnii procurori tot aşa ai să faci, tâlhare! îl mai amenință din ogradă Toader Vornicu. Chiar mâni o să merg în târg, să fac lăcrămaţie. Oi vedea tu atunci, spurcatule, că sunt leacuri şi pentru poftele tale!

Când s'a întors Catinca, vecinii i-au aţinut calea.

— Păzeşte-ţi fata, muiere!...

— Era s'o batjocorească, Ţaţă Catincă!...

— Vezi dac'ai umblat pe ale meleaguri, s'aduci un ticălos în sat!...

— N'o mai lăsa singură, Catincă. O rămânea grea!...

— Şi păcatul a tău a hi, de so'ntâmpla nelegiuirea!...

— Aşa-i când îşi pierde muierea minţile!...

— Amu rabdă-le şi toarce-le în tine, dacă ţi-a trebuit zăvod străin de satul tău!...

Cădeau cuvintele din toate părţile, încrucişându-şi şi încălecându-şi sunetele în timpanele Catincăi. O piuială ameţitoare îi zăpăcise urechile. Volbura spuselor, amestecată şi apăsată în graiuri cari îşi încurcau sonorităţile, îi coase înţelegerea. Nu mai pricepea nimic. Aşa cum nimic nu mai putea pricepe de o vreme încoa. De câţiva ani trăia Catinca pe deasupra cuprinderii faptelor sau poate chiar în vârtejul lor, dar cu nimic nu se mai simţea legată de ele. Ce se mai întâmpla în jurul ei, se petrecea parcă aevea. Intr'o lume croită din gurile ştirbe ale babelor. Intr'o viaţă în care oamenii se nasc din gunoaie, se caută cu luciri de ochi sângeri şi răi, ca apoi din încrucişarea urilor cei tari să-şi umfle foalele pântecului din măduva slabilor.

Inapoia frunţii Catincăi înţelepciunea cuvintelor nu mai străbătea. Şi nici răul lor nu mai avea putere de înţelegere. Un vâjâit de ghioc îi era capul ori de câte ori răscolea în el stridenţa cuvintelor. Şi cum nimic nu spune ghiocul în nesfârşita poveste fără de început şi fără de sfârşit, nimic nu mai alegeau nici minţile Catincăi din miezul cuvintelor.

Rostuirea ei dreaptă se destrămase. Căldura inimii i s'a irosit în lacrimi plânse peste pâine şi horbote, iar pânzele sufletului, bătute în răsboaiele amintirilor, i s'au deslânat în ciutura uitărilor. Umbletul îi era ameţit. Privirea risipită şi nelămurită subt puterea neliniştilor, fixă şi agonică în clipele de totală pauză. Trăia în ea o femee care murise.

I-au vorbit multe megieşii, dar ce a înţeles Catinca din tot ce i-a strecurat în urechi gloata care i-a aţinut calea? Niciun adevăr deplin. Nicio despicare a faptelor. A prins doar câteva cuvinte cari i-au fript carnea şi i-au răscolit sângele. Cuvinte cari îţi înfig dureri până în golul oaselor şi buricul degetelor, dar, pentru-ce şi cum, pentru pătimirea cărei greşeli sau pentru isbava căror rele, nu-ţi vor putea arăta niciodată.

Nu a răspuns nimic. Şi nici din ce-au mai şoptit megieşii n'a mai prins urechia Catincăi ceva. S'a îndreptat mută spre casă, de abia urnindu-se locului. Părea grea, ca din pământ făcută. Pământ părându-i-se că duce în carnea ei puhavă şi noroiu în canalele vinelor.

— S'a stricat şi Catinca la cap. O văzurăţi cum nu mai pricepe ce-i spun oamenii de bine? glăsui un bătrân.

— Işi plăteşte păcatele, — îi răspunse altul, gata să-l ajungă în ani.

— Da dece îi supărată Ţaţa Catinca? se auzi glasul unei codane.

— Dureri, maică, — o lămuri Măriuca lui Toader Vornicu.

Cuvintele o ajungeau pe Catinca din urmă cum ajung pietrele aruncate de copiii satului, după câte un câne străin de ogrăzile lor. Fără de înţeles îi erau însă şi acestea, cum, de altfel, toate îi păreau Catincăi fără de înţeles.

Hotărîtă şi asigurată oarecum că doarme huiduma, Petruţa s'a îndreptat spre grădină, jucându-şi ochii când în spre merele rumene, când spre ferestrele casei. Păşia înfricoşată şi caldă. Avea în mersul ei temeri şi în jocul ochilor dorinţi de isbândă. O singură isbândă. Să poată muşca şi ea dintr'un măr rumen. Copiii întâlniţi astăzi până la dughiana domnului Mişilim, aveau cu toţii mere. Le aveau şi în sân şi în mâni şi îşi înfigeau în ele dinţii cu toată lăcomia vârstei lor pârdalnice, care le deschidea gura mai mult decât puteau îmbuca.

Ii văzuse. Trecuse doar pe lângă dânşii. Le musteau buzele ca şi cum li s'ar fi topit toate poftele. Ca şi cum între teascuri ar fi fost apăsate merele din care înfulicau.

Călca uşor ca o pisică. Paşii ei aproape nu aveau atingeri cu pământul. Se arcuiau sprinten subt o povară prea uşoară pentru încordarea lor şi între fiecare apăs în pământ şi o nouă ridicare, o pauză de pândă înapoi le fărămiţa continuitatea.

Când a trecut din ogradă peste cele câteva

ostreţe cari însemnau despărţitura dintre grădină şi curte, încordarea paşilor s'a destins. In moalele ierbii şi-au risipit şi teama şi arcuirea de oţel a tendoanelor. Mângâierea catifeloasă i-a dezarmat. Din mersul de până atunci, ritmic, frânt şi arcuit ca mersul unei dansatoare în aer liber, ce-şi dă capul pe spate, mânile săgeţi să împungă zările şi calcă numai pe vârfuri cu întârzierea şi eleganţa pasului de cocor, Petruţa păşia acum moale, absentă, vlăguită.

Atingerea ierbii îi risipea deavalma încordările trupului. Chiar şi atunci când cu simţurile toate rămânea trează în faţa vreunei ameninţări sau a vreunei întâmplări, ce nu putea şti ce-i va aduce, bucurii ori dureri şi ocară. Chiar şi acum, când, prin cine ştie ce minune a diavolului, s'ar putea scula huiduma văzând-o furând mere. Şi, ce-ar mai fi cu putinţă să urmeze după această neertată nelegiuire, mintea ei nu mai poate cuprinde. Se înăclăie în beznă şi neputinţă.

A ajuns. E subt întâiul măr cu ramurile încărcate, greoae de fructe. Petruţei îi scapără mereu înapoi ochii, în spre ferestrele unde horcăe Geană Albă. Aşa l-a lăsat. Un răstimp a şi ascultat lângă uşe. Dormea. Dormea dus. Altfel, s'ar fi putut încumeta ea cu gândul măcar, să se apropie de meri!?

Priveşte şi peste zaplazul dintre ei şi Toader Vornicu, cu frică să nu se işte cumva de pe

acolo vreun sgomot. Tatăl lui Iliuţă e om harnic. Nu stă o clipă locului. Când nu-i în ogor e în ogradă. Diretică toată ziulica. Ba propteşte şopronul, ba unge cotiugarul, ba ciocăne în şura vacilor la vreo iesle fărâmată de coarne, de te miri cum şi când mai hodineşte omul ista.

Nici din curtea lui Toader Vornicu, nu se aude sgomot. Şi acolo e linişte acum. Nici chiar foşnirile lui Iliuţă Ghebosul pe lângă zaplazul bortit, nu le poate prinde urechea. S'o fi odihnind şi Iliuţă, numai că somnul şi visurile Ghebosului sunt pline de Petruţa. E aproape jumătate de an de când o caută cu alţi ochi printre crăpăturile şipcilor şi bortele zaplazului, unele rostuite de vreme, altele de încingerea lui. Inainte îi căuta numai tovărăşia, singura care nu se legase de ghebul lui din spinare. Acum, însă, caută altceva. Altceva, ce nu s'a lămurit încă nici în trupul lui batjocorit din naştere de vreo împotrivire a soartei şi nici în sâmburele vreunui gând despre rodul căruia ar fi putut şti mai dinainte ceva.

De iscodirile lui, Petruţa nu era străină. Şi putea să le deosebească pe cele de acum de celelalte de până mai eri. Schimbarea i se părea îndreptăţită, dar dece şi din pricina căror fapte în devenire se datorau, nu putea cuprinde nici isteţimea ei.

Că se petrece ceva, simţea Petruţa. Că şi în ea şi în Iliuţă Ghebosul s'a răsucit vrejul

vieţii în spre o nouă lumină, e neîndoelnic. Spre ce lumină însă, Dumnezeu ştie!

Nimic. La ei şi alături niciun sgomot.

Mai face doi paşi şi întinde mâna. Craca se pleacă binevoitoare.

Unul, două.

Le bagă în sân.

O clipă s'a privit, să vadă dacă sunt bine ascunse.

Când a desprins patru!? Numai două a luat!

Uitase că în aceiaşi cămaşe erau ascunşi şi sânii ei, tot atât de mari şi de tari cât şi merele.

A mai dorit unul şi a întins din nou mâna. Dar n'a apucat să rupă şi pe cel de-al treilea rod, care ar fi putut deveni şi cel de-al cincilea sân al ei, căci mâna i-a îngheţat în drum. I-a îngheţat-o un strigăt.

— Petruţa! a răcnit huiduma, ivindu-se în uşa casei, ce cauţi acolo, scârnăvie? Iar la furt, hoaţă?

A rămas locului încremenită, fără puteri, fără vedere. Când a ajuns lângă ea şi dece n'a fugit, nu ştie. Poate şi dece s'a mai întâmplat e străină.

Cu o mână a luat-o de păr şi cu alta îi răscolia în sân. Căuta merele dar mai mult îi apuca sânii.

— Le-ai pitit, să nu ţi le mai poată găsi omul! se prefăcea Geană Albă că nu le află, doar, doar, şi-o lipi mânile cât mai mult de carnea Petruţei.

După ce i-a scos merele din ascunsul cămeşii, i-a pus capul între picioare şi i-a ridicat rochia s'o bată. In acelaş chip cum a bătut-o de-a-rândul. Cu o mână o ţinea pe subt burtă iar cu cealaltă îi plesnea carnea, întârziind în ea strângeri voinice, de om în fierberea dragostei.

De plâns, n'a plâns Petruţa. Nu voia să mai plângă deşi o dureau loviturile şi strângerile, şi mai mult decât toate, ruşinea. Işi muşca doar buzele, îngropând vaetele în carnea străpunsă. Şi gemea. Un geamăt prelung, de vită înjunghiată.

Scăpată din mânile huidumei, Petruţa a rămas moale în iarbă. Se voia ascunsă până şi de pasările cerului. Să n'o vadă nimeni. Să n'o ştie nimeni că suferă. Că mai este bătută la spate, cu rochia ridicată şi cu capul între picioare, ea, fată de cincisprezece ani.

Cum nu era nimeni s'o vadă, a început să plângă. Un plânset strivit, fără de scâncet. Un plânset numai al lacrimilor.

A rămas mult în iarba puhavă, Petruţa. Mângâerea blajină a firelor, de mână uşoară şi caldă, îi netezea prietenos obrajii împurpuraţi. O ţinuse mult ca capul în jos, varvaru. Iar din plesniturile palmelor arsuri ca de jăratec stăruiau încă în carnea pulpelor şi în rotunjimile mijlocului.

Şi-a ridicat rochia să-şi cerceteze picioarele. Erau învrâstate de urme roşii. Urmele loviturilor şi strângerilor lui Geană Albă. Infri-

cată să le atingă, a trecut mâna pe deasupra lor, mai mult în sbor. Se temea să nu dea de răni sângerânde, de sfâşieri câinoase, de rupturi sălbatice. Nu a aflat de nici unele, avea însă senzaţia tuturora. I se părea că a fost ridicată depe un grătar înroşit, în atât o dureau.

Cum şi în furca picioarelor a simţit săgetări, s'a privit şi acolo. Palma huidumei, lată, imensă, aşchioasă, se putea reconstitui uşor. O puteai contura din pecetile roşii, rămase.

A mai rotit încă odată ochii şi din nou s'a asigurat că nu e nimeni s'o vadă. Şi cum nici urmă de vietate nu era, s'a rostogolit în iarbă să-şi risipească durerile.

In atingere cu otava grasă şi moale, carnea Petruţei s'a destins din încordările fricei. Tremurul spaimei n'o mai stăpânea. Iar pecetile roşii, lăsate de strângerea palmelor lui Geană Albă, s'au înecat într'o înfiorare de sânge. Sângele pubertăţii răscolite.

Se frământa Petruţa în iarbă ca şi cum nimic nu s'ar fi întâmplat cu ea. Ca şi cum labele lui Geană Albă ar fi fost mânile flăcăului închipuit la vârsta când numai cu gândul poţi păcătui. Tăvălucea subt ea otava în rostogoliri repezi, iar când se o prea, reteza cu fildeşul dinţilor firele mai lungi, ca să le macine apoi în neştire şi să le scuipe verde.

Uitase totul. Numai câteva minute o despărţeau de loviturile huidumei, şi totuşi, pe Geană Albă l-au înghiţit negurile. De i-ai fi

pomenit multe atunci, poate că în întâia scăpărare a minţii nici nu şi-ar fi amintit de el. I-ar fi trebuit să gândească lânced şi rece, ca din nou huiduma să-i înfigă în inimă cuţitul spaimei. Cum nu gândea, însă, în niciun fel, Geană Albă era departe. Călătorea poate în coşarca de fier a vreunei vrăjitoare, dus să-l dea smeilor pradă pentru toate nelegiuirile câte a făptuit pe pământ.

Uitase totul Petruţa. In baia caldă a ierbii îi pieriseră şi durerile şi gândurile. O încingeau numai înfierbântările sângelui. La anii ei puţini dar destui pentru înţelesul şi găzduirea chemărilor noui, a fost deajuns numai iarba să-i mângâe goliciunea picioarelor, ca dintr'o prăpastie a vieţii să sară pe culmile ei. Şi în popasul nou, uitarea fără de întoarceri a tot ce a fost şi s'a încrustat în ea.

Tinereţe!

Dar ca nici o alta tinereţea Petruţei avea ciudăţeniile ei. Se culcase în iarbă răpusă de durere şi spaimă, şi iarba, prin vraja vreunui făurar nebănuit, i-a strâns într'o clipită şi spaima şi durerile, ca să-i strecoare în locul lor înmugurirea sângeră a vrerilor oarbe.

Ca nici una alta, tinereţea Petruţei, nu avea trecut. Iar viitorul nu îl putea cuprinde mintea ei. Tinereţea Petruţei avea numai prezentul. *Eri*, nu exista pentru dânsa. Din *azi* nu depăşia cu nimic, cum cu nimic nu-şi amintea de *eri*. Că a bătut-o Geană Albă, se prea poate.

Când? Adineaori. Dar adineaori pentru ea e eri, şi din eri totul se spulberă, fără de aduceri aminte.

Se rostogoleşte înainte şi iarba, amant îndrăsneţ şi fără de urechi să-l poţi scutura când îşi întrece glumele, îşi strecoară mângâerea până spre talgerul pântecului. La atingerea gâdilitoare Petruţa se sbate şi mai vârtos în moalele ierbii. Cu dinţii retează neîncetat din spicul firelor înalte iar cu mânile rupe fuioare întregi, pe cari apoi le prefiră prin gratia degetelor.

Un freamăt total a cuprins-o. Foarfecul picioarelor nu i se mai astâmpără. Stârnit să nu mai înceteze, cu fiecare strângere îngrămădeşte între pulpele ei perniţe firave de ôtavă. Ochii îi scapără steluţe de foc, aşa cum numai brazii şi le aprind pe ale lor în Ajunul Crăciunului, şi cu aripioarele nărilor răsfrânte adulmecă mirosul crud de pajişte proaspăt păscută.

Ca niciodată se simte în nelinişti Petruţa. Şi ca niciodată iarba îi fulgeră carnea.

Că o frământă ceva nou, e neîndoios. Dar, că acel nou care o scutură acum e chiar sfâşierea virginităţii ei, Petruţa n'are de unde şti. Aşa precum nicio fată nu ştie când cu adevărat i-a fost prădată feciorenia.

O regulă tâmpă o leagă de un fenomen anatomic. Pentru cei mai mulţi virginitatea e masacrul sângeros din noaptea nunţii. E sfârte-

carea petecului pe care ţi-l poate oferi intact şi femeea bătrână, cu pântecul încreţit ca un sbârciog, cu pulpele înodate, cu sâni vejtezi şi cu dinţii de porţelan. Adevărata virginitate scapă, însă, tuturor, şi unicul profitor al ei e numai natura. Numai ea silue. Numai ea are ce noi ne încăpăţânăm să dorim şi ne înşelăm crezând că avem. Formele virginale nu aparţin de cât pubertăţii. Şi numai pubertatea ni le poate dărui cu adevărat. Când în locul aromei crude de carne în devenire, ne arde în adâncuri dogoarea formelor pline, apoi atunci suntem în faţa unei de demult siluiri. Când golurile cărnii se umplu şi când înspicarea ascunsă a trupului rodeşte în aspru, fie ori cât de neclintit petecul inocenţii, virginitatea a fost prădată. A fost biruită. A trecut de partea celui mai neîndurat satir: natura.

Petruţa, în svârcolirea din iarbă, fără să ştie nici cui şi nici cum, îşi risipea din plin feciorenia.

Alături de Geană Albă, i-au pândit-o şi nopţile. Nopţi în care îşi simţea carnea arzându-i. Nopţi în care îi fierbea sângele gâlgâind în cuibul sânilor gemeni.

De câte ori n'au prins-o zorile cu ochii deschişi!

De câte ori nu i s'au spuzit buzele, şi de câte ori n'a înfipt în miezul lor dinţii, să mistue în sânge şi în durere îmboldurile întunericului!

De-ar fi ştiut Petruţa că, în sbaterea nopţilor

îşi ucide virginitatea, ar fi strigat poate. De unde să afle că, în patul în care se înghemue nod neastâmpărat, doarme laolaltă cu ea şi întâiul ibovnic al fetelor.

De violul neliniştilor şi al întunericului, ea nu avea cunoştinţă. Cum nu avea nici acum că, din frământarea nopţilor şi din pat şi-a mutat în iarbă siluirea. I s'au rotunjit pulpele şi i s'au împlinit şoldurile şi ea nici nu bănue că i-au rodit numai din singurătatea nopţilor albe. Mintea ei de copil nu poate pricepe adevărul acesta. E greu să-l înţeleagă şi unii bătrâni, dar-mi-te ea, aşchie de om, fără de nici o pătrundere.

Arcuită şi mai vânjos, se svârcole înainte. Şi poate că ar fi prins-o şi noaptea acolo, dacă un strigăt cu temeri în glas, nu i-ar fi împietrit sbaterea.

— Petruţo!... Petruţo! s'a auzit şi mai stinsă a doua oară chemarea.

S'a strâns mică subt clopotul rochii şi a întors capul spre zaplazul dintre ei şi ograda lui Toader Vornicu.

— Sânt eu, Petruţo, Iliuţă. Nu te spăria.

Glasul lui Iliuţă Ghebosu, glas sterp, de om împuţinat nemilos în puterile lui, avea în sonoritatea cuvintelor cântul unei dureri înăbuşite. Ii era vorba crâncen de subţiată. Mai strivită şi mai piţigăiată de cât a femeilor. Mai stoarsă de viaţă şi mai flămândă de cât a copiilor bolnavi.

— Tu eşti, Iliuţă?

— Eu's, Petruţo. Sui mai în deal, la borta cea mare.

Petruţa s'a adunat din risipirea depe iarbă, îndreptându-se spre fundul grădinii.

Păşia cu neîncredere.

Şi cu îndoeli în suflet.

„O fi văzut Iliuţă când m'a bătut?"

„M'o fi zărit în iarbă?"

Răscruci ale gândului, în faţa cărora rămăsese fără de nicio deslegare.

Nu îi păsa că a văzut-o bătând-o, deşi lehamite îi era şi de aceasta. La cincisprezece ani nu voia s'o mai ştie satul lovită. Şi, mai ales, Iliuţă. Mai amarnic o muncia însă gândul că, megieşul, din pânda de după zaplaz, a putut să vază şi unde a bătut-o şi cum s'a svârcolit apoi în iarbă.

Ajunşi în fundul grădinilor, s'au aflat faţă în faţă. Prin mâncătura zaplazului, zi cu zi lărgită de ostenelile lui, Iliuţă şi-a strecurat uşor şi ager trupul său puţin şi beteag.

Au privit apoi amândoi în jur, hoţeşte, să nu le fie cumva aflată întâlnirea, şi, fără de niciun cuvânt de pofteală din partea vreunuia, s'au lăsat deodată în iarbă, strâns pitiţi în adăpostul verde şi umbrit.

De mult nu mai fusese atât de mulţumit Iliuţă. Venirea Petruţei în fundul grădinii, la îndemnul lui, şi, mai ales, teama care i-a descoperit-o în ochi când a privit înconjurul, l-a în-

credinţat pe deplin că, în tovarăşa lui de joacă, întocmai ca şi în el, ceva nou se răsuceşte şi se îndreaptă spre cărări neumblate încă.

— Petruţo, ţi-am adus un măr. E cel mai frumos din grădina noastră.

A vârît mâna în sân şi l-a scos.

— Ia-l.

Petruţa nu l-a luat. Il privea doar buimacă.

— Ai fost la zaplaz când m'a bătut? l-a întrebat în cele din urmă.

Iliuţă a tăcut. Voia să mintă într'un fel şi nu putea.

— Ia-l, Petruţo, că-i tare bun. Am şi eu unul, — şi din nou şi-a vârît mâna în sân.

— N'auzi, Iliuţă, erai la zaplaz?

— Ce tot hojma mă'ntrebi, dacă eram la zaplaz? Eram în grădină, la mere.

— Minţi, Iliuţă.

— Ia-l, Petruţo, odată, — o îmbie el din nou, încurcat în alegerea răspunsului.

— Minţi! Ai fost sau n'ai fost?

— E, şi de-am fost, ce-a hi?

Petruţa şi-a ascuns capul în iarbă, ruşinată.

Nu l-a mai întrebat nimic. Şi nici Iliuţă, n'a mai vorbit.

Câteva clipe s'au scurs aşa, tăcând unul lângă altul.

In cele din urmă tot Iliuţă a rupt tăcerea.

— De-ai şti ce bun îi, şi de când l-am chitit eu pentru tine!

— Răule! i-a răspuns din iarbă Petruţa.

Iliuță a găsit cu cale să nu-i mai întoarcă vorba. S'a apropiat numai de ea și pe ceafa catifelată de puf și înmiresmată de aroma părului, a sărutat-o îndelung.

Seara scobora leneșă pe treptele cerului. Undeva, pe o spinare de măgură, roata soarelui intra în pământ și în sânge.

Dar, în ciuda celui care pleca, în Iliuță și în Petruța răsărea un soare nou.

CAP. III.

ILIUȚĂ GHEBOSUL

Ticăloasă e uneori viața. Ticăloasă a fost și cu Iliuță Ghebosul. Cum și în ce fel l-o fi găsit vinovat ca să-l îngreuneze pentru toate zilele cu povara unui gheb în spinare, lumea nu știe. Și de a căutat să afle, nu a putut.

Au bănuit o vreme unii că, în Toader a fi păcatul. Cine știe pentru ce blăstămății nu l-a căpătuit Dumnezeu ca pe toți ceilalți.

— E râncaci, vericule, — a scăpat odată vorba Gheorghiță Cojocaru, în dughiana domnului Mișilim, și de atunci vorba s'a întins ca râia cea căprească.

— Păi, că-s leat cu el și l-am văzut la bae, oameni buni, când ne ducea cu bateria să ne fiarbă'n abur.

— Scuipă-ți vorba, Gheorghiță, — a intervenit domnul Mișilim, de din dosul tejghelei. Ce spui dumneata e vătămătură de cal, nu de om.

— Cată-l, Jupâne, și de-oi fi mințit, iacă, mă las să mă jugănești.

— Ba, să te jugănească diavolul, Gheorghiță! îl blestemă domnul Mișilim, întorcând capul să-l biciue cu lumina toată a ochiului bun.

Oamenii cari s'au mai aflat în dughiană au râs cât au râs de posnașele vorbe ale lui Gheorghiță Cojocaru, după care s'au împrăștiat pe la case, lățind cuvântul în sat precum că Toader Vornicu e râncaci.

Ba, i s'a tras și porecla din șuguiala aceasta. Nu i se mai zicea pe nume. Era destul să spună omul: — L-am zărit pe Râncaci trecând către târg; sau: — Și-a cumpărat plug de hier Râncaciul, — ca să înțeleagă celălalt că despre Toader Vornicu e vorba.

Alții însă vorbesc că nu el e cu păcatul. Că dela muierea lui se trage ghebul lui Iliuță.

Din partea cuvântului acesta stau femeile. Dela ele a și pornit știrea. Au trecut-o una alteia din poartă în poartă, înjumătățind vorbele de rușine cu palma peste gură.

— Să'nțăpinesc, Lele Agafiță, dacă nu mi-o spus Coana Moașe. Ii strâmbă la facere. A trebuit să-l smucească pe Iliuță, până i-o pocnit coastele și spinarea. Numa așa o putut să-l scoată.

Dar doamna Zavastița Bălău se împotrivește amarnic minciunei acesteia și se necăjește foc când ajunge la urechia dumisale.

— Cum de crezi una ca asta, femee a lui Dumnezeu!? Păi ai uitat să numeri, Profiro!? Acu cinșpe ani, cât are ghebosul, nici nu

eram scoasă în lume. Nu tu bal, nu tu ceai, fată fină şi nevinovată, şi voi că l-am moşit pe ghebos, moşi-l-ar strâchiile să-l moşească!

— Că merge vorba, Coană Moaşă.

— Meargă'n pustie, Profiro, cu cine-a scos-o. De abia în toamnă împlinesc douăşiopt, — nu pierdea doamna moaşe ocazia, să trezească în ştiinţa oamenilor vârsta care îi plăcea să o aibe. Deoarece pe lângă aceasta mai avea două coana Zavastiţa Bălău. Aceea care o pare şi cea adevărată.

Spre lămurirea tutulor, e bine să le amintim pe număr de ani. După actul de naştere, trecut prin mâna domnului Nicu Panţâru, are 35. Pare de 39, şi de vreo doi, trei ani, spune că de abia în toamnă o să atingă 28.

Părerile oamenilor sunt însă nevrednice de luat în samă. De e unul sau de e celălalt vinovatul, durerea şi beteşugul lui Iliuţă rămân aceleaşi. Osândă de toate zilele şi ocară pentru minţile proştilor.

Multe a pătimit megieşul Petruţei, în puţinii săi ani. Şi că va mai pătimi încă, e iarăşi un adevăr, fiindcă neghiobenia e fără de margini iar cruzimea vorbelor tâmpe fără de sfârşit.

Copilăria lui Iliuţă nu se aseamănă cu a celorlalţi copii. El niciodată nu a avut cu cine să se joace. Fugeau toţi de dânsul. Şi toţi îl batjocoreau şi îl suduiau din pricina ghebului.

O vreme, nu l-au durut cuvintele de jignire. Era prea mic să le înţeleagă răutatea şi în-

semnul. Au venit însă anii când şi un plod de ţăran ştie a deosebi cuvântul de ocară, şi de atunci Iliuţă n'a mai avut zile albe, în sfârşitul cărora să adoarmă cu bucuria sburdălniciilor pe obraji.

A fost insultat îndeobşte şi de-a-rândul lăsat în afara jocurilor. Şi el nu înţelegea condamnarea la izolare.

Când vedea doi, trei copii, înhăitaţi pentru joacă, se apropia cu jind să se lipească de grupul lor. Copiii însă nu-l primeau şi îl alungau ca pe un netrebnic.

— Fugi de-aci, ghebosule.

Imbrâncit, rămânea cu un deget în gură şi cu lacrămi în ochi, să privească din poartă sau din marginea şleaului, joaca din colb, poarca, vânatul cuiburilor de stăncuţă, culesul agudelor sau cine ştie ce altă îndeletnicire copilărească.

La început rămânea pe marginea şleaului să plângă pentrucă nu e primit. Cuvântul, care mai târziu avea să sfredelească în dânsul, nu îl deosibea de oricare altul. I se părea că tot una e de i se spune nătărău sau ghebos. Nu se ştia şi nu se vedea infirm. Nu bănuia deosebirea dintre el şi toţi ceilalţi. Se simţia la fel ca şi dânşii, şi, totuşi, alungat.

A venit însă timpul când a înţeles dece copiii îl sudue şi îl strigă ghebos. Nu mai semăna cu ei. Pe când toţi creşteau, el rămânea pitic. Se înălţau an de an plozii satului, şi lui, i se înoda trupul numai în piept şi în spate.

Numai atunci a priceput Iliuţă că, nătărău şi ghebos nu e tot una. Şi numai de atunci a început să se frângă în el viaţa.

La auzul ocărilor, nu mai plângea. Când îl plesnea cuvântul care îi amintea că nu e de o făptură cu ceilalţi, se retrăgea de lângă copii, să sfarme în el şi numai pentru el, durerea care îl apasă. I se umpleau ochii de plumb, şi plumb, plumb mult, i se părea că duce în gheb. Şi de se'ntâmpla să-l strige careva, nu'ntorcea capul. Privea doar în lături, ponciş, cu lumini de var, ca luminile cailor ceacâri.

Când l-au dat la şcoală necazurile lui Iliuţă s'au înmulţit şi mai mult. Spre deosebire de alte timpuri, acum fugea el de copii. Fiind însă strânşi în aceiaşi clasă, nu se mai putea feri. Din ploaia sudălmilor, nu se mai putea abate.

A fost pus de învăţător în prima bancă. Era cel mai mic. Capul de abia îi răsăria peste pupitru. In recreaţii, pentrucă nu-şi părăsea niciodată locul, gălăgioşii şi bătăuşii tăbărau pe el, lovindu-l care mai de care cu tăştile şi cu ce le mai veneau la îndemână. De se ruga să-l lase, îşi băteau joc de vorba lui subţire.

— Daţi-mi paşe, măi.

— Vorbeşte, ghebosule, nu te chiţăi ca guzganii.

Alteori îl însemnau cu crida pe gheb sau îl înţepau cu ace. Ca să se împotrivească, nu putea Iliuţă. Era singur şi de cealaltă parte toată tabăra clasei.

Intr'o zi, însă, Dumnezeu a pus capăt nelegiuirilor.

Eşeau din şcoală.

S'au înţeles doi să-l prăvale. S'a chircit unul în spatele lui mogâldeaţă şi i-a dat celălat brânci. Trântit prin surprindere, căzătura lui Iliuţă a fost grea. I-a sărit pălăriuţa într'o parte şi i s'au împrăştiat cărţile din tăşcuţă, în altele.

Pentru toţi ceilalţi copii întâmplarea nu a fost cu durere. Care cum se apropia, în loc să-l ajute să se ridice, îl lovea peste cocoaşe.

— Dă-i în gheb, măi, că ţi-o hi cu noroc, — îi îndemna unul.

Porunca era ascultată. Cădeau pumnii ca grindina.

Aşa i-a aflat Petruţa, când a eşit pe poarta şcoalei. Dintr'un început, nu şi-a dat sama ce se întâmplă. Larma era mare şi înghesuiala în jurul lui Iliuţă aşişderea. A muşcat-o însă de inimă o presimţire. La gândul că, poate cu Iliuţă se petrece ceva, şi-a grăbit pasul şi şi-a făcut loc prin grămada copiilor.

— Ce-i măi, aici?

Zărindu-l pe Iliuţă trântit, cu placa de scris alături în hârburi, cu straele colbăite, cu cărţile vraişte printre picioarele bătăuşilor, a simţit în tot trupul ură şi în pumni puteri de zăludă.

— Feri, stârchitură, — şi a şi buşit pe unul care tocmai se pregătea să lovească în ghebul lui Iliuţă.

Isbaiul a fost atât de puternic, că stârpitura a nimerit de-a-dreptul în grămăjoara de prund depe marginea şleaului.

S'a încruntat apoi către ceilalţi, scăpărându-i ochii de mânie.

Nu s'a ştiut atât de voinică Petruţa. In carnea ei plină, de fată crescută peste măsura anilor, se răsuciseră puterile toate. Copiii i-au înţeles voinicia şi laşi, au fugit. Au rămas locului numai ea şi Iliuţă. Iliuţă ridicându-se anevoe din colb, ea adunându-i cărţile răsfirate.

— Te-o găbjit rău, Iliuţă?

Iliuţă nu i-a răspuns. A privit-o numai, îngrămădindu-şi în ochi toată mulţumita.

De departe şi dela adăpost, diavolii de copii îi împroşcau cu ocări.

— Fa, nebună, fa; mă, ghebosule, mă!

Ei, nu-i mai auziau. Călcau moale şi fără de ascultare pentru oricine le-ar fi vorbit. In colbul hudiţii care ducea către casele lor, îşi îngropau şi urmele botinelor şi taina cuvintelor.

Dela întâmplarea aceasta Iliuţă n'a mai fost sâcâit. Copiii, îndelaolaltă, luaseră frica Petruţei. Şi-o aminteau voinică, ca în ziua aceea, şi nu se mai încumetau la isprăvi diavoleşti împotriva infirmului. Aşa că ghebul lui Iliuţă a scăpat de pumni şi de împunsăturile acelor. I-a mers însă hoşma porecla. De ea nu l-a putut scăpa nimeni. Nici chiar Petruţa. Şi în atât s'a înrădăcinat că nici cei cu milă pentru suferinţa lui nu-i spuneau într'altfel.

Devenise pentru toţi Iliuţă Ghebosul. Pentru buni şi răi, caşi pentru duşmani şi prieteni. Şi nici el nu se mai simţia jicnit. Răspundea acum la poreclă, fără de supărare. Aşa cum ar fi răspuns la numele din cazanul botezului.

Datora aceasta Deborei. Fata cea mai mare a domnului Mişilim era o fiinţă cu multă înţelegere pentru durerile lumii. Văzându-l odată cum îl amărăşte zicala, l-a luat deoparte, să-i arate că nu întotdeauna porecla îi spusă să învenineze.

— O dă lumea mai ales oamenilor mari, Iliuţă. Şi rămân şi în cărţi pe numele cel de poreclă. Au fost domni ai cătărei cari s'au numit Bogdan cel Chior, Petru Şchiopul, Mircea Ciobanul. După cum le-au fost beteşugurile sau metehnele. Dacă lui Bogdan nu i-ar fi lipsit ochiul şi ar fi avut gheb, nu i-ar fi spus lumea Bogdan Ghebosul!? Aşa i-ar fi spus! Deci, nu mai fi amărît. Porecla e un nume de potrivealâ şi o dă lumea fără de răutate.

— O hi, cum spui 'neata, Duducuţă. Da în Cotu Vameş numai eu şi Ţuţurcă sântem porecliţi. Şi de, n'om fi noi cei mai a cătărei! a răspuns Iliuţă, neîncrezător oarecum în vorbele domnişoarei Debora.

S'a împăcat şi cu porecla. Mai greu a fost cu viaţa să se împace. Condamnat singurătăţii, nu avea amintiri. El nu putea spune ca alţii: — Când am fost să ne scăldăm; când ne-o alungat pădurarul; când ne-am dus în lunca să

prindem puii de mierlă; sau: ce buni o fost harbujii lipovanului. Nimic din câte poate strânge copilăria, în caerul amintirilor. Rămas veşnic singur, numai tristeţea i-a fost tovarăşă. Numai ea s'a cuibărit în sufletul lui. Şi numai pentru ea vibra Iliuţă.

Vestirile primăverii, nu aveau răsunet în dânsul. Năvala desmăţată a rândunelelor, nu i-a încălzit niciodată carnea. Sborul geometric al berzelor şi al cocorilor era prea sus ca să-l vadă. Colţul ierbii noui prea jos ca să-l descopere.

Să-l bucure şi pe el o crenguţă de salcie, plină de mâţişori, nu i s'a întâmplat. Şi nici cânt de pasăre nu s'a dovedit să-l poată opri locului şi să se minuneze.

Atâta să fi fost numai şi încă ar fi destul. Dar viaţa a fost şi mai vitregă cu Iliuţă. Dacă nu l-a învrednicit să vadă sosirea desmăţată a rândunelelor şi nici întoarcerea leneşă a cocorilor şi a berzelor, în pene cu făina de aur a nisipurilor îndepărtate, l-a sorocit totuşi, să fie în de rând martorul trist al plecărilor lor şi mai triste.

Numai atunci ridica el capul să privească rândunelele. C'au piuit vara subt streaşini, nu le-a auzit şi nici nu le-a văzut. Când le simţea însă frământarea din ajunul plecărilor, i se împâcleau ochii de lacrimi şi le privea îndelung.

Se părea că le'ntreabă:

— Şi voi mă lăsaţi!?

Şi ele îl lăsau.

Il lăsau în ogradă, rotind pe gâtul scurt şi ţapăn, capul lui de copil infirm, urmărindu-le duca. Le privea sborul negru până ce se pierdeau în zare ca o slabă fumuire, ca un palid nor de cenuşe, ca apoi, frânt în el şi sdrobit de nemernicia orânduirilor lumeşti, să şi-l lase greu, de piatră, în perna din piept a cocoaşei, şi să plângă peste mormintele nevăzute ale nemaivăzutelor mii de rândunici.

Plecarea berzelor şi a cocorilor, îl întrista şi mai mult. Un neastâmpăr cumplit îl muncea atunci, în ajunul despărţirii, pentrucă toţi şi toate plecau odată, toate şi toţi îl părăseau deodată.

Aveau şi pe casa lor un cuib de berze. Acelaş cuib de când îşi poate el aminti. Acelaş cuib lângă acelaş horn, cu aceleaşi berze, botezate de tatăl său cu numele de Postaş şi Băbuţa.

S'a minunat foarte Iliuţă, cum de pleacă mereu aceleaşi berze depe stuhul casei, ducând în fiecare an cu ele un pui pentru alte pământuri, fără să se mire, însă, vreodată, cum de vin mereu aceleaşi şi aceleaşi, Postaş şi Băbuţa.

— Tică, tot Postaş şi Băbuţa pleacă şi în anul aista, cu copilul lor?

— Tot, i-a răspuns taică-su la întrebare, şi pentrucă nu cunoştea nimic din viaţa berzelor şi a cocorilor, i-a dat învăţăminte noui. Tot, că

ei, cum s'ar spune, fac un neam cu noi, Iliuţă. Ia'n priveşte numai cuibul. Aşa-i că-i vechi, de-ai zice că-i acolo de când îi lumea tocmită?

— Vechi, Tică.

— Vechi, Iliuţă. Mai vechi chiar decât tine. Să tot fie vreo 12 ani dela meşteruirea lui. Postaş şi cu Băbuţa l-au clădit. Cu nueluşi din îngrădiri şi cu paiu de grâu din şiră. Vin, şi când pleacă duc mereu cu ele un pui pentru alte cuiburi de prin alte şi îndepărtate locuri. Că ele, chipurile, când ne lasă, tot la ai lor trag. La nepoţi şi strănepoţi, Iliuţă. Că li-i neamul ca şi la oameni.

— Şi cum de nimeresc la cuiburi, dacă vin aşa de departe, Tică?

— Apoi, aiasta numai Dumnezeu ştie. Iliuţă! Că el le-o învrednicit să sboare dela un capăt la alt al pământului. Ii lung amarnic, Iliuţă, drumul lor. Lung şi fără zăbăvi şi popasuri. Mai lung ca al vapoarelor şi ca al trenurilor. Şi trece peste mări şi ţări, până la apele cele mari ale Efratului şi ale Nilului. Că din lume ştiu că spre acolo se'ndreaptă ele, câte-or mai ajunge sărmanele, din câte pleacă!

Şi li-i drumul, Iliuţă, fără de carte şi fără de hărţi pe care să caute şleaurile cele mari ale lumii. Il au însemnat, pe semne, în minte şi în ochi. Zic unii. Alţii, că au mirosul urmelor vechi. Că-i tras pe cer drumul lor. Care a hi adevărul, nu mă ajunge capul. Dar că e pasăre sfântă, aiasta cu toţii o ştim, şi ţi-o spun

şi ţie, ca să nu mi te'mpingă cumva diavolul să chiteşti cu chiatra sau cu mai ştiu eu ce altă lovire, că apoi atunci pedeapsa lui Dumnezeu e mare, copchilule, şi cu boală şi caznă grea încearcă pă-i d'au intrat în păcat.

Avea nouă ani Iliuţă, când i-a trecut taică-su ştiinţă despre tainele berzelor. Şi el a luat aminte, cu jurământ tăcut, că nu le va face niciun rău. Nici n'ar fi avut când, fiindcă nu le vedea. Numai în ziua când Postaş şi Băbuţa scoborau în ogradă, dădea Iliuţă cu ochii de ele. Şi tot dela taică-su a aflat, că aceea e ziua în care berzele vin să-şi ia rămas bun.

— Le vezi, Iliuţă, a venit să ne dea bineţe de plecare. Mâni n'o să mai hie.

Şi a doua zi n'au mai fost.

„Ce bine a făcut Tică, de m'o pus şi pă mine să le mângâi!"

In adevăr, le-a mângâiat şi el. Stătea tată-su pe prispă şi berzele au venit la dânsul. Le-a mângâiat pe pene şi le-a împărtăşit dorinţa lui de străbatere uşoară a drumului şi de întoarcere sănătoasă în primăvară. Apoi le-a sărutat aripile.

— Vino şi tu, Iliuţă.

S'a apropiat. Nimic spăimos în ochii berzelor. Nicio lumină duşmană, nicio cătare piezişă.

— Mângâie-le, Iliuţă.

Le-a mângâiat.

— Şi amu zi după mine: Să vă fie voinice...
— Să vă fie voinice...
— Să vă ducă sănătoase peste mări şi ţări...
— Să vă ducă sănătoase peste mări şi ţări...
— Şi să vă întoarcă în primăvară, tot atât de blânde şi de credincioase casei noastre.
— Şi să vă întoarcă în primăvară, tot atât de blânde şi de credincioase casei noastre.
— Sărută-le amu pe aripi, Iliuţă.

Le-a sărutat.

Pe umezeala buzelor, i s'a prins colb. S'a şters cu dosul palmei.

— Ii pulbere depe ogoarele noastre, Iliuţă. O vor duce acolo, la apele Efratului şi ale Nilului, şi ne vor aduce în loc, la primăvară, făină de aur din nisipurile fierbinţi ale îndepărtatelor pământuri.

Şi a doua zi n'au mai fost pe casă berzele. Ridicând Iliuţă capul să le caute pe cer, a aflat venind din toate unghiurile zărilor, puzderie de berze.

„De sigur, s'a gândit el, Băbuţa, Postaş şi puiul lor, s'au amestecat printre celelalte".

Cu ochii înălţaţi în văzduh a rămas Iliuţă multă vreme. Multă, căci multă şi nenumărată era şi lumea berzelor, ce nu se mai sfârşia venind. Rotogoale mari unduiau cerul. O funingine deasă şi întinsă, să nu o poată cuprinde ochiul, se lăţea într'una.

„De unde atâtea berze!?" s'a minunat Iliuţă.

„Mare e lumea!" s'a crucit apoi, judecând întinsul lumii după numărul berzelor.

De prin curţi vecine şi dela trecătorii depe şosea auzea aceleaşi cuvinte:

— Pleacă berzele.

„Pleacă berzele".

Cuvinte care îl înjunghiau în piept, cu vârfuri de cuţite trecute proaspăt prin raşpil. Pleacă şi el rămâne. Rămâne singur, să înfrunte mai departe, cu ochii plânşi, ocările nesăbuite ale satului.

— Pleacă berzele.

Dece nu le-a văzut şi când au venit? Dece nu i-a auzit şi atunci strigând: — vin berzele!?

Nu i-a văzut şi nu i-a auzit, pentrucă lui nu i-a fost scris să se bucure laolaltă cu lumea. Ci numai să se întristeze cu ea.

Privea necontenit cerul.

Când toate s'au adunat, au coborît în ponoara de lângă sat. Curios să le vază, Iliuţă a eşit din ogradă să se ducă într'acolo. In poarta jâtăriei a rămas însă o clipită în cumpănă. Din hatul satului se întindea parcă o altă lume, pentru care îşi căuta puterile, dacă mai sunt în stare să o străbată.

N'a socotit-o în atât de străină. Armanul cel mare al Curţii se zărea bine, şi cum şi el făcea parte din sat, Iliuţă nu s'a mai codit. A purces.

La o depărtare de-o svârlitură de băţ de puzderia berzelor, s'a oprit. Un gând copilăros îl tot îndemna să caute pe Postaş şi Bă-

buţa. Erau însă atâţia Postaşi şi Băbuţe, că i-ar fi trebuit ani lui Iliuţă, să vază barză cu barză. Cum de neputinţa lucrului şi-a dat sama, gândul iscoadei l-a părăsit. Aşa că a rămas să privească numai frământarea lor din ponoară.

După ce s'au tălăzuit berzele o vreme îndelungă, au încremenit deodată, ca la o comandă. Lui Iliuţă i se pare că chiar a auzit o toacă de plisc, ca o bătae de darabană. Le-a privit apoi şi cu mai multă grijă de amănunt, de a putut să se lămurească Iliuţă, că nu la întâmplare şi oricum s'au oprit berzele din frământarea lor. S'au orânduit pe cârduri aliniate şi înaintea fiecărui cârd străjuia una, mai chipeşă parcă de cât celelalte şi mai mândră. Iar cu faţa la toate cârdurile şi la o mai mare distanţă, sta alta, şi mai ţanţoşă şi mai arătoasă, poate şi mai bătrână, având în urma ei o grupă de alte câteva. Aşezare şi liniste ca la oaste. Porunci şi ascultare ca în orânduelile omeneşti.

Mult s'a mirat Iliuţă de aceste întâmplări. Dar şi mai mult s'a crucit de cele ce au urmat şi au rămas în el minuni fără de desiegare. Că şi de-ar fi să i le despice o minte de om şi încă n'ar crede.

Cum sta aşa, înmărmurit şi le privea orânduirea şi liniştea, a mai auzit odată bătând toaca pliscului ca un zuruit de darabană. A fost, pe semne, o nouă comandă, căci după

ce a încetat darabana pliscului, şi-au făcut loc să iasă din rândurile cârdurilor câteva berze. Cam câte două, trei, de cârd. Eşite, s'au aşezat în spatele celei învrednicite cu comanda grupului, adăstând porunci noui.

A adăstat şi Iliuţă, să vadă ce se mai petrece. Şi tot adăstând, numai iată că a pornit din locul ei barza cea mare şi arătoasă, urmată de celelalte câteva.

Călca mândră şi rar. Solemn şi autoritar. Ca un general cu galoanele dăruite de lupte, prin faţa trupelor veterane.

Cele câteva berze din spate o urmează în linişte. Sunt şi ele cuprinse de măreţie. Îşi deapănă agale călcătura şi par mistuite de-o amarnică sarcină.

Sara se lasă tot mai neagră pe umerii pământului. Din spre brâul zărilor ceţurile de plumb se apropie mereu. Învălue măgurile şi pădurile, micşorând din ce în ce lumea. Lumea pe care o poate cuprinde ochii lui Iliuţă.

In sat, de prin unele hornuri au început să se ivească fuioare de fum. Fumul fierturilor de sară. Iliuţă nu le vede însă. El priveşte doar barza cea mare şi pe celelalte câteva, cum trec prin faţa cârdurilor, cum se opresc, cercetează parcă, slobozesc porunci din plisc şi iar trec mai departe.

Când au isprăvit şi-au reluat locul.

„Ce s'o mai întâmpla acum?" s'a întrebat în gând Iliuţă.

Darabana pliscului a bătut iarăşi. Pare-se din nou o comandă. Nu s'a înşelat Iliuţă. Şi de astă dată a fost o nouă comandă. Din rândurile cârdurilor au mai apărut atunci unele, să se răpeadă cu sulițele pliscurilor asupra celor mai dinainte eşite pentru inspecţia marelui comandant.

Invălmăşala a fost scurtă şi fără de împotrivirea vreuneia.

— Se ucid între ele! şi-a tremurat Iliuţă vorbele, în scocul buzelor

Şi pentrucă nu a mai putut să articuleze al tele, a gândit numai.

„Ce-ar fi, să mă duc să le despart!"

Socotind însă, după felul cum s'au scurs întâmplările, că ar putea fi unele orânduite şi cu sarcina de a nu lăsa amestec de om în isprăvile lor, Iliuţă nu s'a mai încumetat să schimbe soarta poruncilor marelui comandant. A rămas aşa dară locului, înfipt în pământ, ca o piatră de însemn sau o cruce amintitoare, cum că acolo o viaţă de om a fost răpusă, de pumnal, de o spăimoasă nălucă de cal sau de cine ştie ce altă nemernicie omenească ori judecată dumnezeiască.

Cât a mai rămas locului, nu ştie. Ştie numai că s'au înălţat deodată şi că subt sborul lor se făcuse şi mai mic şi mai ghebos.

Din împietrirea în care căzuse le-a urmărit cu teamă. Au rotit de câteva ori în jurul ponoarei şi apoi s'au dus, s'au tot dus spre apele

Efratului şi ale Nilului, umplând văzduhul de fâlfâiri de aripi şi croncon de barză.

— Pleacă berzele.

Ale lui să fi fost cuvintele sau ale altuia!?

Tace, nu e nimeni pe aproape şi, totuşi, le aude ca o şoaptă continuă.

— Pleacă berzele... pleacă berzele... pleacă berzele.

Nu era o părere. Cuvintele veneau de departe. Din sat, din satul vecin, din altele şi mai îndepărtate, pentrucă în ceasul acela în toate curţile au eşit oamenii şi s'au oprit cei depe drumuri, să înalţe capul şi să spună fiecare, pentru el sau pentru alţii:

— Pleacă berzele.

Când n'a mai auzit svon de aripi, s'a apropiat de locul unde s'au învălmăşit pasările sfinte. În dreptul unde fusese cârdul cel mai apropiat, a aflat două moarte. Alături trei, şi mai departe n'a mai putut vedea nimic din cauza întunericului. I s'a părut totuşi, că zăreşte un şir nesfârşit de berze ucise.

„Dece le-au omorît?"

Rămas singur, doar cu berzele moarte şi în plin întuneric, pe Iliuţă l-au prins frigurile spaimei. A privit în jur şi n'a mai văzut nimic. Se întunecase de-a-binelea. Numai în poarta armanului boieresc clipea nopţii un fânar, iar în sat, pe ici şi pe colo, câte un ochi de fereastră se arăta luminos.

Buimac de cele ce se întâmplă şi înfricat

de întuneric şi de berzele moarte, a luat-o la fugă spre casă. Fugă măruntă de om şi mai mărunt. Cum era mic şi cu coşul pieptului cobză, părea o altă arătare. Mai mult un bolohan ce pornise singur de-a roata, sau cine ştie ce vietate scârboasă de care se înspăimântă lumea. Că chiar s'a şi înspăimântat coana moaşe. Tocmai eşia dela domnul Nicu Panţâru, când lui Iliuţă îi sfârâiau picioarele pe dinaintea porţii *ambulatorului*. să ducă vestea cea mare şi crudă lui taică-su.

— Ptiu, stuchi-te-ar mâţile, stârchitura pământului! şi apoi, ca o mică reparaţie a sudalmei: Tu erai, Ghebosule, că tare m'ai spăriet?

Dar Iliuţă nu s'a oprit, nici să se arate că el e, nici să-i sufle în sân doamnei Zavastiţa Bălău, ca să-i treacă sperietura. Se ducea glonţ înainte, la taică-su, să-l întrebe dece s'au ucis berzele între ele.

A dat buzna în casă, ca fugărit de-o nălucă.

— Ce-i, Iliuţă, cine te fugăre? Und'ai mas pân'amu?

— Am fost în ponoară, să văd berzele, Tică. S'o bătut între ele, Tică, şi au rămas multe moarte. Zău, Tică!

Şi i-a povestit tot ce-a văzut, de-a fir-an-păr.

— Păi, să te lămuresc şi cu aiasta, Iliuţă.

L-a luat pe genunchi, căci numai de nouă ani era Iliuţă pe vremea aceea şi i-a deslegat şi taina uciderii berzelor.

— Apăi, că ele vin din multe părți, Iliuță. Că nu numa în sat la noi o fost berze. O fost și în Carol, și în Cordun, și în Dagâța, și în Băcești. O fost, mă rog ție, peste tot. De ias parte a apei și de cealaltă. De cătră munte și de cătră mare. Pe așezări, așa cum sânt și ale oamenilor, Iliuță. Amu, vezi tu, în sat la noi e mai marele peste toți. Unu dă care ascultăm și cărui ne jăluim. Acela îi primarele. El îi capul nostru, adicătelea șăful care ne comandă. De el ascultăm noi cât îi vrednic. Că de nu, îi ia altul locul. Așa și cu berzele. Unele vin de ias parte a apei. Aistea au un șăf. Și așa, Iliuță, toate câte se cuprind între o apă și o margine de pădure, sau între mai multe ape sau între șiruri de măguri, au câti-un șăf. Cârdurile care le-ai văzut tu sânt pe așezări de berze. Iar cea din fruntea cârdului, e comandanta berzelor dintr'o așezare. E una mai isteață și mai bătrână. Cum s'ar spune, primarele lor.

Ei, amu să ne întoarcem iar la oameni. In târg e un altul care e și peste primari mai mare. Acela-i prăfectul. Bărzoaia care ai văzut-o tu cu fața la toate cârdurile, e cum s'ar zice, prăfectul lor, de care toate ascultă. Așezare ca la oameni, Iliuță mări!

— O învățat dă la oameni berzele cum să trăiască, Tică?

Pe Toader Vornicu l-a cam pălit râsul.

— Ba, mă tem, că oamenii au învăţat dă la berze, Iliuţă. Că vezi tu, multe le facem, cum s'ar spune, după pasări şi animale. Luăm dela unele una, dela altele alta şi ne lăudăm apoi şi ne minunăm singuri dece isteţi şi de ispravă sântem.

Iacă, s'au iscat amu arioplanele. Le-ai văzut vreodată sburând mai multe, Iliuţă? A'ţi aminte de anţărţ, când o fost armata pe-aci la manevre. Nu sburau ca berzele? In săgeată ca ele sburau şi cu cel mai deştept în cap.

Că spuseşi adineaori că s'au rotit şi de două. trei ori, pe deasupra ponoarei. Taman ca şi arioplanele de anţarţ, cand s'o prăvălit unul. Mereu au dat târcoale pe deasupra celui mort când l-o'ngropat. Spun oamenii că acela-i salutul şi plânsul lor. Păi, nu l-au luat, Iliuţă, toţ dela berze!? Şi n'au fost întâi şi mai întâi pă lume berzele şi apoi arioplanele!? Acela-i plânsul şi salutul berzelor, Iliuţă, şi arioplanele dela ele l-au luat, că tari-i frumos şi de samă.

Că să mă'ntorn de unde am mas. Zici c'o bătut din plisc ca dintr'o darabană, şi-au eşit unele, că le-a văzut bărzoaia cea mare, că apoi o mai bătut din darabană odată şi-o eşit altele, dă s'au năpustit cu pliscurile asupra celor dintâi. Aşa e, Iliuţă, şi iacă-tă dă ce. Sânt din ele care nu mai pot face drumul cel mare înapoi, spre apele Efratului şi ale Nilului. Hie că li s'o împuţinat răsuflarea, hie că li-s betegite

aripile. Şi, mai ales, aripile, Iliuţă. Olecuţă de-ar hi vătămate, gata-i. Amurgit li-e sborul cel mare. Că au dă trecut mări întinse, fără chip de hodină. De aceea îţi ziceam eu, Iliuţă, să nu chiteşti cu chiatră sau cu vreo altă lovire în berze, că ţi-o hi păcatul fără de răscumpărare.

Şi aşa, cele care-au eşit întâi, sânt cele care nu să simt în puteri să ia drumul întoarcerii. Pe aieste le vede mai întâi comandantul cârdului, şi de le socoate slabe şi neputincioase pentru drum, le orândue să le vadă şi bărzoaia cea mândră, care este mai marele peste toate. Astă treabă a făcut ea când ai văzut-o trecând arătoasă şi aspră la mers. Şi numai după ce îşi dă şi ea cu părerea, care şi ce fel, porunceşte uciderea sau întoarcerea în cârd.

Şi le ucid aci, înainte de pornire, Iliuţă, fiindcă berzele au tare în urît moartea în apă, şi să feresc de ea ca de ceva păgân şi nelegiuit.

Că şi aci e o potrivire cu oamenii, măi băete! Nu şi ei au în groază înecul? Işi vor morţii în pământ, ca şi berzele. Nu oare tot dela ele am învăţat să ne'ngropăm morţii în pământ şi nu în apă, unde, de altfel, ar hi mai uşor, că n'ar mai hi nevoe de săpat şi apoi de umplut!? Dela ele, Iliuţă mări...

Aşa a aflat Iliuţă, când numa de nouă ani era, povestea berzelor. Şi de atunci le e martor plecării toamnă cu toamnă. De cum dă frunza

în galbăn, ochii lui cată mai mult spre cer şi spre stuhul casei. Cercetează îndelung când pe Postaş şi Băbuţa, dacă sunt tefere să facă drumul cel mare, când întinderea nesfârşită a cerului, să le descopere întâia însăilare fumurie. Iar când cele *de-un neam cu dânşii* scoboară în ogradă să-şi ia rămas bun, Iliuţă, pe lângă urarea care o spune după tată-su, le pipăe şi aripile acum, să se încredinţeze de sănătatea lor. De când a văzut cum sunt ucise cele cu beteşug, o teamă şi o durere mai mult îl ameninţă.

In ziua bineţelor, n'o uită pe Petruţa. Se duce la zaplaz şi o strigă.

— Petruţo, mâni pleacă berzele. Şi-au luat Poştaş şi Băbuţa ziua bună.

Atunci, de se întâmplă să fie în ogradă Petruţa, se prelinge uşor pe lângă zaplaz, până la borta unde sticlesc ochii lui, şi-i întoarce răspunsul:

— Bine, Iliuţă. Mâni în ponoară.

Şi mâni, după ce Petruţa s'a folit să n'o vadă huiduma eşind pe poartă, se duc împreună în ponoara dintre sat şi armanul Curţii, să vadă berzele plecând.

— Pleacă berzele, Petruţo.

— Pleacă, Iliuţă.

Şi din nou, de către sat, de dincolo de sat şi de peste tot locul, s'aud în murmur de şoaptă aceleaşi cuvinte: pleacă berzele.

— Da când vin ele, Petruţo, că eu numai plecând le văd?

— Cum, tu nu ştii când vin berzele, Iliuţă!? Ha-ha! râdea cu dinţii toţi luminaţi, Petruţa. Primăvara, băete.

— Primăvara!!

De atâta sinceră şi dureroasă mirare bucuria Petruţei s'a risipit, ca alungată de-o vorbă urîtă.

— Hai de-amu, că s'o dus.

Nu s'a clintit. Cu o mână îndreptată spre ceva numai de el zărit, a întrebat-o:

— Le mai vezi, Petruţo?

— Nu. Le aud numa cronconul.

— Tu nu le vezi când pleacă, Petruţo, eu nu le văd când vin!

In poarta armanului boieresc o mână de argat aprinsese fânarul.

Dar, n'a fost sorocit Iliuţă, drept numai vameş al plecărilor triste de berze şi rândunici. Erau şi alte osânde la care a fost supus de legea care hotărăşte cum şi ce fel să se petreacă vieţile oamenilor. Aşa, bunăoară, el nu putea deosebi mirezmele florilor şi nici frumuseţile lor. Călca în Lunca Moldovei pe tufele de lăcrămioare şi toporaşi, cum ar fi călcat oricare altul pe rariţă, lăptucă sau urzică. Să-l îndemne vreuna la rupt, nu s'a pomenit. Il înjunghiau însă, în vermina nărilor, dela mari depărtări putreziciunea hoiturilor. Nimeni nu descoperea mai lesne ca dânsul stârvurile de mâţe şi câni, aruncate peste za-

plazuri, în medeanuri sau chiar în şanţul drumurilor. Câteodată îl mai şi îndemna diavolul să împungă în coptura cărnurilor putrede şi nueluşa de corn, de se lăţea duhoarea şi mai aman. Atunci îl luau din urmă şi la ocară drumeţii, de nu mai prididea Iliuţă fugind.

La fel se întâmplă cu cântecul pasărilor. Era plină lunca de mierle şi privighetori. Totuşi, el nu le auzea. Era surd pentru toate. De câte ori nu l-a tras de mânecă Petruţa şi i-a făcut semn cu degetul pus pe buze, să tacă şi să asculte. Dar ce să asculte Iliuţă, dacă nu afla nimic deosebit! Cum era în deobşte cu o nueluşă de corn în mână, drept ascultare el scociora în iarbă după şopârle şi alte blestemăţii, de se speriau şi mierlele şi privighetorile. Sara însă, când se trezeau buhnele şi cucuvaele în hornuri şi începeau să-şi lepede blestemele morţii: cucuvau, cucu-cucuvau, mai întâi Iliuţă le auzea şi atunci el se opria să le asculte şi Petruţa îl trăgea de mână să meargă.

— Ia'n stăi! şi nu se lăsa până nu le descoperea după bănuţii de fosfor ai ochilor.

Iţi putea spune oricând, câte şi pe ce hornuri cântă. Se căznea să le ţie minte şi când în noapte cântecul lor sfredelea liniştea încăperilor, ieşea capul de subt cergă şi se adresa lui taică-su, fie de dormea ori nu:

— Aiasta e cea depe casa lui Bădiţa Juncu, Ticăl

Sau:

— Asta-i depe şura lui Galeş.

A-doua-zi nu uita să dea târcoale caselor bănuite, să vadă dacă nu cumva l-au înşelat buhnele.

Aidoma a fost pedepsit, să nu se bucure de învestmântarea primăvăratecă a pământului. Mijirea ierburilor noui era fără de răsunet în sufletul lui. Nu s'a tăvălit niciodată în verdeaţa proaspătă a grădinilor, cu acea turbă a sângelui răscolită de zilele lui April, şi niciodată nu şi-a îmbătat somnul după amiezei cu mireasma vreunui braţ de fân, ghemuit subt cap.

Trecea pe lângă jocul şprinţar al mieilor, ca prin faţa unor arătări din altă lume.

Talanga dela gâtul vitelor, nu închega pentru el nicio simfonie pastorală. Nu a stat niciodată în poartă, să asculte când se întorc în fapt de sară cirezile dela păscut.

Străin cu totul de cântările pe cari numai natura le poate orchestra atât de măiastru, rătăcirile lui prin zăvoaiele şi Lunca Moldovei erau văduve de înţelegerile sufleteşti dintre om şi înconjur. Viaţa nu-l legase aproape cu nimic de ea. Să-l înfioare şi pe el o pradă neniloasă de hultan, nu s'a întâmplat. Să caute în vreo pereche de ochi bovini durerile cari stau acolo ascunse, nu s'a dovedit. Te uită uneori anii gârbovi, de abia să le poţi duce în spinare veacul, şi tot nu ţi se destramă legăturile cu pământul. Tot aşa te minunezi de zimţii depe marginea unei ferigi şi în anii din

urmă, ca şi în acei dintâi. Iar când ai poftit la ceva odată, fie şi în cea mai crudă tinereţe, tot cu pofta aceea te culege ţărâna. Timpul nu-ţi îmbătrâneşte decât carnea şi numai hoitul ei ţi-l îngroapă.

Cu Iliuţă, nu s'au petrecut însă lucrurile aşa. O mână pizmaşă s'a amestecat, pe semne, la tragerea zodiei lui. Căci multă deosebire e între el şi ceilalţi copii. Iar de e al lui Toader Vornicu sau al Catincăi păcatul, tot una e. Nu l-a învrednicit Dumnezeu ca pe toţi semenii şi pace!

Că nu avea răsunet în sufletul lui mijirea ierburilor noui, ca şi oricare alt semn de împrimăvărare, nu ar fi fost o atât de dureroasă lipsă. I-a fost însă, în schimb, dată, aplecare spre lucrurile cari nu bucură, ci numai întristare aduc. Când poruncia cuconul Gligore Tăuşan arderea şirelor vechi de pae, el era pe aproape. Îi plăcea să se facă nevăzut în fumul gros, cu iz muced de grână stricată, şi numai când îl înecau învolburările eşia din el ameţit şi cu ochii roşii. Aştepta apoi, până se topeau în palele focului, ca să se joace singur, mereu singur, în scrumul puhav şi cald, mânjindu-se de negreală pe mâni, pe faţă şi pe strae.

De se întâmpla să înjunghie careva o vită, un porc, o oae, un viţel sau chiar o vacă scăpată în păpuşoaie verzi sau în luţernă, de le miri cum de nu i-a crăpat încă pântecul, Iliuţă, împins de cine ştie ce îndemnuri, se

arăta de îndată la faţa locului. Martor câinoasei uciderî, cu mugetul vitei străpunse plângea şi el. Gâlgâiala sângelui din beregata sfârtecată îl făcea să tremure, şi când nu mai putea privi, când totul zăcea inert în băltoaca roşie, pornea din loc să ducă în el o durere mai mult şi o frângere nouă.

Mingile, nu şi le făcea din otrepe strânse în curmeie de teiu, ca ale celorlalţi copii. Ale lui erau întocmite din fructele ţepoase ale ciulinilor, iar în loc de joacă, fiindcă nu se putea juca înţepând, îşi amăgea singurul tovarăş:

— Prinde-o, Petruţa.

Şi când Petruţa o prindea, ca apoi s'o lepede iute din cauza acelor şi să-i strige cu supărare:

— Hâra, da ce ţi-e măi, de-mi frigi mânile? Iliuţă râdea ca de o mare ispravă, cu trupul tot, de i se clătina şi ghebul în strânsorile coastelor.

Deobicei, pe la cumetrii şi nunţi cu pistoale şi chiote, copiii se caţără ciorchini pe zaplazuri şi se bucură foarte de cele ce văd. Îi mai pişcă, pe furiş, cu nuiaua câte o bătrână, blestemându-i că-i prăpădeşte zaplazul, da ei nu se lasă. Fug dintr'un loc, să se caţere într'altul. Printre aceştia, Iliuţă n'a fost văzut niciodată. Nu era însă înmormântare să n'o întâmpine ghebosul. Fie că venea depe câmp sau că-l trimetea tată-su cu vreo treabă în sat, el dădea peste dânsa. Se retrăgea atunci deoparte, să o privească. Trecea mai întâi Ţuţurcă Ghinăraru.

El era în capul parăzii. El comanda marile *defilări*. Se mai oţăra căte unul la dânsul, să plece şi să nu mai spurce durerea oamenilor, dar şi mai dârz se împotrivea atunci zăludul, de nu mai era chip să-l scoată careva din *comandă*. Veneau apoi ţiitorii de prapuri şi colaci, urmaţi pe delături de cânii nimănui, flămânzi şi cu rapăn. După stegari, boţit şi rufos călca dascălul Pituşcă, scâncind din genunchi, apoi părintele Axentie, cu mânile împreunate evlavic peste bârdăhanul pântecului, cântând pe nas şi vânturând colbul cu poalele antireului, şi după el, cam la o svârlă de căciulă, mortul, într'o raclă nelegiuită şi strâmb aşezată în cotiugarul tras de două biete haramuri.

Până aci, nu-l prea mişca nimic pe Iliuţă. In urma cotiugarului veneau însă bocitoarele. Erau tocmite să plângă şi ele plângeau. Se băteau cu pumnii în cap, îşi smulgeau părul şi urlau ca nebunele:

— Dece pleci, Gheorghiţăăă!...

— Dece nu ai milă de noi, măiii!...

— Că acolo o să-ţi hie tare rău, Gheorghiţăăă!...

— Că o să te roază viermii şi o să-ţi putrezească oscioarele, măiii!...

Şi aşa mai departe, văicăreli după văicăreli, rupte ca din suflet de mamă, ca apoi să nu mai dea pe la Gheorghiţă cu anii nici un pui de neam, să crească loboda pe dânsul şi să-i piarză locul mormântului, fără chip de aflare.

Şi în cele din urmă, să îi descurce tot Ţuţurcă Ghinăraru, care pe toţi i-a dus şi tutulor le ştie groapa, după strâmbătatea crucilor, surparea pământului sau tufele de lobodă şi pălămidă, care le înăbuşe somnul cel fără de capăt.

Când îl ajung în urechi văicărelile, Iliuţă nu se mai poate ţine. Începe şi el să plângă.

Uneori dispare după un cot de uliţă înmormântarea, şi el, rămas locului, tot plânge. Plânge, până când vreun netrebnic de copil se vitejeşte de după un gard, strigându-i:

— Dece plângi, Ghebosule?

La auzul sudalmei, se trezeşte din uitarea în care îl lăsase durerile altora şi porneşte spre unde l-o fi trimes taică-su, ştergându-şi cu mâneca lacrimile prelinse pe obraji.

Aşa îşi trece Iliuţă zilele. Aşa a ajuns până în vara aceasta, când numără tot atâţia ani cât şi Petruţa. Şi aşa fiind, alungat şi batjocorit de copii, ţinut înafară de bucuriile tutulor printr'o nedreaptă şi pizmaşă orânduire a destinului, cum să nu se aciueze Iliuţă, cu sufletul şi cu carnea toată de Petruţa, singura fiinţă care i-a înţeles necazurile! Ursit aşa cum îl ştim, e şi el un suflet, e şi în el o inimă. Şi cum numai fata de peste zaplaz întrupa pentru el lumea cea bună, cu scâncet şi apărare pentru durerile lui, numai pe ea simte Iliuţă că o iubeşte. Pe ea, pe Postaş şi pe Băbuţa.

Şi îi era dragostea făţuită după numărul

anilor. La început o iubea ca pe o soră mai mare şi miloasă. Poate, că unde şi pe ea o bătea huiduma, s'au înţeles lesne sufletele lor. Mai târziu însă, când pe sângele lui a pus stăpânire un diavol, a simţit Iliuţă că o iubeşte şi într'altfel. Şi din pricina acestei într'altfel iubiri, o pândeşte el acum prin bortele zaplazului. Iar în visurile lui, nu mai apare Petruţa în aceleaşi jocuri de altădată. Acum întâlnirile lor sunt numai în ascuns. Pentrucă nu se mai pot petrece şi în faţa altor ochi. Diavolul cel nou, care îi sgândăre şi îi aprinde sângele, i-a strecurat în carne şi pofte pe care nu le-a avut. Nu le cunoaşte. Nu ştie ce îi poţi da şi ce nu, dar simte că în ele e o taină nouă şi că taina aceasta trebueşte dosită de ochii lumii.

Şi mai mult goală îi apare acum în visuri Petruţa. Când suită într'un vârf de măr, cu picioarele larg răşchirate pe crăcile mai ţapene, şi el jos, cu poala cămeşii întinsă să prindă merele şi cu ochii pe arătări noui în carnea pulpelor, când la scăldat în Moldova, şi atunci nu o mai acopere nimic şi nimic nu mai rămâne ascuns ochilor lui. Iar goală, Petruţa e o ispită şi pentru pruncii din leagăn. E numai de 15 ani, dar îi e trupul legat voiniceşte şi carnea măestrit zidită pe şipcile oaselor. Pe umerii ei mari şi rotunji, se pot juca nălucirile toate. Se pot odihni capete de ibovnici şi se pot agăţa mâni de haiduc. Le e linia dreaptă

şi platoşa plină. Semeţia caldă şi chemarea şoptită.

Către mijloc trupul Petruţei se subţiază. Se împlântă mlădiu în carnea şoldurilor şi se răsuceşte pe încheturile mari ale coapselor, svelt şi cu graţie de frângeri în somn.

Dar mijlocul Petruţei nu se sfârşeşte acolo unde se împlântă. Mijlocul îi cuprinde şi furca picioarelor şi plinul feselor. Şi pune stăpânire şi pe talgerul pântecului.

E în îmbulzeala aceasta de forme şi ascunsuri ale Petruţei, poemul celei mai depline frumuseţi de fată. Şi ispitirea care nu mai cunoaşte ce e fărădelegea şi opreliştea de a nu păngări.

Ca la niciuna alta s'au îmbinat liniile cu reliefurile, umbrele cu luminile. Ca la niciuna alta e fierbinte şi tare carnea, ascuns şi totuşi în văzul ochilor tulburi, cuibul dragostei. Şi, mai poate fi în această frumuseţe fără de seamăn a Petruţei şi o pedeapsă dumnezeiască. Câte femei nu ar voi să aibă umerii ei, să-i poarte goi în baluri şi goi să-i lase strângerilor! Câte femei cu sânge albastru n'ar vrea să lipească de amanţii lor, în legănarea dansurilor sau în oboseala paturilor, un trup ca al Petruţei! Câte, de l-ar avea, nu l-ar împrumuta pe aur! Şi, totuşi, Acel care pe toate le orândue, l-a dat Petruţei, să i-l roadă şi să i-l acopere cămeşa de in şi să se bucure de el, deocamdată în vis numai, un ghebos fără de pricepere şi fără de simţul frumuseţii!

Deocamdată, în vis. Dar, ce e visul oare, de cât un fapt al vieţii şi o realitate a ei?

In vis a venit odată Petruţa la dânsul, şi proastă şi fără de ştiinţă cum era, i-a arătat şi l-a întrebat, ce sunt corniţele cari îi cresc în piept.

Nu s'a priceput nici el să-i spue ce sunt. A pipăit-o numai şi s'a jucat o vreme cu bumbuşorii cât smeura nedată în copt, strângându-i câte odată de o treceau toate durerile. Că de atunci ştie ea că acelea-s locuri cu dureri mari când sunt strânse.

A fost în vis, dar ar fi fost altfel, dacă i-ar fi arătat corniţele pieptului, pe trezite? Nu! Cum nu ar fi în altfel nici acum, când o visează cu el la scăldat în Moldova, şi o vede goală, cu corniţele de atunci crescute cât merele cele domneşti din grădină.

Numai că acum, la cei cincisprezece ani ai lui, se frământă şi mai amarnic în vis. Se tăvăleşte sub cergă, de nu-şi cruţă nici ghebul, şi strânge cu mânile mai micuţe de cât ale copiilor de-o vârstă cu el, boţul pernei de subt cap.

Şi numai când câte-o buhnă spintecă noaptea cu tăişul de moarte al negrelor prevestiri, se trezeşte, scoate capul de subt cergă, şi vede cu tristeţe că a fost o înşelare.

Il prinde însă, imediat cântecul buhnei, şi când se dumireşte cam din ce parte vine, îi spune lui taică-su, fie că doarme sau nu:

— Aiasta e cea depe cutare sau cutare casă, Tică.

CAP. IV.

RAIA ŞI DEBORA.

Domnişoara Debora e singură în odaia din fund şi citeşte. Intoarce filele unui roman, jumătate prinsă de ce e scris în pagini, jumătate dusă pe gânduri. Vrea să fie atentă, să culeagă cu deamănuntul înţelesul rândurilor şi nu poate. O nelinişte i le întretaie, cu pauze amare.

E tristă şi îi ard obrajii.

„Am intrat în tezele depe al treilea, şi-am rămas să învăţ în linişte“.

„A ajuns acum la al treilea!“

Ca un leit-motiv, îi răsună mereu în urechi cuvintele acestea. Aşa i-a motivat Raia şi lipsa de duminică. A rămas să înveţe!

„Să înveţe!“

Inchide cartea şi o leapădă cu desgust. Işi reazămă bărbia într'o mână şi gândeşte. Ştia dânsa ce înseamnă a rămâne duminica, în târg. De câte ori nu a lipsit şi ea! De câte ori nu a trimis vorbă, fie prin domnul Nicu Panţâru, care depe atunci îi păzea cărările, fie prin doamna moaşe Zavastiţa Bălău şi uneorii chiar

prin câte un sătean ce se abătea pe la stăm-băria domnului Osias, că nu poate veni, deoarece are mult de învăţat, împreună cu o colegă, pentru teze! Tezele erau însă Ducu şi prepararea lor se întâmpla în casa Tăuşanilor, dosită între plopii bătrâni depe Strada Cuza Vodă.

Se întâlneau depe când era în clasa şasea. Depe atunci Sandu Tăuşan, singurul copil al cuconului Gligore şi al cucoanei Gliceria Tăuşan — proprietarii cari au stăpânit cândva pământuri şi acareturi multe şi aproape tot Cotul Vameşului — i-a şoptit cuvinte de dragoste. Şi ea, la anii de atunci, a crezut uşor în vorbele lui, ca şi în mărturiile cari dovedeau o iubire curată.

I se avântase inima cumplit. O întâlnire cu Ducu, un schimb de cuvinte, o întrezărire numai, erau daruri dumnezeeşti, pline de tot aurul făgăduinţelor.

Işi aduce aminte de orele petrecute în casa Tăuşanilor depe Strada Cuza Vodă, şi i se tulbură minţile la gândul că toate au fost o minciună şi numai o sete de desfătare.

Cu cât neastâmpăr aştepta ea duminicile, în cari nu se putea duce acasă din cauza tezelor! Când se apropiau orele patru, simţia că începe să fiarbă în ea tot sângele. Işi pregătea câteva cărţi şi caete, ca să înşele buna credinţă a Unchiului Osias şi a lui Tanti Zolca, îşi arunca bereta depe care sburau duminicile

numărul şi iniţialele şcoalei, fără să vadă amănuntul acesta Tanti Zolca şi Unchiul Osias, şi o pornea într'un suflet, cu inima plină de miere pentru Ducu, strecurându-se prin uliţele dosnice până la portiţa de din dos a caselor, unde Tinca, femeea cu cap de oaie dar cu minte isteaţă, aştepta să o facă nevăzută înăuntru.

Incăperile erau mari şi storurile lăsate. O umbră răcoroasă o primea odată cu braţele lui Ducu.

— Şi amu, iubiţi-vă, maică. Tinereţea se cere iubită, Duducuţă Debora, — o sfătuia baba. Şi când ăţi obosi, sunaţi-o pe Tinca, să v'aducă ea şarbăt de vişini şi apă din fântână, să vă răcoriţi, maică.

Incepea bătaia cu pernele, ciufuleala, aruncatul hainelor şi prăvălirea peste otomane şi divanuri, ale căror teluri cântau din trâmbă când erau apăsate.

O muşca Ducu sălbatec şi când din pripoană îi scăpau toţi diavolii dragostei, de nu-i mai putea potoli, o întreba cu dinţii desveliţi şi cu buzele sângere:

— La ce dăm acum teză, Debora?

— La latină, Ducule.

Li se încurcau apoi mânile şi picioarele, scoţând din gemete şi din sbateri teza la limba latină.

— Zece, Debora!

— Zece, Ducule!

Se potoleau câteva clipe, ca din nou să în-

ceapă hârjoana. Îi număra pestruile depe nas, îi răvăcea părul roş ca mătasea de păpuşoiu în August, şi o întreba la ce obiect să mai dea teză.

— La matematici, Ducule, că tot îmi numeri pestruile.

— La matematici, Debora. Suntem o fracţie, nu? Eu *numărătorul*, fiindcă îţi număr pestruile...

— Şi eu *numitorul*, pentrucă mă împart cu tine.

Râdeau ca nebunii.

— Şi dacă tăem două zeruri dela numitor, ce se întâmplă, Debora? o întreba mai departe Ducu, prinzându-i sânii amândoi.

— Trebue să le rupem şi dela numărător, — răspundea Debora, trăgându-l puternic de urechi.

Ţipete, svârcoliri noui, şi din nou pace.

— Uf, e mai greu la matematici de cât la latină! îşi dădea cu părerea Ducu.

— De abia ţi-am dat nota de trecere, Ducule.

— Cinci!? Trăiască cinciul, Debora! Să-l sărbătorim. Să vie Tinca împreună cu *şărbătul* di vişini şi cu apa din fântână, şi să ne răcorim.

Apăsa butonul.

— Ducule, eşti nebun? Nu vezi cum sunt?

La înspăimântarea Deborei, o acoperea cu covoarele şi clădea peste ea movilă de perne.

Când apărea baba Tinca, se prefăcea şireata că nu bagă în samă mogâldeaţa depe divan şi întreba cu falsă sperietură:

— Da unde e Duducuţa Debora, boierule?

— A fugit, Babă Tincă.

— De, fugit, că Tinca parcă n'a fost cu vătraiul la uşă!

— Cucu... Cucu... se auzea atunci de subt movila de perne şi covoare.

— Acolo eşti, maică, bată-te-ar norocul să te bată! Ia să te scoată baba din mormântul ista, — şi începea să împrăştie pernele şi să desfacă velinţele.

— Sărmanele lăicere ale Duducăi! De-ar şti pentru ce le-a făcut!

— Bau! răsărea deodată din maldărul de covoare capul Deborei.

— Ptiu, cum mă spărieşi, Duducuţă, că a-amarnică mai eşti!

— Vorba, băboiule, şi adă şărbătul, că mi s'a uscat gâtul.

— Să se uşte la duşmani, nu la mata, şi apoi către Debora:

— Uite-aşa, Duducuţă, eu îl grijăsc aici ca o mumă şi 'nealui nu zice, ca omul, de, cu inimă: Na, Tincă şi ţie un pitac, să-ţi iei un pac de tiutun, ca să bei în ale pustii de cămări.

Ştia Tinca vicleana, cum şi când să pue chestia bacşişurilor.

— Beee... Beee... i-a răspuns Ducu pe limba oilor, amintindu-i de porecla care i-a dat-o satul.

— E, poftim! Zi şi mata, Duducuţă, treabă-i aiasta! Mă sudue şi nu-mi dă nici di-un pac, să duhănesc şi eu oleacă dă mahorcă. Ba, ai să-mi dai de două, iac'aşa!

— Nu mai fi supărată, Mătuşă Tincă. Il rog eu şi are să-ţi dea de patru, nu de două.

— Ce să-ţi dau băboiule, ce să-ţi dau? Am dat destul astăzi teză la latină şi la matematici. Ai înţeles?

— Ce să înţăleg, boierule, ce tot spui mata? se minuna Tinca. Incurcate 's vorbele amu! Ştai şi-asculţi omul şi nu-l mai înţelegi.

— Şi acum ieşi, s'a mai răţoit odată Ducu, că mai avem de dat teză la .....la ce, Debora?

— Cred că numai un extemporal, Ducule, la Franceză.

Tinca şi-a făcut cruce şi a dat să iasă.

— Şi când ţi s'o usca iar gâtul, boierule, s'o chemi pe Tereza aia să-ţi dea şărbăt, că Tinca şi de-oi suna-o un an tot n'a veni. Iac'aşa! Dai di-un tiutun?

I-a asvârlit o bumaşcă. Deşi bătrână, Tinca s'a repezit ca o leoaică s'o ridice.

— E, vezi că nu-i chiar aşa de hapsân Ducu, Mătuşă Tincă!

— Nu-i, mâncal-ar baba, Duducuţă. Dece să nu-mi dea şi o bumaşcă. Nu-s eu aceea care l-am legănat când era cocuţă şi i-am spălat peiincile?

Rămaşi din nou singuri, mai obosiţi ca oricând, se apucau de extemporale, pe cari de multe ori le amânau.

Nu se sfârşiau însă lucrurile aici. Prezenţa ei în casa Tăuşanilor, îi da prilej de deosebită mândrie. O iubea un Tăuşan doară, şi Tăuşanii nu-s oricine chiar printre boierii Moldovei. Norocul ce a căzut peste ea, fata unui hangiu de sat, uitat de Dumnezeu şi de rele într'o răspântie de drumuri, era prea mare pentru măruntele ei aspiraţii. La ce-ar fi putut râvni mai mult de cât la un băiat de stămbar, de hangiu sau de cerealist, cu dughiana pe Sucedava sau chiar pe Ştefan cel Mare!? Ar fi iubit-o aşa cum o iubesc toţi băieţii aceştia, vorbindu-i numai de planurile viitoarelor afaceri, de urcatul şi de scăzutul preţurilor, de aşezările prăvăliilor în vaduri bune de desfacere, şi ar fi îmbrăţişat-o şi sărutat pe după saci de orzuri sau stive de cituri, în pauza mare dintre vânzarea unui metru de indian şi a unei jurubiţe de coton. Iar vinerea şi sâmbăta, s'ar fi grăbit să-i strângă mâna şi să o lese, ca să se poată duce să cânte în vreuna din multele sinagogi.

Aşa ar fi fost, dacă nu i s'ar fi încrucişat destinul cu al lui Sandu Tăuşan. Şi acum, iat-o, pe ea, Debora, fata cea mare a hangiului Mişilim Aftalion din Cotu Vamş, în bătrânele case ale Tăuşanilor, în braţele celui mai tânăr Tăuşan, şi privită din cadrele tablourilor de toţi Tăuşanii Moldovei, dregători ai tot atâtor voevozi.

Păşeşte pe dinaintea lor goală şi îi admiră.

Cu câte unul stă şi de vorbă.

— Ce mai spui, Vornice Tăuşan?

Şi nu e numai o părere răspunsul.

— Ia slujăsc şi eu aplecat şi în cinste şi cu teamă de pravila ţării, pe Alexandru Voevod.

— Da tu, Paharnice Hulpe, ce griji ai de ţi s'a încrunţit fruntea?

— Is beciurile Curţii goale, Jupâniţă, şi carăle dela Hârlău, cu cele o mie de buţi, nu s'aud încă scârţâind din osii şi leuci prin preajma Ieşilor. Şi îi mânios amarnic Prea Măritul Domn Ştefan.

Ii trece în revistă pe toţi, şi toţi i se închină. Unii din şale, alţii numai cu aplecarea capului, şi câţiva doar cu zâmbetul.

Pe unul mai şugubăţ şi cu căutătură vicleană, de om ce cu uşurinţă ţi se poate strecura pe subt piele, îl aude şoptindu-i mieros:

— Ehe, Jupâniţă Debora, dacă în alt veac ţi-ar fi fost zilele orânduite, poate că şi la Hanul din Trei Colţuri, al lui Mişilim din Cotu Vameş, s'ar fi oprit butca domnească, să hodinească o noapte prea iutele la dragoste şi mânie, Măritul Domn Ştefan.

L-a auzit şi îşi pleacă ruşinat capul.

Mulţumită de ce a vorbit cu Tăuşanii Moldovei, ia camerele în lung, deschide uşile toate şi trăeşte o vreme în trecut. Storurile sunt lăsate pe derând, e zăpuşală afară, dar tot se prelinge câte-o săgeată de lumină. Şi e destul ca să desgroape din întuneric casa Tăuşanilor.

Perdele grele, de pluş vienez, îmbrăţişează ferestrele. Arcade în falduri se petrec unele peste altele, învălurind zeci de metri de catifea în culoarea vişinei putrede sau a catolicului port episcopal. Aşa cum cad, cum se petrec şi cum acopere pereţii, perdelele par un simbol al bogăţiilor de aevea, când pe pământurile Tăuşanilor puteai afla orice. Păreau a fi mai mult mantiile de sărbătoare ale bătrânului boier *Trecutul*, scăpătat astăzi la sapă de lemn şi rămas strajă neadormită, să nu i se piardă şi puţinul pe care îl mai găsim pe ici şi pe colo, ascuns şi batjocorit.

Stătea Debora în mijlocul încăperilor şi privea fermecată de tot ce vedea.

Foteluri largi, unele cu mătasea sfâşiată, altele cu picioarele sau braţele betegite; divanuri vechi, acoperite cu caşmiruri, bukarale şi ispahanuri, sau cu velinţe lucrate la Neamţ şi la Văratec; scrinuri mari, de nuc masiv, fără de băşicile coşcovelelor şi fără de strâmbătatea celor de astăzi; iatagane turceşti, cu mânere bătute în pietre şi teci de piele de struţ, încrucişându-se pe deasupra divanurilor cu nagaici tătăreşti şi căzăceşti; oglinzi cu rame de argint, în care s'au privit jupânesele şi şi-au mângâiat bărbile strămoşii lui Ducu; paturi cu polog, în care s'au iubit Tăuşanii, fără să-şi spurce dragostea cu scârbavnice vorbe şi mai scârbavnice fapte; candelabre de bronz, pentru lumânările de său depe acele vremuri; cuiere

din coarne de zimbru, de care mai atârnă şi astăzi câte-un hârb de flintă; mese de stejar, cu tăblia groasă de-un lat de palmă, pe care stau încă neclintite clopoţelele de argint, la bătaia cărora soseau pe brânci slugile, să asculte porunci, izvoade vechi de chilimuri şi, şi mai vechi horbote de Caşovia şi Kiev; şi toate câte mai erau ascunse de întuneric numai cu umbra lor desfătau ochiul, cu toatele o înconjurau pe Debora şi o chemau la ele cu versul vechilor cânturi. Şi printre toate ea, cu trupul gol, încălzit şi învolburat încă de iubirea lui Ducu, sorbind cu nesaţ aroma anilor de demult. Iar la uşa cea de din dos, paznica Tinca, muştruluind orătăniile cu vătraiul. O clipă toate, ca apoi să se întoarcă în mirosul iute de usturoiu al prea joaselor cămăruţe în care locuesc Unchiul Osias şi Tanti Zolca, să vorbească despre noile comenzi ce trebue să se facă, să închee împreună cu Raia socotelile zilei, de cât şi cât s'a vândut din cutare şi cutare articol, şi să adoarmă în puful de gâscă al pernelor, cu gândul la Ducu şi la străbunul lui, care i-a şoptit mieros: — Ehe, Jupâniţă Debora...

Veneau vacanţele. Despărţirile erau dureroase. La Cotu Vameş nu era chip să se întâlnească, după moda cea din târg, cum spunea baba Tinca. Se vedeau numai pe apucatele, fie că se făcea Ducu cu treabă la dughiană, să-şi umple bricheta cu benzină sau să întrebe

de ţigări mai bune, fie că eşea ea să se plimbe, şi atunci ca din întâmplare, se aflau unul în faţa celuilalt, schimbând bineţe şi vorbe, fără de prea mult tâlc.

Intoarcerile, ruperea din mocneala hanului cu mirosuri amestecate de făini aprinse, de bidoane cu untelemnuri proaste, de şipuri şi măsuri cu tot felul de alcooluri, şi de strae şi încălţări omeneşti jilăvite de sudori, erau şi mai dorite, şi mai aşteptate. Schimba atunci o lume pentru alta, o viaţă de apăsare şi de crunte nelinişti, pentru o fugă în largul încăperilor din Strada Cuza Vodă, unde, la umbra zidurilor bătrâne şi a mai bătrânilor plopi, se înfrupta din risipa celui mai mare bun omenesc.

Intr'una Nicu Panţâru, caraghiosul şi plictisitorul agent sanitar, în cealaltă Ducu, tânărul Săndu Tăuşan, frumosul avocat Alexandru Tăuşan, râvnit de mai toate femeile târgului.

Când în faţa unor atari ţinte te pune viaţa, nu mai e greu să alegi şi nici timp nu mai ai să te întrebi, unde ajungi pe o cărare şi unde pe alta.

Şi ce scurte sunt ceasurile bucuriilor, ce puţini anii lor!

A venit bacalaureatul.

A sfârşit liceul.

Ce va mai putea face, ca să se întâlnească, baremi cât de rar, cu Ducu? Ori se duce mai departe, la Iaşi, ori se întoarce la Cotu Vameş.

Şi în nicio parte, nu-l va mai putea afla pe Ducu.

Răspintene grea, în drumul unei fete.

La gândul că, rămânând acasă, tot va mai putea câteodată să-l vadă pe Ducu, în târg, minţind că se duce pentru vreo rochie, dantist sau cine ştie ce altă nevoe femeiască, a renunţat la Facultate.

— Imi sunt ochii obosiţi. Aproape că nu mai văd. Mă dor. Mi-e frică să nu-i pierd, de-i mai chinuesc cu cititul.

Motiv în faţa căruia domnul Mişilim Aftalion a capitulat.

— Şi la ce atâta carte, pentru o gospodărie fericită!? Cap să fie, şi cap este, scumpa mea Debora!

A sărutat-o, şi în atât s'a convins că nu trebue să mai înveţe, în cât s'ar fi opus cu îndârjire dacă Debora, răsgândită, i-ar fi spus:

— Am să încerc, totuşi.

Şi a rămas acasă.

A uitat însă Debora, că şi Raia avea acum 16 ani, că e într'a şasea, că a crescut fată frumoasă, mai frumoasă de cât ea şi fără pestrui, şi că, în acelaş loc cu Ducu fiind, s'ar putea întâmpla şi cu Raia ceeace s'a întâmplat cu dânsa.

Era atât de sigură că nimic nu poate sdruncina dragostea lor, încât de acest gând nu s'a poticnit Debora. Şi, poate că nu s'ar fi poticnit încă multă vreme, dacă acelaş: *Am in-*

trat în tezele depe al doilea şi am rămas să învăţ în liniştе, nu ar fi făcut-o să tresară din toropeala îndelungatelor aşteptări.

Nu că ar bănui-o. Cât au fost împreună găzduite la unchiul lor Osias, pe Raia o preocupau numai lecţiile. Singura ei dorinţă era cinematograful, dar cum nu le era permisă această distracţie de direcţia liceului, era nevoită să renunţe la împlinirea ei, rămânând acasă să citească în orele libere, memoriile marelor actriţe ale Apusului. Strălucita carieră a Marioarei Ventura, pe cea mai ilustră scenă a lumii, era pentru Raia cheia de boltă a existenţei sale.

Se va face actriţă. Spun toţi că e talentată. Dar mai presus decе spun toţi, simte ea profund vocaţia pentru scenă.

Alte griji nu avea Raia, de cât să-şi îmbogăţească biblioteca memorialistică. Nimic nu răsucise în ea vârsta ingrată a adolescenţei. Cum să o bănue atunci Debora! Totuşi, acest: *Am intrat în tezele depe al doilea şi am rămas să învăţ în liniştе*, îi tulbură liniştea. Prea sună la fel cu fraza la adăpostul căreia îşi pusese ea dragostea, până anul trecut, când a terminat liceul. Prea e aidoma, ca să nu fie isvorîtă din aceiaşi taină care se cere acoperită.

Şi dacă ar fi aşa, ce are de făcut?

Gândul o macină şi cu mai multă cruzime. Îi sfarămă idolul şi îi destramă fiinţa. Ochii îi ard în orbite şi undeva, poate pe cer sau chiar

în lumina ochilor ei, subt semnul mirării şi al întrebării, numele lui Ducu e scris cu litere de foc.

Ducu!?

Ce prostie!

Cum de se poate gândi la asemenea întâmplări? Ducu e acolo, în casa bătrână a Tăuşanilor, o aşteaptă, e neliniştit că nu o mai vede venind odată, şi pentrucă nu vine, plânge şi se căinează în auzul Tincăi. Iar Tinca, baba Tinca cea cu cap de oaie şi cu minte isteaţă, îl mângâe şi îi înşală durerile:

— Lasă, boierule, că o să vină. S'o mai aşteptăm, şi de nu, mă răpăd eu să ţi-o aduc, dela spate, cu vătraiul.

Căci toate le face Tinca bătrâna, cu vătraiul. Păzeşte uşile cu vătraiul, se ia după orătănii cu vătraiul, şi când i se înclee ochii şi dă să adoarmă de-a-'n picioarele, tot cu vătraiul alături se culcă, în lipsa vreunui gânj de moşneag.

O vreme, tulburarea Deborei se potoleşte. Îi trec prin minte întâmplările toate câte s'au legat de dragostea lor şi în lumina atâtor aduceri aminte petrecute în casa Tăuşanilor, îşi spulberă toate bănuelile. Le alungă ca pe ceva netrebnic, ce vrea să-i năpăstuiască inima. Le împrăştie vânturilor şi se leapădă de ele ca de ceva scârnav şi putred.

O clipă toate, ca din nou să o sfârtece şi s'o înjunghie înţelesul acelei fraze care a fost şi a ei.

Am intrat în tezele depe al doilea şi am rămas să învăţ în linişte.

Şi dacă va fi aşa, ce are de făcut? Cu o alta, ar şti ea să se împotrivească. Ar şti să-i arate că numai al ei poate fi Ducu, că o stăpâneşte şi îl stăpâneşte cu sângele, şi că, dacă vreo rătăcire străină se încumetă să le îmbroboadă cerul cu neguri, apoi atunci va avea de luptat cu puterile fără de margini ale femeei care ştie să-şi apere dragostea. Aşa s'ar întâmpla, dacă o alta ar fi!

De s'a aşezat, însă, Raia între ei, ce luptă mai poate da? Cum şi-ar mai putea feri dragostea, pe care nici în ruptul capului nu vrea s'o ştie pierdută? Să se încaere cu Raia? Să ţipe? şi poţi scăpa cuvinte grele şi tari. Pot fi auzite şi atunci, ce-ar mai rămâne din casa lui Mişilim Aftalion!? Să audă el că i s'au învrăjbit fetele pentru un creştin, fie şi cel mai fraged oscior din scheletele Tăuşanilor!? Dar, e cu putinţă un asemenea lucru!! Ar înebuni de durere şi şi-ar pune capăt zilelor. Căci ce altă ruşine mai mare s'ar putea abate pe o casă de habotnic evreu, crescut în tainicele precepte ale lui Zimhă Aftalion!

Dar, poate că de data aceasta sunt nevinovate cuvintele: *Am intrat în tezele depe al doilea şi am rămas să învăţ în linişte.* Poate fi şi aşa! Atunci, dece să se mai amărască, de îşi simte până şi în vinele tâmplelor, gâlgâin-

du-i sângele!? Să se liniştească şi să caute să se asigure. Se va duce pe neanunţate în oraşul de peste apă, la o oră când Raia se află la şcoală, şi o să caute printre cărţile şi lucrurile ei urma care i-ar putea întări bănuelile sau chiar desvălui adevărul. Văzând şi făcând, e cel mai înţelept lucru. La ce să-şi sdruncine viaţa cu prepusuri şi bănueli? Baremi dacă e de sdruncinat, să i-o sdruncine adevărul, nu părelnicile închipuiri, cari de cele mai multe ori se întemeiază pe fleacuri, cum ar fi de data aceasta şi cele câteva cuvinte, trimise prin domniul Nicu Panţâru.

Ei, dar un lucru! Cum de s'a întâmplat să le aducă chiar agentul sanitar!? Sânt câte odată potriviri cari îţi dau de crezut că trebue să fie ceva. Işi bate joc uneori soarta de tine, cum nici pe cel mai mare duşman al tău nu l-ar tăia capul. Nu ar putea fi una din aceste bătăi de joc şi faptul că, chiar caraghiosul acesta de Nicu Panţâru, care se socoate cu drept să se amorezeze de mine, a adus vestea!? gândi Debora. Cum să nu se poată! Să te ferească Dumnezeu de scuipatul soartei că nu-l întrece altul.

Nu, trebue aflat adevărul, căci altfel simte că înebuneşte.

Zis şi făcut.

S'a văicărit într'o zi că o doare cumplit măseaua.

— Să pună calul la trăsurică şi du-te la

Schönfeld, Debora. E cel mai bun, — a sfătuit-o tată-su.

S'a dus. Unchiul Osias şi Tanti Zolca s'au bucurat foarte văzând-o, şi mult s'au mai îndurerat de stricăciunea măselii şi săgetările ei.

— Să-ţi fac un ceai de muşăţel, Debora?

— Nu, nu, zău nu, Tanti Zolca. Mă hodinesc puţin în odae la Raia şi mă duc pe urmă la Schönfeld.

— La Schönfeld, întâi şi unchiul Osias. Şi tat'tu şi eu ne-am plumbuit măselele la el şi iacătă-le, şi-acum strivesc alunele cu ele.

Ajunsă şi rămasă singură în odaia Raiei, a cotrobăit peste tot. I-a răsfirat cărţile; a desfăcut copertele tartaşelor, să vadă dacă nu cumva este acolo ascuns corpul delict care să-i desvălue adevărul; a sbârcit de un capăt salteaua; a vârît mâna subt pernă; a ridicat depe o etajeră cu ciucuri la rafturi, o cutiuţă pluşată, în care Tanti Zolca păstra unele mărunţişuri; a săltat oglinda; a tras sertarele mesei, şi nu a găsit nimic.

Nu mai putea de bucurie. Toate nălucirile i se spulberaseră. Işi freca mânile şi îi mulţumea în gând lui Dumnezeu, că nu i-a răpit dragostea. Plănuia să cadă pe neaşteptate la Ducu, şi, cum poate să doarmă la ora asta, o să-i dea un bacşiş bun babei Tinca, să nu-l scoale, şi o să se desbrace şi o să danseze în jurul lui goală, în aşa fel ca prin ceaţa ochilor, când s'o trezi, să îi pară ca o arătare din vis şi nici de cum o întâmplare adevărată.

E gata să iasă. Dând să deschidă uşa, a zărit agăţat în cui, după dulap, un şorţ de şcoală al Raiei. Ia să caute şi în şorţ. Nu că o să afle ceva tocmai aci, în buzunarele unui şorţ lepădat la negre sau lăsat numai pentru purtatul în casă. Nu-şi păstrează fetele bileţelele scumpe în şorţuri. Totuşi, să se asigure. Dece să-i pară rău pe urmă, că n'a cercetat şi aci?

Intoarce şorţul pe faţă şi îl caută în buzunarul ascuns dela spate. Dă de o hârtiuţă boţită, aproape făcută gogoloş. Ochii i se aprind şi îşi simte carnea opărită de un duş fierbinte.

Cu degetele tremurând desface ghemotocul. Deşi nu s'a uitat încă, să vadă de este scris ceva, are, totuşi siguranţa, că de acel petec de hârtie atârnă soarta ei.

Mai bine pleca, fără să mai cerceteze şorţul!

S'o rupă!?

Să nu se mai uite în ea!?

Nu ştie ce să facă. Mânile îi sunt grele şi hârtiuţa despăturită atârnă chilograme.

Se hotărăşte.

O ridică în faţa ochilor, la înălţimea cititului. E scrisă cu creionul. Şi-o apropie mai mult.

Dragă Ducule...

Cum!? A văzut bine!? Aşa e scris!?

Se reazămă de masă. Picioarele i se înmoaie şi capul îi hăue. Işi strânge tâmplele ca şi cum de acolo ar porni răul şi îşi cere puterilor un ultim efort.

Citeşte mai departe.

Să nu mă mai...

Ce, să nu mă mai?

In gândul Deborei scrisoarea se întregeşte în fel şi chipuri:

Să nu mă mai aştepţi astăzi, căci nu pot veni. Pe mâne, dragă Ducule, şi vezi, aminteşte-i babei Tinca, să ia toate măsurile. Inchipue-ţi numai ce catastrofă s'ar deslănţui, dacă întâlnirile noastre ar putea fi cunoscute de-ai mei.

Te îmbrăţişează şi-ţi sărută ochii.

Raia ta.

Sleită de puteri, Debora simte că se prăbuşeşte. Se îndreaptă spre pat, cu paşi mărunţi şi sprijinită, şi ajunsă, cade grea, stâncă prăvălită depe culmi înalte.

Aşa să-i fi scris!?

S'ar putea însă şi într'altfel. Poate că Raia, asaltată, i-a retezat atacurile.

Şi din nou în mintea Deborei, scrisoarea luă altă compunere:

Dragă Ducule,

Să nu mă mai plictiseşti cu tentativele tale de cucerire. Sunt o fată cuminte, care nu-şi vede de cât de şcoală şi pe care o lasă indiferentă orice atitudine, din partea oricui ar veni.

Şi apoi, facem parte din două lumi bine distincte, aşa că nu ne putem întâlni, şi de-ar fi să înclin pentru o viaţă descătuşată de prejudecăţi.

Raia.

Ar putea fi şi aşa, dar, ce caută atunci în capul unei astfel de scrisori, *Dragă Ducule?* Nu se potriveşte *Dragă Ducule*, cu restul rândurilor. Nu!

Frământări şi mai aprige o cuprind. Ce mai are de făcut, nu ştie. Să o aştepte pe Raia, să o sgâlţâe de umeri şi s'o întrebe răspicat, ce'nseamnă acest *Dragă Ducule?* Să îi strige: Lasă-mi-l! Poate că şi ea îl iubeşte cu aceiaşi dragoste care înebuneşte creerul, şi atunci, unde ar ajunge?

Să se ducă la Ducu şi să îl pună în faţa dovezilor de necredinţă!? In acest caz, ar putea fi înjosită şi mai mult. Poate că în ceasul acela Raia este la el, şi într'o astfel de situaţie i-ar reveni Tincăi tristul rol, să o alunge, dela spate, cu vătraiul, şi la o împotrivire să-i mai spună şi vorbe urîte:

— Ia lasă-mi în pace boierul, Duducuţă, că de nu, te spun jupânului Mişilim! Dacă ţi s'a făcut de harmăsar, ia-o'ncolo, pe valea Moldovei, la poarta cea cu fânarul roş!...

Se scutură de ruşinea cuvintelor, ca şi cum le-ar fi slobozit baba Tinca.

O ură nespusă îi creşte în suflet. O urăşte pe Raia, pentrucă s'a ivit în drumul dragostei ei, şi îl urăşte pe Ducu, de moarte, fiindcă i-a călcat inima în picioare şi a batjocorit-o numai de dragul poftelor.

Trebue însă, să iasă din casă. Altfel ar putea da de bănuit unchiului Osias şi Tantii Zolca.

Cum a putut pleca, nu ştie. S'a văzut rătăcind ameţită pe uliţi. Mergea fără de nicio ţintă, fără de nimic lămurit în gândurile ei împrăştiate în toate părţile. Căuta să înfiripe un plan, o conduită, o atitudine, şi nu se putea statornici la nimic. Mergea. Simţea că numai mersul îi face bine.

Un huruit de trăsură prin prundurile uliţilor; un *beighicală* strigat prelung de micii covrigari rufoşi şi cu pestrui ai târgului; o arătare de om beat, scos în brânci din rachieriile dosnice; clinchetul zurgălăilor legaţi de gâtul cailor dela faetonul *Peteteului*, cu vestiri pentru toţi târgoveţii, că la ora aceea e în drumul întoarcerii dela gară, cu poşta de Ieşi, Botăşeni, Paşcani şi Dorohoi; o sudalmă şi un scuipat lat, de ţăran păgubit în vreo dughiană şi numai după ce a scăpat de ameţeala vorbelor, dumirit; o trecere de hingher cu şbilţul întins după pradă sau oricare altă împrejurare obişnuită pe uliţele târgurilor moldovene, erau bine venite în auzul şi văzul Deborei. Îi mai alungau din gânduri şi îi mai risipeau neliniştea.

Şi tot mergând aşa, s'a văzut deodată ajunsă, în faţa plopilor din Strada Cuza Vodă. Când se pomeneşte în târg de plopii din Cuza Vodă, se ştie despre ce casă e vorba. Şi mai mult decât toţi ştie Debora înaintea cărei case a ajuns, văzând plopii. Nu-şi poate însă lămuri aflarea ei acolo. Dacă la început i-a trecut prin

minte să se ducă la Ducu cu mărturia înşelării, în cele din urmă, numai la gândul că pe deasupra ar putea fi şi jicnită, neprimită şi alungată de baba Tinca, a renunţat definitiv, cum, de altfel, o să renunţe şi la înfruntarea cu Raia. Atunci, cine a îndemnat-o, şi cum, împotriva hotărîrilor ei, se afla în faţa casei Tăuşanilor? Greu să-şi poată răspunde. Era o încâlceală în toate, în simţuri ca şi în gânduri, în înţelesul rosturilor ei ca şi în rostogoilrea faptelor.

A privit spre casă iscoditor. Storurile erau trase ca de obicei. I-a dat ocol spre curtea şi poarta de din dos şi dintr'un loc mai dosnic şi mai ascuns vederilor din lăuntru, a pândit un răstimp.

Nu a aflat nimic. A văzut-o doar pe baba Tinca, eşind odată în curte, să se ia după nişte crătănii cu vătraiul. Ii bătuse cu ciocul în uşe, să li se dea pe semne mâncare, cum însă, după privitul soarelui nu era însă ora ospătărei de sară, le alunga cu vorbele unei limbi străine şi cu ameninţarea vătraiului.

— Câşşş, bughiată, şi tu neaţo, fira-i tu hoaldă bătrână! Câşşş... Câşşş... Huli-v-ar uliul, Câşşş!...

S'a întors ameţită. Unchiul Osias şi Tanti Zolca nu ştiau ce să mai facă, numai şi numai să-i mai uşureze durerile. Se ţineau de falcă, se tânguiau laolaltă cu Debora, şi pe deasupra au băut şi un ceai de muşeţel, doar s'or mai împuţina durerile stricăciunii.

— Ţi-a scos-o, Debora dragă?

— Nu, Tanti Zolca, trebue să mai aştept, până s'o trage umflătura gingiei.

— Bea dragă, ceaiul ăsta face minuni!

N'a avut încotro, a băut ceaiul de muşeţel şi spre bucuria Tantii Zolca şi a Unchiului Osias, după ceai s'a simţit mult mai bine.

— Ţi-am spus eu dragă, muşăţelul face minuni.

Odată cu isprăvitul ceaiului, a apărut şi Raia. Sânge nou i s'a urcat în obraji. Ii venea să se repeadă la ea, să o apuce de păr şi să-i strige:

— Raia, uită-te în ochii mei şi să spui adevărul: de unde vii?

Cu ce puteri a putut să se stăpânească, nu îşi dă seama. Dar, pe semne, că ceva se putea citi în figura ei, deoarece Tanti Zolca, îngrijorată şi gata să-i mai facă un ceai, a întrebat-o:

— Te-a apucat iară, Debora?

— Puţin, Tanti, — şi la îndemnul să mai bea un muşăţel, s'a împotrivit cu toată dârzenia:

— Nu, nu. Mi-e peste putinţă. E amăriu şi-mi face şi rău la stomac.

— Te doare măseaua. Debora? a întrebat-o şi Raia, dumirindu-se, în fine, de prezenţa Deborei. Şi Deborei mai că era să-i scape răspunsul din gând:

„Nu măseaua, Raia, ci tezele tale depe al doilea mă dor".

L-a sfărâmat însă pe toaca buzelor. Şi cu un

da învăluit într'un lung oftat, pornit din străfundul pieptului, a pus capăt furtunei, prevestitoare de mare prăpăd. Apoi, în figură cu liniștea apelor adânci, s'a apropiat de sora ei, a îmbrățișat-o și a sărutat-o pe obraji și pe ochi, pe păr și în ceafă.

— Da ce te-a apucat, Debora, parcă ne-am despărți, așa mă săruți?

— 'Miești dragă, Raia. Nici nu-ți trece prin minte cât îmi lipsești. Mă obișnuisem cu tine, și acum, despărțite, mă simt singură la Cotu Vameș. Înțelegi tu, Raia, ce'nseamnă să fii singură?

O îmbrățișase și o sărutase, dar nu din dragoste. Nu că n'ar iubi-o, dar mai puțin ca oricând ar fi îmbrățișat-o acum. Căuta Debora să afle ceva și acel ceva nu poate fi smuls de cât apropiindu-se de Raia și aspirând larg, cu întreaga dilatare a plămânilor. Își amintea bine că, de câte ori se despărțea de Ducu, mai bine zis de câte ori se rupea din dragostea lor, aducea cu ea, în păr și în haine, aroma omului care o stăpânise și parfumul odăilor din casa Tăușanilor. I se părea câteodată, noaptea, când își îngropa nasul în șuvițele părului răvășit de somn, că Ducu se află din nou lângă dânsa. Că a împins fereastra, fără de nici o teamă de sforăitul Unchiului Osias din camera de alături, și că odată cu dânsul, a adus să-i acopere, toate bukaralele și ispahanurile cucoanei Gliceria, grele de mireazma trecutului și de mărturiile anilor mulți.

Numai din această îmboldire a îmbrățișat-o Debora. Și numai așa putea afla adevărul, gândea bolnăvicios chinuita fată a domnului Mișilim Aftalion. Noroc însă că, în părul Raiei odihnea acreala sălilor neaerisite de clasă, pline cu tot soiul de fete, iar în șorț aducea mirosul cernelelor violete și al maculaturilor didactice.

Mult s'a mai bucurat Unchiul Osias și Tanti Zolca, de cum se iubesc nepoatele lor. Ei n'aveau copii. Și o casă de Ovrei din care lipsesc copiii, e o casă bătută de Dumnezeu. Durerea aceasta le usucă mult zilele și ca s'o uite, în lunile de școală nu știau ce să mai gătească și ce să mai facă, să fie toate pe gustul fetelor. Iar când plecau în vacanțe, le duceau dorul, rupând și numărând într'una zilele calendarului, să vadă câte mai sunt până la sosirea nepoatelor. Și, în așteptarea lor, lăcrămau pe praguri, cu ochii în spre partea unde Dumnezeu și oamenii au așezat vatra Cotu Vameșului.

Le părea tare rău de Hachea, că prepară liceul în particular. E drept, Mișilim are dreptate. Hachea nu prea e sănătoasă. Toamna, când încep burnițele, se sdruncină mult sănătatea ei. Răcește ușor. E destul numai o clipă să o prindă curentul între două uși deschise, ca a doua zi să și înceapă junghiurile și căldurile. Biata Hachea! Când o termina Raia liceul, cu cine au să-și mai uite osânda cea grea, cu care i-a sorocit Dumnezeu?

Spre sară, Debora s'a întors la Cotu Vameş. Hârtiuţa mototolită, cu *Dragă Ducule*, o însoţea. Simţea nevoia că trebue să o păstreze, dar, pentru ce şi cum, nu ştia, şi chiar de şi-ar fi frământat capul zile şi nopţi de-a-rândul, tot n'ar fi aflat.

Săptămână cu săptămână, a tot aşteptat-o pe Raia. Dorea să ştie, dacă tot se mai prepară pentru tezele depe al doilea şi dacă Ducu iar nu se arată la Curte. Şi a tot aşteptat Debora, să treacă duminicile, până la acea de astăzi, când Raia şi-a anunţat intrarea în tezele depe al treilea.

Doborîtă de veste, stă acum cu cartea în mână şi îşi macină timpul întorcând filele unui roman, fără de niciun înţeles pentru dânsa. Iar când rândurile se prea încâlcesc, leapădă cartea cu desgust, îşi reazămă bărbia într'o mână şi gândeşte. Gândeşte departe, la ce se poate întâmpla acum în casa Tăuşanilor. In locul ei, colindătoare nudă prin încăperile vaste, pline de vestigiile boerescului trecut al Tăuşanilor, o vede pe Raia, alergată de Ducu, ajunsă, cuprinsă în braţe şi prăvălită pe divanurile cu sunet de drâmb când te afunzi în ele. Sărutările lor, îi scurmă în carne. Simte că trebue să ridice pumnul şi să lovească. Mâna i se înalţă chiar şi, fără de ţintă, cade în gol. Ochii îi ard şi în lumini îi joacă năpraznica luptă depe divan.

„Raia, Raia!"

Cuvântul a fost, însă, numai un strigăt în ea. Cineva a ţipat în sângele şi în carnea ei: Raia, Raia, şi numai urechile ei au auzit ţipătul.

Işi freacă ochii şi tâmplele să alunge bolnavele închipuiri şi nu poate. Le aude până şi şoapta:

„— De-ar şti Debora, ce facem noi acum!"

„Cum?"

„Raia, Raia, eşti o bestie!"

Ii alunecă din sprijinul mânii capul şi tresare ca şi cum dintr'un vis ar fi fost trezită. Işi scutură părul, priveşte în gol şi vrea din nou să citească. Intoarce cu degetele înebunite câteva file, le dă înapoi de parcă ar căuta ceva, şi iar le întoarce, mereu, mereu, nesfârşit.

Şi din nou îi vede pe divan. Desfăcuţi, alături, obosiţi. Raia şi-a acoperit ochii cu mâna şi aşa cum e întinsă şi goală, tăcută şi numai cu svâcnetul pieptului viu, pare că ţine în loc clipele dragostei, să se mai înfrupte din ele. Ducu, cu părul sburlit şi cu pielea gâtului înroşită, cu pete pe corp de mâni cari au strâns şi cu carnea toată fierbinte, se ridică depe divan să sune pe Tinca.

„— Ducule, ce faci, nu vezi cum sunt!?"

Cu cuvintele ei îşi arată Raia spaima.

„Doamne, cum îţi mai place să mă chinui!"

„— Văd, goală. Crezi tu, însă, că se sperie numai de atâta baba Tinca?"

„— Nebunule, ce-ţi mai trece prin cap!"

„— Atunci să te acoper" şi o îngroapă în perne şi în covoare.

Tinca apare şi cu vechea ei şiretenie, se preface că nu ştie ce e în mogâldeaţa depe divan.

„— Da unde-i Duducuţa Raia?"

„Raia a spus? se întreabă Debora. Raia ai. hârcă nelegiuită, nu Debora?"

„— A fugit, Tinco".

„— De, fugit, că Tinca, parcă, n'a păzit uşa cu vătraiul!!"

Şi scenele trăite cândva de Debora, se rostogolesc toate, una după alta, în văzul ochilor tulburi şi pe ecranul de foc al bănuelilor crâncene. O vede pe babă aducând şerbetul, îndemnându-i să se răcorească, tinereţea trebuind trăită; îl aude pe Ducu cum o întreabă pe hârcă la ce au dat extemporal, şi cum hârca se minunează de cuvântul lui; o zăreşte pe Raia în faţa tablourilor cu strămoşii lui Ducu, stând cu vorbă cu Paharnicul Hulpe şi cu celălalt mai tânăr, cu căutătura vicleană: cum Raia se grăbeşte să plece şi cum Tinca îi apără drumul de ochii duşmanilor; şi, în cele din urmă, o scenă nouă, nouă şi mai netrebnică de cât toate. Tinca dând buzna în casă, prăpădindu-se de râs şi întrebând pe Ducu:

„— Boierule, pă când Duducuţa Hachea? Să treacă toate p'aci, boierule, la rând ca la moară. Că de, dacă mătăluţă nu le-ai hi de hac, apăi cine în târgul ista!? Unul îi boierul Ducu".

Şi Ducu, în loc să o pălmuie şi să o dea în brânci afară, surâde drăceşte şi îi răspunde:

„— La anu, băboiule. Vezi să ai şărbăt nou în gavanoase".

„— Nou, boierule, lasă pe Tinca. Hulubiţă nouă, şărbăt nou, ştie ea Tinca legile cum îs, hahaha, hihihi, boierule, că şoltic mai eşti. Da, ia hii bun şi cu Tinca, şi dă-i di-un pac de tiutiun".

Deborei îi vine aproape să ragă de ciudă.

„Scârbelor! Pe ce mâni am fost?"

Camera o înăbuşe. Pereţii se clatină şi o ameninţă. Aer. Are nevoe de aer, altfel simte că se prăbuşeşte.

Se scoală repede, cu teamă de a nu fi prinsă de un dezastru şi ese. Străbate dughiana plină de lume şi de mirosul oboselii omeneşti, îşi face loc printre grupuri de ţărani duhnind a rachie şi prin ceaţa groasă a fumului de mahorcă, şi ajunsă în pragul uşii cu clopot, dă buzna afară.

Domnul Mişilim, carele toate le vede, de cum a auzit uşa locuinţei icnând din ţâţâni, a întors capul, să prindă în lumina ochiului bun faptul care se petrece.

Deşi numai cu un ochi, domnul Mişilim vedea cât un altul cu patru. Nimic nu-i scăpa. Cerceta cu el oamenii, să pătrundă ce ascund în fundul sufletului lor, când vin să cumpere mai o nimica toată, cu un pitac sau doi (nu cumva ochiesc tejgheaua, încuetoarea uşii ce dă în

camerele de locuit sau marfa de care or vrea să-l prade?); îl alunga pe toate mesele, să numere litrele şi sângeacele; îl arunca din când în când dincolo de pragul uşii dela intrare, să prindă trecerea cotiugarelor încărcate cu marfă de ţară pentru târg sau a docarelor boiereşti din spre Dagâţa şi Gâdinţi, cu oaspeţi de samă la Curtea cuconului Gligore Tăuşan; îl mai iţea câteodată şi prin ferăstruica rotundă, anume făcută, să se poată încredinţa dacă Ţuţurcă a scos vacile la păscut sau dacă nu hălăduе careva din drumeţi la stogul de mohor; îl înfigea în ţuhalii cu făinuri şi boele, să le constate căciulele neatinse; într'un cuvânt, îl rotea viclean peste tot locul, de nu mişca în toată gospodăria lui un şoarec, fără să-l dibue cu lumina ochiului. Aşa fiind, cum era să-i scape neobservată trecerea Deborei prin dughiană?

A întors capul cum îl întorc gâştele când privesc dintr'o parte, şi, după o clipă în care a socotit ceva cu amărăciune, a strigat-o moale:

— Debora, Debora...

Domnişoara Debora ajunsese, însă, afară şi strigătul lui a fost atât de moale, că n'a putut trece de pragul intrării, până la ea.

„Se'ntâmplă ceva deosebit cu Debora, gândi îndurerat domnul Mişilim. Ii palidă şi întunecată de-o bucată de vreme. Nu cumva!... şi aci gândul i s'a tăiat dintr'odată, ca şi cum i-ar fi îngheţat mintile. Ideea că şi sănătatea Deborei ar putea fi şubredă, ca a Hachei, cu treceri

grele prin mohna toamnelor şi desgheţul iernilor, l-a înmuiat în baia sudorilor şi i-a risipit gândurile. Şi-a trecut mâna burduşită de gută pe frunte, şi mâna grea, cu perinile moi ale boalei, a întâlnit răceala broboanelor.

— Ţi-i rău, Jupâne? îl întrebă un sătean, sculat dela o masă dintr'o latură şi venit cu litra în mână, să i se mai umple. Eşti galbăn şi ai flăcări în ochi.

— Eu, Drumea!? Eu galbăn şi mă simt rău!? O părere, Drumea. Au început să te cam înşăle ochii. Mi-e mai bine ca oricând. Mişlim Aftalion n'a fost bolnav de când îi el, şi cât o mai vrea Dumnezeu să-l ţie, tot n'a fi. Mişilim Aftalion e tare şi puternic; îi bun dar poate fi şi rău...

Să ţi-o mai umplu odată? îl întrebă apoi, bănuindu-l pe sătean nu cu prea bune gânduri, când l-a întrebat de 'i-e rău.

„Voeşte, pe semne, să ştie dacă sunt bolnav, dacă dorm greu şi dacă nu mai sunt în puteri, ca să poată veni mai cu curaj la prădat! Ehe, stai că mi-ţi tai eu pofta de iscoadă, Jupân Drumea!"

I-a întins litra umplută şi fără să-i mai dea răgaz la vreo vorbă, a continuat:

— A doua, Drumea, şi aşa, hai, îs bolnav, ei bată-te să te bată noroacele cele multe! şi râse, de s'a mirat şi el de unde şi cum a mai putut râde. Eu galbăn, ai? Is în toate puterile, Drumea. Ziua stau să vă servesc cu basamac

şi răchie, după cum vezi, şi noaptea dorm ca haiducii, cu urechile treze şi cu mânile pe pistoale. Aud scâncind vreo ţâţână, îmi pregătesc plumbul şi aştept. De-a fost numai o părere, mă întorn pe cealaltă parte şi adorm iarăşi păzit de urechi. Dacă şi a doua oară scânceşte ţâţâna, Mişilim se scoală, umblă pe întuneric fără să trezească pe nimeni şi fără să se isbească de nimic pentrucă are papuci de pâslă şi ochi de buhnă, şi, dacă ţâţâna uşii sau a ferestrei nu încetcază din scâncet, sloboade plumbul, şi apoi, ce o mai da Dumnezeu şi mânile astea voinice!

S'a uitat pe furiş la mânile voinice şi se încredinţă că nici un gât de pui nu mai pot răsuci. Tot ce mai pot face, şi aceasta cu tremur, e să umplu sângeacele cu basamac şi sara, după ce a tras obloanele şi numai el şi o lampă fumegoasă au mai rămas în dughiană, să numere pitacii şi să-i facă grămăjoare.

— Apăi, că eu nu-ţi doresc zacere. Jupâne, Că de-oi hi 'neata bolnav, om duce-o şi noi mai greu, că de, se chiamă că nu mai poate Jupânul să umble după răchie bună şi basamac, ia, ca aista, de-mi trosnesc măselele când îl gâlgâi.

Teama de prădăciune pusese stăpânire pe hangiu. Frica atavică, nu-l ocolise. In anii mai tineri, nu a băgat-o în seamă. Când îşi amintea de spusele tatălui său, că e o teamă care supără bătrâneţele ovreeşti şi că din pricina ei a

părăsit Reicher, spre sfârşitul vieţii, Hanul din 3 Colţuri, rădea cu nesocotinţa anilor tineri. Auzea el din când în când de câte un hangiu prădat, de câte unul legat fedeleş şi cu gura bocnă de cârpe, în aşa fel ca să vadă dar să nu poată ţipa, când, după ce îl jăcuise, îi mai batjocoreau şi fetele, îşi mai amintea şi de groaza cu care au fost căsăpiţi Ovreii dela sate pe vremea răsmeriţei ţărăneşti, dar toate, îndelaolaltă, erau întâmplări de-ale lumii, cari se abăteau fără de alegere, când asupra creştinilor, când asupra Ovreilor. S'au adunat însă anii, şi cu anii nesocotinţa tinerească s'a spulberat. Teama că, în apusul ei viaţa Ovreiului dela sate e pândită de topor, că pentru fiecare beregată de jupân se ascute într'un ungher dosnic o bardă, şi că pe fiecare din hărhării satelor pune ochii câte un netrebnic, beţiv şi leneş, ca Drumea şi ca alţii, s'a ridicat deodată din ascunsul de până acum şi a pus trainică stăpânire pe domnul Mişilim Aftalion.

Căuta în oricare vorbă intenţia. Pândea oamenii şi le cântărea gesturile. Când se abătea câte unul să cumpere o coasă, îl întreba pe departe, de a semănat mohor, luţernă, păring, sau ce altceva are de cosit? Şi dacă, într'adevăr, avea ceva de cosit, îi vindea coasa. De i se părea însă, că pentru alte blestemăţii o cumpără, nu i-o vindea nici în ruptul capului, la oricâtă tocmală s'ar fi dedat cumpărătorul. Il lămurea că e proastă, că o ştir-

beşte până şi buruiana crudă şi că o să le ducă înapoi domnului Blecher, să se spele pe cap cu ele, că el nu vrea să se strice cu oamenii din sat.

— Să frânge şi'n caş, Ionică dragă. Nu ţi-o vând căci 'mi-eşti scump ochilor şi nu tocmai eu am să te păgubesc.

Cu o vorbă, două, reuşia să-l convingă şi, mai ales, gândea el, să-l întoarcă din calea câinoaselor plănuiri de pradă.

Că era galbăn, Drumea a avut dreptate. Domnul Mişilim era dintre acei cari, se schimbă la faţă dela o clipă la alta. O singură scânteie, o scăpărare de cremene numai, şi în hangiul din răspintenea cea mare a Cotu Vameşului, se şi aprindeau focuri noui. Noui, pentrucă pe domnul Mişilim la orice oră din zi şi din noapte, îl ardea un foc. Şi nu se stingea unul, până ce nu-l învolbura altul.

Cu câteva minute înainte de a trece prin dughiană domnişoara Debora, a fost mulţumit hangiul. Trăsese mai puţin cu crida şi îngrămădise mai mulţi pitaci în tejghea. Condica de datorii se oprise la ziua de alaltăeri cu însemnările şi ziua în care domnul Mişilim nu adaugă nici batâr costul unui hogeag de lampă, era o sărbătoare pentru dânsul. După câte a mirosit, e şi Drumea în bani. Aşa că nici cele două litre de basamac, n'au să fie trecute. Dumnezeu ştie ce poznă o mai fi făcut, de e în bani omul ăsta! Ce arman o mai fi

spart sau ce căpiţă de cositură o fi ridicat în toiul nopţii depe ogoarele oamenilor, ca să o vândă a-doua-zi în altă parte! Oricum, se pare că litruţele lui sunt salvate şi aceasta îl bucură tare. A fost de ajuns însă, să apară Debora, tristă şi parcă tot mai suptă de câteva zile, ca faţa hangiului, din roşcovă şi mulţumită cum era, să-şi lepede sângele şi să gălbejească.

Se stinsese un foc şi se aprinsese altul. In locul bucuroaselor arderi, îl vălvătau acum durerile. Gândul că poate şi în Debora s'a cuibărit boala care îi macină Hachei plămânii, l-a destrămat. Iar dacă nimic altceva nu l-ar fi clintit din gânduri, ar fi căzut peste tejghea şi şipuri, greu, ca un mal când se surpă. A venit, însă, Drumea, să-l iscodească. „Nu cumva, oare, Drumea!..." şi a fost atât cât trebue ca din nou să se trezească puterile în el şi din nou să vegheze cu acelaş ochi ager, toate câte se petrec între zidurile dughianei, în sala de alături unde mereu poţi afla un om beat, în ogradă şi în răspintenea drumurilor.

In plin aer, sfârşeala Deborei s'a spulberat. De către şcoală hărmălaia copiilor se făcea tot mai auzită. Inainte, însă, de a o întâmpina gloata plozilor, ca din pământ i-a eşit în faţă domnul Nicu Panţâru. Arătarea agentului sanitar a pus-o în cumpănă grea. Să se întoarcă sau... dar, nu a mai avut timp să se decidă ce ar mai putea face, că domnul Panţâru s'a şi înclinat cavalereşte.

— Sărut mânuţele, Domnişoară Debora.

Ce să facă!?

I-a răspuns într'o doară, cu ochii în altă parte şi în aşa fel îndreptaţi, în cât să înţeleagă veşnicul curtezan că numai de vorbit cu dânsul nu are poftă.

— Bună ziua, — şi şi-a văzut de drum mai departe. Dar domnul Panţâru nu era omul să se dea lesne învins. Şi apoi, de când aştepta el un prilej nemerit să poată da răbufnet focului care-l mistue? Dacă ar aduna zilele pândei şi ale perpelelilor dragostei lui, mai că ar împlini un an cu ele. Aproape un an şi în tot răstimpul acesta, nu a prins-o baremi odată la larg, să-i poată spune o vorbă pe placul inimii. O zărea numai în treacăt, deschizând sau închizând uşa care leagă locuinţa cu dughiana, şi atunci numai din ochi dacă apuca să-i strecoare o fărâmă din frământările lui ascunse. Acum nu-i nimeni să-l tulbure şi chiar dacă a înţeles din felul cum i-a răspuns la salut, că nu prea are chef domnişoara Debora să stea la taifas cu dânsul, a socotit domnul Panţâru că aceasta e numai aşa, de moft, cum fac mai toate fetele. Farafastâcuri de târg şi nimic altceva. Nepierzând acest curaj, şi-a însăilat paşii după ai fetii hangiului.

— In sfârşit, Domnişoară Debora, nu ştiu cum să-i mulţumesc Domnului, că mi-a dat prilejul să vă întâlnesc şi să vă pot spune rolul scump ce-l joacă fiinţa dumneavoastră, în centrul vieţii mele.

— Domnule Panţâru, i-a răspuns Debora, de astă dată cu capul întors şi cu totul surprinsă, cred că greşeşti. Cuvintele acestea, poate, că trebue să le spui altcuiva, nu mie, — la care domnul Panţâru s'a grăbit foarte, ca să nu piardă ocazia de a fi spiritual. Se credea tare de duh agentul sanitar.

— Nu, Domnişoară Debora, nu am greşit adresa. Pe plicul care închide dragostea mea, stă scris: Domnişoarei Debora Aftalion, Poste Restante, Cotu Vameş. In mână, Personal.

Ce să-i mai răspundă Debora!?

„In faţa unui om atât de spiritual, cel mai bun lucru e să taci" gândi ea.

— Nu mai spuneţi nimic, Domnişoară?

— O, cum nu, Domnule Panţâru! De pildă, priveşte copiii aceştia, cari se apropie. Ce bucuroşi sunt şi ce inimoşi calcă. Nu ese unul din rând. Parcă ar fi cei mai disciplinaţi soldaţi.

— Da, soldaţii lui Ţuţurcă Ghinăraru! slobozi domnul Nicu Panţâru încă un spirit, muiat după părerile dumisale, în puţină zeamă de ironie.

— Poate că subt comanda dumitale, nu ar fi atât de cuminţi, Domnule Panţâru!

— Se poate, ce nu se poate în satul acesta infect, în care mi-a fost dat să duc o făclie. E, unde e oraşul, Domnişoară Debora! Poate că pe uliţă de oraş mi-aţi fi răspuns într'altfel.

— Poate că pe o uliță de oraș nici n'aș fi stat de vorbă cu dumneata, Domnule Panțâru, așa că ar trebui să te bucure *rolul* dumitale în *centrul vieții* acestui sătuc, care îți tae aspirațiile, — îl biciui puțin, cu o ușoară aluzie la cuvintele sale, Debora.

— Respirațiile, Domnișoară Debora. Cu medicina mă joc, așa că, dați-mi voe să vă îndrept atunci când termenii noștri medicali vă lipsesc.

— Îți mulțumesc chiar, Domnule Panțâru.

— Domnișoară Debora, reveni iar agentul sanitar la chestiune, ași vrea să-mi descarc inima și să vă mărturisesc toată dragostea ce v'o port.

— Domnule Panțâru, se împotrivi din nou domnișoara Debora, te rog să nu mai insiști. Altfel, mă vei sili să te las în mijlocul drumului.

— Aveți inimă de piatră, Domnișoară Debora!

— Și totuși funcționează, Domnule Panțâru. Medicina dumitale cunoaște acest lucru?

— Și chiar dacă l-ar cunoaște, la ce mi-ar folosi? Nu pot să fiu medicul propriei mele suferințî, — închee domnul Nicu Panțâru, cam fără prea multă legătură cu întrebarea, dar cu o deosebită plăcere că a putut rosti, ca dela el pornind, cuvintele auzite cândva din gura unui medic, la o adunare a corpului sanitar județean. Proba cu aceasta domnișoarei De-

bora, socotea domnul Panţâru, şi o cultură despre care s'ar fi putut îndoi că o are, dat fiind calitatea sa profesională.

— In sfârşit, mai adăogă agentul, eu dela dumneavoastră aştept curarisirea.

— Am şi început-o, Domnule Panţâru. Te tratez cu chinină. Azi o capsulă, mâine alta, până te vei vindeca.

— E de piatră şi mai e şi rea, inima dumneavoastră, Domnişoară Debora. In sfârşit, o să mai aştept.

— Aşteaptă, Domnule Panţâru, numai să fii cuminte, căci altfel îţi măresc doza de chinină, — şi după un răstimp, în care domnul Nicu Panţâru s'a putut vedea foarte abătut, fata hangiului a reluat cuvântul mai cu blândeţe:

— Lasă astea, Domnule Panţâru, acum. Priveşte mai bine copiii. Iată-i ajunşi. Şi în capul lor Ţuţurcă Ghinăraru.

— Cum văd, se bucură de mai multă trecere de cât mine, la dumneavoastră, nebunul satului!

— O şi merită mai mult. E atât de simpatic Ţuţurcă! Un om care nu face rău nimănui. Un zălud care e mai cuminte de cât mulţi sănătoşi.

Poate că s'ar fi simţit supărat domnul Nicu Panţâru, de preferinţa Deborei, şi poate că ar fi plecat, dacă din toate cuvintele ce i le-a spus, nu s'ar fi oprit cu stăruinţă asupra unuia.

„— Lasă astea, Domnule Panţâru, *acum*".

Acum!

Ce altceva poate însemna *acum*, de cât că mai târziu, cine ştie, s'ar putea întâmpla!? De el deci să-şi lege toate nădejdile. Dacă în momentul de faţă *acum* înseamnă *nu*, mâine ar putea însemna *da*. Şi un *da* pus înaintea dragostei lui e un soare spre care ochii săi orbi îşi cască mereu pleoapele, să fure lumină din eterna lumină.

Se va întâmpla oare minunea?

Tăceau amândoi şi amândoi priveau cu sentimente deosebite în suflet, trecerea lui Ţuţurcă, în capul oştilor sale. Pentru Cotu Vameş, ieşirea copiilor dela şcoală era un spectacol ce se putea asemui, păstrându-se proporţiile, cu schimbarea gărzii în Capitală. Iar Ţuţurcă, nici mai mult nici mai puţin decât un mare comandant.

La ora când probăluia zăludul liberarea copiilor, se ducea în faţa şcoalei şi aştepta. Năvala plozilor era sburdalnică dar se potolea repede la comanda lui de trecere în front. Ii forma apoi în coloană şi o porneau cu toţii, mărşăluind pe uliţa mare, în sunetele de ti-ti-ti şi ta-ta-ta ale improvizaţilor trompeţi, cu pumnii duşi la gură în închipuite goarne. In fruntea lor păşea Ţuţurcă, în chip de comandant. Pentru nimic în lume nu şi-ar fi întors capul. Privirea îi era înainte şi nicio întâmplare nu i-o putea abate din fixitatea ei. Sabia afară, că

la oştile sub drapel, chipiul cu pene pe cap şi decoraţiile toate agăţate pe piept.

Acum trece prin faţa Deborei, şi pentrucă şi domnişoara Debora este o fiică a Maiestăţii Sale Jupânului Mişilim, Ţuţurcă Ghinăraru chiue şi comandă onorul.

— Uiuuu... Pentru onor la stânga! comandă la care copiii bat vârtos din opinci în colbul şoselei, învăluind nouri.

Domnişoara Debora, îl urmăreşte cu ochii umezi. Şi în gând îşi amestecă durerile cu ale zăludului. S'au întâlnit două înfrângeri. Amândouă măcinate de carii; amândouă îngenunchiate pe ghimpii durerilor. In una roade sângele putred, vin gras care îţi sdruncină minţile; pe alta o destramă şi o împrăştie până la nefiinţă pânza amintirilor, pe care viaţa a brodat cândva şi a distrus apoi, floarea ei cea mai gingaşă: dragostea.

Il priveşte cu ochii umezi Debora, în timp ce peste durerile ei şi ale zăludului, domnul Nicu Panţâru leapădă o sudalmă.

— Am să-i măresc doza, sifiliticului ăsta, că prea a luat-o razna dela o vreme încoa.

O clipă de linişte şi după ea o cădere grea de cortină.

— Bună ziua.

Tâmp, domnul Nicu Panţâru a rămas locului, să privească uluit şi cu ochi de vită, pasul clătinat al domnişoarei Debora.

Şi, fără să fi vrut, domnişoara Debora a ajucat pe drumul ce duce la Curtea Tăuşanilor.

Din sus, din spre Curte, Petruţa lui Ion a Petrii, se arăta sglobie, cu un maldăr de flori în braţe.

— Bună ziuă, Duducuţă Debora.

— Bună ziua, Petruţo, da de unde vii şi de unde atâtea flori frumoase?

— Dela Curte, Duducuţă. Sâmbăta după amiază sânt hoşma la Curte. Numa cu mine îi place Duducăi Gliceria să plivească în grădina cu flori, să despresure tufele, să aleagă pentru cămări şi să trimeată din ele şi Conului Ducu, în târg, pentru palatul de acolo. Şi după ce gătăm totul, Duduca Gliceria tae cu foarfeca şi pentru mine câteva. — Na, drăguţă. Să le ui în oale şi să le primeneşti zilnic apa. Munca unei fete ca tine numai cu flori se poate răsplăti. Atunci îi sărut mânile şi plec, şi Duduca Gliceria nu uită să-mi spue: — Te văd iar sâmbătă, Petruţo? La cari cuvinte eu mă grăbesc să-i răspund: — Numa dacă mă primeşte Duduca scumpă.

— Bravo, Petruţo. Are dreptate Duduca Gliceria. Unei fete ca tine, ce altceva poţi să-i dai, în afară de flori şi căldura sufletului!?

— Şi mata, Duducuţă!? i-a răspuns Petruţa, cu ochii aplecaţi în obrajii de lumină şi culoare ai florilor.

— Şi eu, şi toţi acei câţi te privesc cu drag, Petruţo.

Cum venea dela Curte fata, domnişoara Debora se gândi la o iscoadă. Poate că a auzit vorbindu-se ceva despre Ducu; poate că ştie dacă vine mâine sau nu.

— Şi sunt sănătoşi cu toţii la Curte, Petruţo?

— Sănătoşi, Duducuţă. Duduca Gliceria îi val peste toate. Nu scapă nimeni de ochiul ei. Ia de colo, Floare; pune dincolo, Safto; să speli cu moare de curechi lăicerul, Gripino; mai vezi de cele omizi, Stolerule. Pe toţi mi ţi-i mână la treabă, Duduca Gliceria. Cuconul Gligore stă hoşma în ceardac şi întoarce gazeturi. Numa Cuconu Ducu lipseşte, şi nici mâni nu vine, şi de aiasta tare mâniată, era Duduca scumpă. O scris iarăşi, că are treburi multe pă cap cu sfădiţii, şi că-i toată ziulica în judecăţi şi cu nasul în acturi.

Domnişoara Debora a înţeles. Raia a intrat în tezele depe al treilea şi Ducu are treburi multe pe cap cu sfădiţii şi toată ziulica e cu nasul în acturi.

— Te las, Petruţo. Cu bine.

— Cu bine şi cu sănătate, Duducuţă. Da, ia ştăi mătăluţă oleacă, să-ţi dau o floare, — şi o alese grăbită, din maldăr. Iacătă-o, pe asta, că-i sprintenă şi 'nparfumată.

Domnişoara Debora a primit-o cu un zâmbet forţat a bucurie, a mulţumit şi a plecat, în neştire şi pe drumuri fără de capăt, să-şi înece

dincolo de hatul satului, în spaţii limpezi şi goale de oameni, durerea în care a scurmat, fără să vrea, Petruţa.

A întors capul. Pe tot drumul numai o fată. O fată cu un maldăr de flori în braţe şi în gând cu o nouă danie:

„Şi lui Iliuţă am să-i dau o floare".

CAP. V.

CUCUVAU... CUCU-CUCUVAU.

Iliuţă a adormit greu. Nici oboseala zilei şi nici bucuriile proaspete ale dupăamiezei, nu au lăsat noaptea să-i lege somnul, de cât într'un târziu. Intâlnirea de azi cu Petruţa, tot în fundul grădinii şi tot subt meri şi în iarbă, a fost mai darnică şi mai pe înţelesul şoaptei lăuntrice, care îi îndemna spre cuvântul ce chiamă după el fapta.

In iarbă Petruţa svâcnise subt tortura îmboldirilor toate. Nimic nu o frământa mai mult ca odihna în moalele ei. Intre ea şi culcuşul verde numai un strigăt. Strigătul marilor jertfe, spre care îi duceau orbi îmbobocirea cărnii şi viscolul sângelui.

O privea Iliuţă şi nu se mai sătura. Şi în atât îi ardeau ochii privind-o, că de i-ar fi îndreptat în altă parte, spre şirele de pae de curând treerate, bunăoară, ar fi aprins focuri în ele, de mare meşter al vrăjilor, cu amenin-ţări de încenuşare a lumii. Dar, cum numai spre ea privea Iliuţă, nu le-a aprins.

O privea şi îi adulmeca aburul pieptului, cum se înalţă şi îşi destramă pânzele, cum isvorăşte din glugile sânilor şi se risipeşte pe căile neştiute ale văzduhului.

Intâiul sărut al zilei, i l-a strecurat în păr. Drumul acolo, îl cunoşteau buzele lui. Nu au cunoscut însă, că şi în păr poate fi jar şi mireasmă. Jar să te ardă în adânc, mireasmă să-ţi îmbete sângele.

L-a îndemnat atunci un gând, să spue ceeace nu mai spusese vreodată. Cuvinte noui pentru dânsul, cu un înţeles tot atât de nou.

— Petruţa, te iubesc.

Şi după ce le-a scăpat depe scocul buzelor, nu ştie ce s'a mai petrecut cu el şi cu lumea toată. A simţit numai o mână cum i-a cuprins grumazul, cum l-a apropiat de ceva cald şi împietrit şi cum de departe, printre şoapte şi apăsări, a răspuns cineva:

— Şi eu te iubesc, Iliuţă.

Apoi noapte, noapte, noapte.

Când s'a desprins dela pieptul Petruţei, iarăşi nu ştie. Cât au stat în iarbă, încercuiţi în prima strângere a dragostei, îi e greu să poată afla. Sunt clipe lungi, cât veşniciile, şi veşnicii cari încap într'o clipă. In care din ele s'au cufundat, e numai în ştiinţa cerului şi a ierbii. Şi a mărului care i-a ocrotit cu poalele lui de umbre.

Se contura în Iliuţă, din ce în ce mai grea şi mai acolo, o dorinţă. Dorinţa de a fi lângă

Petruţa, nu ca să se joace ca mai înainte, ci aşa cum s'au aflat astăzi, fără de înţelegerea timpului care trece şi fără de gândul faptelor cari se pot întâmpla.

Abia de îşi mai aduce aminte că a iubit cu ochii deschişi. Că a iubit şi a văzut; că a văzut şi a înţeles. Dar, să nu-l întrebe nimeni ce a văzut şi ce a înţeles. Căci singur de s'ar întreba şi încă nu şi-ar putea răspunde. Sunt lucruri despre care nu poţi să-ţi aminteşti, de cât numai atunci când sângele ţi le trezeşte.

Petruţa!

A plecat cu numele ei în suflet şi sufletul i l-a împânzit în tot corpul. O are alături şi alături nu-i nimeni. Pipăe şi în jurul lui totul e gol. Gol şi trist cum numai cerul poate fi, după ce l-au părăsit berzele.

Se svârcole. Subt lăicerul care îl acopere, s'a făcut şi mai mic. L-a înghemuit din născare nemilostenia cerului şi acum îl înghemue şi mai mult neliniştile întâiului salt al biruinţelor.

Prins de întâmplarea zilei, se minte cu gândul că e încă în fundul grădinii, cu Petruţa în iarbă. Intinde mâna s'o afle. Nu mai e. A fugit. A lăsat însă în iarbă o urmă caldă şi aromată. Şi în depărtări foşnetul paşilor repezi.

„Petruţa!... Pe...tru..."

A adormit.

Cucuvau... Cucu-Cucuvau... Cucuvau...

La cântecul buhnei, ca întotdeauna, s'a trezit Iliuţă. Deschide ochii mari în noapte şi îl ascultă. Işi freacă tâmplele şi nu se poate dumiri.

„Ce buhnă e asta!? Depe a cui casă cântă? Cum de n'o ştiu!?"

Cucuvau... Cucu-Cucuvau... se împlântă şi mai cobitor în somnul satului cântecul pasării cu ochi de fosfor.

„Ei, fir-ai tu a diavolilor, cum de nu te ştiu!?"

Cucuvau...

„Pe casa noastră e, Doamne, sau pe a Petruţei, că tare pe-aproape se aude!"

O mai ascultă şi se lămureşte. Pe casa Petruţei e buhna.

— Tică... Ticăăă...

— Da dormi măi, odată şi nu mai tulbura somnul oamenilor, îi răspunde somnoros tată-su.

— Tică, aiasta cântă pe casa Petruţei.

— Da cânte unde-o fi! şi se întoarse pe partea cealaltă Toader Vornicu, cu supărarea omului trezit din somnuri grele.

Iliuţă a rămas însă la pândă. O pândă zadarnică, de oarece buhna a tăcut. A tăcut sau a sburat să ducă pe hogeacul altor case cântecul prevestirilor negre.

Şi din nou a adormit.

Să tot fi fost orele trei, când iarăşi l-a trezit un sgomot.

— Dă fuga măiculiță și adă-l. Ărăcan de mine, asta îmi mai trebuia pă cap! Da fugi, Petruțo, fugi și roagă-l să vie repejior.

„Petruța? Să fugă Petruța? Unde să fugă și cine o trimite în toiul nopții?“ se tot întreba Iliuță, frecându-și ochii să se desmeticească.

O văicăreală surdă pătrundea în casa lui Toader Vornicu.

„Buhna!“ slobozi deodată cuvântul, cu voce scăzută, Iliuță, descurcat din ațele somnului.

„Să știi că s'o 'ntâmplat ceva! Și-o cântat pe casa Petruței, afurisita!“

Dar s'a liniștit repede, că de s'ar fi petrecut ceva cu Petruța, n'ar fi trimes-o tocmai pe ea în sat, în toiul nopții, să-l aducă repejior, Dumnezeu știe pe cine.

Cum pe la ferestre jucau ape luminoase, așa cum numai dela o lampă scoasă afară și mișcată poate bătea lumina, Iliuță s'a gândit că, n'ar fi rău să se strecoare binișor în ogradă, să iscodească dintr'un loc dosnic ce se întâmplă. Nici n'a mai așteptat să cumpănească, de e bine sau nu ceeace și-a pus în gând, și s'a și tras încetișor de subt lăicer, strecurându-se tiptil spre ușă, umbră spăimoasă pentru oricine i-ar fi eșit în cale. A tras cu toată băgarea de samă zăvorul, ca un tâlhar meșter în deschisul fără de sgomot al ușilor, a închis-o doar în dintele broaștei tot cu luare aminte și din trei salturi s'a lipit de zaplaz, în dreptul unei borte.

In casa Catincăi lumina era aprinsă şi umbra ei colinda repede dintr'o parte în alta.

„Ceva se petrece acolo!“ îşi dădu cu mintea Iliuţă. A înţeles acum şi jocul apelor de lumină din dreptul ferestrelor. Catinca a eşit afară cu lampa în mână, să lumineze drumul unui om aşteptat. Depe prispă se abătea la poartă şi acolo o ridica deasupra capului, vorbind cu jalnică voce nopţii:

— Veniţi maică ori nu, că se prăpădeşte omul?

Vorbise întunericului şi întunericul nu i-a întors vorba.

S'a lămurit şi Iliuţă.

„Cu Geană Albă se 'ntâmplă ceva!“

Cum Geană Albă era însă varvarul care o năucea în bătăi pe Petruţa, Iliuţă s'a bucurat foarte de omul care se prăpădeşte. Nu-l auzea gemând, dar tare ar fi vrut să-l audă. Şi să-l vadă cum piere, fără de milă omenească în juru-i. Fără de inimă a fost pentru Petruţa, fără de suflet să fie toţi câţi întâmplarea i-ar aduce lângă dânsul.

Atât cât bătea snopul luminii, nimeni nu se vedea venind şi nici nu se auzea mai în depărtări paşi de om. Cum nu avea pe cine să întâmpine, a intrat în casă Catinca.

Iliuţă, din pânda lui dosnică, o urmărea cum din nou se frământă dela un capăt la altul al odăii, cum se apleacă, pe semne deasupra bolnavului, şi cum se ridică a desnădejde, cu

palma pe gură şi cu capul legănat în tânguială. Era sbaterea omului care nu poate fi de niciun folos.

S'au scurs aşa minute zadarnice.

— Ce să mai fac? s'a întrebat Catinca. Şi tot singură şi-a răspuns:

— Dă gură la megieşi, toantă, ce stai a jăle când omu-i în luptă cu moartea?

Cu o oarecare încriminare că aceasta trebuia s'o facă mai de mult, luă din nou lampa din sală şi ieşi în ogradă, îndreptându-se spre zaplazul ce-o despărţea de casa lui Toader Vornicu. Văzând Iliuţă că într'acolo se abate acum Catinca, a sbughit-o în casă. Din urmă l-ajungea strigătul femeiei:

— Măriucă, hăi... Măi Toadere, măi... săriţi batâr voi, oameni buni, că mi se prăpădeşte bărbatul.

Ca să nu fie prins venind de afară, lucru pentru care ar fi fost luat din scurt de tăţ tână-su, cu cine ştie ce bănueli josnice de cari, poate, nu s'ar fi putut desvinovăţi, Iliuţă, ca să îndepărteze primejdia nemeritatelor prepusuri, cum a ajuns în odae l-a strigat pe tată-su.

— Ticăăă... te chiamă cineva afară.

— Ce-i măi, de nu mai hodineşti odată! Ce tot ţichi, c'o să-ţi astup gura! se trezi supărat Toader Vornicu, ca tot omul sculat iute din somn.

— Te strigă, Tică, nu auzi şi nu vezi cum joacă o lumină în fereşti?

— Strigă măi!?... Ia scoal' şi tu muiere, că hălădue cineva prin ogradă.

A deschis ochii şi nevastă-sa.

— Nu-i glasul Catincăi, Mărîucă?

— A Ţaţii Catinca, Tică, ea-i, — căută să-l lămurească Iliuţă.

— Al ei, adăugă cu convingere şi Măriuca.

— Să ştii că s'a pus zăludul iară cu jarga pă ele. Scoal' şi tu, că le-om hi poate d'un folos. Vai de capul fetii ăleia, că mai bine ar lua-o Domnul la el! îşi căină Toader Vornicu megieşii, neştiind ce s'a putut petrece cu dânşii.

Auzindu-l, Iliuţă gata fu să sară cu vorba şi să-l descurce, că nu de jargă strigă femeea, ci de prăpădirea varvarului ,dar l-a ciupit gândul cel bun de gură şi a tăcut, mestecându-şi în sec vorbele.

S'au îmţolit cu ce-au găsit mai la îndemână şi au eşit afară.

— Ce-i fumeie, ce s'a mai întâmplat, de umbli noaptea cu lumini, ca la Invierea Domnului?

— Săi Toadere, că mi se prăpădeşte omul.

— Parcă era teafăr, Catincă, azi, cum de l-o plesnit ,aşa dintr'odată, boala?

— Că chiar dintr'odată o venit, ărăcan de mine! Numa ce-o svâcnit de s'o cutremurat crivatul, m'o strigat cu jumătate de nume şi apoi o muţit, cum muţesc apele când le îngheaţă gerul. Hai mai repejior, Toadere. Vin şi tu, Măriucă, vin, că poate ţi-o hi mai limpede mintea de cât a uneia ca mine, zăpăcită cum sânt.

— Iaca viu. Hai Toadere, că să sbate femeia cu neputința.

Toader Vornicu își mai petrecu straele pe unde căscau guri hămesite și după ce dădu gură lui Iliuță să ia sama, că el și Măriuca trec alături să dee o mână de ajutor, se grăbi să iasă pe poartă împreună cu nevastă-sa, luminată fiindu-le calea de lampa Catincăi.

Văzând cum se desfășoară întâmplarea, lui Iliuță i s'a strâns inima de năcaz. Dorea din tot sufletul să o pață rău varvarul. Să schilodească sau chiar să și moară. Cum nu i-a fost milă de Petruța să o bată hojma, așa să nu-i fie omului milă de dânsul. Și ce bătăi! O scotocea pe subt fuste și numai în carne macră își înfigea ghiarele huiduma!

„Huo, că bine îți strigă Țuțurcă, spurcatule!"

Când au ajuns înăuntru, Geană Albă, revenit în parte la viață, clipea dintr'un ochi. Celălalt, dreptul, rămăsese tot înghețat, ca la morți. A voit să spună ceva și nu a putut. O jumătate de gură îi înțepenise și cu restul i-a fost peste putință să-și împlinească vorba.

— Ți-e rău tare, Genuță? îl întrebă nevastă-sa.

Drept răspuns își munci din nou gura strâmbă, fără să poată înfiripa un cuvânt.

— Vrei poate apă, Genuță? și îi întinse ulcica trecută de mâna Măriucăi. In van au fost însă toate. Gura lui Geană Albă rămânea

mereu strâmbă, cu viaţa numai într'un colţ al buzelor, iar mâna şi piciorul drept îi înlemniseră de veci.

— O betegit, — aruncă o părere Toader Vornicu.

— I-o luat Dumnezeu puterea de-a mai bate şi de-a mai sudui, — adăugă Măriuca.

— Amu înţăleg eu de ce-o cântat buhna pe casa voastră, Catincă! — înădi iarăşi vorba Toader Vornicu. Vestea năpasta. Că după câtelea vedeţi, nu-i un cuvânt prost aista. De-ţi cântă buhna 'n hogeag, semn rău însamnă.

Surdă la părerile megieşilor, Catinca se văicărea amarnic.

— Ce-i de făcut, oameni buni?

— Trimes-ai după domnu Panţâru?

— Trimăs.

— Păi, o veni şi-o deslega el ce-i şi cum. Că nu de geaba o hi învăţat a hi doctor.

— Da nu vezi omule că nu vine! De când am trimăs pă Petruţa!

— Ehei, Catincă, straele nemţeşti se 'mbracă anevoe! Au bunghi mulţi, nevastă, nu-s ca ţarii noştri, să-i tragi şi să termini! răspunse Toader Vornicu, cu un uşor şfichi la boeria de care face mereu caz domnul Panţâru. Până s'o arăta, eu zic că n'ar hi rău să-i oblejeşti fruntea cu niscaiva cârpe muiate. Ia dă un şărvăt, şi tu Măriucă, adu cofa de colo, să mi ţi-l grijăsc eu pân' o veni domnu Panţâru.

Femeile au ascultat de ce-a zis Toader Vor-

nicu şi au adus, una un şervet, cealaltă cofa cu apă.

— Toarnă, muiere, bogăt, că n'o putrezi podeaua dintr'atât!

Şi cum muierea i-a turnat din plin, scăpând puţin cofa, Toader Vornicu a oprit-o din vărsat cu un:

— Ho, muiere, că'neci şobolanii lui Geană Albă.

A mozolit apoi şervetul bine în palme, şi, după ce l-a desfăcut şi l-a împăturit ca pentru legat, s'a apropiat de Geană Albă să-l oblojască.

— Să stai ghinişor, megieşule, să te pot face popă turcesc.

I-a ridicat capul, i-a trecut şervetul de jur împrejurul tâmplelor şi după ce l-a prins într'o spelcă luată din părul Catincăi, l-a aşezat la loc pe pântecul perinei de pae, încet şi cu luare aminte, ca şi cum de sticlă ar fi fost capul lui Geană Albă. I-a mai tras şi läicerul până subt barbă şi după ce a socotit că totul e gata şi că nimic altceva nu-i mai putea tăia pe ei capul să facă, s'a adresat femeilor cu vorbe blânde şi moi.

— Staţi amu liniştite, pân'o veni domnu Panţâru.

Liniştit aştepta şi Iliuţă, la borta din zaplaz, să vadă ce se alege până la urmă din toată petrecania anunţată lui încă înainte de-a se produce, de cântecul buhnei. Şi cum şi-a adus

aminte de pasărea cu ochi de foc şi cu cântec în noapte, şi a ascuţit urechile s'o asculte depe care hogeag cântă, dacă mai cântă pe undeva. Cu toată luarea aminte, nu a auzit nimic. Sburase departe buhna, la vreo margine de sat sau chiar în clopotniţa cimitirului, să ducă veste morţilor depe ce hornuri vine.

Dintr'o parte a drumului s'a auzit ,după o scurtă adăstare, sgomot de om.

„Paşii vreunui întârziat sau poate chiar a Petruţei!" gândi Iliuţă.

Arătarea probabilă, în noapte, a dragostei lui, îi înfierbântă minţile. Se petrecea cu Iliuţă, ceea ce se petrece cu oricare, când, în noapte, îi apare femeia dorită. Noaptea dă un anumit înţeles arătărilor femeieşti. Le dă un mister pe care ziua li-l spulberă; le dă umbra, în care îşi pot ascunde patimile. Noaptea pentru femei, e ceea ce e ziua şi soarele pentru unele flori. In lumină şi în căldură petalele acestor flori se desfac, se răsfaţă în joc de sclipiri şi împrăştie aromă suavă, ameţitoare. Intr'un cuvânt, svâcneşte în ele viaţa. Inserarea însă le ofileşte şi noaptea le ridică darurile. Se închircesc plăpânde pe lugeri plecaţi în închinăciuni triste, şi, ca pe deasupra unor mormânturi, plâng cu lacrimi de rouă.

Cu femeile, dimpotrivă. Noaptea le dă cea mai totală vibrare. Frumuseţea femeiască cere baie de lumină electrică şi umbre de abat-jour. Noaptea le ascunde vârstele şi le întinereşte

sângele; le dă respiraţia largă a vieţii şi alunecarea uşoară în negru şi necunoscut. In lumina de soare ochii le sunt obosiţi. Orbi aproape pentru bucuriile zilei. De cum începe însă să se întunece, obloanele li se ridică şi din adânc roesc scăpărările. Noaptea şi mersul le e altul, şi sângele le e mai fierbinte. Noaptea, cu licuricii odată, se aprind şi femeile.

Aşa dar, cum să nu aştepte Iliuţă, cu minţile înfierbântate, trecerea Petruţei. Pentru orice alt lucru ar fi fost trimesă afară, arătarea ei în noapte trebuia să aibă ceva din fuga furişă a fetelor, învrăjbite să sară pârleazul. Iliuţă simţea aceasta adânc scurmându-l în carne şi numai la gândul că poate ai Petruţei sunt paşii ce se aud în josul drumului, o şi zărea parcă prelingându-se pe lângă ferestre, umbră grăbită, să-i dăruiască pe un maldăr de fân, lui şi numai lui, neastâmpărul cărnii.

Ars în tot trupul o aştepta. Numai că paşii din josul drumului erau ai altuia. Erau prea târşiţi şi neregulaţi, ca să poată fi ai unei fete cu spaime în suflet. Şi nu i-a mai trebuit mult să vadă Iliuţă ai cui erau. Inboldit, pe semne, de neodihnă pe care i-o încuiba tot mai mult în trup boala ce i-a zăpăcit minţile, Ţuţurcă Ghinăraru, chemat de lună sau de vreun cântec de buhnă, s'a desţelenit dintr'o hârtoapă, apucând linia mare a satului. De unde venea Ţuţurcă Ghinăraru şi unde se putea duce în toiul nopţii, nu se mai întreba ni-

meni în Cotu Vameş. Drumurile lui nu au avut niciodată capete. Niciodată nu a ştiut de unde şi dece pleacă, în ce loc va rămâne. Il mâna o ducă a boalei şi îl oprea o ispită a pământului. Pleca dintr'o văgăună, alungat de şobolanii de câmp, ca să poposească într'o scorbură de salcie trăsnită, la un loc cu şerpii şi cu şopârlele. Şi mai mult noaptea hoinărea Ţuţurcă. Ziua îl ţintuiau treburile şi paradele. Trebuia să păstorească vacile domnului Mişilim şi să comande înmormântările. Nu era însă leac să-l ţie careva locului o noapte întreagă. A încercat odată domnul Mişilim şi i a fost zadarnică vruta.

— Ţuţurcă, la noapte ai să hodineşti cu vacile în şură.

— Hodinesc, Maiestate, da îmi dai o sângeacă de basamac?

— Iţi dau, dacă te ţii de cuvânt.

— Pe cuvânt şi pe toate decoraţiile mele, Maiestate Jupâne.

— Atunci iacătă-o.

Ca să fie mai sigur hangiul ,a închis şura pe dinafară. Pe la întâiul cântat al cocoşului l-a trezit însă un chiot.

— Uiuuu... Maiestate Jupâne, sloboade-mă să dau morţilor de băut.

Domnul Mişilim nu s'a prea grăbit la început, dar cum pe semne morţilor li se făcuse tare sete, Ţuţurcă a început să bată în blăni şi să ameninţe:

— Sloboadă-mă, Maiestate, că fărâm uşa.

La o asemenea amenințare, de frica pagubei domnul Mișilim a eșit repede afară, să scoată lemnul de corn, tras prin scoaba ușii.

Liberat, a mai chiuit odată Țuțurcă și fără a mai răspunde întrebărilor domnului Mișilim, și-a luat calea în noapte, lătrat de câni.

Îl așteptau morții în cimitir, să le dea apă...

Când a ajuns în dreptul casei Petruței, Țuțurcă Ghinăraru s'a oprit un moment. A huiduit cu glas răgușit: — Huideo, Dumitre Geană Albă, după care, mulțumit ca de săvârșirea unei fapte miloase, și-a continuat drumul către neștiutele locuri spre care îl goneau nălucirile.

Lui Iliuță i-a părut tare bine de sudalma zăludului. Și se mai bucura în sinea lui, că, de s'o prăpădi huiduma, Țuțurcă, de sigur, n'are să-i comande parada. Așa că va fi singurul mort din Cotu Vameș, necălăuzit la groapă de comandantul înmormântărilor.

Până ce din nou s'au auzit pași în josul drumului, a mai trecut vreme. O vreme în care Iliuță s'a lipit cu tot gândul și sufletul de imaginea Petruței. O are și acum în față, cum a avut-o în după-amiaza zilei, în iarbă și în fund de grădină. O mângâe ca atunci, cu o mână care nu se mai supune voinței ci numai unui îndemn din lăuntru, și roșește la gândul că și-a putut-o strecura subt fuste, să-i pipăe în tremur duritatea caldă a pulpelor și pufuț de păpădie al pântecului. La amintirea că a și privit-o goală, în timp ce Petruța rupea

mânios cu dinţii fire de iarbă, ca şi cum s'ar fi certat cu pământul pentrucă ascunde în el o bucurie pe care nu vrea să o treacă şi ei, Iliuţă s'a pus în faţa întrebărilor, dacă ceea ce a fost şi a mai urmat acolo, în fundul grădinii şi în iarbă, poate face parte tot din înţelesul cuvintelor ce şi le-au spus unul altuia, în şoaptă caldă: Te iubesc. S'a pus în faţa întrebărilor şi a primit răspunsul de undeva din noapte, poate chiar din sunetul paşilor cari de astădată erau ai Petruţei şi ai altcuiva. L-a lămurit un glas din întuneric şi din gol, că a iubi nu înseamnă numai a strânge mijlocul unei fete la horă sau chiar a săruta-o. A iubi înseamnă tot ceea ce poate cuprinde simţirea şi gândul, patima şi viţiul, ura şi răsbunarea. Mai ales ura şi răsbunarea, i-a repetat glasul din gol şi din întuneric.

Dacă e aşa, la ce să-şi condamne mâna care s'a înfruptat din caldul pulpelor şi din umbra înfloritâ a pântecului, cu surd huet de ghioc când îţi culci urechea pe el să-l asculţi? Şi, nu s'au despărţit mai înţeleşi parcă decât întotdeauna? Nu era în ochii Petruţei, acel *am vrut*, în faţa căruia trebue să cadă toată făţărnicia lumii?

De sigur, nu aşa s'a desbătut micul proces de conştiinţă, în faţa căruia singur s'a dus Iliuţă Ghebosu, dar, dacă ar sta cineva să-i traducă în cuvinte vâltoarea gândurilor, numai aşa i-ar putea-o traduce.

Dar, iată că paşii din al căror sunet, poate s'a înfiripat răspunsul, s'au apropiat. Sunt ai Petruţei şi ai domnului Nicu Panţâru. Apariţia fetei îl tulbură şi mai mult pe Iliuţă Ghebosu. E numai o umbră Petruţa, dar pentru el e umbra grăbită a fetei care se furişă pe lângă ferestre, în toi de noapte.

Lângă ea, domnul Nicu Panţâru călca mândru şi tăcut. A întrebat-o pe drum cum s'a întâmplat cu Geană Albă şi ce ajutor i s'a dat.

— De altfel, e greu să stabilesc diagnosticul pe nevăzute, a încheiat agentul sanitar spusele Petruţei, plin de importanţă.

Auzind poarta icnind din ţâţâni, Catinca a eşit afară, să-l întâmpine.

— Poftim, mă rog matale, mai repejior, domnule doftor.

— Sosim, sosim, a răspuns agentul sanitar, cu aerul de parcă ar fi spus: nu mai avea nicio grije. Din moment ce am sosit, totul e salvat.

A intrat cu gravitate, salutat fiind şi de Toader Vornicu.

— Să hie într'un ceas bun sosirea, Domnule Panţâru.

— Bună noapte.

„Ar fi putut bădăranul să-mi spună domnule doctor, că de, în calitatea aceasta mă prezint!".

— Tocma bună, nu cam e ea, dar să nădăjduim, Domnule Panţâru, că s'o schimba la faţă.

— S'aud ce s'a 'ntâmplat, nevastă. Povesteşte tot.

Ca să se minuneze lumea de faţă, domnul Nicu Panţâru îşi desfăcu valiza pe masa din odae. Şi în timp ce Catinca îşi înşira cu deamănuntul cum s'a petrecut năpasta, dumnealui ca şi cum la o mare operaţie va trebui să treacă în curând, întorcea şi răsîntorcea instrumentele. Iar la opririle femeiei ca să-şi mai adune puterile glasului, agentul îi dădea mereu ghes:

— Aşa. Mai departe?

Când n'a mai avut ce spune, a tăcut femeea.

— Atât?

— Cât o fost, Domnule Doftor.

— Bine! In sfârşit, să trecem la examinare.

In faţa capului îmbrobodit, s'a îngrijorat tare domnul Nicu Panţâru.

— Cine l-a moşmolit aşa?

Constatând că sunt şi udate cârpele, s'a prefăcut a se mira şi mai mult:

— Cum se poate, oameni buni, să-i puneţi apă rece la cap! Desfă-l, femee.

— Am făcut şi noi ce ne-o tăiet capul ăst' prost, domnule Panţâru. Am socotitără că n'o hi rău un şărvăt la tâmple, muiat în oleculţă dă apă.

— Ţt... ţţ... ţţ! se tot mira a mare nenorocire agentul sanitar. Cum se poate oamenilor, în sfârşit, să vă amestecaţi în lucruri în care nu vă pricepeţi şi care sunt numai de resortul ştiinţei!?

Şi în gând:

„E, dacă ar fi aici domnişoara Debora, să mă vadă în exerciţiul funcţiunei!!

Toader Vornicu şi cele două femei au rămas puţin cam încurcaţi în faţa resortului ştiinţei, aşa că, mai bine au tăcut de cât să le scape gura vreo vorbă tâmpă.

I-a desfăcut oblojala şi i-a luat pulsul.

— Ce simţi, Geană Albă?

Bolnavul a dat să vorbească, dar în atât îi era de fixă jumătatea de gură, că nu s'a înţeles nimic.

— Mda!

Cumpănea, pe semne, domnul Nicu Panţâru, ştiinţa dumisale cu ritmul pulsului şi trăgea concluzii concentrate într'un repetat *mda*. *In sfârşit*, când s'a lămurit pe deplin, a dat pe faţă şi diagnosticul.

— Paralizie infantilă.

Cele două femei şi cu Toader Vornicu, auzindu-l glăsuind vorbe grele de înţeles, au tăcut iarăşi, ca să nu le scape gura vreo vorbă proastă.

A primit plata, şi-a strâns instrumentele şi medicamentele şi a plecat.

„Ei, dacă ar fi fost domnişoara Debora, să mă vadă în exerciţiul funcţiunei!".

VI.

UN SAVANT

Domnul Nicu Panţâru stă la *biroul* său şi se străduie, în ce chip să întocmească mai bine raportul. Medicul primar al judeţului, i-a cerut printr'o circulară, pentru cine ştie ce statistică socială, să întocmească un tablou cu toate cauzele de moarte din satul lui, în cursul acelui an. Pe semne că şi medicului primar i-o fi cerut acest lucru Inspectoratul Regional, şi Inspectoratului, Ministerul. Pentrucă e bine să se cunoască din ce cauze creşte mortalitatea la sate. Dacă mai e chip şi de combătut, fie, principalul e, însă, să se cunoască pricinele.

Trebuind să răspunză circularei, domnul agent sanitar al Cotu Vameşului, Nicu Panţâru, *doctorul*, cum îi place să i se spună şi cum de altfel i se spune, stă de vreo două, trei ore, în faţa hârtiei cu ştampilă, chibzuind cam în ce chip să făurească tabloul, în aşa fel ca reputaţia lui de agent destoinic şi priceput, să nu fie întru nimic ştirbită. Se bucura de o bună preţuire la Serviciul Sanitar al judeţului, şi

nu de puţine ori a fost dat colegilor lui ca exemplu. Organizarea localului cu firmă, *ambulatoriu*, cu *sală de consultaţii* şi *cantelarie*, precum şi curăţenia în deobşte aflată la inspecţii, s'au ridicat în lauda medicului primar până la calificarea de o *adevărată operă socială*. Aşa că, pe drept cuvânt, domnul Nicu Panţâru putea spune în dughiana domnului Mişilim, că el a fost trimis aci, în Cotu Vameş, într'o *misiune culturală*, să îndeplinească o operă socială.

Şi nu era o minciună că îndeplinea o operă socială. Domnul medic primar avea dreptate. Ambulatorul domnului Nicu Panţâru strălucea în mijlocul satului, ca un vechi juvaer de familie păstrat într'o petică putredă. Tot *gazul* pe care îl primea dela Serviciul Sanitar, îl dădea pe podele agentul. Iar vătămaţii, pacienţii domnului doctor, erau puşi, până la aplicarea tratamentului, să frece podelele, să spele ferestrele şi să văruiască pereţii. Numai bietul Ţuţurcă Ghinăraru, cât l-a ajutat să ridice ambulatoriul la înălţimea unei opere sociale! Cât a rânit în curte, câte pietroae a adus în spinare depe Dealul Mărului, să întocmească potecile şi câte găleţi de apă a aruncat în colbul şoselei, ca să nu se năpustească nourii peste opera socială a domnului Nicu Panţâru! Şi toate acestea, în schimbul unui praf de chinină, dat oricui pentru orice ar fi avut, sau a unei injecţii cu apă distilată, în vinele nenorocitului.

O mai deplină operă socială, nici nu se putea.

Acum, trebuia să răspundă circularei. Cum nici pe tărâmul cunoştinţelor profesionale nu se lăsa întrecut, domnul Nicu Panţâru se căznia să-şi împrospăteze învăţăturile, ca raportul şi tabloul cu cauzele de moarte, să pară, într'adevăr, opera unui om de ştiinţă.

Dintr'un sertar al biroului a scos dosarul cu buletinele de deces, l-a pus în faţă şi a început să-l cerceteze. A subliniat, a scos din filele terfeloagelor şi a aşternut pe un concept, iar în cele din urmă, din materialul cules, s'a dedat omul la întocmirea savantă a tabloului. Şi atât de savantă a fost întocmirea tabloului, încât Inspectoratul Regional a trebuit să i-l publice în Revista Medicală Sanitară, spre ştiinţă şi exemplu.

Când a terminat domnul Nicu Panţâru tabloul, şi-a frecat mânile bucuros de cele înfăptuite, s'a răsturnat pe spătarul scaunului şi a început să citească tare, închipuindu-se în plină adunare la Serviciul Sanitar, adunare în care medicul primar îl va ridica, în ciuda colegilor, pe o nouă treaptă a înălţimilor culturale.

— Aşa, să o luăm dela început! glăsue domnul Nicu Panţâru, deşi în cantelarie nu e decât portretul medicului primar al judeţului. Ascultaţi, Domnule Medic Primar, se adresă el apoi chipului din părete, şi, ca şi cum chipul ar fi putut să aprobe sau nu, din ochi sau din aple-

carea capului, după fiecare caz de deces domnul Nicu Panţâru îl privea, să afle efectul.

A citit raportul, a fost aprobat de chipul din părete, şi a trecut la tablou.

„1. Un matur, mort de cord al inimii.

2. Un matur, mort de hemoragie internă la fese.

3. Un copil de o lună, mort de răceală din natură.

4. Un copil de şase zile, mort de neurastenie.

5. O femee tânără, moartă de bronşită cronică, complicată cu confuziune pulmonară.

6. Un copil de şapte ani, mort de arterioscleroză.

7. Un matur, mort de epuizarea sistemului nervos.

8. Un bătrân de şaizeci şi unu ani, mort de debilitate congenitală.

9. O femee de cincizeci şi trei de ani, moartă de boală cronică acută.

10. O femee de douăzeci şi cinci de ani, moartă de naştere prea matură.

11. Un matur, mort de sinucidere necomplectă prin strangulare.

12. O femee, moartă de naştere forţată.

13. Un copil de patrusprezece ani, mort de intoxicaţie cu un corp de sticlă, în trahee.

14. Un copil, mort de pleumonie osoasă.

21. Un flăcău, mort de omor din amor.

22. O femee de treizeci de ani, moartă de rugeolă specifică hereditară.

23. Un copil de trei zile, mort de artrită.

24. Un matur, mort de scrupuloză.

25. O femee de treizeci de ani, moartă de încăerarea intestinelor.

26. Un copil, mort de guturai la stomac.

72. Un bătrân, mort pentruca a fost putred pe dedesubt.

28. O femee moartă de paratrăsnet".

Agent Sanitar
Nicolae Panţâru.

— E, Domnule Medic Primar, nu e aşa că i-am băgat în cofă pe toţi!?

Şe medicul primar din perete, l-a aprobat şi l-a felicitat: Bravo, Panţârule, ai să faci carieră strălucită.

„E, unde eşti domnişoară Debora, să-l auzi!"

A strâns terfeloagele, a dat număr hârtiei, a vârît-o în plic şi a lăsat-o la vedere pe biuroul dumisale, ca să o dea postaşului când va suna din goarnă.

Obârşia domnului Nicu Panţâru, nu e obscură. Nu e nici dela ţară şi nici băiat de oraş, cum îi place să se numească. Tatăl său a fost notar în haine nemţeşti, într'o comună din judeţul Iaşi, iar mamă-sa era fiica unui vechi administrator depe moşiile Sturzeştilor.

După ce a terminat şcoala în sat, numai Dumnezeu ştie cum l-au împins către oraş.

— N'ar fi rău să mergi mai departe, la gimnaziu, la Iaşi.

In faţa ameninţării Niculăiţă Panţâru a tăcut, dar, în ziua când trebuia să-l urce în şarabană şi să plece cu el la Iaşi, ia-l de unde nu-i. L-au căutat peste tot şi nu l-au aflat. Au scotocit casele toate, pădurile şi armanele Curţii, şi tot nu l-au găsit. Numai după ce au început şcolile, s'a arătat în faţa porţii, slab şi rufos.

— Unde mi-ai fost, diavole?

— La Curţile vechi, tată. La Bădiţa Costin.

— Nu te trage cartea, hai? Vrei să prinzi muşiţă în Cozia. Prinde, afurisitule, că dacă-ţi place cu vechilii să mâi, s'o afla şi pentru tine un locuşor de vătăşel la Curtea boierului. Pi semne că aşa mi-e dat, să nu sară din mine aşchia peste hatul satului.

Şi nu a sărit. Numai armata l-a scos din Cozia şi numai ea l-a amestecat cu oraşul. A făcut-o la Roman şi mai mult pe lângă doctorul regimentului. Şi a terminat-o sergent infirmier.

Ca să se mai întoarcă la Cozia, îi era greu. Se îndulcise omul la o altă viaţă şi dorea să rămână în ea. S'a întrebat ce are de făcut şi a aflat lesne răspunsul. Să urmeze şcoala de agenţi sanitari, că tot are oarecari cunoştinţi.

Zis şi făcut. A urmat-o la Galaţi şi la absol-

vîre a fost repartizat la Cotu Vameşului, unde e în misiune culturală de vreo câţiva ani.

Domnul Nicu Panţâru mai are şi pasiuni. Iubeşte caii şi îi plac docarele. De bună samă, dela Cozia i-au rămas aceste metehne. La Curţile noui ale Săruleştilor erau fel de fel de docare. Unele aduse dela Viena, altele dela Odessa. Inalte şi scunde, pe cauciuc şi pe fier, de un cal şi de doi. Poate că de dragul acestor docare, nu s'a putut despărţi, în copilărie. Niculăiţă Panţâru, de Cozia. Işi petrecea vremea atunci mai mult pe la grajdurile Curţii, mângâind caii şi dând târcoale docarelor. Le cerceta dricurile, aşezarea aripilor, legătura coşurilor în fiare, şi mai ales, *forma*. Căuta să le deseneze, să le fure *fasonul*, cum pretindea dânsul, ca mai târziu, când îi va fi în putinţă, să-şi poată croi şi el unele, după modelele luate.

Visul lui de totdeauna a fost să se vadă mânând un astfel de docar. Şi la hulube un căluţ tot din sămânţa dela Curte. Un căluţ cu hamuri straşnice, englezeşti. Cum a ţinut să aibă şi hamuri la fel, le-a copiat şi pe acestea şi tare s'a mai minunat în faţa sadelcelor. Erau de un croiu ne mai văzut de dânsul până atunci. Inguste şi înalte şi cu inelele câmpurilor numai argint. Cum, de altfel, de argint erau toate cătărămile. Un ham să-l bagi într'o traistă, aşa era de puţin, dar, când mi ţi-l puneau vizitiii curţii pe roibii cei mari, să te cruceşti şi

mai multe nu. Aşa are să şi-l facă şi dânsul. Şi tot din piele galbănă şi tot un roib are să cate să aibă.

Acum le are pe toate. Are un roib şi un murg, două docare şi o pereche de hamuri.

Fasonul docarului, îl schimbă însă mereu. Domnului Nicu Panţâru, îi place să le prefacă. Mai ales coşurile. Iară bici ca al dumnealui, nu se află în toată Moldova.

— Iţi spun pe onoarea mea, Domnule Mişilim. In sfârşit, dacă vrei să mă crezi. Numai la Curtea Săruleştilor, la Cozia, a mai fost unul ca al meu. Şi acela s'a pierdut.

— N'o fi acesta, Domnule Subchirurg? glumi zâmbind hangiul. Vorbă la care, domnul Nicu Panţâru s'a înroşit olecuţă, nu atât de hazul glumii cât de adevărul din ea. Biciul lui era chiar biciul Săruleştilor, adus odată cu hamurile din Anglia. Cum i-a plăcut şi biciul şi cum la grajduri erau atâtea, într'o zi, pe nebăgate de samă, grăjdarii şi vizitiii nefiind pe aproape, s'a fost tot dus cu bici cu tot, ascunzându-l mai întâi într'o căpiţă de fân, şi apoi sara, pe nevăzutelea celor ai lui, în podul caselor, după o grindă.

— Dac'ar fi spus altul vorba aceasta, Domnule Mişilim, i-aşi fi cerut socoteală şi, în sfârşit, după toate regulele duelului, i-aşi fi cârpit o pereche de labe, de să audă cânii la Ungheni.

— O, nu te supăra, Domnule Subchirurg. Ştii mata că eu!...

— Tocmai de asta, Domnule Mişilim, pentrucă ştiu că numa din glumă ai spus-o, fac şi eu haz de ea şi râd, altfel tare m'aşi fi mâniat şi, de, cu dumneata şi familia dumitale n'aşi vrea să rup legăturile, că-mi sunteţi dragi şi scumpi sufletului.

Cu toată şaga bătăioasă a hangiului, domnul Nicu Panţâru n'a scăpat ocazia să sune din clopoţeii inimii pentru domnişoara Debora.

Când e să schimbe *fasonul* docarelor, domnul subchirurg scoate din lăzi ferecate planurile şi le întinde pe podea. Apoi, pe pereţii camerii în care doarme concepe modificările. Croeşte forme noui cu plaivasul lat şi gros de stoler, de mi-ţi umple tot varul pereţilor, şi după ce s'a lămurit asupra cărui fason rămâne alegerea, se dedă croiului.

Lemnăria şi-o face singur. Are toate sculele şi se şi pricepe. La caretaş nu se duce de cât să îi fercoc coşul şi să i-l pue pe roatele celui vechi.

— Să nu cumva să-mi schimbi osiile, Domnule Franz, că-ţi intri în cârd cu mine! Ia cată-le, mă rog, şi vezi-le patenta. Sunt dela Viena. Şi bucşele încă de-acolo. Văzutu-le-ai şi admiratu-le-ai, Domnule Franz? E, acum încearcă de te lipeşte de ele, dacă vrei să-ţi găseşti Bacăul cu mine. Numai eu şi Săruleştii dela Cozia, avem marfa asta, Domnule Franz. Intoarce Moldova toată pe dos şi n'ai să găseşti încă o osie la fel. In sfârşit, Domnule Franz, pe când?

— De Câşligi, Domnule Panţâru.

— Fie, da să-mi faci treabă, că de nu...

— Da nu mi-ai spus cum să-l lăcuesc, Domnule Subchirurg.

— A, de treaba asta să nu te-apuci, că nu te pricepi la boit, Domnule Franz. Şi nu se pricepe nimeni, în tot târgul ista. Lacul e treabă cu socoteli. Unui asemenea docar îi trebuesc multe culori. La dricuri una, la arcuri alta, coşul trebue făcut în paner, spiţele vrâstate, şi apoi, în spate şi subt aripi, monograma. E, aici îi, monograma! Pentru monogramă trebue cap de pictor, Domnule Franz, şi Nicu Panţâru îl are.

— Bine, Domnule Subchirurg, atunci ţi-l lăs aşa, şi i-oi da mata lacurile.

— Aşa, Domnule Franz!

Lăcuitul docarelor se face tot acasă la domnul Panţâru. Iar în timpul lucrului, să nu-l supere careva cu vreo jăluială de boală sau cu o chemare grăbită în vreo hudiţă îndepărtată, că umple toată Moldova de sudălmi. Să se prăpădească tot Cotu Vameşului şi nu-i pasă. Lăcuitul e treabă cu socoteli şi nu se poate rupe din ele. De ajutor nu-l ia de cât pe Ţuţurcă Ghinăraru. Căci oriunde e de dat o mână de ajutor, în Cotu Vameş, a lui Ţuţurcă Ghinăraru e mâna. Cu olecuţă de răchie şi un pac de tutun, te ajută zăludul o săptămână. Cu un pac de tutun şi puţin basamac, îi poţi cumpăra şi viaţa. A lui sau a altora,

căci pentru el e tot una. Ascultă de oricine şi face orice. Aşa că şi domnul Panţâru, când are nevoe de ajutor, tot la Ţuţurcă nimereşte.

— Ghinărare, făte'ncoa.

— Huiuuu, Domnule Doftor, da'mi dai oleacuţă de basamac?

— Şi două lecuţe, Ghinărare. Iotete-l, cum îţi mai clipeşte din ochi, îi răspunde atunci domnul Nicu Panţâru, arătându-i tot din ochi un şip de alcool din cel trimes de Serviciul Sanitar şi în care domnul subchirurg, ca să-i dea aromă şi să nu-l coste nimic băutura lui Ţuţurcă, a pus chimen şi boabe de piper.

— Huiuuu, că bun îi, Domnule Doftor!

— E, ia aburică de ici, să punem docaru sus pe butuci.

Il sue şi îl priveşte dela distanţă. Probăleşte culorile şi îşi spune singur:

— Mda. Coşul în paner. Aripile tot în galbăn, da mai închis şi cu ape de stejar. Dricurile negre cu liniuţi roşii. (Inchide jumătate ochii, ca să vadă cum ar veni liniuţele roşii, şi le aprobă). Da. Arcurile roşii, cu liniuţi galbene, în ton cu panerul. (Inchide din nou ochii, să vadă şi liniuţele galbene. Cum nu le prea vede, se mai dă câţiva paşi înapoi şi îşi mai închide şi palmele într'un fel de ochian, prin care se uită). Dada, merg de minunc! Nu-i aşa, Domnule Ţuţurcă?

— Aşă-i, Domnule Doftor, huiuuu!...

— Ho, că superi Moldova, Ghinărare.

Se dă apoi în spatele docarului, să fixeze, tot dela depărtare, locul şi mărimea monogramei. De astădată nu-şi mai face mânile ochian. Ii trebuesc să deseneze cu ele în aer, întorsăturile artistice ale monogramei.

— Aşaaa!... Coada lui P, să fie şi mijlocul lui N. Aşaaa... bun! Piciorul de-al treilea al lui N, să spintece burta lui P. Aşaaa!... Acuma, jos două aripi şi sus alte două, cu triluri. (Triluri la domnul Nicu Panţâru înseamnă că, din capul primei perechi de aripi pornesc altele, şi din vârfurile acestui de-al doilea rând, încă unele).

Când totul s'a lămurit în ochii şi în gustul domnului Nicu Panţâru, trece la lucru. Işi îmbracă şorţul din sala de consultaţii, desface cutiile cu lacuri, constatându-le calitatea după mirosul tare al terebentinei, înmoae pensulele în petrol şi începe. Nu însă, fără a-l fi orânduit pe Ţuţurcă, în treaba cea nouă.

— Să-mi ţii găinile la zece paşi, Ghinărare. Cum vezi că se apropie, hâşti în ele. Şi ca să faci treabă bună, mai na olecuţă de basamac, — şi îi mai toarnă din şip într'o ceaşcă de cafea fără toartă, anume păstrată pentru cinstirea zăludului.

In timpul lucrului domnul Nicu Panţâru are tare teamă de găini. Au, spurcatele, obiceiul să bată din aripi şi atunci stârnesc tot colbul din ogradă, de se lipeşte şi întunecă faţa culorilor...

După ce termină şi cu vopsitul, se dă iarăşi în lături, să-l privească. Şi ca fasonul întreg să i se arate şi mai bine în linia lui toată, se duce în odae, scoate biciul şi îl înfige la locul lui. Şi se dă iar înapoi câţiva paşi, să-i mai ochească şi ansamblul peste tot, cum spune domnul subchirurg. Mulţumit, îşi freacă mânile şi aşteaptă cu nerăbdare să apară în Cotu Vameş şi în târgul de peste apă, în noul docar.

„E, domnişoară Debora, nici în docarul acesta n'ai să mă placi?"

Cai are doi domnul Nicu Panţâru. Pe unul îl chiamă Moriţ şi e chiar din sămânţa dela Curtea din Cozia, iar pe cel de-al doilea, creştin în toată regula, l-a botezat Gogu, şi l-a cumpărat (domnul Nicu Panţâru spune că a dat bani peşini, lumea ştie însă că i-a fost dăruit) dela crescătoria boierească a Brănişte-nilor, din Secueni, un sat nu tare departe de Cotu Vameş şi pe şleaul cel mare care taie împreună cu Siretul, Moldova în două.

Moriţ e roib şi Gogu negru. Când domnul Mişilim a aflat că pe unul din ei l-a botezat Moriţ (l-a auzit chiar strigându-l din uşa dughianei lui) s'a supărat foarte. A crezut hangiul că e cu tâlc botezul calului şi ne putând încăpea în răbdătoarea lui fire o asemenea ocară, a eşit atunci după domnul Panţâru, să-l întrebe dece, mă rog, Moriţ şi nu Marin sau Niculae!

— Nu cumva, Domnule Panţâru, ţi-a fost gândul să-mi sudui neamul?

Intrebare la care domnul Nicu Panţâru tare greu s'a descurcat. Şi numai pentrucă e *blond*, l-a botezat Moriţ, a susţinut dumnealui:

— De altfel, dumneata ştii bine, Domnule Mişilim, că Românii sunt bruneţi, a mai rotunjit explicaţia agentul sanitar, lăsându-i hangiului să înţeleagă că tocmai din cauza părului roş, ca al mai tutulor Ovreilor din Moldova, l-a botezat şi pe acesta Moriţ.

— Apoi, dacă ar fi fost cum bănueşti dumneata, îl mai botezam şi pe cel *brunet* Gogu? Şi, Domnule Mişilim, în sfârşit, m'aşi fi putut eu deda, om de ştiinţă, la o asemenea injurie!

— Zi-i sudalmă, Domnule Panţâru, că e mai pe aproape de limba noastră moldovenească.

— Pardon, Domnule Mişilim, să zică Ţuţurcă, Drumea şi toţi opincarii ceilalţi sudalmă. Eu, om umblat şi frecat prin şcoli, mi-am civilizat graiul.

Moriţ şi Gogu, nu se pot tângui de rea îngrijire. Domnul Nicu Panţâru îi iubeşte şi le dă să mănânce cât le pofteşte bârdăhanul. Au, însă, a se plânge de zilele în cari, din pricini scăpate înţelegerii lor, domnul Nicu Panţâru ia calea târgului şi în târg calea crâşmelor. Pentruca, din când în când, domnului Nicu Panţâru îi place să scape caii şi să se lase în scări. Aşa spune dumnealui când îl apucă dorul bău-

tului. Atunci, vai de bietul Moriţ, sau de Gogu de e el la hulube! Îi uită în faţa crâşmelor şi neadăpaţi şi nemâncaţi, iar când, în cele din urmă, socoate că a venit şi timpul plecării, îi goneşte şi îi bate, ca tot omul beat, fără de suflet:

— Ca la curse, haramilor... Aşa mă, hiii, ca acceleratu de Ieşi, spurcăciune...

Şi dă-i în ei ca în fasole, de ajung bieţii cai în Cotu Vameş numai apă şi aburi.

Cunosc Moriţ şi Gogu toate crâşmele târgului. Când o apucă spre liceu şi dela liceu spre cazărmile călăraşilor, ştiu bieţii cai că, în faţa crâşmei lui Nuhăm Ghidale au de stat preţ de vreo două ore. De îi îndreaptă spre casele cele vechi ale Agaricilor, atunci vor pot posi alte două ore la Calman Leizer, de al cărui vin bun are ştiinţă tot târgul. De o apucă domnul Nicu Panţâru către bariera Cordunului, de sigur, la crâşma lui Iosub Şapsa vor zăbovi iarăşi timp îndelung. La fel la Zanvul Crevetz, Fischl Derkremer, Şulăm Ţiporchi şi alţii, a căror faimă le e bine stabilită în târg şi în judeţ chiar, pentrucă la oricare oră te-ai rătăci la vreunul din aceşti vestiţi crâşmari, vei afla şi reprezentanţi de-ai judeţului. Popi, administratori de plasă, agenţi sanitari şi chiar mici proprietari, îndelaolaltă veniţi în târg cu treburi la Episcopie, Palatul Administrativ, Serviciul Sanitar sau la celelalte aşezăminte dregătoreşti, câte se mai pot afla într'o capitală de judeţ.

In faţa hanului dughiană al domnului Mişilim Aftalion, e ultimul popas. Aici, ochii aprinşi ai agentului sanitar dau vaşnic ocol pe la uşi şi ferestre, doar s'o ivi chipul domnişoarei Debora, alb şi trist, ca al unei madone depe vechi icoane mânăstireşti. E aproape un an de când domnul Nicu Panţâru simte că o iubeşte. Un an aproape de când inima lui nu mai bate de cât pentru o singură fiinţă. Ca să o poată zări măcar, n'a fost zi în care să nu vie la han. Ba că îi trebue un soiu de ulei pentru osiile patent ale docarului, soiu pe care, de altfel, ştia bine că domnul Mişilim nu-l are; ba că vrea să se intereseze la hangiu, ce fel de om e Şapsa, crâşmarul din bariera Cordunului; ba: — Că numai să-ţi dau bineţe, am venit, Domnule Mişilim, că mi-eşti drag şi ţi doresc soartă bună copiilor. Să te uite Dumnezeu încă vreo două sute de ani în viaţă, Domnule Mişilim, şi să te mai uite boalele că, în sfârşit, de mă crezi, n'aşi ţine să-ţi calc vreodată pragul ca doctor.

Când întâmplarea făcea să apară domnişoara Debora o clipă în han, să aducă vreo chee domnului Mişilim sau să-i spună ceva şi de se afla în clipa aceea la vreun piperment domnul Nicu Panţâru, apoi atunci căutăturile ochilor lui nu se mai ridică depe chipul alesei inimii sale. Îl învălue tot în luminile lor, dar, cum domnişoara Debora, înţelegându-i privirile, nu-şi prea arată chipul ci mai mult spa-

tele, domnul Nicu Panţâru, ca să se despăgubească, i-l măsoară din grumaz până'n glesne, furnicat de scârbavnice pofte.

„Asta femee pentru mine!" o categoriseşte el atunci, şi cu ochii într'una pe arcul şoldurilor şi pe rotunjimea feselor, şi-o închipue cam cum ar fi fără de straie. Aproape că o şi vede, pentrucă rochia e tare subţire şi strâmtă pe ea. Când se apleacă la urechea domnului Mişilim mai ales, i se lipeşte de trup ca o pieliţă. Îi poate zări atunci şi lungimea pulpelor şi înodarea lor plină în şolduri. Acea înodare care e numai a fetelor şi numai a acelora de curând desrobite din sclavia virginităţii. Inodarea care îţi povesteşte când o priveşti, de fata de eri şi de femeea de mâine. Inodarea asupra căreia ai vrea să întârzii mai mult chiar decât întârzierea pe trupul unei femei. Pentrucă numai odată înfloreşte acolo, prin tine, şi tot prin tine se risipeşte apoi în puhav şi potolire.

Că prin fusta subţire o priveşte şi domnul Nicu Panţâru îndelung, nu e de mirare. Inodarea aceasta e în poftele tutulor. In unele cu sălbatice chemări de rut, în altele cu acel îndemn al aşteptărilor îndelungi.

Domnul Nicu Panţâru are oarecari cunoştinţi anatomice de punerea în valoare a unor anumite forme femenine, nu are însă înţelegerea spirituală a desvoltărei fiecăreia, aşa că, străin fiind şi de legăturile domnişoarei Debora cu Ducu Tăuşan, socoate rotunjirile trupeşti ale

fetii hangiului, ca un drept dar binemeritat dela Dumnezeu.

„Altfel, (se întreabă dumnealui, şi e în mare îndoială) aşi mai iubi-o eu!?"

Cum e însă sigur de cumințenia fetii, domnul Nicu Panţâru hotăreşte, tot în gând, că, în acest altfel caz, nici un ban n'ar mai da pe ea. Nu trebuesc însă luate ca sincere şi definitive hotărîrile domnului Nicu Panţâru, pentrucă de-ar cunoaşte vizitele domnişoarei Debora în casa din târg a Tăuşanilor, altul i-ar fi gândul, de sigur.

„Ei, şi pentru atâta, n'am să-mi stric eu viitorul. Că de-i căta toată Moldova, nu găseşti cinci fete mari!"

In calea dragostei lui stă o primejdie însă. Doamna Zavastiţa Bălău, moaşa comunală. A găsit-o în Cotu Vameş când a fost trimis aci domnul Nicu Panţâru, în misiune culturală, şi pe acea vreme fata hangiului nu se ridicase încă domnişoară de curtat. Cam tot un plod era, după câte-şi aminteşte dânsul. E drept, mai arătoasă de cât semenele ei de-o vârstă, dar fără de nicio ştiinţă despre păcatele cele multe ale lumii şi, mai ales, ale tinereţii. Şi, ca o dovadă că departe i-au fost gândurile pe acea vreme de orice dorinţă ascunsă, domnul Nicu Panţâru îşi mai aduce aminte că, ades a văzut-o dându-se în scrânciob, dar cum cu nimic nu se simţia vinovată, niciodată nu s'a sfiit când vântul îi ridica rochiţa balon, de i se vedeau

pantalonaşii roşii de finet. Deşi la o vârstă periculoasă, nu ajunsese încă la trasul rochiei peste genunchi când îşi încrucişa picioarele şi nici când se apleca să ridice ceva, nu ştia că în acelaş timp şi fotografiază. De multe ori i s'a spus lucrul acesta, ea nu l-a înţeles însă, de cât mult mai târziu.

Oricum, pe vremea sosirii domnului Nicu Panţâru în Cotu Vameş era plod, şi cum în sat numai doamna Zavastiţa Bălău era femee mai acătărei şi dela oraş, cu dumneaei s'a dat în dragoste trimisul cultural.

I-a fost şi tare uşor lucrul acesta. Erau, de altfel, colegi şi în această calitate oficială, s'au văzut foarte des dela început. Cum doamna Zavastiţa Bălau era şi tare harnică şi multe pricepută în ale gospodăriei, s'a oferit chiar din întâiele zile, colegial, să-i *aranjeze* ea casa, că *una* e ochiul de femee şi *alta* al bărbatului.

— Vă pricepeţi la ale casei ca Turcii, colega!

De unde o fi ştiind camarada lui cum se pricep Turcii în ale gospodăriei, s'a mirat mult domnul Nicu Panţâru, şi cum nu aflase până atunci că Turcii sunt proşti gospodari, a tăcut. I-a fost frică să nu pară incult şi de lucrul acesta s'a ferit în deobşte.

Zis şi făcut, doamna Zavastiţa Bălău i-a aranjat casa. I-a văruit odăile, viitorul ambulatoriu, canţelaria şi dormitorul; i-a mai adus dela ea nişte scoarţe, să le bată pe ceia pareţi,

ca să pară odaia *mai intimă;* patul i l-a croit în chip de divan din două capre şi patru scânduri, cu ajutorul lui Ţuţurcă Ghinăraru, şi când totul a fost gata, s'a gândit că tot mai trebuesc două perniţe pentru divan, ca să *le fie cuibul* mai primitor când se vor vedea, dar:

— Să nu abuzezi de mine, colega, că eu nu vreau să-mi tocesc toată dragostea într'un an. Şi să nu mă iubeşti brutal, ca pârlitu ăla de fostu meu bărbat.

— Şi cine a fost pârlitu ăla? a întrebat-o domnul Nicu Panţâru, aşa, mai mult ca să spue ceva de cât din curiozitate.

— Ia, un plotoner-major, dragă Domnule Panţâru. Nici nu-ţi poţi închipui ce bădăran era. Seara, când, de, ca omul, i se făcea şi dumnealui de dragoste, în loc să mă giugiuleascâ şi să mă încânte cu vorbe dulci, numa ce mă poftea impertinent: — Treci la instrucţie, madam! Nici tu mângâiere, nici tu pupături, nici tu discreţie. Mă desgolea ca pe o aia şi spunea că face instrucţie cu mine. Un-doi, un-doi, un-doi, ca la regiment, mă rog.

Ba, se mai credea şi spiritual, porcu. In loc să mă ia cu poezele, îmi spunea măscări: — Ia să vedem dacă eşti deşteaptă, Tiţo. Ştii tu ce'nseamnă ghicitoarea asta? Am un tun cu două roate, bate noaptea în cetate. Am uitat să-ţi spun că era dela artilerie. E, spune dumneata acum, iubitul meu domn Panţâru, era om de nasu meu!?

— Ştii ce, madam Zavastiţă, i-a propus trimisul cultural atunci, luat repede de vâltoarea dragostei, spune-mi direct, Nicule, şi eu, dacă îmi dai voe, să-ţi zic Tiţa, că, în sfârşit, îmi place mult numele acesta.

— Nu Tiţa, că 'mi-aduce aminte de porcu, aprobă repede propunerea doamna Zavastiţa Bălău. Tiţel să-mi spui. E şi mai frumos şi mai elegant.

— Tiţel am să-ţi spun atunci, dragă Zavastiţo, — şi ca o confirmare a recunoaşterii noului nume, s'au sărutat, şi, nu se ştie cum de s'a întâmplat şi de ce s'a împiedecat doamna Zavastiţa, că a căzut cu domnul Panţâru cu tot în braţe, pe divanul cel nou.

— Vezi cum te'ndreaptă la pat singură dragostea, când e dragoste adevărată, Nicule!?

Şi ca să-i arate că e chiar foarte adevărată dragostea lor, domnul Nicu Panţâru a trecut la dovada definitivă, cu grijă, însă, să se ferească de ritmicul un-doi, şi nici să o desgolească mai mult de cât trebue, lucruri ce i-ar fi amintit doamnei moaşe, în momentele cele mai arzătoare ale amorului lor, de porcu de plotoner-major. Şi numai cu porcu de plotoner-major, nu ar fi vrut să fie comparat domnul Nicu Panţâru.

Odată cu perniţele pentru divan, doamna Zavastiţa Bălău şi-a trimes şi condurii de casă.

— Să fiu mai degajată, Nicule.

— Bine, Tiţel.

— Şi ca să nu-mi boţesc rochiile, am să-mi aduc şi kimonoul, cel cu pajure japoneze.

— Adă şi Japonia toată, Tiţel dragă. Imi închipui că-ţi stă şi mai bine degajată în kimono.

Simţind, însă, domnul Nicu Panţâru, că nu prea a brodit-o cu complimentul, doamna Zavastiţa Bălău crezându-se foarte bine şi foarte elegantă oricum ar fi fost îmbrăcată, a căutat să o dreagă.

— De-altminteri, dragă Tiţel, ţie îţi stă bine în tot felul. Şi îmbrăcată şi desbrăcată, şi încălţată şi desculţă, şi în pat şi subt pat, şi pe scaun şi pe oală.

— Mare şoltic mai eşti, Nicule! şi apoi mulţumită: Bine că mi-a dat Dumnezeu curtezan fin!

Iar după o pauză, atât cât i-a trebuit ca să respire larg şi adânc:

— Nu ca porcu de plotoner-major, pui-s'ar rugina pe ochi şi muşiţa pe gură!

Intr'o zi când se aflau alături pe divan, tăcuţi, ca mai toţi oamenii după ce îşi irosesc sveltefea în sbaterea dragostei, doamna Zavastiţa Bălău s'a făcut auzită, grav şi declamatoriu:

— Un lucru îţi cer însă, Nicule, pentru toate sacrificiile care le fac pentru tine. Să fii *confidenţial*. Nu vreau să mă stric cu Curtea.

Curtea era conacul Tăuşanilor şi doamna Zavastiţa Bălău pretindea că e în vizită cu Tăuşanii.

— Sunt singurii din Cotu Vameş, Nicuşor dragă, cu care am relaţii neoficiale. Imi promiţi?

Cum era să nu-i promită domnul Nicu Pantâru! Poate că prin Zavastiţa Bălău, va lua şi el contactul cu Curtea.

— Mai e vorbă, Tiţel! şi pentrucă era mare şoltic agentul şi spiritual (nu ca porcu de plotoner-major) a mai adăogat la *confidenţial* şi un *strict secret*, luat repede cu ajutorul inteligenţii dumisale depe plicurile cari îi soseau dela Serviciul Sanitar.

— S'a făcut?

— Sigur, Tiţel. Jur, dacă vrei şi pe Constituţie.

— Atunci vino să-ţi dau pupică.

Şi şi-au dat pupică peste pupiçă, până ce din nou i-a încins tinereţea.

Nopţile, povestesc unii oameni, nu şi le cam petrece acasă, cucoana moaşe.

— Ii cam umblă umbra, fârtate, când dela ea la domnu doftor, când dela domnu doftor la ea. Să cam jălue muierile că nu o găsesc acasă, când e să lepede.

— Păi că tot mai bine să nască după prieceperea babelor, Crihan, de cât după grijiturile dumneaei. Unde pune ea mâna pune şi moartea.

— Că-i chiar aşa, Leahule. Nici nu-i săptămâna de când şi-o'ngropat şi muierea şi copilul, Galeş. Că-i din facere gre!

— Ba'i din grijitura dumneaei, spun slugile dela Curte, şi 'neata ştii, Crihan, că spusele slugilor sunt de drept ale boierilor. Ce fură cu urechile duc în sat, ca dela ele.

— Să poate, Leahule, că de, s'o fi pricepând batâr cu o atitica mai mult minţile boiereşti de cât ale noastre!

Cât de atâtica, a arătat Crihan cu buricul degetului celui mare, pus în dreptul unui sfert din cel arătător.

Legăturile dintre doamna Zavastiţa Bălău şi domnul Nicu Panţâru, au durat, fără să le tulbure nimeni, preţ de vreo doi, trei ani. Moaşa nădăjduia în cele din urmă la o căsătorie, dar cum nu avea dece să se grăbească, o plănuia pentru *mai încolo*.

„Să-mi trăesc viaţa mai întâi!" hotărîse dumneaei, ne cam plăcându-i strânsorile căsniciei.

Când plotonerul-major o ţinea din scurt cu *unde-ai fost* şi de *ce-ai întârziat*, îi venea să ia câmpii.

„Auzi, să nu fii tu liber pe un ceas al tău şi de care nimeni să nu te întrebe, nici unde-ai fost şi nici ce-ai făcut!"

— Dacă te-aşi şti gelos, nu te-aşi mai iubi, Nicuşor dragă. Căsătoria modernă e cea mai mare invenţie a secolului. Bravo lui Marconi, că el a descoperit-o, mi se pare.

Ştia şi domnul Nicu Panţâru că Marconi ăsta a descoperit el ceva, dar ce şi cum, nu-şi

mai aducea aminte. *A cam* uitat din multele sale cunoştinţi căpătate în timpul studiilor, dar cum colega sa era sigură (a dedu-so din preciziunea cu care a fost spusă) că lui Marconi se datoreşte căsătoria modernă, a confirmat-o şi dumnealui cu un singur cuvânt.

— Exact.

— Nu-i de felicitat, Nicuşor?

— Cum nu, Tiţel. Dac'aşi şti că stă tot în Bucureşti, l-aşi felicita chiar mâine.

— Păi nu stă în Bucureşti, Nicuşor dragă. Ai uitat că nu e Român?

— Nu-i Românnn!? a prelungit domnul Nicu Panţâru vorba, în gând cu altele mai crâncene: „Haiti, am feştelit-o cu cultura mea!"

— Nu, pupică dulce, e Franţuz.

— A, dada, Franţuz. Exact! Acum mi-am adus bine aminte.

— Aşa, pupică dragă. E, ca bărbat al meu, ai să fii gelos?

Cum chestiunea a fost pusă mai mult în glumă şi aşa dintr'o doară, domnul Panţâru nu a dat întrebării toată greutatea ce i se cuvenea. La ce să nu răspundă atunci pe placul colegei? Cu ce-l lega mai mult de prietena lui o vorbă aruncată în doi, fără de martori şi fără de blagoslovenia preoţească? Cu nimic! Tot aşa cum a spus-o astăzi poate să o dezică mâine, dacă mâine, prin cine ştie ce întorsătură a lucrurilor, se îngroaşe gluma.

— Gelos, Tiţel!? Un om cu cultură şi gelos,

Tițel!? E, se vede că nu mă cunoşti bine, păpuşico! Gelozia e o boală care nu se prinde de cât de oamenii de rând, şi de, în sfârşit, nu că mă laud, da numai de rând nu e domnu Nicolae Panţâru!

— Vin să te mai pupică odată, Nicuşor. Bravo! Imi place că eşti distins, nu ca porcu de plotoner-major, care mi-a ucis avântul! şi drept mulţumire pentrucă nu o să fie gelos atunci când va trebui şi va fi măritată cu el, i-a acordat acolada marelui ordin al dragostei, cu insignele toate şi costumul de rigoare: kimonoul cu pajure japoneze şi o cămăşuţă roz, cât doar să-i acopere pântecul. Iar domnul Nicu Panţâru, ca să nu-i ucidă cumva avântul, ca porcu de plotoner-major, s'a dedat, bine înţeles cu neplăcute sforţări, la o variantă a dragostei, numai ca să scape de ritmicul un-doi, un-doi, atât de nepotrivit cu distincţiunea doamnei Zavastiţa Bălău.

Dar vremea nu stă pe loc. Intr'o bună zi, domnul Nicu Panţâru a băgat de samă că fata cea mai mare a hangiului *s'a deschis ca o varză*. S'a făcut domnişoară mare şi pe deasupra, a devenit şi mai frumoasă de cum era.

Când a descoperit lucrul acesta (se afla tocmai în faţa hanului şi domnişoara Debora în uşe) domnul Nicu Panţâru s'a oprit în loc ca în faţa unei minuni, a măsurat din ochi şi din pofte îndelung odrasla hangiului, şi apoi a gândit:

„N'ar fi rea pentru mine fata asta! Avere, nici vorbă că are. Tânără şi frumoasă e, şi, colac peste toate, fată mare!"

De data aceasta, nu s'a mai gândit domnul Nicu Panţâru la cât de mult a crescut copila domnului Mişilim, ci la fetia ei pe care o credea nepângărită.

Văzând că e privită îndelung şi prosteşte, domnişoara Debora a dispărut în han. El a mai rămas însă locului, să o compare în lipsă şi în gând, cu doamna Zavastiţa Bălău. Şi pe semne că tare prost a eşit din comparaţia aceasta coana moaşe, de bună samă ce domnul Nicu Panţâru a hotărît că, trebue să se descotorosească de ea.

„Bine că nu se ştie în sat că trăesc cu dânsa!" a tras dumnealui concluzia, ca un drept total general al socotelelor.

Nici nu se putea să mai rămână de partea doamnei Zavastiţa Bălău, când de cealaltă parte se afla domnişoara Debora. Intre cele două femei alegerea nu mai era o problemă. Fata hangiului i-a apărut tineresc strânsă în rochia strâmtă şi lipită de corp, mulându-i-se în stofă îmbietor ondulările muşchiuloase, în plină dospire, pe când colega şi iubita sa de care se scutură acum ca de o belea, de abia îşi supune cărnurile rebele în chingile nemiloase, confecţionate de doamna Agnes, proprietara magazinului *Au chic parisien*, depe Strada Ştefan cel Mare, a târgului de peste apă.

Că e Ovreică domnişoara Debora, nu era o piedică pentru domnul subchirurg al Cotu Vameşului. Cât a fost la Galaţi a auzit el de mai mulţi creştini însurându-se cu Ovreice. Chiar unul din neamurile Săruleştilor dela Cozia, s'a căsătorit cu o Ovreică frumoasă din Botoşani. Şi nu i s'a sburlit nimărui părul la Cozia. Femei sunt toate şi între ele nicio deosebire. Că opincarilor din Cotu Vameş o să li se pară cam nelegiuită împreunarea, pară-li-se! Bădăranii cu ale lor şi el cu ale lui. Dac'o fi să le faci toate după gustul oamenilor, mai bine să-ţi ei lumea în cap!

Dinspre partea domnişoarei Debora şi a neamurilor ei, nu s'a îndoit câtuşi de puţin agentul sanitar. Dela o partidă bună nu se vor da în lături, chiar de-ar fi să treacă peste sinagogi şi talmud, socotea domnul Nicu Panţâru. Unul e el în Cotu Vameş! Ce altă partidă ar putea face fata hangiului? se întreba trimisul cultural, presupunând că numai din Cotu Vameş trebue să-şi aleagă bărbatul domnişoara Debora. Şi apoi, se are tare bine cu domnul Mişilim. Chiar o să strângă relaţiile şi mai mult cu dânsul. Mai la un piperment, mai la un basamac; mai să-i dea o ştire din târg despre ce vorbesc şi pun la cale boierii; şi aşa, azi atâta şi mâne mai mult, o să se lege domnul Mişilim cu tot sufletul de el. Iar sara, după ce va trage obloanele şi va pune drugii în uşi, încă n'are să-l uite hangiul. De sigur, că o să pomenească de el celorlalţi.

„— De treabă om, domnul Nicu Panţâru. Plin de inimă şi îndatoritor. Carte carte, situaţie situaţie, tot să-l faci ginere. Ce zici, Debora?"

Domnul Nicu Panţâru parcă o şi vede pe domnişoara Debora cum îşi apleacă ochii în farfurie şi cum răspunde pe subt un zâmbet:

„— Să mai aşteptăm puţin, tată. Poate că da".

A mai gândit ce a mai gândit domnul Nicu Panţâru, după care a hotărît, definitiv şi irevocabil, mătrăşirea baborniţei. Numai că trebue să procedeze uşurel şi pe nesimţite. Cum îi cunoaşte guriţa, în trei zile umple Moldova şi apoi, pas de te mai însoară cu fata hangiului.

Dar, cu tot procedeul *diplomatic* al domnului Nicu Panţâru, doamna Zavastiţa Bălău tot a simţit ceva.

„S'a schimbat Nicuşor; s'a răcit Nicuşor. Nicuşor umblă'n prostii, mi se pare. Ziua nu-l mai prinde omu acasă. Ba c'a fost dus în inspecţie în sat, să constate dacă s'au ridicat bălegarele şi au început să sape oamenii latrini şi să le împrejmuiască cu stufărae din baltă; ba că a fost la un bolnav, unde a trebuit să-i facă o injecţie în vână, subtgutanată; ba că s'a repezit până la colegul vecin din Cordun, să schimbe cu el o părere asupra unui caz curios de manifestare celibatară a brâncei; şi câte nu-i trec omului prin cap când vrea cu tot dinadinsul să mintă!"

Nemirosindu-i a curat doamnei moaşe motivările viitorului ei bărbat (mai bine o lăsa în pace perfidul şi să n'o mai fi înghemuit atâta cu dragostea de i-a zăpăcit şi minţile, smulgându-i, mai mult contra voinţei ei, promisiunea că-l va lua în căsătorie!) s'a gândit că, n'ar fi rău să-i spioneze *activitatea*. Să-l vadă ea cu ochii ei, şi apoi să mi ţi-l judece ca pe hoţii de cai.

„Calci pe urmele porcului, Nicuşor dragă? Bineee! Vom vedea!"

Greu nu i-a fost doamnei Zavastiţa Bălău, să afle pe ce cărări dosnice umblă domnul Nicu Panţâru. Cu meşteşug luat de prin unele cărţi citite mai de demult (cărţi luate din biblioteca porcului, deoarece plutonierul-major era un mare mâncător de romane captivante şi poliţiste) şi în câteva zile numai, doamna Zavastiţa Bălău s'a lămurit pe deplin. Centrul preocupărilor domnului Nicu Panţâru era la *Hanul din 3 Colţuri*, al domnului Mişilim Aftalion. Acolo se petreceau şi inspecţiunile dumisale, şi întâlnirea cu colegul din Cordun, şi injecţiile în vână, subgutanate.

„Poate că-i place să bea!" şi-a dat cu părerea doamna moaşe. In cazul acesta, perfidul nu-i mai părea chiar atât de vinovat. Venind însă să-l ia din han, ca să nu-şi mai cheltue banii pe băutură, a putut constata doamna Zavastiţa Bălău că, nu tocmai băutura îl atrăgea pe Nicuşor al ei acolo, ci fata cea mare a domnului Mişilim. S'a potrivit în vreo două

rânduri să se afle şi ea în dughiană când domnişoara Debora intra pentru cine ştie ce scurtă treabă şi atunci ochii domnului Panţâru nu se mai ridicau de pe făptura fetii. Numai o clipă să-l fi privit când se afla domnişoara Debora în dughiană şi ai fi putut ghici tot ce ascundea în inimă şi în gând. Şi cine era să vadă şi să simtă mai bine ca doamna moaşe!?

„Ahaaa! vasăzică aista'mi eşti, domnule Nicuşor! Bineee!! Vom vedea noi!"

In noaptea care a urmat nu i-a mai dat pupică, în schimb i-a tras o papară de l-a pus pe gânduri pe domnul Nicu Panţâru. Fierbea în ea fierea ca pusă pe foc.

— M'ai minţit ca un netrebnic, perfidule. Ori tu ori porcu, tot una sunteţi.

— Potoleşte-te fată, ce ţi-ai sărit aşa din minţi? Ţi s'a năzărit dintr'odată şi acum îţi sloboadă gura toate prostiile din lume. In sfârşit, vorbeşte ce vrei, dar nu mă jicni în demnitatea mea de om cu situaţie.

— Să nu te jicnesc când îţi pică mucii după Ovreica aia pestruiată!? Nicule, să ştii că din chestia asta fac dramă sentimentală. Pui la rizic toată personalitatea mea. Voiu recurge până la vitriol, şi dacă nici cu vitriolul în faţă n'ai să te astâmperi, iacă, îţi promit solemn, şi să-mi crape ochii dacă nu m'oi ţine de cuvânt, o voiu sinucide.

— Măi, măi, măi, ce-ţi mai poate gura, şi numai aşa, dintr'o părere! Linişteşte-te fată şi nu-ţi mai tulbura nervii.

— Să nu-mi tulburi nervii!? Ehei, domnule Nicuşor! Iţi mai spun odată, bagă de seamă! De azi înainte puţi a mormânt.

Trecut năduful, nu i-a fost greu domnului Panţâru s'o îmbuneze. După ce i-a explicat că i s'a năzărit dintr'o nimic şi că drama pe care de geaba o deslănţue e fără *imobil*, ci numai arătare, aşa cum numai arătare e şi *fata morganatică* pe care au învăţat-o dumnealor când au studiat medicina la şcoala de agenţi sanitari şi de moaşe, i-a cerut să-i dea un pupic pe *dreptul* şi altul pe *stângul*. Generoasă, doamna Zavastiţa i-a dat mai mult de cât a cerut. Ba, ca să-i arate că tot ce-a fost s'a dus şi din trecut nu mai păstrează nici un suvenir, l-a poftit pe divan să-i dea o *probă* de dragoste, din care nu s'a înfruptat niciodată porcu de plotoner-major. Ştia ea că o să întâlnească un om nobil, căruia îi va putea încredinţa comorile toate.

— Acela eşti tu, Nicuşor dragă.

Dela întâmplarea aceasta, doamna Zavastiţa Bălău s'a dedat pândei mai cu înverşunare, să constate dacă, într'adevăr, numai dintr'o părere s'a pornit sau tot e ceva între el şi puchinoasa hangiului, după cum tot bănue dânsa. Şi ca să nu-i scape de subt ochi, plecările domnului Nicu Panţâru în târg au fost în derând întovărăşite de dumneaei. O rodea gândul să nu se întâlnească în oraş cu Ovreica.

— Nicuşor dragă, merg şi eu că tare mă plictisesc singură şi mai am şi nevoe să cumpăr câte cevaşilea.

La întoarcere, ori cât ar fi încercat, nu se putea împotrivi voinţei domnului Panţâru, de a se opri la han să bea un piperment, cu care să dreagă poşircile lui Nuhăm Ghidale, Şulăm Ţiporchi şi ale celorlalţi crâşmari cu bun renume în târg. De fapt, vinul cel bun, băut pe la cei crâşmari, îi scotocea în inimă şi îi trezea dragostea pentru domnişoara Debora. Simţea atunci nevoia s'o vadă şi să-i vorbească. Dar cum baborniţa era alături, pentrucă mai întotdeauna avea *câte cevaşilea* de târguit, se mulţumea şi cu câte-o zărire numai. Şi uneori, chiar de faţă fiind doamna moaşe, tot îi trăgea chiulul domnul Nicu Panţâru. Apuca momente când îi putea face cu ochiul domnişoarei Debora, şi acele momente îl mulţumeau foarte, deşi despre ochiadele dumisale fata hangiului nu părea a se arăta prea bucuroasă. Se petreceau, însă, fără de cunoştinţa baborniţei şi aceasta însemna o victorie, în cariera de mare mehenghi şi de curtezan a domnului Nicu Panţâru..

Oricum, şi orice s'ar fi întâmplat, nu uitau însă, să fie confidenţiali şi strict secreţi. Se adresau unul altuia cu Doamnă Moaşe şi Domnule Subchirurg, aşa că nici doamna moaşe nu era expusă, lucru la care ţinea foarte mult ca să nu se strice cu Curtea, şi nici domnul Nicu Panţâru ameninţat în drumul dragostei sale de vreo scenă de gelozie din partea domnişoarei Debora.

CAP. VII.

TOAMNĂ

— Catincăăă... Catincăăă...

Din patul din care nu s'a mai ridicat de când a damblagit, Geană Albă îşi chiamă îndelung femeea. Glasul îi e strivit de încleştarea jumătăţii de gură şi în sonoritatea lui firavă se amestecă veninul omului de altădată cu neputinţa bolnavului de acum. Catinca, însă, nu e acasă. Mai are de cărat câteva glugi de strujeni şi-i dusă cu şarabana să le încarce.

Inrăiţi de zacere şi de neräspuns, ochii lui Geană Albă cată spre ferestre. Aude voroavă în curte. Se străduе să se aburce pe cotul mânii nevătămate şi abia de-şi poate înălţa capul pe o jumătate de palmă. Ii e destul însă, să poată privi ce se petrece dincolo de pereţi. Petruţa vorbeşte. E la zaplaz şi de partea cealaltă capul lui Iliuţă Ghebosu. Râd. Pe semne că îşi spun vorbe de dragoste, că li-s ochii plini de lumină şi în obraji le scapără bucuriile.

Din când în când Iliuţă întinde mâna peste

zaplaz. Petruţa nu se fereşte. Nu se mai fereşte. Se lasă apucată şi strânsă, fără de nicio teamă de Geană Albă.

In soarele toamnei şi în apropierea lui Iliuţă, e şi mai frumoasă Petruţa. I s'au aprins rugini în păr şi în vine îi curg pârae de foc. Pieptul îi saltă voinic subt cămeşă iar gândul i s'a dus în fundul grădinii, să se culce subt meri şi în iarbă. Dece nu e şi ea acolo cu gândul?

— Petruţooo... Petruţooo...

Nu aude. Nu aude nici Iliuţă strigătul lui Geană Albă. Nu aud şi nici nu văd. Pe şosea trec oameni, întorc capul, îşi şoptesc surprinderile, şi ei, în lumea în care numai ei doi se află, nu văd şi nu aud nimic.

S'a înviorat şi în Iliuţă sângele. Nu mai e galbăn şi supt în obraji. A înmugurit şi în el viaţa cea nouă, de când în fundul grădinii, fără de gând şi fără să ştie dece, mânile lui au căutat subt fustele Petruţei.

Că s'a răsucit într'însul ceva o simte lămurit Iliuţă. Şi că acel ceva răsucit în el i-a deslegat sacul cu minuni ascunse lui până acum, iar simte Iliuţă. De aceea le îndrăgeşte mai mult ca oricare altul. L-au suduit în de-a-rândul copiii şi nu l-au primit în joaca lor. L-au ţinut departe, ca pe un câne râios şi nu i-au iertat niciodată povara ghebului din spinare. Dar, în pofida acestor toate, pe cine iubeşte acum cea mai mândră fată din sat? Şi care

altul se mai poate lipi de Petruţa, sau măcar la vreo şagă să se dea? Nimeni! Din toţi numai el. Numai el, Iliuţă Ghebosu, copilul însemnat de Dumnezeu cu un gheb în spinare, scrocit să vază numai când pleacă berzele, nu şi când vin.

— Petruţooo... Petruţooo... a strigat şi mai tare Geană Albă, doar-doar l-o auzi fata de afară.

Mare năcaz mai are pe ea. I-a scăpat diavoliţa cât a fost în puteri! Numa afurisitul de Toader Vornicu a scăpat-o, căci altfel, de nu dădea buzna tâlharul, cine i-ar mai fi putut-o smulge de subt dânsul!? I se închircește inima de ciudă şi înveninat şi mai mult de ce vede prin ferestre, o strigă iarăşi cu glas pornit din adâncuri mari.

— Petruţooo... N'auzi, Petruţooo?...

Abia acum îl aud.

— Te strigă huiduma, Petruţo.

Drept răspuns, Petruţa a întors capul spre casă. Geană Albă i-a prins cu ochii întoarcerea capului şi o cheamă şi cu mai multă putere, dar tot şuierat şi strivit îi e strigătul de încleştarea jumătăţii de gură.

— Petruţooo... fată hăiii...

— Huo, că vin.

„Huo, că vin! Mi-ar fi răspuns ea aşa, dacă n'aşi fi beteag!?" se întrebă Geană Albă. Îi părea acum şi mai rău de neisbutita lui faptă. Trăgea însă nădejde.

„Mi-or veni puterile odat', că n'o să zac cât îi lumea şi oi vedea tu autnci unde o să te răsbească huoul!"

Cu gândul trăia ziua ce va veni. O vedea apucată şi îngrămădită subt dânsul — de astădată cu o treanţă în gură, ca să nu mai poată ţipa, — şi în ciuda oricărei nevolnice sbateri, o să pătrundă în ea ca într'o muiere fătată. Şi apoi, o să-i arate degetele răşchirate, aşa cum au să-i răsucească gâtul de va slobozi vorbă cuiva.

Apăru şi Petruţa.

— Da ce ţi-e de strigi ca din gură de şărpe?

— Apă, Petruţo.

Petruţa umple ulcica şi s'apropie să i-o dea. Dar lui Geană Albă nu îi e atât de apă cât de sânii Petruţei. In loc să ia cu mâna cea teafără ulcica şi să bea, el o întinde spre pieptul fetii, apucând chiar să-i strângă un sân. Şi râdea ghiduş, ca şi cum din dragoste i-ar fi apucat sânul şi i l-a strâns. I s'a topit însă repede râsul, fiindcă Petruţa i-a potolit îndrăsneala, dându-i voinic peste mână.

— Ţi-e sete sau poate vrei să te 'mbăi cu ea? l-a întrebat, ameninţându-l cu svârletul apei.

— Mi-e sete, Petruţo, — şi iarăşi s'a dedat Geană Albă unui râs neadevărat şi din socoteli răsărit. Un râs dintre acelea cu care poţi risipi o furtună când cu vreo faptă sau cu vreo vorbă smintită uşor ai putut-o deslănţui.

Intors dela zaplaz, Iliuţă a băgat de samă că o aripă a Băbuţei atârnă puţin. Nu şi-o mai putea strânge ca pe cealaltă, întreagă, de-a-lungul trupului. Câteva din penele vâslitoare sunt răsfirate şi blege. O betegeală pe semne, gândeşte Iliuţă, cu inima strânsă să-i încapă toată într'o nucă.

„O fi lovit-o cu chiatra vr'un besmetic, îşi dădu el cu părerea, chipurile să-mi facă mie cazną, usca-i-s'ar mâna cui a chitit-o!"

Intr'o fugă s'a dus către cuhnia de din dosul casei, s'o vestească pe mamă-sa.

— Mămucă, i s'o betegit Băbuţei o àripă.

— Ce-i măi, că nu te-auzii? i-a întors vorba Măriuca, printre sgomote de oale târşite pe plită.

— O betegit Băbuţa.

— Cum măi, o betegit Băbuţa!?

— Da, mămucă, ia'n vin s'o vezi cum îi spânzură penele cele mari.

Măriuca a eşit afară, să vadă ce s'a întâmplat cu Băbuţa. Şi a văzut. Pe acoperişul casei, lângă cuib şi lângă puiul sorocit altor pământuri, Băbuţa şi Postaş filozofau trist şi în tăcere. Mai trist ca înaintea oricărei alte plecări. Aripa cea beteagă a Băbuţei atârna moale, cu penele mari, vâslitoare, neregulat resfirate şi frânte din viul trupului. Şi, de sigur, că simţea Băbuţa ce înseamnă vătămătura din aripă, că prea privea îndelung şi mereu cărările cerului pe cari nu va mai avea să le

străbată. Poate că în acele clipe de dureroasă cercetare a nemărginitului, se gândea la ultima ei alunecare peste mările frământate, peste ţărmuri verzi şi nisipuri nesfârşite, şi, poate, şi la ultimul popas în capătul celălalt al drumului, în câmpiile liniştite ale Nilului. Ştia că pentru acele părţi ale pământului darul ei din anul acesta e ultimul. Puiul cel neştiutor încă de ce înseamnă orânduirea unei plăceri, va fi solul ei cel din urmă. Cel din urmă plecat depe casa lui Toader Vornicu, ca să ducă, bineţe, veşti şi poveşti vreunui felah, despre o ţară în care cuibul de barză este lucru sfânt şi un semn de dumnezeiască ocrotire.

Privea Băbuţa îndelung cărările cerului şi după ce scruta zările Sudului, întorcea capul spre Postaş, să-i împuţineze cu mângâieri durerea singurătăţii viitoare. Postaş era însă şi mai trist de cât Băbuţa. Sunt ani de când au străbătut drumurile dusului şi întorsului, împreună. Alături oriunde. Pe acoperişul lui Toader Vornicu, ca şi pe frunzarul felahului din Egipt; peste albăstrimea mărilor, ca şi peste crestele de granit ale munţilor; în ogoarele Cotu Vameşului, după gâze stricătoare, ca şi în câmpiile Nilului, după râmele albe. Au fost deavalma alături, oriunde şi oricum. In marile duceri ca şi în marele întoarceri. Când sărutaţi pe aripi de Toader Vornicu şi Iliuţă Ghebosu, ca să le fie cu noroc plutirea spre locurile de popas ale iernii; când aplecându-li-se

în faţă felahii, cu frunţile în pământ, ca să ceară adâncurilor negre ocrotirea sborului alb. Mereu împreună şi de acum mereu singuri, în două lumi cari nu se amestecă.

Bietul Postaş!

Privind berzele depe casă, pe Măriuca au trecut-o lacrimile. Şi lacrimi s'au ivit şi în ochii lui Iliuţă. Ştia fiecare ce 'nseamnă şi, mai ales, ce va urma când o barză are àripa frântă.

Toader Vornicu nu era acasă. Era şi el dus în ogoare, să rupă din vrejuri bostanii. Altfel, la el s'ar fi dus întâi Iliuţă, căci dela el a aflat cum şi ce fel se pregătesc berzele pentru drumul cel mare.

Nu era Toader Vornicu acasă şi, totuşi, Iliuţă simţia nevoia că trebue să se mai plângă cuiva de nenorocirea Băbuţei. Cui însă, nu s'a putut dumiri din capul locului. Il apăsa mult durerea şi îi slăbise puterile minţii. Dar mult nu a trecut şi şi-a adus Iliuţă aminte, cui mai are de spus. A dat fuga la zaplaz şi a strigat-o pe Petruţa.

— Petruţăă!

Înăbuşit de pereţi, glasul Petruţei a răspuns din lăuntru:

— Ce-i, Iliuţă?

— Ia vin afară, Petruţo, să vezi şi tu ce-a putut face o mână de diavol!

Petruţa a apărut în pragul casei şi la îndemnul lui Iliuţă, s'a apropiat de zaplaz.

— O vezi pe Băbuţa?

Petruţa şi-a ridicat ochii şi dând de àripa

cea beteagă a muţit cu mâna pe gură. Aflase şi ea povestea berzelor. I-a trecut-o Iliuţă într'o sară de toamnă, după ce au privit îndelung desprinzându-se din ponoară furtuna albă a berzelor călătoare. Era pe atunci când nu încolţise în Iliuţă viaţa cea nouă, cu înfierbântate porniri de căutări pe subt fustele Petruţei.

In faţa berzei pe care o vor răpune cu suliţa ciocului, ce mai puteau spune! A slobozit doar un scâncet al inimii şi apoi a tăcut, tristă şi fără de gânduri, ca şi cum singură şi înstrăinată de lumea toată s'ar fi aflat acolo Petruţa.

Intr'un târziu a sosit şi Toader Vornicu. Nu ajunsese încă în faţa casei când a dat ştiut şuier lui Iliuţă, să bată în lături porţile casei. Iliuţă însă, în loc să se grăbească să deschidă porţile, s'a grăbit să-l împovăreze cu trudnica veste. La auzul cuvintelor îmbulzite de Iliuţă pe vânătul buzelor, în Toader Vornicu s'a frânt ceva. Aşa cum întotdeauna se frângea ceva în el când pe neaşteptate şi fără de dreptate primea loviturile câinoase ale soartei sau ale oamenilor.

A tăcut, căci ce altceva ar mai fi putut spune, a privit de departe spinarea casei cu cele trei berze înfipte în câte un picior, şi a scuipat împrăştiat şi cu firişoare de sânge din ruptura lăuntrică, în colbul şoselei. Apoi a dat glas boilor, să apuce bine podeţul, ca să nu prindă cu laturile şarabanei umerii porţilor.

* * *

Pentru domnişoara Debora, vara şi începutul toamnei au trecut fără de prea multă sbatere sufletească. Ducu a fost mai tot timpul departe. Şi-a petrecut vacanţa la Balcic şi nu s'a întors de acolo de cât către mijlocul lui Septemvrie. Şi când Ducu Tăuşan era departe şi Raia subt ochii ei, apele răsvrătite ale sufletului se linişteau şi intrau în matcă. Aşa nu o putea înrăi niciun fapt. Intâlniri ascunse nu puteau avea loc şi nici, cel puţin, schimb de priviri. Spaţiul le zădărnicea şi pe unele şi pe altele. Cât despre scrisori, iar nu putea fi vorba, pentrucă poşta o ridica singură dela primărie.

S'ar fi putut crede chiar, că Debora nu mai scurmă în cenuşa trecutului. Sau dacă ararerori îşi aduce aminte, frământările nu o mai cuprind silnic, ca înainte, cu nesfârşite torturi şi nenumărate lacrimi. Totuşi, erau clipe când se trezea în ea din adâncuri, toată drojdia neliniştei de altădată. Când Raia se desbrăca să se culce, apărea în scurte momente goală. Dela o cămeşă la alta, nu îşi putea ascunde nudul. Şi nici nu ştia Raia că trebue ascuns. Socotea împlinirile trupului ca o transformare a vârstei. I se umpluse şoldurile şi i se arcuise pântecul. Nu mai era supt ca înainte, şi nici în talie nu-şi mai putea pipăi uşor capătul oaselor. Străină că dragostea încarcă mai mult de cât mâncarea şi vârsta, se bucura chiar de îmbogăţirea corpului. Se pipăia şi se constata

tot mai frumoasă. Iar la gândul că, dacă se va mai împlini puţin va fi ca desenele din *Le Rire*, întrecându-le chiar în linie, se socotea nespus de fericită.

Pe Debora, însă, o chinuia frumuseţea neştiutoare a Raiei. O mai deplină dovadă că e fructul tezelor depe al doilea şi al treilea, preparate în casa din târg a Tăuşanilor, nu încăpea în minţile ei. A trecut doar prin aceleaşi stări fizice, aşa că nu o mai pot înşela mofturile unor scriitori, precum că fetelor de Ovrei li se trece repede frumuseţea adolescenţei. Că sunt neînchipuit de frumoase şi feciorelnice când nu au trecut de şasesprezece ani şi că în al şaptesprezecelea le sileue natura şi dorinţa păcătuirii, încărcându-le cu zestrea trupească a femeilor. Mofturi şi speculaţii scriitoriceşti. Numai dragostea te împlineşte şi numai ea îţi ascute simţurile. O începi în anii pubertăţii, cu sfiiri de a te privi goală până şi în oglindă, ca apoi, în fiecare popas al ei, să îi ceri mereu ceva nou. Şi când nimic nu îţi mai poate da nou, tot ea te învaţă să-i înfrângi oboseala cu mijloacele infinite pe care ţi le pune la îndemână turba simţurilor şi îndârjirea sângelui. Nu! Nu! Raia de acum nu este o victimă a siluirii naturii şi nici a rasei lui Israel. Înfloririle trupului i se datoresc numai altoiului dragostei. Acelui altoi pe care îl păzeşte la uşe cu vătraiul baba Tinca.

Inveninată de arătările goale ale surorii-şi, o rodea gândul s'o înfrunte:

„— Raia, tu nu mai eşti fată! Nu auzi cum îţi ţipă carnea păcatul? Te-ai dat lui Ducu, nu e aşa?... Netrebnico, taci! Ai merita să te sfâşii cu dinţii".

Dar cum Raia tăcea înainte şi repede îşi ascundea goliciunea trupului în cămeşa somnului, furia Deborei se potolea, risipită de gânduri şi în noapte. A doua zi era alta, liniştită şi fără de nicio pornire haină contra Raiei. Ducu era departe şi ea subt ochii ei.

Era departe Ducu. Departe şi pe un ţărm de mare unde roiau în mii de goliciuni femeile, cu tot atâtea goale minţi. Era la Balcic, şi la Balcic, ca pe nicio altă plajă din lume, târgul culcărilor se face în chipul cel mai lesne şi fără de niciun frâu al pudoarei. Pentru umplerea dupăamiezilor iernii ce are să vină, aici se închee tocmelele. Intre un dus şi un întors dela plajă. Intre cunoscuţi ca şi necunoscuţi. Pe bucăţica mică de ţărm se înghesue toate Evele intenţionate să se împartă între patul zestrei şi divanul amantului. Dela cele mai pubere fete, până la cele mai neconsolate mame. Işi pun doar un petec de lână peste un alt petec grijuliu tuns de foarfec şi, gata de plajă, năvălesc stol să-şi sburde cărnurile şi să le tocmească darurile.

Fără de sfieli şi la fel de desbrăcate le întâlneşti oriunde. Pe plaja comună, ca şi la solari; pe stradă ca şi în restaurante. Te în-

tinzi să-ţi biciuie soarele carnea, fără de niciun gând să-ţi fie stârnite poftele şi, în pofida curatei intenţii, se şi aşază una lângă tine, îmbiindu-te numai după cum se svârcole pe nisip. Se frământă şi geme de crezi că se dă pământului. Voeşte a-ţi spune că, în atât s'au strâns toate apele răsvrătite ale singurătăţii în cât ar vrea să le deschidă zăgazul, numai ca să scape de tortura lor. Iar dacă tu te prefaci că nu ai priceput-o, nu se lasă bătută. Iţi întinde o pulpă până aproape de nas, îşi desbină picioarele sau îţi vântură sânii în salturi sprinţare, şi tot te aprinde. Intorci capul să o vezi cine e, şi, azi dai de una şi mâine de alta. Azi de o fată, cu ochii groaznic munciţi de abuzuri; mâine, poate chiar de mama ei, cu albul părului ascuns în vopsele.

Pleci, gândind poate că n'ai să le mai vezi. La restaurante şi în crâşmele căutate le întâlneşti însă din nou. In aceiaşi goliciune şi în aceiaşi goană înfierbântată. Pe unele aplecate peste mese, cu sânii umplând farfuriile; pe altele răsturnate pe scaune, ca în pozele cu obscenităţi din bordelurile Marsiliei. Intrebi de una şi de alta, cine sunt şi cum le chiamă, şi pentru toate ţi se răspunde cu un singur cuvânt: merge. *Merge* e eticheta subt care mai pe toate le poţi cuprinde. E cuvântul biografic, în care încape viaţa celor mai multe femei. *Cască* şi *merge*. Sau mai vulgar: Scuipă câteva mii de lei şi ai femee nouă la iarnă. Fragedă sau mai dospită, după cum ţi-s şi poftele.

In Balcicul acesta căzuse Ducu Tăuşan. Nu-l mai văzuse până atunci. Verile şi le-a petrecut mai mult pe la mânăstirile moldoveneşti. E în obiceiul moldovenilor să-şi petreacă acolo zilele de hodină. Obiceiul a rămas din veacuri şi va mai trece peste veacuri. L-au împământenit Domnii, şi pentrucă Domnii nu se prea mişcau fără de alaiu boieresc, a intrat şi în sângele boierilor. Cei de astăzi, nu l-au uitat. Dacă li s'au tăiat din pământuri şi din păduri, din datina văraticei călătorii spre chilioarele mânăstirilor nu li s'a putut tăia nicio fărâmă. Aşa că şi astăzi, în lunile verilor, tot către aceste mânăstiri se strâng urmaşii vechilor boieri moldoveni. La Agapia şi Văratec, la Neamţul şi Secul, Hangu şi alte două, trei, îi poţi afla mai pe toţi. Cu bună înţelegere, arătările lor de acum nu mai au asemănare cu acele ale strămbunilor. Surugiii şi butcile au dispărut. Hoarda de slugi deasemeni. Astăzi, îi ia dela tren poştele evreieşti, în care se amestecă îndelaolaltă cu negustorii târgurilor, şi, în locul hoardei de slugi care îi însoţea altădată, e o mirare dacă mai pot lua cu dânşii acum vreo femee nătângă din sat. Aşa fiind, nu puteau lipsi Tăuşanii, boieri cu nume de mare fală moldovenească. Anii în care nu s'au arătat la susnumitele mânăstiri sunt puţini, de să-i numeri pe degete. Şi însemnaţi cu vreo mare cazană. Vreo boală de a cărei grijitură nu se puteau bucura în ţară sau

vreun pârjol la armanele cele mari ale Curţii, unde în deobşte se aflau îngrămădite grânele câtorva ani. Anul acesta însă, Ducu nu i-a mai însoţit la Văratec. Furia Balcicului l-a cuprins şi pe el. Şi-a auzit colegii de barou în atât ridicându-l în slavă, în cât s'a hotărît să descindă în vara aceasta pe nisipul Coastei de Argint. S'au împotrivit întru câtva cuconul Grigore şi cucoana Gliceria, dar le-a răspuns:

— Mai am până să mă călugăresc.

Zis şi făcut. A căzut în Balcic, şi, spre marea lui nedumerire, exibiţia nudurilor nu l-a cucerit. Obişnuit să iubească în întuneric şi în ascuns, cu pază la uşi şi cu storurile lăsate, goliciunile depe plajă nu l-au atras. Mai avea şi păcatul de a fi un pretenţios estet, chiar şi în domeniul dragostei. Ori, lăfăirea cu totul inestetică a femeilor depe plajă, în loc să-l aţâţe, punea între el şi oricare Evă lungită, un zid, pentru trecerea căruia nu se ostenea de loc.

Privindu-le, se întreba cum de nu-şi dau seama cât de nepotrivite cu intenţiile lor le sunt vânzolele destrăbălate depe nisip! Unele se lăsau văzute până şi în cele mai apropiate poze ale dragostei. Cum de nu ştiu că, a privi o femee răsturnată pe spate şi cu picioarele ridicate, e tot una ca şi cum ţi-ar svârli în faţă găleţi de lături!? Iubea şi el nuditatea femeilor, dar nu lăfăită şi desmăţată, ca pe un pat cu tarif. El o dorea în ascuns, arătare firavă în contururi cari se pierd; lucire de fos-

for în întuneric de noapte; sau vagă umbră în semiobscuritatea camerelor cu storurile lăsate.

Ar fi voit să le strige tutulor că, a simţi o femee goală e mai mult de cât a o vedea. Că orbii sunt cei mai satisfăcuţi oameni în timpul rutului, de oarece au linia goliciunei numai în mintea lor. Şi-o închipue numai, şi a poseda real imagina din închipuire, e a o avea aşa cum o doreşti şi cum numai gândul ţi-o poate clădi atât de perfect. Cum de nu ştiu femeile lucruri atât de mărunte, când în orişice clipă a vieţii lor nu se gândesc de cât la cum să pară mai bine, mai rafinate şi mai de rasă!?

Alături de joaca lui în umbra storurilor trase şi a zăbrelelor închise, tăvăleala obscenă depe nisip îi apărea netrebnică şi de huiduit. Debora, şi apoi Raia, însemnau cu totul altceva în preocupările lui sexuale. Erau fete care se temeau de lumină. Iar goale în umbră, păreau a fi amintiri dintr'un alt veac şi nici de cum realităţi de femee. Frământările lor aveau mişcări repezi şi îndemnuri instinctuale. Se lăsau furate şi nu dăruite. Obosite, se strângeau ghem subt perne şi covoare, de unde numai gemătul cărnii învinse mai pătrundea până la dânsul. Când alergau în încăperi prin faldurile întunericului, aveau în fuga lor salturi de veveriţe în perdelele de frunze ale pomilor. Se frângeau ca luminile trăsnetului şi cădeau pe lucirile mătăsoase ale covoarelor, când alerga să le prindă, mici şi cu svâcnet aprins

în inimă, aşa cum numai al hulubilor bate când sunt goniţi de hultani în volutele morţii. Viaţa lor din clipele goale ale dragostei era o sbatere scăpată din frânele gândului. Regia actului rămânea numai în seama nebuniei simţurilor. A acelor simţuri pe cari, într'un corp de fată nu le poate răpune de cât moartea sângelui.

Cât de departe erau de acestea toate femeile depe nisipul Coastei de Argint! Lăfăirea de râmă, leneşă şi trădătoare de amestecul gândului, îi părea lui Ducu o ne mai pomenită ocaară adusă rutului. Mişcarea trândavă, cu mânile şi picioarele împrăştiate la voia întâmplării, cu revărsările de cocă ale sânilor şi cu stâlcirile inestetice ale cărnurilor puhave, îi aminteau oribil de ritualul bordelului. Ca o otravă pe care nu o mai poate îndepărta, i-a rămas în minte o scenă din casele unde dragostea se alege cu ochii, cu mânile şi cu întrebări de ce ştie să facă. Rămas încă în patul desfătului, urmărea femeea din iubirea căreia se potolise contra cost. Incălecase un bideu şi în faţa lui, ca şi cum ar fi fost o complectare a actului din pat, intrată în acelaş preţ, s'a dedat grijiturei medicale.

— Nu că mi-e frică de vreo boală, că te văd băiat de familie, dar poate eşti puios şi cum nu pot să pui mâna pe nimeni şi să spun că ăsta e tatăl copilului, mă pun la adăpost.

A tăcut şi a privit-o scârbit înainte. Cu aceiaşi mână cu care bălăcea în baia acidulată

şi asasină, se scărpina şi în părul răvăcit al capului. Ducea în păr umezeala băii şi în bae unsoarea şi murdăria părului nespălat. Inchidea din când în când ochii, doborîtă de oboseala a Dumnezeu ştie câtor culcări în acea zi, şi rămânea unele momente chiar ţapănă, adormită, cu mâna uitată în bideu sau în păr, după cum o prindea clipa somnului. Când se trezea, îşi închircea sau îşi întindea un picior, relua spălatul, şi când, în cele din urmă, a socotit că e în de ajuns pusă la adăpost, s'a ridicat să se şteargă. Şi-a pus un picior pe marginea bideului, a făcut sul din şervet şi l-a purtat ca pe un ferăstrău, uscându-şi îmbinarea picioarelor.

Intre oboseala femeiei din bordel şi trândăvia celorlalte multe depe plaja Balcicului, Ducu Tăuşan nu făcea nicio deosebire. La fel de goale şi la fel de lăbărţate. Oribil articulată una, pe scaunul care o punea la adăpost; respingător lăfăite celelalte, în poze din cari ademenirea dispăruse fără de urmă.

Se crezuse o vreme puţin bestie. Era la întâile veniri ale Raiei. I se păruse că trecerea dela Debora la Raia, s'a făcut fără de niciun proces sufletesc. Că a schimbat pe una cu alta cum ai schimba într'un nod de cale ferată trenurile. Nu a simţit durerile despărţirii şi nici înoirea dragostei nu l-a înflăcărat mai mult. Nu s'a îmbătat nici din perversa sete a schimbului de surori. In faţa unor astfel de

lucruri s'a văzut gol şi netrebnic, cu sufletul uscat şi văduv de simţăminte frumoase. Ajuns însă, în mijlocul femeilor dela Balcic, a putut să constate că are şi el amintiri, că poate deosebi şi el pe una de alta.

Scârbavnica viermuire de trupuri goale, cu toate chemările şi îmboldirile în strigătul cărnii care se cerea arvunită pentru după amiezile apropiatei ierni, l-a întors la Debora şi Raia. Deoparte surorile Aftalion, de cealaltă parte amestecul femeilor de pe plaje. Şi pe cele două surori, nu le-ar fi schimbat pentru toată coasta mării, cu ori câte femei s'ar fi găsit pe ea.

La gândul că şi în el s'au putut înfiripa preferinţi, s'a bucurat mult Ducu Tăuşan. Nu e o bestie, precum s'a socotit într'o vreme. Constată că îşi aminteşte cu drag de Debora şi Raia. Cu drag! E prima oară când îl încearcă sentimentul acesta. Le caută în gând şi în amintiri şi le vede ţipător tinere şi virginale, în şorţurile negre cu guler alb şi scrobit. Le urmăreşte ca aevea şi i se întunecă ochii şi îl dor de atât joc oribtor de lumini. Ciorapii de aţă şi tocurile joase ale pantofilor, nu le pot fura nimic din podoaba picioarelor, cum poate au gândit acei cari au întocmit uniformele fetelor din cursurile secundare. Şoldurile li se înoadă rotund şi sus în talie şi şorţurile strânse la mijloc cu cordon, ori cât s'ar împotrivi directoarea, tot le desvălue formele. Se lipesc netede pe rotunzimile

mijlocului şi se arcuec îndrăsneţ subt îmboldirile sânilor. Sunt obligate să-şi tragă părul în coade, dar, doamna directoare nu le mai poate obliga la ce să mai facă şi cu puful părului din ceafă. Puful de acolo, nu se lasă supus la nimic. E în veşnică răsvrătire, cald şi mătăsos şi cu miresme de flori arse în soare. Şi, ce măsuri şcolare le pot opri jocul ochilor!? Ce oprelişti regulamentare le pot lua zâmbetul din obraji şi arşiţa din sânge!?

S'au încălzit în Ducu din ce în ce mai mult amintirile. Le vede apoi la el, strecurându-se sfielnic prin dreptunghiul luminos al uşilor deschise.

„— Iubiţi-vă, maică".

Dar ele au venit numai pentruca să vină. Nu le-au adus acolo nici împingerea desfrânării şi nici gândul căpătuelilor. Au venit pentrucă iubeau şi când iubeşti ţi se spulberă tot vraful socoatelor.

Le simte ca atunci în umbra odăilor, numai tremur şi nălucire, şi le are aproape, cu ochii înebuniţi nu de ce are să se întâmple, ci de câte se pot întâmpla cu o fată şi ele nu au ştiut încă.

Le urmăreşte în gând, cum îşi ascund tainele trupului în faldurile întunericului şi în înghemuirea depe divan; cum se destind elastic şi halucinant să primească sfânta cuminecătură a dezăvorîrii şi a întâiului sânge picurat pe altarul dragostei; şi cum, apoi, cu simţurile toate

îmbătate, își avântă nudul, săgeată de lumină în jumătatea de noapte a camerelor, ducând cu el sgomot și viață, în încăperi cu liniști bătrâne și amintiri moarte. In clipa despărțirilor, teama de a da piept cu viața de afară, cu oamenii răi de dincolo de pereții casei Tăușanilor și cu singurătatea. O uitătură vicleană de babă învechită în rele; un — Hai de-amu, Duducuță, că nici țipenie de om nu-i, — și apoi, o grăbită ducă pe uliți frânte și dosnice.

„Iar aci, în Balcicul atât de dorit, buboaele dragostei în plină erupție. Nu-i baremi nici cât Muntele Găina, unde vii cinstit și pe față să-ți cumperi soție! Aici târgul e în ascuns și mai scoborît ca și în oboare. Cu repetate *mai dă* și cu tot atâtea *mai lasă*".

Sporind în Ducu Tăușan scârba, îi venea să scuipe vulgar pe fiecare cap de femee depe plajă. Și ar fi mai dorit să strige fiecăreia în urechi: — Haide în orașul meu, să înveți dela Debora și Raia ce e dragostea și care e drumul până la ea.

Nu le-a strigat-o însă, pentrucă nici nu le-a mai prea văzut. S'a îndepărtat de ele ca de o pecingine ce îi amenință viața, și s'a înfrățit cu natura. Suia dealurile Balcicului singur, și de acolo, depe culmi și crupe liniștite, privea în găvane orașul, cu atâta viață străină în dânsul. Căsuțele îi apăreau mici ca niște cutii de chibrituri, iar printre ele siluetele înalte ale minaretelor, se profilau cu eleganță orien-

tală. Păreau a fi arătări de demult, din basmele şi din nopţile Bosforului, iar îngândurarea lor stranie peste mogâldeţele îmbrâncite ale caselor, plânsul unui sultan alungat din harem.

Sta, cum nu a stat niciodată să privească natura şi se mira îndelung, cum de îi joacă totul în ochi. Se încerca să fixeze un contur şi nu putea. Minarete şi case, unduiri lenеşe de teren şi pete singuratece de pomi, tremurau îndelaolaltă, ca şi cum ar fi fost mişcate de un cutremur.

Abia într'un târziu şi-a putut da sama Ducu Tăuşan, că totul joacă în apele fierbinţi ale aerului. Şi numai atunci l-a putut înţelege şi pe marele meşter Şirato, în pânzele căruia Balcicul e tălăzuit într'o continuă mişcare.

L-a găsit adeseori pe aceleaşi spinări de dealuri, s'au împrietenit acolo, în jurul unei pânze şi-al unui chevalet uşor de purtat, şi, în timp ce penelul maestrului fura Balcicului hainele lui de gală, el a învăţat aceea ce nu i-a putut da nicio carte şi niciun muzeu nu i-a putut arăta: arta de a face să vibreze simţirea ta artistică la unison cu vibraţia artistică a peisagiului ales. Un pictor care trage o linie înainte de a se simţi înfrăţit cu ce şi-a propus să transpună pe pânză, nu va realiza nimic. Un adevăr pe care Ducu Tăuşan, nu l-a cunoscut. Acum însă, în tovărăşia maestrului Şirato, l-a aflat. Şi în credinţa că, alături de acest mare artist va mai afla şi altele, s'a legat de el ca de un pilot al frumosului.

Îl urmărea oriunde, ca o umbră a propriei lui fiinţe. Pe o creastă, din locul căreia putea privi Balcicul îngrămădit mărunt ca într'o oală; într'un fund de vale, de unde îl zărea agăţându-se pe coaste cu rânjete calcaroase; într'o răspântie de hudiţi în trepte de piatră, pe care scobor leneş şi nepăsători ultimii şalvari ai Musulmanilor; în preajma marilor fântâni, la şipotul cărora femei speriate de gelozia bărbaţilor, îşi ascund trupul şi faţa în îmbrăcămintea islamică; subt un şopron de cafenea, pe băncile căreia se întind trândav cei mai din urmă credincioşi ai Coranului; în apropierea palatului regal, cu semeţie sultanică printre celelalte case mici şi îngheboşate; şi în oricare altă parte unde îl mâna pe artist inspiraţia.

Balcicul însă, nu fierbea numai în apele aerului. Îl tăiau şi valurile mării.

— Priveşte-l de aci, l-a îndemnat odată maestrul, arătându-i-l dintr'un loc de unde marea se întindea nesfârşită în spatele lui. L-a privit şi a rămas uimit. Cuţite jucăuşe îl fărâmiţau acum în milioane de bucăţele. Îl tăiau fără spor însă. Din casele şi minaretele sfârtecate, nu se prăvălea la pământ nici fărâmă. Cum să-şi explice şi acest fenomen, deosebit de acel al veşnicului clătinat? Dece depe un loc să-l vezi jucând în nesfârşit tremur şi din altul tăiat de nevăzute cuţite!? Se întreba, fără să-şi poată răspunde. La Văratec

şi la Agapia, natura nu l-a pus niciodată în faţa unor atari manifestări. Linia munţilor a găsit-o an de an neclintită. Iar masivitatea lor, greoae şi apăsătoare, aceiaşi întotdeauna. E drept, i se părea uneori mai aproape, alteori mai îndepărtaţi, după cum negurile îi îmbrobodeau sau îi scălda lumina. Dar să se clatine, niciodată. Pe când aici, în Balcicul acesta, pari a trăi pe cratere vulcanice.

Când a aflat cu ce cuţite este tăiat Balcicul, s'a minunat şi mai mult Ducu Tăuşan. Nu şi-ar fi putut închipui niciodată că acele tăişuri cari îl fărămiţează în milioane de bucăţele, sunt crestele valurilor, în lumina soarelui de după amiază. A privit marea, şi de unde era i se părea nemişcată. Dar, mai tare de cât ochii lui erau lumina soarelui, care fura valurilor sclipirea crestelor tăioase, ca apoi, prin înşelătoare reflexe, să măcelărească continuu cu ele minaretele şi casele Balcicului.

Câşitgat tot mai mult de natură, uita cu zilele plaja. Incepuse acum, datorită iniţierii prietenului său, să descopere frumuseţile naturii şi singur. Se îndepărta uneori mult în susul coastei, să caute stânci în culori diferite, să poposească pe ele şi să asculte cum le biciuie marea. Valurile mari veneau de departe, cu vuet, aveau spinări lungi şi spumoase, şi când plesneau în stâncă huiau ă blestem. Isbind, se fărămiţau o clipă în nori de broboane argintii, ca apoi să dispară fără de urmă.

Indârjită că îi spulberă valurile, marea îşi înrăia şi mai mult apele. Trimetea val după val, monstru după monstru, cu spinare ascuţită şi coamă de spumă, şi când îşi dădea sama că nu poate clinti cu nimic din loc măselele găunoase ale stâncilor, se retrăgea învinsă, să fiarbă în adâncuri blestem şi ură coastelor.

In căutarea de frumuseţi naturale, Ducu Tăuşan îşi descărca parcă sufletul de tot noroiul adunat în el. Şi se bucura foarte simţind cum se leapădă de povara lui. Se gândea tot mai des la Debora şi Raia şi se învinovăţia pentru fluturateca lui viaţă.

Că trebue să dea satisfacţie Deborei, nici nu mai încape îndoială. A svârlit-o de lângă dânsul cum ai svârli o haină. O haină pe care nu vrei s'o mai porţi, pentrucă i-ai pătat reverul sau i-ai rupt mâneca.

Nu, nu, va trebui să repare trecutul! Puţin bestie tot a fost.

Un lucru însă, nu-şi poate ierta. Cum de a putut trece dela una la alta, fără se i se încresteze în răbojul sufletului plecarea uneia şi sosirea celeilalte!? Să le fi schimbat cu aceiaşi absenţă a întâmplării, pe care o ai când îţi schimbi cămeşile!? Să fi fost aidoma unui şef de gară, la fel de indiferent în faţa plecărilor de trenuri, ca şi în faţa sosirii lor!? Să-i fi putrezit sufletul în atât, lui, om tânăr în vâltoarea vieţii!?

„Ducule, eşti un netrebnic!“ s'a apostrofat

singur, Ducu Tăuşan, în gând. Şi cum, parcă, nu ar fi fost de ajuns ocara ce şi-a adus-o în gând, a repetat-o tare, ca s'o audă şi marea:

— Ducule, eşti un netrebnic!

Dar numai cu atâta, nu s'a mulţumit Ducu Tăuşan. Debora va trebui să se întoarcă. Sau mai corect, va trebui s'o întoarcă. Dacă atunci nu şi-a putut da sama ce înseamnă popasul ei, şi, mai ales, din ce porunci a venit şi ce i-a dăruit, acum, în faţa noilor lecţii pe cari i le-a dat viaţa, o preţueşte mai mult ca pe oricare alta. Bine că i s'au limpezit minţile baremi acum!

A fost însă numai o simplă părere limpezimea minţilor. Căci în aceiaşi vină se găsea şi faţă de Raia. Şi una şi alta au venit din acelaş îndemn, şi, poate, la aceiaşi chemare mincinoasă a lui. Şi una şi alta i s'au dăruit, aşa cum numai fetele înebunite de dragoste se pot da. Şi una şi alta s'au rupt din Talmud, înfrângând cu tăria sângelui lor opreliştele sacrei religii. Cum să le deosebească!? Cum şi prin ce satanice calcule, să dea întâetate uneia!?

Ca niciodată s'a aflat în cumpănă grea, Ducu Tăuşan. Vroia să spele trecutul şi nu putea. Vroia să se dovedească om şi, mai ales, suflet, şi îi era peste putinţă de greu. Cu toate piedicele însă, netrebnicia trebuia reparată. Simţia nevoe de acest lucru ca de un al doilea plămân, fără de care viaţa lui se usucă. Dealurile şi stâncile Balcilului l-au învăţat un lucru pe

care el, în peregrinarea lui tânără şi svăpăiată, l-a nesocotit: echilibrul sufletesc. Când îţi lipseşte, nu poţi cântări faptele, nu poţi alege cărările. Eşti vasul fără de cârmă, în voia valurilor; corabia cu pânzele sfâşiate, în jocul furtunii.

Imperativul preceptelor morale, nu l-a simţit până în clipa de faţă. Poate că mocneau în dânsul aceste precepte, nu l-au sgâlţâit însă niciodată. Niciodată nu le-a simţit mâna pusă în gât şi niciodată nu le-a auzit întrebându-l: decе faci asta, netrebnicule? Acum, în odihna dela Balcic şi în brutala atingere cu lumea, aşa cum o fierbe oraşele mari, s'au trezit şi în el. Să fie oare numai o trezire vremelnică, s'a întrebat Ducu Tăuşan, sau începutul unei dominări de totdeauna? La gândul că, poate, numai vremelnică este, s'a cutremurat puţin. Se temea că, reintegrat în viaţa obişnuită a oraşelului moldovean, se va putea întâmpla să uite de ele. Şi atunci din nou jocul trecutului.

Amărăciunea gândului i-a adus în gură cocleli. Ii venea să scuipe în mare, ca şi cum prin aceasta s'ar lepăda de o otravă care îi macină sufletul. Simţea că, într'un fund al fiinţei lui mai e un loc năpădit de muşiţă şi de putregai. Le vor putea oare scoate de acolo preceptele morale, când se vor lua la harţă cu instinctele sângelui şi ale cărnii? In odihnă şi în desgust s'au trezit în el comandamente sănătoase de viaţă morală, vor eşi însă ele triun-

fătoare, în lupta ce au s'o dea cu răsmeriţa sângelui şi cu dospirea clocotitoare a cărnii?

In el şi în largul mării, haos.

* * *

Eri, Băbuţa şi Postaş şi-au luat din nou rămas bun dela ai casei. Ca întotdeauna, bineţele s'au petrecut pe prispă. Când i-a venit rândul lui Iliuţă Ghebosu, să le sărute aripele şi să le ureze: să fie voinice, să vă ducă sănătoase peste mări şi ţări şi să vă întoarcă în primăvară tot atât de blânde şi de credincioase casei noastre, l-a podidit plânsul.

Şi nimeni nu l-a întrebat dece plânge.

Frânt, învins şi predestinat parcă să facă parte din toate nenorocirile lumii, s'a apropiat de Băbuţa şi i-a sărutat aripa oloagă. Ne putând să-l privească, Toader Vornicu şi Măriuca au întors capul în altă parte.

Intors îl avea şi Băbuţa. Intors spre cer, în căutări de drumuri sfârşite pentru dânsa. Işi cerceta poate locul în zările văzduhului, de unde în atâţia ani de-a-rândul a plecat. Locul de unde învrâsta cerul cu linia vie a sboruluî ei, în drumul biruinţelor.

Mâine, i-l va ocupa alta.

Mâine, ea va fi de prisos.

Trist era şi Postaş. Mai trist decât tovarăşa lui. Dacă pentru Băbuţa drama se va sfârşi mâine, pentru el abia de mâine începe.

Drama singurătăţii !

Drama plutirii în gol şi în tăcere!

Drama amintirilor cari, nu se pot uita !

Ce greu îi va fi să se înalţe mâine. Dar, şi mai greu decât înălţarea, îi va fi supunerea de a doua zi, în faţa legilor sborului. Ca tovarăş al Băbuţei, va trebui să fie de faţă la uciderea ei. Nu să ia parte, dar să fie acolo, martor, că legiuirea a fost dreaptă şi condamnarea la moarte de trebuinţă.

Căderea unei berze în apă înseamnă sfârşit de ocară, şi Băbuţa trebueşte ferită de un astfel de sfârşit. Aşa că, mâine, nu se va împotrivi cu nimic. Va fi de faţă şi... şi... va închide ochii. Iar înainte de înălţare o va privi pentru ultima oară.

Apoi, drumuri în gol, călătorii în tăcere.

— Petruţo, vin repede că s'adună berzele de plecare.

La chemarea lui Iliuţă, Petruţa s'a grăbit să dea buzna afară.

A privit cerul şi le-a văzut.

— Par a hi mai multe, Iliuţă, ca anţărţ!

Lui Iliuţă, însă, nu i-au părut a fi mai multe, ştiind că, în curând, Băbuţa nu va mai fi printre ele. Şi plecarea berzelor fără Băbuţa, nu putea fi o plecare de berze multe.

— Mergi şi tu în ponoară?

— Cum să nu, Iliuţă! Adastă numai oleacă, să dau omului ăluia o cană cu apă.

Omul era huiduma, care mereu cerea apă sau altceva. Cerea numai de dragul să i-o aducă Petruţa, ca să-şi mai poată unge privirile pofticioase cu frumuseţile trupeşti ale fetii.

Eri, fiind ziua rămasului bun al berzelor, după câte a aflat în trecut dela tată-său şi după câte îşi putea da şi el sama acum, ştiind şi statornicind regula şi cu puţina lui experienţă, plecarea berzelor spre apele cele mari ale Efratului şi ale Nilului, va fi astăzi. Nerăbdător să le vadă sosirile de prin meleagurile vecine, s'a sculat aproape de cu noapte şi a eşit în ogradă, să le vămuiască şi de astă dată, dela început chiar, plecarea.

Când a sbughit-o afară, hoţeşte, în vârfuri de picioare desculţe, ferindu-se oarecum de auzul şi văzul celor din casă, Toader Vornicu l-a zărit. Nu l-a întrebat însă, încotro o purcede, pentrucă ştia prea bine vecinul huidumei, că pe Iliuţă numai berzele îl pot munci acum. Il mai munceşte ea şi Petruţa, căci în toiul somnului şi al nopţilor ades îi scapă depe buze numele, dar nu despre ea poate fi vorba în crăpat de ziuă. Dela damblageala huidumei, se văd fără de nicio teamă. Şi nici din partea Catincăi sau din a lui şi a Măriucăi, nu s'au ridicat împotriviri. Atunci, la ce s'ar mai feri, dacă de Petruţa e vorba!? Nu, cazna lui alta e. Eri a plâns pe aripa Băbuţei şi azi, azi... dar la ce să se mai gândească la ce se poate petrece azi cu Băbuţa! S'a întors pe partea cealaltă şi a adormit iarăşi.

Ajuns afară, Iliuţă s'a dus în grădină şi de subt un măr cu frunze rare şi arămie, puţine şi moarte, a pândit cerul. Imens, mai avea încă să-şi desbumbe din năstureii de foc ai stelelor broboada nopţii. Grăbit însă, a lepădat-o repede, ca să-şi poată trage pe umeri vălul de azur al zilei.

Santinelă a cerului, Iliuţă pândea sosirea berzelor. Ştia că au să vină din multe părţi, că se vor aşeza pe grupuri în ponoară şi că de acolo, după ce se vor desăvârşi pregătirile, îşi vor lua sborul spre apele cele mari ale Efratului şi ale Nilului. Dar, din ce simţământ s'a fost sculat cu noaptea în cap şi a eşit încă de atunci la pândă, nu ştia Iliuţă. Amesteca el în neliniştea lui barza depe casă cu aripa beteagă, dar nu prea îl ajuta judecata, cum şi de cece îl mistue întâmplarea aceasta întru atât. Sortit să fie vameşul plecărilor şi al niciunei sosiri, şi, mai ales, să vămuiască plecarea de totdeauna depe casă şi din viaţă a Băbuţei, faptul era mult mai deosebit de cât toate celelalte petrecute până acum, în zilele de îndepărtare ale berzelor. Aşa că neliniştea lui, sporită în anul acesta, era îndreptăţită. Dar, cum nu ştia că e condamnat să ia parte la toate tristeţele pământului, amara nelinişte de acum nu se prea lămurea în minţile lui.

Până către amiaza zilei, nu se arătase niciun unghi călător. Il încerca foamea, dar nu şi-a părăsit postul. Şi nici Măriuca sau Toader nu i-au dat gură să vină la masă.

La un scăpătat de o nouă suliță a soarelui, s'a ivit prima săgeată. După părerea lui Iliuță, soseau din spre partea Săcuenilor și a Dămineștilor. Sborul nu era prea înalt și nici multe călătoarele. Și, pe semne, că le-au zărit și berzele depe casa lor, că îndată și-au luat și acestea plecarea. Au plutit de două, trei ori, jos, pe deasupra casei, și apoi, cu ochii numai pe ele, Iliuță le-a văzut cum s'au așezat în coada săgeții din spre Dămineşti și cum, în cele din urmă, s'au mai așezat și altele, și cu toate, grămadă, s'au lăsat în ponoară.

Atunci a dat el buzna la zaplaz, de a strigat-o pe Petruța să iasă afară, că se adună berzele de plecare. La îndemnul să meargă și ea în ponoară, fata, după ce a pus o cană cu apă lângă huidumă, a eșit și au plecat împreună.

Până către locul de adunare al berzelor, nu și-au vorbit aproape de loc.. Știau și unul și altul, că nu spre o bucurie se duc. In drum, Iliuță avea o stranie senzație că i se surpă pieptul. Că e prins subt un mal și că nu e niciun chip să mai poată scăpa. Pe când tăcerea Petruței era de altă natură. In ea se sfâșiau pânze, se destrămau gânduri. Dece ? Nu s'a întrebat. Era destul ca Iliuță să fie împovărat de un năcaz și năcazul acela să fie și al ei. Așa precum la fel s'a îndurerat și Iliuță, ori de câte ori o bătea Geană Albă, când nu era beteag.

S'ar fi putut spune că, le-au întovărășit su-

fletele năcazurile. Că în pofida oricărui sbucium la care îi supunea soarta, își găseau reazimul în dragostea lor, ascunsă la început în ei, în iarbă și subt meri. Au mai crescut însă, de atunci și huiduma a betegit. Acum, n'o mai feresc de lumina ochilor mulți, ori cât ar cârti gurile strâmbe ale babelor, că trebue să fie un diavol la mijloc de și-a pierdut o fată ca Petruța capul, după o stârchitură gheboasă și slută.

Drumul până în buza ponoarei a fost mai lung ca ori când. Și mai tăcut de cât în alte dăți. Iar în amurgul serii de atunci apele plumburii ale înoptării s'au învălmășit grele și arzătoare, pornite parcă din marile cazane ascunse ale pământului și nu din pădurile Ceahlăului, de unde veneau în deobște, cu răcori de umbră și mireazmă de frunză.

Intr'o vreme, a vrut Iliuță să spună ceva Petruței, i s'au încâlcit însă cuvintele încă din gând, în așa fel că nici n'au mai ajuns pe tivul buzelor. Și ce a voit să spună, nici el nu știe, ori cât ar căta să-și aducă aminte. O mână mare i s'a arătat tot din spre partea Ceahlăului și cu un deget întins i-a poruncit să tacă. Era mâna lui Dumnezeu, pe semne, și împotriva ei nu s'a putut ridica. Ba, nici asupra celor ce a gândit a spune nu se poate rosti, în atât l-a uluit mâna cea mare.

Petruța i-a simțit încercarea, dar, poate, că și pe ea a amenințat-o mâna, de nu l-a putut

întreba ce-a voit să spună. Aşa că, au tăcut şi atunci când au voit să-şi vorbească, ajungând la ponoară ca şi cum singuri s'ar fi dus şi unul şi altul.

Aflaţi în faţa adunării, pregătirile de plecare erau în toiu. Scoborîseră toate berzele şi în atât erau de multe, în cât Petruţei i s'a părut că acolo s'au adunat toate berzele depe întreg pământul. Toate, toate. Niciuna nu mai lipsea. Niciuna nu mai putea lipsi. Atât cât mai vedea ochiul prin perdelele tot mai întunecoase ale începutului de noapte, era plin numai de forfota lor.

Orânduirea drumului mare începuse. Comandantul suprem, întovărăşit de statul său major, inspecta şi hotăra. O clipă, Iliuţă şi Petruţa l-au văzut. Era mai răsărit decât toate celelalte berze şi mai grav de cât un rege, faţă la îngropăciunea altui rege. Avea în mers eleganţa şi ritmul pasului domnesc al voevozilor de odinioară, când înconjurau la hramuri mânăstirile ctitorite de ei, şi în aplecatul capului, cu care însoţea fie ce pas făcut de piciorul său înalt şi subţire, parcă scandarea unui vers din Ovidiu. Oprirele lui erau scurte şi solemne, măreţe şi totodată sumbre. Începutul de noapte îi agăţase de aripi faldurile unei pelerini hamletiene, de crep negru, iar pe lugerul gâtului, îi lucea argintiu hermina penelor albe. Când îşi ridica arareori capul, în semn de împotrivire a lucrului ce i se propune, i se prelungea

ciocul roşu în trâmbiţă de aur. Când şi-l apleca însă, în semn de aprobare, pliscul lung nu mai părea a fi trâmbiţa de aur, din care se sună dela un loc de pândă sosirea regilor, ci bastonul de mareşal al unui împărat soldat, aplecat în salutul stindardelor.

Când nu l-au mai văzut, Iliuţă şi Petruţa s'au privit de aproape şi în ochi, şi cum din spre Ceahlău mâna lui Dumnezeu nu mai era întinsă să poruncească tăcere, şi-au putut vorbi.

— Ştii tu, Petruţo, ce face comandantul lor amu?

Petruţa a răspuns doar cu umerii şi cu ochii, nu.

— Le alege pe cele care nu pot să sboare până la apele Nilului şi pe urmă le omoară.

— Apele Nilului!?... Le omoară!?...

— Da, le omoară.

Se făcuse aproape de tot întuneric. Ce se mai petrecea în lumea berzelor, nu se mai vedea. A auzit însă Iliuţă o toacă puternică de plisc. Aşa de puternică de părea a fi una din toacele sperietoare, pe cari le înfig argaţii Curţii în ogoarele cuconului Gligore Tăuşan, ca să alunge cu ciocănitura lor ciorile hrăparniţe.

— Aista-i ordinul, Petruţo! şi apucând-o de mână, ghebosul, tremurând din toate mădularele lui batjocorite de soartă, şi-a rezemat capul de fata tăcută, ajungând cu el doar până la înălţimea sânului. A fost întâia dată când nu i-a părut rău că e ghebos.

După toaca mare a urmat un moment de tăcere, mai scurt de cât scăpărătura unui amnar, după care, o răpăială surdă, ca de lemne lovite între ele la o depărtare mare, a fost auzită mai îndelung.

— Amu, Petruţo!

Era măcelul. Măcelul berzelor betegite. Măcelul Băbuţei.

S'au ridicat, apoi, nori fumurii de viaţă însetată de ducă, şi în corul aripilor şi al rugelor, toate berzele pământului, după cum le numise Petruţa, au plutit ameninţător de aproape de trei ori pe deasupra ponoarei, ca în cele din urmă să se piardă în nesfârşite convoiuri unghiulare, în fruntea cărora marele comandant pălmuia noaptea cu vâslele lui împărăteşti.

De departe şi depe pământ le însoţea sborul doar şerpuirea Siretului şi a Moldovei.

— Hai s'o găsim, Petruţo, — şi Petruţa s'a lăsat prinsă şi dusă de mână. Din loc în loc întâlneau câte una, câte două şi chiar câte trei, berzele ucise. Când da de ele Iliuţă, se apleca să le cerceteze. O căuta pe Băbuţa. Işi pusese în gând s'o îngroape. Ştia ce se va întâmpla cu ele mâine. Au să treacă oamenii şi au să le svârle de colo, colo. Copiii au să se dedea la joacă, argaţii au să le crucifice pe lemnul sperietorilor, iar ciorile au să tragă din ele flămânde, aşa cum trag în fiecare iarnă geroasă şi lungă din hoiturile cailor prăpădiţi de nevoiaşi pe drum.

Da, are s'o îngroape. O s'o îngroape chiar în fundul grădinei Petruţei, subt mărul lor. Să le fie Băbuţa aproape şi cu ei, când s'or îndrăgi. Dacă de lume îi e lehamite, de Băbuţa nu. Ea a crescut an de an laolaltă cu dânsul. Şi an de an i-a adus de prin îndepărtate locuri svon de lumină din ţările calde. Tot aşa cum an de an el i-a sărutat aripile şi i-a urat să-i fie sborul norocos şi întoarcerea sănătoasă.

Cuibul? Cuibul are să rămână mereu acolo, pentrucă nicio mână de om nu se poate ridica împotriva unui cuib de berze. Numai trăsnetul, focul lui Dumnezeu, îl poate aprinde, şi numai grindina, piatra cerului, îl poate păli. Şi apoi, lui Postaş îi trebue un semn de aducere aminte. Cuibul gol îl va întoarce în anii când nu era văduv, şi, când ai amintiri, nu rămâi niciodată singur.

O, şi de i-ar sta în putinţă, le-ar îngropa pe toate! Dacă de cuvântul lui ar asculta suflarea din sat, mâne, nu mai departe de cât mâne, ar porunci lumii întregi să ia parte la înmormântarea berzelor ucise. Ar face o groapă mare, ar înşira lumea în rânduri şi copiii în coloane, ar da parada pe sama lui Ţuţurcă Ghinăraru şi le-ar îngropa după toate legile creştineşti.

Gândurile îi întrec însă puterile. Dacă pe Băbuţa o va putea îngropa, pe celelalte nu. Şi lucrul acesta îi mistue carnea.

Plânge!?

Da, plânge! Şi plânge pentrucă Iliuţă Ghebosul trebue să plângă pentru toate durerile lumii.

Se apleacă mereu şi cercetează. Petruţa îl urmează la doi paşi şi tace. Ce i-ar mai putea spune!? Ce pot să-şi spună oamenii, când s'au hotărît să scoată din morminte oasele străbunilor!? Ce pot să-şi spună doi îndrăgostiţi, siliţi să se despartă!? Şi ce şi-ar mai putea spune ei, Iliuţă şi Petruţa, când printre morţi îşi caută mortul lor!? Nimic! Marile dureri, nu se pot strânge în cuvinte. Marile dureri, se adună numai în tăcere şi numai în tăcere le poţi păstra.

S'a oprit parcă.

Da, s'a oprit. Intinde aripele unei berze şi aripele întinse şi cercetate, nu au nicio vătămătură.

Nu e Băbuţa. A crezut un moment că ea trebue să fie, de-i stau penele cele mari resfirate. N'a fost ea, dar pe câte a pus mâna toate aveau încă moliciunea şi căldura cărnii vii. Şi lucrul acesta l-a trecut prin ape fierbinţi şi i-a ars parcă ochii.

Ce se petrece cu dânsul, nu-şi dădea sama. Se desvolta totuşi şi în înţelegerea lui puţină, procesul stării sufleteşti.

A te afla lângă un mort a cărui carne e încă moale şi caldă, e ca şi cum ai şti că printre degetele tale i se prefiră viaţa. Ii simţi parcă aburul sufletului cum îţi îneacă nările şi cum

îţi adaugă ţie zilele lui. Şi dacă te mai poţi gândi şi la faptul că, subt ochii tăi îi îngheaţă carnea şi că lângă tine i se îngroaşe sângele şi că în curând n'o să mai curgă ori cât i-ai tăia vinele şi i-ai deschide arterele, nu ştiu cum şi de unde, dar, cu o părticică din vina morţii lui ţi se încarcă şi conştiinţa ta. Iţi vine să-l sgudui şi să-i strigi în urechi: scoală-te. Te lipeşti de el, să vezi dacă tot mai e cald, şi atâta vreme cât nu s'a răcit, nu poţi să crezi că a murit. Il chemi pe nume şi dacă nu-ţi răspunde îi descleştezi gura, ca să-i poţi uşura cuvântul. Şi deşi mereu tace, tăcerea lui tot nu te convinge. Tot mai nutreşti o nădejde, că se mai poate aduna în el un pic de viaţă. Tot aşteptând-o, ajungi să-l afli şi rece. Atunci, împietrirea cărnii te scutură şi răcirea ei îţi scoate strigătul: a murit. De acolo înainte, ţi-e frică de el. Nu atât de el cât de moartea lui cea adevărată, care a trecut pe lângă tine.

Dacă Iliuţă, în cercetările lui, ar fi dat dela început de stârvuri ţapene de berze, nu ar mai fi continuat s'o caute pe Băbuţa. L-ar fi îngrozit înţepenirea morţii şi ar fi plecat înfricat de o umbră care l-ar fi urmărit până în pragul casei. Umbra morţii. Le-a aflat însă calde şi moi, şi când e încă moale şi caldă carnea, moartea nu e în ea.

Se mai apleacă odată şi resfiră din nou o aripă. De astădată e aripa ei, beteagă. Ii ia capul şi i-l priveşte de aproape. E noapte şi

de abia i-l mai zăreşte. Ochii îi sunt închişi subt două pielițe roşii, ca doi bănuți de aramă. Iar depe scocul pliscului a picurat, nu de mult, sânge.

— Am găsit-o, Petruţa.

Petruţa a auzit cuvintele dar nu i-a mai putut răspunde.

Când s'a ridicat Iliuţă, strângând la piept barza, a părut Petruţei înalt şi chipeş. Şi din tot Cotu Vameş, numai el om cu suflet.

— Să mergem.

Petruţa îl urmărea tot din urmă şi tot la doi paşi. Il privea ţintă în spete, să nu-i piardă umbra şi mult s'a mai mirat ea atunci, cum de pare aşa nalt Iliuţă şi chiar fără de gheb.

I-l furase noaptea şi în locul frunţii lui strâmte şi teşite, un răsărit de lună îi boltise alta, energică şi cutezătoare.

Când au intrat în sat, pe furiş, somnul oamenilor începuse iar berzele, toate berzele pământului, mai puţin cele din ponoară şi cea dela pieptul lui Iliuţă, erau departe, departe de tot, cu un singur semn al locului în ochii lor, şerpuirea Siretului.

Până la Dunăre aveau acelaş drum.

CAP. VIII.

S'A DUS VESTEA DE O FATĂ

Nu mai fusese de mult în Moldova o iarnă atât de lungă şi atât de aspră, ca acea care îşi lua acum catrafusele de plecare. Şi-au cercetat bătrânii satului amintirile toate şi n'au aflat alta mai îndârjită, de cât acei de peste şaptezeci de ani. Erau în acea vreme plozi de vârsta celor ce merg astăzi la şcoală. Da şcoală pe atunci nu era în Cotu Vameş, şi dacă pe acea vreme bine le-au părut de treaba aceasta, rău le mai pare acum şi mult năcaz li s'a mai înghemuit în suflet din pricina neştiinţei de carte. Lumea e mare şi-i plină de câte nici în minte nu încap, şi la Cotu Vameş toate's vechi şi de când lumea. Noutăţi erau numai când năştea jidovoaica jupânului Mişilim, sau când îşi abătea Moldova apele afară din matcă, de năpădeau lunca, mai târând cu ele, desfăcut din toate încheeturile, şi podul de lemn. Şi atunci, pas de te mai duce în târg.

Baremi, de-ar putea afla şi ei câte ceva din gazeturi sau chiar numai din manifesturile bo-

ierilor ăstora cari tot vin cu maşinile şi le svârl împreună cu vorbele, pe la toate răspântiile.

— Şi zici c'a fost ger mai straşnic de cât aista din ăst an, Moş Culai?

— Mai straşnic şi fără de nicio milă, Stârcule, răspunse Moş Culai Clinici, un bătrân de vreo şaptezeci de ani. Poate că nici Jupânul să nu-l fi apucat. Aşă-i, Jupâne? Să nu caţi a o şti şi p'aiasta, că te-o arăta de minciună barba!

Domnul Mişilim a clipit de câteva ori ca să-şi limpezească apele văzului, după care şi-a întors capul să cuprindă în toată lumina ochiului sănătos, masa de unde Moş Neculai Clinici, înconjurat de câţiva oameni, duhănea, scuipa lat şi povestea despre o iarnă mai crudă de cât toate câte le-a apucat.

— Io zic şi Zău, că nu ştiu de iarna asta, Moş Culai, dar aşi mai zice Zău şi pentru multe câte spui că le-ai apucat şi eu nu le cred. Prea te faci de-o vârstă cu pământul!

Oamenii dela masa lui Moş Neculai Clinici, au început să râdă.

— Şi tot îs mai bătrân ca el, Jupâne. De nu crezi ce-ţi spui, iacătă dovada.

Işi vârî mâna în plete resfirându-le mândru.

— Ale mele-s albe şi ale lui negre. Ei, Jupâne, care e mai bătrân?

— Te-o rămas, Jupâne, şi de data aiasta, — l-a înfruntat şi Stârcu pe domnul Mişilim, în

râsul şi mai din plin al celorlalţi oameni dela masă.

— O fi şi aşa, da pe semne că uiţi, Moş Culai, când te-am prins mai acum o lună, spunând oamenilor de întâmplările dumitale cu Impăratul Traian. E sau ba?

— Jupâne, dacă mi-oi face dovada cu martori că nu-i aşa, oi rămâne eu de minciună, de nu, dumneata. Ştii, ca la judecată, şi dumneata trebue să fi umblat mult prin judecăţi, de, ca tot jupânul, că de nu s'o judeca el, cine altul să se judece!? Că aşă-i la judecată, Jupâne. Câştigi numai când dovedeşti cu martori. Ii ai? De-i ai, adă-i încoa, în faţa oamenilor, să hotărască ei de partea cui e dreptatea. Şi de-o hi de-a dumitale, oi plăti eu un şip de răchie, de nu, l-oi da dumneata, să-l beu laolaltă cu dumnealor.

Oamenii dela masa lui Moş Neculai Clinici, precum şi ceilalţi câţi mai erau în han, au curmat râsul, cătând cu învederată curiozitate spre domnul Mişilim.

— Hei, Moş Culai, de-ar fi trăit şi martorii mei o mie de ani cât pari a spune că ai, v'aşi dovedi eu de partea cui e dreptatea, dar de, au murit, că o mie de ani îs şi nu mai puţin, şi în o mie de ani, Moş Culai, de atunci de când a fost pe lume Impăratul Traian, încap zece vieţi omeneşti de câte-o sută fiecare, puse capăt la capăt. Cum să mai trăiască martorii mei!

— Da eu cum am trăit? E, vezi Jupâne, că n'ai martori! Amu spună oamenii de partea cui e dreptatea.

— Apăi de a dumitale, Moş Culai, că, după câte s'a arătat, Jupânul n'o putut aduce în faţa judecăţii martori.

— Aşa vă e judecata? i-a mai întrebat Moş Culai Clinici odată.

— Aşă-i, Moş Culai! au răspuns cu veselie şi în cor oamenii.

— Să vie atunci şipul de răchie, Jupâne, şi de câte ori te-oi mai împotrivi arătărilor mele, am să te aduc în faţa judecăţii oamenilor.

Găsindu-l vinovat judecata, domnul Mişilim s'a supus. Le-a adus şipul, fără să uite, însă, a-l preveni pe Moş Neculai Clinici, că, în viitor n'are să se mai împotrivească spuselor lui, fie şi de s'a face frate şi cu Adam, cu Decebal, cu Alexandru Machedon, sau chiar cu tot calendarul de sfinţi şi împăraţi.

— Da şi eu când oi spune vreuna de să'ngheţe apele, cu mărturia dumitale am s'o dovedesc! Auzitu-m'ai, Moş Culai?

— Auzit, Jupâne.

Bucuroşi că pot bea fără să cheltue pitaci şi nici pe cridă, oamenii dela masa lui Moş Neculai Clinici, şi din han, s'au înveselit foarte. Au ciocnit cu bătrânul şi i-au urat să trăiască încă o mie de ani, iar de câte ori o fi în judecată cu Jupânul, de partea lui să fie dreptatea.

Fiindcă mai aveau de băut, Moş Neculai Clinici le-a arătat mai departe, cât de grea a fost iarna aceea din copilăria lui, când omăturile nu se mai sfârşeau şi una o ţinea gerul.

— Să nu te fi uitat maică-ta afară o sfârtă de ceas, că boacnă te aducea înăuntru. Clănţile uşilor erau înfăşurate în cârpe, altfel îţi rămânea chielea pe ele, iar pârtiile dela o poartă la alta, pe unde se mai puteau strecura vecinii, după vreun ciob de strachină cu vreo licărire de jar, le astupa viforniţa de câte trei, patru ori, pe zi.

De către Dealul Mărului, aduceau nopţile numai urlet năprasnic. Huiau hornurile şi se tăiau în streşine vânturile, şuierând ca din guri turbate de un amarnic venin. Era ca şi cum pe casa ta ar fi înjunghiat Dumnezeu toţi diavolii pământului, aşa ţipa gerul în cuţitul şindrilei sau în fluerile papurii. Şi tot din spre Dealul Mărului au început a scoborî lupii şi a ataca ogrăzile. O chierit atunci multe vite în pântecul lighioanelor. Câinii, ce să le mai facă! Flămânzi şi slabi, toată treaba lor se mărginea numai la dat alarma. Ii ţineau oamenii mai mult în tinzi. Când să apropiau haitele, le simţeau de departe şi numai ce începeau să-ţi urle, de-ţi năuceau capul şi te'ngrozeau ca de-un sfârşit de pământ. Şi numai ce mai trecea aşa, preţ de câteva minuturi, că îi şi auzeai atacând şurile. Să eşi la ei, era gând de zălud. S'a arătat el unul, chipurile tare

voinic, dar numai cât a ajuns până în capul prispei că l-a şi înşfăcat vreo patru lupi, de mi ţi l-o târît în fundul ogrăzii ca pe-o otreapă. A doua zi n'au mai găsit din el de cât chimirul şi nojiţele.

Să vă ferească Dumnezeu, oameni buni, de lup flămând. Din multe poţi scăpa, de ciumă ca şi de foc, dela înnec ca şi din oricare altă cazană sau boală, da de el cu niciun chip. Aşa că, le-au învăţat oamenii cruzimea şi nu mai eşeau afară. Bocăneau doar în uşi cu furcile, chipurile să-i alunge. Pas să-i alungi! Alţii aduceau şi flăcări în fereşti şi tot nu plecau spurcaţii. S'o teme el de flacără, da nu când îi flămând. Atunci îi zălud de-a-binelea, şi când e zălud, ca şi tot omul zălud, nu se mai teme de nimic...

Când s'a isprăvit şipul de răchie, s'a isprăvit şi povestea lui Moş Neculai Clinici, cu cea mai grea iarnă prin care a trecut. De altfel, numai basamacul şi răchia îi desgheţau amintirile. Când le avea în faţă, fie din pitacii lui sau din ai altuia, povestea. Şi povestirea lui se deslâna atunci caldă şi în atât de trăită, că li se păreau oamenilor că sunt întâmplări de acum, la care ei sunt de faţă. Fluraţi de şipotul vorbelor, în care parcă se topiseră toţi fagurii de miere ai moldoveneştii voroave, priveau nemişcaţi în vreun colţ de han, unde, printre covrigi uscaţi şi şipuri de toate culorile, povestirile lui Moş Neculai Clinici se închegau

într'o a doua viaţă. Nu mai interesa pe nimeni, cât îi în ele adevăr şi cât minciună. Nici chiar pe domnul Mişilim Aftalion. Ca pe toţi, îl fura şi pe dânsul horbota vorbelor. I se părea hangiului că e o vrană gura moşneagului. O vrană prin care curge necontenit şi fără gând de sfârşală, tot aurul Moldovei din străbuni. Şi de acest aur, nu era străin domnul Mişilim. S'a născut în Moldova şi n'a eşit nici o zi din ea. Mai jos de Bacău şi mai sus de Botăşeni, n'a trecut niciodată. Să-i fi spus oricum, jidov sau hărhăr, şi nu se supăra. Se mânia însă, fără chip să-l mai poţi îmbuna, când cineva îşi arăta îndoiala că ar fi din Moldova. Se răsuceau atunci în el toate revoltele şi i se bulbuca ochiul cel teafăr ca la cei speriaţi în toiu de noapte.

— Eu, eu nu sunt din Moldovaaa!!! Asta să o crezi dumneata şi să nu mi-o mai spui mie. Eu, care cunosc pe toţi boierii Moldovei, pe degete! Păi să-ţi arăt eu dumitale, mă rog, cum şi din cine se trage fiecare. Din ce parte e mamă-sa şi din care tată-su. Când s'au luat şi când au divorţat acei ce s'au despărţit. Câte procese au avut şi cu cine, şi de câte fălci li-s moşiile. Câţi copii au şi pe unde învaţă. Câte vagoane de grâu în armanuri şi câte amante la Iaşi şi la Paris. De câte ori s'au crestat cu săbiile pentru vreo duducă şi la cari mânăstiri se duc vara să-şi risipească oboselile. Ştiu şi cum le-a trecut din mână în

mână pământurile. Cum s'au procopsit depe urma lor Mochi Fischer şi Spodheim şi cum se ridică acum strănepoţii, de-i chiamă în judecată. Şi, pentrucă le ştiu pe toate acestea, eu nu-s moldovean, mă rog dumitale!? Că-i Ovrei sau creştin omul, tot moldovean este. Asta să o ştii dela mine şi altădată să nu te mai încumeţi dumneata să-i spui lui Mişilim Aftalion că nu e moldovean, că, după cum are uşe de intrat în casă la el, are şi uşă de eşit dela dânsul.

Intr'adevăr, toate câte s'au întâmplat în Moldova, domnul Mişilim Aftalion le cunoştea. Cunoştea şi graiul mai vechi şi de aceea se lăsa furat de cuvintele moşneagului Neculai Clinici. Ca în alte dăţi, l-a ascultat şi acum, lăsându-se greu şi de plumb din mijloc, cu burdăhanul burţii pe tăblia tejghelei şi cu capul proptit într'o mână şi în aşa fel întors din pernele slăninoase ale cefei şi guşei, în cât să-l poată cuprinde pe bătrân în toată lumina ochiului. Il privea şi îl asculta. Şi, poate că înaintea ochiului său cel bun, iarna lui Moş Neculai Clinici, îşi desfăcea omăturile din păreţii albi şi cojiţi ai hanului. Poate că i-a simţit şi viforul, că dece alta i-ar tremura cărnurile în laibăr, şi se prea poate să fi văzut şi lupii flămânzi, rânjind în spre el colţii, de-şi spăla mereu ochiul cu pleoapa înlăcrămată.

Dar, mai mult decât ai lupilor, i se pare că ai lui Drumea sunt colţii. Când îşi cască gurile

lupii lui Neculai Clinici, par a semăna toţi, în ochiul hangiului, cu Drumea netrebnicul. Dece nu l-o fi slăbind omul ăsta!? Când vine să bea, vorba lui e numai iscoadă:

„— Nu ţi-e bine, Jupâne? Arăţi cam galbăn şi ai flacări în ochi".

Ori:

„— Mâi vreodată noaptea în târg, Jupâne?"

„Ehei, Drumea, Drumea, să te'mpingă păcatul să mă prazi!"

Şi gândul îi lunecă mai departe, la spusele de cândva ale tatălui său, când, în mirarea şi râsul lui de copil aproape, i-a amintit că Reicher, fostul proprietar al Hanului din 3 Colţuri, spre bătrâneţe a părăsit Cotu Vameş, de frica prădăciunii şi a omorului chiar. A avut dreptate tată-su atunci, de i-a vorbit de o frică a Ovreilor la bătrâneţe. A râs el, dar acum constată că aşa este. Frica de prădat şi de omor, se încuibă în fiecare. Să fie numai o teamă atavică, bolnăvicioasă, dată lor, Ovreilor, în derâdere, sau le-a intrat în sânge tocmai din cauza prea deselor întâmplări de acestea!?

Oricum, nu-i place ochii lui Drumea şi pace!

După cum s'a arătat mai sus, isprăvindu-se răchia, a isprăvit şi Moş Neculai Clinici povestea cu iarna cea de demult. O vreme, înmărmuriţi oamenii de câte au ascultat şi s'au întâmplat, au tăcut. Cu ei şi domnul Mişilim. Oamenilor le era încă sufletul în îngheţul iernii lui Moş Neculai Clinici, iar hangiului,

datorită capetelor de lup ce rânjeau colţi asemănători cu ai lui Drumea, i s'au rătăcit gândurile pe cărările negre ale prădatului şi omorului. N'a durat însă, prea mult tăcerea, că de afară şi mai de departe un chiuit puternic s'a fost auzit. Chiuitul lui Ţuţurcă Ghinăraru.

— Uiuuu... Uiuuu... şi după un răstimp: Trăiască fata lui Ion a Petrii... Huideo, Geană Albă...

— Apăi, să ştiţi, oameni buni, că s'a isprăvit cu iarna, dacă a început Ţuţurcă să dea glas chiuitului, a cuvântat Moş Neculai Clinici. De altfel, după câte îmi miroase mie, primăvara e la uşe. Să sbate să intre, cum tot aşa să sbate şi soarele, ia, acolo să iasă din nori,— şi cu mâna îndreptată spre ochiul ferestruicii, arătă locul unde soarele se sbătea să iasă din funinginea norilor.

Nu isprăvise cuvântul din urmă, când uşa hanului a isbit cu canatul de sus clopoţelul. In prag apăruse Petruţa.

— Moş Culai, primăvara a intrat! l-a anunţat bucuros hangiul şi ca un făcut a fost că, în aceiaşi clipă aproape, s'a putut libera din încâlcirea norilor de lână ţigae şi o pală de soare, aurind cu pulberea ei ciurciuveaua putregăită a ferestruicii prin care Moş Neculai Clinici arătase, puţin înainte, lupta dintre soare şi nori.

— Şi Dumnezeu s'o binecuvânte! i-a răspuns bătrânul, după ce hangiul a salutat poetic apa-

riţia Petruţei, însoţind-o şi soarele în han. Halal de aşa alaiu, Petruţo. Te anunţă crainicii ca pe împăraţi, şi din cer îţi trimite Domnul beteală de aur.

Obrajii Petruţei s'au înroşit. A întors capul către locul de unde patriarhul satului a binecuvântat-o şi i-a dat bineţe.

— Ziua bună, Moş Culai.

— Bună să dea Dumnezeu să fie, Petruţo. Da ai crescut mări fată, în iarna asta, cât altele în nouă!

— Uiuuu! s'a auzit şi mai de aproape chiuitul lui Ţuţurcă Ghinăraru.

— Iaca, te-ajunge şi garda din urmă, — mai adăogă Moş Neculai Clinici, trecând peste încurcătura Petruţei, ce ar fi voit să-i răspundă ceva dar nu găsea ce.

A intrat şi Ţuţurcă Ghinăraru şi intrat a mai chiuit odată, de s'au clătinat din ţâţâni mădularele hanului.

— Huo, Ţuţurcă, că prăbuşeşti hanul pe noi. Ţi s'a făcut iar de-o sângeacă?

— Dă-i una, Jupâne, c'o plătesc eu.

— Tu, Petruţo? s'a mirat domnul Mişilim.

— Eu, Jupâne. Poate că nu crezi! Să-ţi dau atunci pitacii înainte.

— Nu de plată mă mir eu, Petruţo, şi nici de sufletul tău cel bun, căci doar ştiu cât faci tu pentru cei bicisnici, pentru Iliuţă ca şi pentru Ţuţurcă, mă mir, însă, cum de ţi-a dat Geană Albă pe mână pitaci, de poţi să tratezi

cu ei şi zăluzii satului! Il ştim toţi, doară, cât îi de strâns şi hrăpăreţ.

— Apoi, că dela mămuca îi am. Şi el tot dela mămuca îi avea înainte de betegeală. Şi banii mămucii sânt dela tătucu, cum îi şi casa, şi vitele, şi pământul.

— Hahahaha! s'a fost auzit din nou glasul lui Moş Neculai Clinici, cântând cuvântul aşa cum îşi cântă râncacii nechezatul. S'a trezit în fată arătările cele drepte. Aşă-i, Petruţo. Ale tale-s toate. Şi bine că l-o betegit Dumnezeu, că de nu să'ntâmpla treaba aiasta rămâneai, fată, fără de un pitac, fără de pământ şi fără de casă, şi Dumnezeu ştie ce se mai putea petrece şi pe deasupra! mai zise Moş Neculai Clinici, cu o uşoară aluzie pentru ceilalţi oameni din han, la netrebnicia lui Geană Albă, când a voit s'o silue şi când numai datorită lui Toader Vornicu şi Măriucăi a scăpat de necinstirea spurcatului.

Petruţa nu a mai răspuns nimic. Domnul Mişilim a umplut o sângeacă şi a dat-o zăludului.

— Poftim, Domnule Ghinărar, şi să mai treci, mă rog matale, pe la şură, c'au întrebat văcuţele de comandantul lor.

După ce a dat sângeaca de duşcă, Ţuţurcă a luat poziţia de drepţi sunând din toate decoraţiile, a prezentat Petruţei sabia de lemn, legată de astădată cu o cingătoare de curea ce-i onora burta cu o pafta ungurească pe

care era scoasă în relief coroana Sfântului Ştefan, — trofeu căpătat tot dela Ducu Tăuşan, ca şi chipiul — a mai chiuit odată, în semn de mulţămită, şi a plecat, ducând în sunet de tinichele măreţia unui general nebun.

— Şi mie să-mi dai, Jupâne, un pac de sâneală.

— Să-ţi dau, fetiţo, şi dintr'un raft a scos un pacheţel din mai multe. Iacătă-lă-i, numa vezi să nu-ţi pudrueşti mânile, că e tare proaspătă.

— Nicio teamă, Jupâne.

A întrebat cât costă laolaltă sângeaca şi sâneala, a plătit şi a plecat, ne uitând să-i dea din nou lui Moş Neculai Clinici, bineţe.

— Cu voe bună, Moş Culai. Bună ziua, Jupâne.

— Bună să-ţi fie inima, Petruţo.

— Şi bune zilele toate, fetico.

— Ehe, s'a deşteptat fata! şi-a dat cu părerea Stârcu, spărgând liniştea de o clipă. Cât îi de voinică acuma şi de neputincios besmeticul, eu cred că-i mai arde din când în când şi câte un dupac, că nu i-o strica liftei după câte-o făcut.

— Aiasta să n'o crezi, Stârcule, i-a răspuns Moş Neculai Clinici. L-ai cunoscut, doară, pe Ion a Petrii. Blajin de să-l legi la rană şi să te faci bine de toate spurcăciunile câte se pot prinde pe om. Fata îi seamănă. N'aţi văzut voi, oameni buni, făcu el apoi, îndreptându-şi privirea către toţi ceilalţi, ce aripă i-a întins

lui Iliuță Ghebosu? Să nu-l fi sâcâit sau suduit vreunul, că și mi ți-l gâbjea Petruța, de-l vindeca pentru toate zilele să se mai dea cu ocară la ghebos. De meritat, merită el Geană Albă să-l dupăcească, da eu, oameni buni, dac'așa știi că e-adevărat una ca asta, m'așa ruga de ea să n'o mai facă. Nu că mi-e milă de blăstămatul acela, dar mă tem, măi oameni, că o zace de-o betegeală care numai cu dupacul să face bine.

— Aicea are multă dreptate, Moș Culai! își făcu cunoscut și hangiul părerea. Eu am apucat dela tata, că era în București odată un doctor neamț, carele numa cu bătaia te făcea bine.

La auzul unor astfel de pățanii șugubețe oamenii au râs:

— S'o fi întâmplând și asta, că vezi dumneata, multe mai încap în pământul ista!

Au plătit apoi, unii cu bani de-a-dreptul, alții cu linii de cridă, și-au dat binețe și s'au îndreptat, care cum li-i casa și treaba.

Rămas singur, gândurile l-au furat din nou pe hangiu. De astădată o altă caznă lăuntrică îi sfâșia carnea. O văzuse pe Petruța și aproape să n'o mai cunoască. N'a mai dat pela han din toamnă. Să crească atât într'o iarnă!? Și tocmai iarna, când gerurile închircesc omul, îi secătue seva și îl usucă!? Să crească în atât Petruța, înfruntând zi cu zi viscolele, nămeții și gerurile, și Hachea, cocoloșită și numai în

puf şi căldură, să scadă şi să se ofilească aidoma unei flori uitată în întâia apă pusă în glastră!? Dece atâta nepotrivire între un om şi altul? Dece Petruţa să treacă prin viscol, să se joace cu omăt până i se înroşeşte carnea şi să nu aibă nimic, şi Hachea, numai o clipă să fie prinsă între două uşi deschise, ca apoi să o mistue febra şi să o ţintue patului?

Aude şi acum pornind din odaia cea mai din fund, odaia fetelor, o tuse încâlcită de aţele sputei. Işi strânge mereu în batistă viaţa, Hachea. Zilnic şi-o scuipă şi zilnic şi-o împuţinează. Zilele cari le mai are, câte-o mai fi având, şi le plăteşte dinainte cu bănuţi de sânge. Ii adună mereu în batistă şi când batista s'a umplut, o ascunde pe subt saltele şi pe după sobă, ca bunicele de aevea galbenii zestrelor. Să nu dea nimeni de bănuţii zilelor ei. Va veni o zi când îi vor trebui toţi. Vor veni zile când va fi nevoită să cheltue, să risipească. Planurile ei sunt mari şi multe. Priveşte pe fereastră şi ea nu vede toate câte cu adevărat se petrec dincolo de geam. Nu vede şi nu aude ciorile croncănind în scheletul sălciilor, şi nici pe Ţuţurcă Ghinăraru rânind baliga şurii. Prin geam ea numai pe ea se zăreşte, în soare şi în vânt, fluturându-i părul şi lipindu-i-se de picioare olanda foilor albe. Se vede cu o rachetă în mână, pălmuind obrajii primăverii; vâslind, în timp ce omul pe care îl iubeşte, îl are în faţă cântând numai ei şi

apelor; conducând automobilul ca o nebună, ca o Any Ondra în sbenguiala unui film vienez; înotând în mare şi împroşcând cu trâmbe de apă pe toţi câţi caută să se apropie de dânsa; încălecând în pantaloni şi cu părul coamă sălbatecă, la concursurile hipice, în cari femeile ţin atât să se ilustreze; se mai vede fugărită şi ajunsă, prinsă de mijloc şi frântă, culcată şi acoperită, furată şi dăruită. Şi se mai vede mamă, mama unor copii cu cari ea are să se joace, are să se bată şi să facă toate nebuniile cât pot încăpea într'o minte de copil sburdalnic.

Şi tot tusea o adună din rătăcirea gândurilor. I se risipesc atunci toate planurile. Asudă, se şterge de acreala sudorilor şi tuşeşte. Tuşeşte în batistă şi când iarăşi o umple cu bănuţii de sânge, o trece lângă celelalte de subt saltea.

O, de câte ori n'a dat domnul Mişilim, în cercetările sale prin camera fetelor, bine înţeles când nu erau ele acolo, de aceste batiste, în cari un copil de-al său îşi strângea în ascuns viaţa. Le căuta ca să-şi dea sama de mersul boalei şi când le afla tot mai pline de bănuţi roşii, i se strângea inima şi se rupeau în el toate vinele. Sfâşiat de durere, pleca. Prin celelalte camere trecea repede, ascunzându-şi pe cât putea suferinţa. Din drama lui nu voia să dea nimănui. Şi-o păstra toată şi când, în fine, ajungea în dughiană şi nimeni nu era înăuntru, se prăbuşea pe scaun şi pe tejghea,

udând cu lacrimile unui singur ochi zincul mereu umed de basamac şi răchie.

Dar acolo mai era şi mirosul de bani. Tejgheaua era plină de toţi pitacii satului iar Debora şi Raia împlinite tot cât Petruţa, dacă nu şi mai mult. Trăgea atunci sertarul tejghelei şi în timp ce mâna lui umflată şi încleştată de gută scormonea în movilițele de pitaci, gândul că mai are copii şi că aceştia sunt sănătoşi şi la fel de crescuţi ca Petruţa, îi dădea puteri să se redreseze din toropeala durerii şi s'o învingă. Aşa că, de-l găsea careva făcut grămadă pe scaun şi tejghea, repede îşi refăcea domnul Mişilim o mină de om liniştit, răspunzând întrebărilor, că l-a doborît oboseala sau somnul.

Intr'adevăr, Petruţa crescuse uimitor. Se înălţase voinică şi dreaptă, să o asemui mai mult unui brad dela poalele munţilor de cât unui om. Domnul Mişilim, într'un moment de poetică inspiraţie, văzând-o intrând în han, a anunţat primăvara. Ar fi fost, însă, şi mai inspirat, dacă ar fi anunţat tinereţea. Nu ar fi greşit şi nimeni nu ar fi putut licita bogăţiile de fată împlinită ale Petruţei. In ochii ei larg arcuiţi subt sprincene, ardeau în focul sângelui lumini apoase, jucate într'un continuu neastâmpăr. In acel neastâmpăr pe care numai neliniştile tinereţii ţi-l strecoară în carne. Incercările de a-i căta în lumini, drept şi ne-

clintit, se dovedeau nevolnice. Prins în apele strălucitoare şi mereu frământate, şi dacă ai fi stăruit să priveşti în ele, chiar numai cât ţin clipitele câtorva secunde, ai şi fi simţit cum cu încetul îţi încercue ochii durerile şi te cuprind ameţelile. Ochii Petruţei erau din acei cari nu se lasă priviţi. Cu ei ar fi putut să aprindă focuri în depărtări şi să îmbrace în haine de străluciri jucăuşe întinderile toate câte puteau încăpea în puterile lor. Erau ochi de cari nu te puteai apropia de cât când le zăvoria luminile. Şi numai cu complicitatea plecapelor, îndrăsneala sărutului. Mari, umpleau din plin orbitele. Ii apărau gene lungi şi răsfrânte în seceră, şi le dădeau umbra, pe care alte femei şi-o pun din cutie, arcurile unor sprincene îmbinate şi bogat ţesute din firişoare scurte de aramă veche. Ochi treji, ochi făuriţi de mâna nevăzutului şi împodobiţi numai cu zestrea viului. Ochi catifelaţi, înstelaţi şi pufuiţi ca o floare a reginei, grei şi cu lumini în erupţie, ca lava de foc a Etnei, în nopţile de clocot şi înfricoşare vulcanică ale Siciliei.

Nimic nu mai era de pus în ochiul Petruţei, ca să-i dai strălucirea ochiului femeesc fără de seamăn, tot aşa precum nimic nu se putea lua din el, nici măcar din sprincene un fir, fără să-i fi ultragiat frumuseţea. Orice încercare de a i se înobila ochiul cu lama şi cu negreli, cu lacuri şi cu creionul, ar fi fost o insultă şi o crimă. Aşa cum insulte şi crime rămân

pe obrazul femeilor toate îndreptările cari şi le fac din imboldul stilizării feţii. Să încerci a da alt drum sprincenei, numai de dragul ochiului japonez, când coada celui al tău cată în jos, e şi inestetic şi tâmp. Desperechezi liniile cari trebue să se însoţească şi descoperi bontul arcadei, cocoaşe care, altfel, subt sprânceană dispare. Şi de-ar mai şti toate acele femei, ce ajung ochii lor înfrumuseţaţi prin rasuri şi condeiuri, după câteva clipe de oboseală sexuală, şi ce impresie lasă bărbaţilor cari încă îi mai privesc de deasupra şi de aproape, s'ar sfârşi, cred, subt povara ocării ascunse în gândul celor cari le încercuesc şi-ar înebuni de durere. Căci ce e mai sinistru de cât să porneşti în dragoste cu frumuseţea unui ochi pe care o pierzi toată în drum! Să-l vezi cum i se duce sprinceana trasă de creion, lăţindu-se ca o pată de cerneală şi mânjindu-ţi buzele când o săruţi, cum i se topeşte umbra din orbită şi picură pe faţa de pernă, şi cum apare berc şi jupuit, fără de sprinceană şi numai cu urma metalică a rasului împodobit, ca de-o vânătae a morţii, e să-ţi îneci pentru totdeauna în scârbă şi desgust şi să-ţi alungi din toate celulele cărnii chemarea sacră a rutului.

Cât de departe de aceşti ochi făţuiţi în oglinzi erau ochii Petruţei!

In frumuseţea lor era şi ceva sălbatec dar şi ceva religios. Avea uneori în ei chemări şoptite doar de tremurul genelor, aşa cum

numai ochii zăbreliți ai maicelor tinere le mai au; alteori, se învolburau însă, în adâncul lor toate vijeliile sângelui, așa cum numai apele mari, sporite de ploi, și le pornesc pe ale lor. Aveau și glas atunci ochii Petruței. Glas cu strigări răcnite în toate răspântiile, și mai aveau, pentru cine putea să le vadă, semne să te apropii și să le potolești nebunia.

Primăvara, care după Moș Neculai Clinici bătea la ușa domnului Mișilim, sosise odată cu intrarea Petruței în han. O avea agățată de sprincene și în surâsul ei. In holda luminoasă a ochilor, ca și în adâncul lor. De fiecare fir al genelor atârna un mâțișor de salcie, și în fiecare străfund al ochiului mocneau furtunile sângelui, gata să-și pornească trăsnetele, să-și verse focul și să se risipească aidoma furtunilor primăvăratece, din senin venite și în senin spulberate.

Dar frumusețea Petruței, nu se îngrămădise toată numai în ochi. In fiece parte din trupul ei era o ispită. In părul ațos, tors din aramă și ondulat de mânile vântului, avea mirezme de rășină arsă. Așa cum mireazmă de azimă caldă avea în înfierbântarea trupului.

Inaltă și vânjoasă, privea parcă peste oameni și peste veacuri. Vederile ei nu se opreau pe muchea zărilor obișnuite. Treceau de ele, și, poate, zările Petruței erau liniile de sfârșit ale pământului.

Ii era mersul un repetat salt al ființei ei

toată. Un joc al năluciriloг, pe care nu ţi-l poate lua de cât moartea. Şi mersul ei, nu era un mers de fată uitată în gânduri. Nu. Apăsa piciorul în pământ atât de mândru şi leneş, că de-ar vorbi pământul nu ar pregeta să nu spună că, în pasul Petruţei calcă un voevod bătrân din cronica Moldovei, întors victorios din luptă. Mers apăsat şi mândru, şi totuşi mersul unei fete. Mers în care se întâlnesc îndemnurile şi se urzesc violurile. In care mişună ispitirile şi se desgheaţă poftele din somnul uitării.

Ceeace făcea însă şi mai ademenitor mersul Petruţei, era sbuciumul pieptului. Dornici de evadare, sânii ostatici se băteau înciudaţi în pripoanele sclaviei. Şi deşi gemeni, se duşmăneau. Se voiau despărţiţi şi în fugă, spre un drum unul, spre un altul celălalt. Înţeleşi erau numai când urzeau străpungerea cămeşii. Se avântau atunci amândoi deodată, mulându-se în inul vestmântului, întregi şi tari, victorioşi şi totuşi învinşi. Loveau cu nasturii gurguiurilor şi mâniaţi pentrucă nu puteau sfâşia pavăza cămeşii, se retrăgeau mâhniţi în platoşa pieptului, ca din nou şi cu noui puteri să se avânte în lupta în care vor fi răpuşi în deobşte.

Nituiţi de grătarul coastelor pentru totdeauna şi tot de mânile nevăzutului, ostaticii nu se puteau desrobi. Erau zile însă, în vară, când le era hărăzită o părelnică libertate. Zilele în cari Petruţa se ducea pe furiş să se

scalde în zăvoiul Moldovei. Pleca atunci în ascuns şi pe cărări mincinoase, ca să n'o simtă nimeni. Când apuca să intre nevăzută în capul zăvoiului, repede-repede se îndrepta spre locul celor trei sălcii pletoase, triptic ale cărui perdele în plânset încheiau viu şi verde un cort croit parcă anume să-şi adăpostească în el Petruţa frumuseţile goale ale trupului. Acolo, păreau a-şi fi câştigat libertatea ostaticii pieptului. Nu se mai simţeau strumiţi în îngustimea cămeşii. Liberi să-şi joace împietrirea în soare şi în apă, se minţeau pe ei înşişi de-o slobodnă largă şi neîngrădită, asemeni mânjilor cari se bucură în închisoarea padokurilor, de întinsul nesfârşit al pământului. Şi în minciuna părelnicei libertăţi, sânii Petruţei sburdau ca mieii pascali. O sburdă în care era în acelaş timp şi teamă şi tiflă trimisă primejdiei. O frământare besmetică şi totodată plină de noblețea bravadei, ca sborul hulubilor când îndârjesc hultanii.

Pe furiş se ducea Petruţa să se scalde, dar tot pe furiş o pândeau câte odată, din scorburi şi din coadele despletite ale sălciilor, flăcăoandrii cari îi adulmecau urma.

Ca şi oricare fată ori femee, care nu se ştie privită când se desbracă, Petruţa nu-şi închircea trupul în temeri şi în înghemuiri ascunzătoarea de sâni şi de sex. Se destindea ca un arc şi îşi lepăda fustele şi cămeşa cu o desinvoltură pe care numai deplina singurătate ţi-o

dă. Işi încrucişa uneori braţele subt ceafă, ca într'o desmorţire din somn, îşi făcea grămăjoară, cu picioarele şi nu cu mânile, boarfele aruncate, se cuprindea în braţele ei ca şi cum cu altele s'ar fi strâns, şi când totul i se părea că e gata, ochia în cunoscătoare locul în care avea să se scalde. Se încorda atunci de ameninţările răcoroase ale apei ca o dansatoare pe scenă, când îşi cântă pe strunele muşchilor melodia dansului pentru care s'a născut. Pântecul i se boltea îmbietor, chemându-te cu vibrări de gong în care bat pumnii ispitei, să vii şi să hodineşti pe perna în care stau ascunse, pentru cine o şti să le fure, tainele feciorenii, iar pe columnele picioarelor alergau umbrele unor ramuri de salcie, ca umbrele unor degete dornice să mângâie.

Privind-o, li se topea sufletul flăcăoandrilor ascunşi în scorburi şi printre crengi. Le ardeau ochii şi li se umezeau buzele. Le creştea însă şi ura împotriva lui Iliuţă Ghebosu. Pe toţi îi ţinea Petruţa departe, numai pe stârpitura satului nu. Cu el era îndelaolaltă şi flăcăoandrii tare îl pizmuiau din pricina aceasta. Unii îl băruiau că trebue să fie chiar pe aproape când vine ea să se scalde. Poate chiar de Petruţa pitit în vreo tufă depe mal. Şi mai îndârjit de cât toţi împotriva ghebosului era Lisandru Urieşu. Flăcău de optsprezece ani, pusese ochii pe Petruţa. Dar n'a fost avânt să nu i-l tae fata. Când îi strecura o vorbă de dragoste i-o

întorcea cu ocări; când o strângea sau o ciupea strengăreşte, îl plesnea peste mână şi chiar şi în obraz îi scăpa câteodată palma, fie şi de era sau nu lume de faţă. Aşa stând lucrurile, se mulţumea şi Lisandru Urieşu, ca şi toţi ceilalţi, să-i adulmece numai urmele şi s'o pândească din ascuns când vine să se scalde. Doar aşa se putea bucura şi înfrupta din trupul Petruţei.

Răbda el cât răbda când se desbrăca să intre în apă, îi era însă peste putinţă să mai rămână între crengi când eşia din bae. Il înfrunta atunci din faţă, şi din faţă Petruţa rostogolea înaintea ochilor săi numai ispite. Invrăjbită de apă şi destinsă de înot, se arăta şi mai voinică şi mai înviorată. Iar de subt pântec şi din caldul picioarelor, înspicarea fragedă, numai cât umbra unei vedenii, îi frigea ochii şi-i înebunea minţile.

Aşa îl înfrunta Petruţa!

Şi era mai frumoasă ca oricând atunci. Mersul şi-l păstra însă tot leneş şi ritmic, ca al berzelor împovărate de gândurile ducii. Părea mai mult un dans mersul Petruţei. Un dans gol şi în iarbă, aşa cum îl practică noua îndrumare sportivă, în institutele berlineze de fete. Un dans în soare şi în vânt, cu furtuni în păr şi cu răsmeriţi în sânge, profilând pe fundul zărilor de un albastru împâclit, siluetele şterse ale unei lumi din basme.

Că înţelegea sau nu Lisandru Urieşu frumu-

seţea Petruţei, aşa după cum şi-o desfăşura în faţa lui şi fără să-l ştie acolo, cine ar putea da asigurări! Dar, că e numai un gând când îl înfruntă din faţă, aceasta o putea prinde oricare ochi. Un gând care se răsucea în el ca un jurământ de moarte. Cu ochii idolatric ficşi în mijirea tânără de subt pântecul Petruţei, se lega în faţa tutulor pornirilor sugrumate într'însul, să birue. Să fie a lui Petruţa şi nu a unui scârnav ghebos. Să fie a lui şi numai a lui, şi când spunea *numai a lui*, căta în jur cu ură pentru toţi câţi mai erau ascunşi alături de el, în scorburi şi crengi. Îi ţintuia ucigaş cu cuele ochilor holbaţi de mânie şi le juruia răsbunare cruntă ori de câte ori se convingea că şi ei i-au văzut scăldatei înmugurirea din furca picioarelor.

După ce se îmbrăca Petruţa, se mai domoleau în Lisandru Urieşu, pornirile. Şi nici celor de-un vicleşug cu dânsul, nu le mai purta atâta ură. Ba, uneori, în timp ce Petruţa se îndepărta bălăbănindu-şi mânile de cobiliţa umerilor, se întâmpla să schimbe cu cei de mai aproape de dânsul şi admiraţii mute asupra comorilor descoperite. Îşi ţuguiau buzele şi îşi clătinau capetele, ca şi cum ar fi spus că aşa minune de fată mai rar.

Cum se întâmplă cu mai toate femeile frumoase, faima Petruţei a trecut mult peste hatul satului. A sărit peste poarta jitarilor şi

s'a lăţit ca o pecingine în tot cuprinsul judeţului şi chiar mai departe. Pe multă întindere de pământ se ştia că în Cotu Vameş e o fată cum nu-i alta mai frumoasă. Chiar în orăşelul de peste apă se vorbea între târgoveţi de Petruţa. Care cum se abătea pe la Cotu Vameş sau numai drumul îi era pe acolo, întreba şi de ea.

— Mă rog dumitale, domnule hangiu, adevărat este că se află în satul acesta o fată tare frumoasă? întrebare la care domnul Mişiiim răspundea prompt, împrăştiind tot odată în barbă şi un zâmbet a bănuială.

— Este, domnule, cum nu se mai află în toată ţara. Pentru ea v'aţi abătut oare pe aici?

— A, nu, sunt numai în trecere prin Cotu Vameş, domnule hangiu (sau jupâne, sau domnule negustor, după cum apuca să i se adreseze străinul) şi ştii dumneata, se duce vorba de câte ceva sau cineva şi dacă treci pe acolo, decе să nu întrebi!? Curiozitatea omului e mare, domnule hangiu!

— Tot atât de mare cât îi şi pofta lui! i-o trăgea şi de data aceasta hangiul, cu o oarecare mustrare în vorbă, de, ca oricare părinte cu fete mari în casă.

Baremi medicul plăşii nu uită niciodată să-l întrebe pe domnul Panţâru, când trece cu trăsurica, ce mai e şi cu fata aceea, de i s'a dus vestea peste nouă ţări şi nouă mări.

— Nu-i rost, Nicule, de ceva pisicuţă pe orez?

— Ihai, Domnule Doctor, dac'aţi şti dumneavoastră ce diavol e, n'aţi mai întreba! Nu-i chip să te lipeşti de ea nici olecuţică. Te arde cu dosul lăbii, ca o vădană căreia nu-i mai e de bărbat.

— E, Nicule, te ştiam parcă mai şoltic. Ia vezi, aşa, într'o zi, când oi mai trece pe aci. Mă'nţelegi?...

— Inţeleg eu, da...

— Niciun da, Nicule, că vine toamna şi trebue să te notez.

Se vorbea şi la Tribunal de Petruţa. Unii din colegii lui Ducu Tăuşan l-au şi întrebat:

— E-adevărat, Tăuşene? E aşa de frumoasă, după cum spune lumea?

— O fi, dragă, dacă spune lumea. Crede-mă însă, că n'o cunosc. Nu mă preocupă fetele dela ţară, nici când sunt frumoase şi nici chiar când sunt depe moşia mea.

Că a minţit Ducu Tăuşan, e neîndoios. O cunoştea bine şi fără să i-o culeagă ochii depe uliţele satului. Venea doară la Curte, fiindcă îi era tare dragă cucoanei Gliceria şi numai cu ea plivea în grădina florilor. Când s'a întors în toamna trecută dela Balcic a şi admirat-o cât de mare a crescut şi cum tot mai frumoasă se face. O poreclise băetana. Iar odată pândind o şi aflându-se foarte aproape de ea, a simţit puternic cum gâlgâe viaţa în dânsa şi cum în fiecare părticică din trupul ei e un vuet fără de moarte.

Își mai amintește că i-a privit și părul, încârlionțat la ceafă și la urechi și că i l-a tras chiar să i-l destindă. Dar, în clipa în care i-a dat drumul s'a și refăcut în spiralele lui naturale. Viață care nu vrea să se supună nici când e atât cât poate încăpea în puful cefii.

Să o mai compare cu multele femei, cari, dela o vârstă oarecare, se luptă să-și învie podoabele pătrunse de moarte, fără putința de a fi scoasă? De pildă părul lor. Și-l ard aproape zilnic cu fierul să-i dea aparența unei vieți tinerești. Zadarnic însă, nu se supune. Oricât l-ar arde, se desface din rugul fiarelor tot lânced, tot întins. E mort. Și e mort pentrucă în ceafa veștedă n'a mai găsit viață din care să și-o tragă pe a lui. De altfel, dintr'o ceafă galbenă, pe care cutele încep s'o vârsteze, e și greu s'o mai poată trage. Cum foarte greu le e să umple de viu și lobul urechii, când anii cari s'au tot alungat să-și facă loc unul altuia le-o reduc la un simplu cornet vânăt și bleg.

Pe când în Petruța svâcnea până și în unghii viața. O simțea și în ele cum bate. Cum i se înăbușe în piept și cum îi țipă în șolduri. Cum i se sbate în pântec și cum chiue din toate gurile simțurilor.

Nici nu se putea să nu se ducă vestea Petruței! Să nu treacă poarta jitarilor și să nu se lățească asemeni unei pecingini aproape în toată țara, după cum bine a răspuns hangiul unui trecător prin Cotu Vameș.

Şi când a fost atât de aproape de ea, să nu-l ardă şi pe Ducu Tăuşan flacăra unei noui aprinderi!?

Ar fi fost să nu mai fie lume şi viaţa să nu mai fie viaţă!

Peste toate însă, plutea un şoşot: Iliuţă Ghebosu. Are ce are fata cu el. I-e drag ghebosul şi nu vrea să ştie de nimeni altul.

Să fie oare cu adevărat svonul care se strecoară în şoaptă? Sau e numai o răutate de bătrână, care trece în fapt de sară, din poartă în poartă, printre degetele înodate şi resfirate în greblă pe gură!?

CAP. IX.

CĂDERI IN GOL

La gând că mâine va trebui să părăsească Balcicul, Ducu Tăuşan s'a întristat mult. Se împrietenise în atât cu stâncile crestate şi cu marea, încât n'ar mai fi voit să plece vreodată. Şi dacă numai de el ar fi depins să se deslege de viaţa de până acum, ar fi făcut-o cu uşurinţa cu care te desparţi de o haină veche, ca să îmbraci cu ea un calic depe stradă. Să se hotărască însă, acum, şi să se rupă din vechile ancore, îi era peste putinţă. Cucoana Gliceria şi cuconul Gligore Tăuşan trăiau, şi o înstrăinare a singurului lor copil le-ar fi sdruncinat bătrâneţele.

Il iubeau şi îi pregăteau toate rosturile, să-i fie viaţa cât mai neapăsată de griji. Moşia nu mai era întinsă ca pe vremuri şi munca ogoarelor trebuia mult chibzuită. Şi mai trebuia moşia păstrată de Tăuşani, cu oricâte veacuri s'ar fi îmbătrânit pământul. Au moştenit-o din veacuri şi trebuia dusă în veacuri. Pe nesupuşi, pe înstrăinaţi, i-au înfierat în de-

arândul strămoşii, cu negrul blestemului. Le-au juruit depe patul de moarte pulberea să se aleagă de ei şi de mulţi din câţi s'au smuls din pământul străbun s'a ales numai pulbere. Şi Ducu Tăuşan nu voia să se numere printre aceştia, oricât l-ar înăbuşi viaţa patrarhială a târgului depe malul Moldovei, cu reşedinţă prefecturală.

Va trebui să plece.

Va pleca.

Nostalgic, a eşit în balconul camerii. Locuia într'una din vilele a căror arhitectură le aseamănă vapoarelor. Bare, lucarne şi punţi de comandă. Şi totul în alb, ca albul imaculat al vaselor călătoare, lebede uriaşe pe pântecul mărilor.

Fuma. Mai mult ca de obicei şi mai nervos ca întotdeauna. Fuma mereu şi privea marea, asupra căreia noaptea îşi aruncase broboada de smoală.

Din vilă nu se mai auzea niciun sgomot şi nici din oraş. Treji erau numai el şi marea. El împrăştiind gânduri printre fumurile ţigării, marea povestind liniştii şi ţărmului întâmplări de demult, cu marinari şi corăbii.

La câţiva zeci de paşi, răsărit dintre căsuţe joase, musulmanic aplecate pământului, un minaret îşi desenase pe negrul nopţii, cu lumini de calcar, silueta sveltă şi elegantă.

„Poate că şi el e treaz!" a gândit Ducu Tăuşan. El, marea şi minaretul. Restul a intrat în mormântul somnului.

Undeva, departe, un ochi de foc clipea apelor. Era un far, cu chemări de lumină îndreptate vapoarelor.

„O fi plutind oare vreunul la ora asta?"

A deschis ochii larg şi i-a implântat în întuneric să caute.

Au găsit. Câteva luminiţi, în şir de mărgele, pluteau pe drumurile fără de colb ale mării.

„Plutesc sau stau?"

Ducu Tăuşan şi-a întins un deget înaintea ochilor şi în dreptul luminilor, să le verifice mişcarea.

„Plutesc".

Pluteau.

Erau pe drumul Odessei.

„Ce s'o fi petrecând oare la Odessa, la ora asta ?"

S'a scuturat însă repede de gândul acesta, neinteresându-l ce face un oraş în care nu cunoaşte pe nimeni.

„Mai de grabă, ce face Azèn la ora asta?"

Azèn e fata unui Turc mai în vârstă, pe care Ducu Tăuşan l-a cunoscut în peregrinările sale singuratece pe hudiţele periferice şi pietroase ale Balcicului. L-a întrebat odată ce face şi Turcul l-a poftit la cafea. S'a întins pe o rogojină la o gură de vatră şi l-a îndemnat şi pe el să ia loc.

— Cafe bei, domnu boier?

— Beau, domnule Tefic.

— Eu nu domn, eu bey dela turc! şi a în-

ceput să-i povestească pe îndelete cum de a ajuns neamul lui neam de bey. Se datorează unui mare vizir, care a călătorit cândva către Silistra, în vizită la un pașă. Intr'un sat la Sud de Bazargic, Rahman-Așiclar, unde au avut străbunii lui moșie, marele vizir a ajuns pe înserat și a trebuit să petreacă noaptea acolo.

In casa străbunicului lui a dormit. Și după legile turcești de atunci, ori în ce casă ar fi poposit un mare vizir, proprietarul era pe dată înălțat la rangul de bey. S'a ridicat în sat și un monument în amintirea acelui popas. E și acum acolo, în fața casei străbunicilor lui, pierdută cu moșie cu tot de cei ce l-au urmat în drepturi. Așa că, s'au împrăștiat toți în toate părțile și cum de a ajuns spița lui tocmai așa de departe, la Balcic, nu știe.

— Azèn, a strigat beyul pe urmă, bătând și din palme.

O fată de cincisprezece ani, fata lui, în șalvari și cu coadele împletite și aduse pe piept, s'a arătat în ușe, mirată oarecum de străinul din casă.

— Dulceață și cafea.

Fata a înclinat din cap în chip de înțelegere și a plecat. La adusul dulceții, Ducu Tăușan i-a făcut o serie întreagă de complimente. Și Azèn îi mulțumea aproape după fiecare cuvânt cu merci.

— Merci... Merci... Merci..

L-a poftit apoi Turcul, să vie zilnic la cafea

şi în fiecare zi la plecarea sa din casa beyului. Ducu Tăuşan auzea un foşnet în dreptul îngrădirii de piatră. A aflat mai târziu ce însemna acel foşnet. Azèn îl urmărea de după îngrădire, până ce dispărea în hudiţile împietrite.

De câteva zile însă, nu şi-a mai ascuns capul. Şi l-a înălţat peste zid, să i-l vadă. Şi Ducu Tăuşan, de cum i l-a descoperit, a privit-o lung şi înţelegător. De atunci mâna Azènei tremură când aduce tablaua cu dulceţi şi cafea. Iar în obraji o inundă sângele.

Eri, s'a dus să-şi ia ziua bună dela bey. Dar de Azèn nu se putea despărţi numai cu un bună ziua. Ar fi fost să-i frângă în plânset întâia dragoste. Aşa că, i-a adus dela Bazargic nouă brăţări de sârmă de aur. Atâtea câte trebue să poarte o fată, ca s'o însoţească norocul şi să i se împlinească vrerile.

După ce a luat cafeaua depe tabla, i le-a dat. Şi mai mult de cât tot un *merci*, n'a putut spune Azèn. Şi-a mărturisit însă tot gândul prin tremurul mânilor şi prin închiderea ochilor. Se destrăma în ea un vis, se sfâşia o nădejde.

La plecare, a aflat-o la locul de pândă. Cu mâna întinsă, Azèn îi ura drum bun. Şi amintindu-şi parcă, în cele din urmă, de un lucru de care voia de mult să-l întrebe, i-a strigat din tot pieptul, fie şi de-ar auzi-o beyul:

— Vii şi la anul, omule?

— Da, Azèn, i-a răspuns Ducu Tăuşan, oprit

să o contemple o clipă, ca pe-o icoană pusă în răspântia drumurilor.

Cu mâna tot întinsă, Azèn plângea.

„Ce-o fi făcând Azèn acum?"

I se părea lui Ducu Tăuşan, că şi vuetul mării întreabă de turcoaica de cincisprezece ani, cu şalvari, cu coadele împletite şi aduse pe piept, cu mâna întinsă şi cu ochii plânşi.

Dar farul, de a cui nume întreba oare, semnalizând cu litere de foc apelor? De numele ei întreba, cum, de altfel, şi minaretul îşi împlânta ruga în ceruri tot pentru Azèn.

Tutulor le răspundea vaporaşul depe drumul fără de pulbere al Odessei:

„Azèn veghiază. Şi veţi uita pe Azèn, aşa cum mă veţi uita şi pe mine, când nu o să-mi mai zăriţi luminile!"

Intr'adevăr, Azèn veghiază. Inghemuită şi lipită de un părete, se gândeşte la ce va mai fi mâine, când nu va mai avea cui duce cafeaua şi dulceaţa.

Işi pipăe brăţările şi plânge. Şi în aurul lor a găsit răspunsul. Il va aştepta şi mâine, ca în toate zilele. Işi va înălţa capul peste îngrădire şi îl va chema cu glasul gândului din toate părţile. Din spre apă, ca şi din spre dealuri; din lumină, ca şi din întuneric. Şi, poate, nu îi va fi zadarnică aşteptarea. L-a întrebat doar, dacă o să mai vie şi i-a răspuns: da, Azèn. Aşa fiind, o să-l aştepte.

Cum îl chiamă, nu ştie. Dar la ce bun să-i ştie numele? Iubeşte ea un nume sau un om? De unde regula ca oricare dragoste să fie botezată cu un nume de femee sau de bărbat? Nu poate să te încânte o floare şi fără să ştii cum e catalogată în cărţi şi erbare? De o va întreba trecătorii pe cine aşteaptă, de tot priveşte peste zid, ea nu va întârzia să răspundă: un om.

Avea dreptate Azèn. Intâile dragoste nu au nume. Intâia fată pe care ai iubit-o, ai zărit-o numai. La o fereastră de tren sau intrând într'o curte de şcoală. La o serbare de sfârşit de an sau într'o fotografie, în care sora ta e într'un grup de colege. Lângă întâia dragoste te poţi afla numai atât cât străbate tramvaiul dela o staţie la alta. Fără să ştii de unde e şi cum o chiamă, o duci totuşi caldă în amintirile bătrâneţii şi spui despre ea:

— Ehe, întâia fată pe care am iubit-o şi pe care o iubesc acum, era o fată din tramvai, cu numărul 234 pe mâneca şorţului. Atât numai din identitatea ei. Şi ori de câte ori dau întâmplător de acest număr, citindu-l, fie bătut pe zidul vreunei case sau pe un fotoliu de teatru, fie pe un bilet de loterie sau la colţul unei file de cărţi, tresar. Apare acolo, în poartă sau în fotoliu, în cadrul biletului ca într'o veche poză sau între filele cărţii ca o floare presată, ea, fata din tramvai, cu numărul 234 pe mâneca şorţului.

Avea dreptate Azèn.

„Numai acum, la plecare, văd cât mi-e de dragă Azèn. Mă doare întâmplarea. Ar fi fost mai bine să n'o fi cunoscut. Şi am făcut rău că i-am dat brăţările. Nu trebuia. Poate că în fiecare sârmă de aur ea vede o verighetă. O fată transformă în simbol orice atenţie. Până şi lucrurilor fără de nicio importanţă le dă înţelesuri tainice. Şi, totuşi, nu puteam să mă despart de Azèn, aşa cum bunăoară am să mă despart mâine de supraveghetoarea vilei, doar cu un rămas bun şi o ridicare de pălărie. Nu! Biata Azèn!

Iată, aşi putea spune despre ea, că e o viaţă ascunsă în şalvari. E toată îngrămădită în ei. Numai când se apleacă să zică *merci*, îi răsar şoldurile din ascunsul albastru al nădragilor.

Cum i-or fi oare picioarele?

Şi ce o mai fi tăinuind Azèn, în şalvari?

Azèn e toată o taină. Un semn de întrebare dosit în burlanele nădragilor. Şi mai e un sbucium al cărui ecou e numai lăuntric.

Beyul îşi bea cafelele pe rogojină şi Azèn îşi frânge în ea dorurile, In bey e numai mugetul cărnii trândave, în Azèn ţipăt şi sfâşiere islamică. Şi amândoi subt acelaş acoperiş de olane.

Viaţă!

Cine ţi-a dăruit-o, Azèn? Alah? Svârle în el cu Coranul, fată, pentrucă a făptuit o crimă când te-a ascuns în şalvari. Şi, în curând, va

mai făptui una. Peste câţiva ani îţi va acoperi şi faţa. Ce va mai rămâne atunci din tine, Azèn? Ochii! Doar ochii tăi în săgeată. Doar ochii tăi, cărora li se vor lua şi dreptul de a privi un bărbat!"

Ducu Tăuşan caută vaporul depe drumul Odessei şi din toate luminile lui, n'a mai rămas de cât una. Un punct doar.

„Aşa te vei pierde şi tu, Azèn!"

O ţigară nouă şi un gând nou.

„Intre Balcic şi Azèn, e o asemănare perfectă. Azèn e Balcicul viu, Balcicul e Azèn moartă.

Poate că Beyul nici nu ştie că Azèn e făcută din piatra şi pământul Balcicului! Lumini cretoase pe dealurile lui, albe şi de argint în ochii Azènei. Pe ulicioarele înguste şi bolovănoase ale orăşelului, nu întâlneşti decât liniştea şi, din când în când, mersul fără de ţintă al omului uitat în viaţă. Pe cărările tăiate în sufletul robit al Azènei, tăcerile pustiului. Şi, ca şi Azèn care îşi înalţă capul peste zidul îngrădirii de piatră, să-şi caute dragostea, îşi ridică Balcicul minaretele, să vadă, dacă nu cumva, pe departe, se zăreşte umbra lui Baiazid. Şi tot aşa, cum nu poţi să uiţi Balcicul, nu poate fi uitată Azèn.

Da, Azèn nu poate fi uitată. Ea e dintre femeile cari nu se uită nici când numai o zi sau un ceas au poposit în viaţa ta. Cum sunt femei fără de loc în şirul amintirilor, oricât

de mult să fi împărţit cu ele bucuriile pământului.

De Azèn, ca şi de toate câte îi seamănă, poţi rămâne legat o viaţă întreagă. Sunt zile când îţi simţi sufletul prea plin de drojdie. De drojdia acră a atâtor femei, cari nu ştiu să rămână până la urmă femei. In ce chip să-ţi speli atunci sufletul de cocleala acestora? Fugind. Hoinărind în lume după un chip din trecut, după o Azèn dintr'o vară, numai femeile ca Azèn putându-ţi fi reazim şi apă nouă, în care să-ţi cureţi sufletul de otrava celorlalte.

Când nu le mai ştii de urmă, umbli să le-o găseşti. Rătăceşti pe toate drumurile, numai să le-o afli. Le cauţi în toate ferestrele şi le identifici în toate câte le acoperă umbra. De te minte vreunul că a văzut-o într'un oraş oarecare, iei trenul şi pleci. Intrebi trecătorii şi, în faţa umerilor ridicaţi, ţi se destramă fiinţa. Când mai sunt însă trenuri şi drumuri, mai sunt şi nădejdi. Te sui în altele şi cauţi mereu. La gândul că poate timpul le-a croit altă înfăţişare, îţi înfoieşti nările cu copoeşte să le adulmeci urma după mireasma trupului lor lăsată în tine. Şi, poate că cel mai bun lucru e s'o cauţi mereu şi să n'o afli. Pentrucă s'ar putea întâmpla ca, în locul fetei din tramvai, cu numărul 234 pe mâneca şorţului, să dai de o femee lehuză, cu pleoapele căzute şi cu picioarele umflate.

„Ce-ţi mai rămâne atunci de făcut?"...

Noaptea înaintase mult şi Ducu Tăuşan, deşi a doua zi trebuia să călătorească, se afla încă în balconul odăiei. Fumase neîntrerupt ţigară după ţigară, prins în vâltoarea gândurilor ca într'o reţea de paianjen.

Că va pleca mâine, era sigur, ceeace însă îl ţinea treaz acum, era o meditaţie sufletească, prin încercările căreia nu mai trecuse. El niciodată nu a simţit greutatea de a se despărţi de un loc oarecare sau de vreo femee. Se suia în tren ca într'o trăsură care te duce dela o bodegă acasă şi strângea mâni de despărţire, fără de niciun răsunet în suflet. Intre un *salve*, măi, svârlit unui prieten cu care te întâlneşti de două, trei ori pe zi şi o despărţire de totdeauna, efuziunea lui Ducu Tăuşan era aceiaşi. Nici când pleca pentru câteva zile la Iaşi sau la Galaţi, pe urmele vreunui proces la Curte, nu găsea cu cale să-şi anunţe lipsa. Se trezea lumea cu el dispărut. Cu Debora sau cu Raia, se mai schimbau lucrurile. Avea grija să le anunţe, o făcea însă cu atâta neîndemânare şi lipsă de duioşie, că de multe ori vestirile sale îndurerau şi puneau în panică fetele.

— Auzi tu, Raia, mâine şi poimâine, ioc! Sunt la Galaţi.

Sau:

— Debora, trei zile post! Mă duc la Iaşi. Pe vineri.

Scurt şi sec, ca un burlac care îşi vesteşte spălătoreasa, să nu mai vie luna aceasta că se află la băi.

Baremi, pe baba Tinca, deşi îl muştruluia la întoarceri, nu o vestea niciodată. Numa ce se trezea bătrâna ducând cafeaua cu lapte patului gol — în care parcă s'au bătut Turcii, după părerile ei, — sau că îl aşteaptă la masă cu mâncările tot mai scăzute, ceasuri întregi.

— Iar o fugit! se minuna atunci puterea lui Dumnezeu, îndârjită nu atât de plecările lui cât de lipsa de efect a muştruluelilor. Pui eu mâna pe tine, hahaleră!

Pentru baba Tinca plecările lui erau fugi, iar în lipsă nu-l scotea din *hahalera boierilor*, nici când se afla în faţa cucoanei Gliceria sau a cuconului Gligorie, veniţi în târg să umple poclitul trăsurii cu băcănie proaspătă dela Hascal şi Kopolovitz.

Când se afla în tren, nu-l încânta desfăşurarea naturii. Nici nu o vedea. Dacă eşea la o fereastră, o făcea numai să se răcorească. Smalţul câmpului în soarele primăverii, nu îl atrăgea. Ochii lui nu descopereau nimic. Treceau orbi prin faţa tuturor frumuseţilor. Poezia unei cumpene de fântână, înălţată în rugă, nu o simţea. O turmă de oi atacând o coastă de deal, cu iarbă înviorată proaspăt de ploi, nu era un tablou pentru dânsul. Şi nici mirosul de pământ reavăn, de curând întors, nu îl înţepa în nări. Când se întâmpla să-i atragă vreun călător atenţia la încântarea unei privelişti, căta într'acolo şi nu afia nimic. Ba, îl mai şi jicnea în gând pe tovarăşul de drum care i-a tulburat liniştea sau cititul.

„Unde vede el umbre alergându-se!!! Cum de descoperă într'un pom ca toţi pomii, imaginea unui om dus pe gânduri!!! Trebue să fie cam într'o parte, domnul, sau poate că e poet!"

Pentru el, a fi poet sau om într'o parte, era tot una.

In tren Ducu Tăuşan citea sau îşi petrecea timpul în vagonul restaurant. Se înarma dela chioşcul gării cu toate ziarele şi când le termina, umplând cu foile despăturite compartimentul, scotea din servietă o carte, să ducă mai departe cititul.

„Dece să pierd timpul şi să nu citesc! Eu sunt om practic. De cât să visez la ferestre şi să văd balauri în nori şi oameni în pomi, mai bine mă pun la curent cu întâmplările lumii!"

Şi, într'adevăr, în cronica judiciară a gazetelor găsea mai multă viaţă şi, poate, mai multă poezie, de cât în faţa unei cumpene de fântâni, cu braţul întins în rugă.

Verile şi le-a petrecut de-a-rândul la mânăstirile Moldovei. Statul în liniştea sihăstriilor, poate că unde a fost picurat an cu an de când era mic, nu i-a procurat senzaţii aparte. Dusul şi întorsul dela Văratec sau dela Agapia, se programaseră în viaţa lui, fără de emoţii. Cum nu-i da emoţii baia zilnică sau dejunul, tot aşa nu-i dădeau nici popasurile mânăstireşti.

Se decidea greu şi numai nevoit, să plece.

Deşi Tribunalul, în care îşi petrecea mai tot

timpul, era o clădire veche, respingătoare, cu scări cari ţipă subt tălpi, cu miros de tencuele mucede şi cu lip pe clanţele stricate ale uşilor, nu-l alunga. Nu simţea nevoia să evadeze în aer şi lumină. Cum nu simţea nevoia să rămână mai departe în aer şi lumină, la Agapia sau Văratec, deşi ştia bine că a doua zi se va afla din nou în iadul Tribunalului.

Şi acum!?

De unde această transformare!? Ce se întâmplă cu el, de nu se poate desprinde din văgăunele Balciculuí!? Ce forţe au pus stăpânire pe dânsul, de l-au putut lega cu frânghiile sufletului de stâncile aspre şi albe ale Coastei de Argint!? Şi să se simtă el prins atât de uşor de o pereche de şalvari, cari îşi catară dragostea pe ziduri!? Să râdă până mai eri de toţi câţi se extaziau în faţa naturii, în faţa cumpenelor în rugă, a oilor, a troiţelor din răscruci şi a tot ce mai putea să creeze fantezia bolnavă a liricilor şi acum tocmai el să descopere silueta sveltă a minaretului mireasă şi să audă basme în vuetul apei!? Ce se petrece cu dânsul!? Cine l-a luat depe un drum şi-l împinge pe altul!?

Intrebări în faţa cărora Ducu Tăuşan se străduia să răspundă. Şi până la urmă, o deslegare tot le-a aflat. Ruperea din obişnuinţa, datorită saltului mare care l-a scos din viaţa de până atunci şi l-a dus pe stâncile Balciculuí, i-a dat prilejul să se verifice. S'a socotit

pe nedrept lipsit de vibraţie artistică. Cum pe nedrept şi-a învinuit sufletul de uscăciune. Noaptea de acum o dovedeşte cu prisosinţă. Printre poeţii fără de creion, pe cari i-a socotit *într'o parte* cândva, îşi are şi el locul. E oricând prezent în mijlocul lor. A trebuit însă să vie la Balcic ca să se cunoască. Să fugă din viaţa larvară a târgului depe apa Moldovei şi din fariseica vacanţă a mânăstirilor, şi să colinde dealurile de aci, cu spinări largi de bivoliţe. Şi a mai trebuit să sculpe în mucegaiul viermănos al femeilor depe plaje, şi pe urmele paşilor lui Şirato să descopere frumosul. Să se apere cu mânile şi cu picioarele de toate mânzele Bucureştiului, venite pe Coasta de Argint ca pe o Coastă a Arginţilor, în căutarea chiriaşilor de o iarnă a fetiilor lor anual refăcute, şi să culeagă depe o uliţă pustie pânda caldă şi vagabondă a dragostei Azènci.

In oraşul lui, ca şi la Cotu Vameş şi la mânăstiri, lucrurile s'au întâmplat într'altfel. Sunt şi acolo frumuseţi, sunt şi acolo fete în care se desghioacă dragostea. S'a aflat însă mereu în faţa lor, în aşa fel încât el n'a mai putut să le guste desfăşurarea. L-au obişnuit cu aceiaşi privelişte, fără să-i dea senzaţia noului şi a variaţiei.

Ceahlăul l-a văzut de mic. Frumuseţea lui a intrat în el picătură cu picătură. L-a cutreerat în escursii de-a-rândul şi deşi în fiecare an se adăoga ceva nou în podoaba Ceahlăului,

lui i se părea că prin nimic nu se deosebește de anul trecut. Acel *ceva nou* care se adăoga Ceahlăului dela an la an, era numai adaosul înțelegerii lui în desvoltare, datorită căruia se pierde impresia de noutate.

La fel s'a petrecut cu liniștea plină de răcoare și umbră a mânăstirilor. Nu a crescut de mic tot pe lângă ziduri înalte și vechi? Nu avea Curtea Tăușanilor împrejmuire de piatră, la colțuri cu turnuri de pândă ca niște clopotnițe? Ce i-aducea nou ochilor, mânăstirile? Pasul mărunt și îngândurat al maicilor? Dar, nu l-a obișnuit și cu acesta cucoana Gliceria, când se ducea la plivitul florilor? Nu era și în mersul ei tot atâta gravitate religioasă, ca și în al stareței când se ducea să asculte utrenia? Și când pe Debora și Raia, ca și pe Petruța și altele, le-a văzut zi cu zi aproape, de când au fost mici și până s'au ridicat fete în pofta flăcăilor, cum să se mai îndrăgească de ele? Și le amintește de-o șchioapă, mucoase, uneori cu cămeșa pătată galbăn la spate și întotdeauna cu rochițe eftine, ca să poată să și le rupă și murdări fără de nicio pagubă pentru punga părinților. Ori, când te-ai aflat continuu lângă o fată, dela vârsta când își ridica nevinovat rochița să ude nisipul și până la joaca din fața oglinzilor cu puf și condee, frumoasă să fie de să se prăpădească pământul și tot nu-i poți face curte. Ți se pare ridicolă și de luat în derâdere situația aceasta. Vrei să-i spui un cuvânt, două, de încântare, și nu le găsești.

Voeşti să o faci să înţeleagă ce vrei, şi nu poţi. Nu poţi, fiindcă îţi dai perfect sama că nu mai e nevoe. O vei îmbrăţişa însă odată, fără de nicio împotrivire şi fără de nicio aluzie premergătoare. Şi, ca şi când nimic nu s'ar petrece, se va lăsa braţelor tale moale şi absentă ,trebuind parcă să se întâmple şi lucrul acesta.

Uşor, ca o invitare la dans:

— Treci mâine pe la mine?

— Mâine? A da, pot. Aşteaptă-mă către ora şase.

Atât numai, din poezia preliminărilor.

Cu Debora şi Raia aşa s'au desfăşurat lucrurile. Nu putea să le iubească, dar să le dorească, da. Dacă în logica faptului poate găsi tema unei desvinovăţiri uşuratece, nu-i mai puţin adevărat că a răpit fetelor amintirea cea mai de preţ, jertfa lor dăruită dragostei. Surorile Aftalion nu se pot mângâia cu gândul acesta. Şi numai datorită lui.

A greşit.

E vinovat.

„Da, sunt vinovat! s'a condamnat singur Ducu Tăuşan, mărturisindu-şi vina în faţa judecăţii nopţii. Mă oblig să repar trecutul. Debora şi Raia trebuesc împăcate cu liniştea sufletească şi cu amintirea jertfei trupeşti adusă dragostei. Multora din femei le rămâne reazim vieţii numai gândul acesta. Cine ştie, dacă nu şi surorilor Aftalion!"

Îi părea bine că, nu e atât de netrebnic pe cât i s'a părut cândva. Faptul că se leagă cu jurăminte să şteargă urmele trecutului, îi îmbăta chiar orgoliul. Şi va trebui să o facă, nu numai pentru surorile Aftalion, dar chiar şi pentru liniştea lui. Dece să-l apese vreodată păcatele tinereţii?

Când s'a văzut ajuns în faţa acestei întrebări, Ducu Tăuşan a surâs o clipă mulţumirii lăuntrice.

„Doamne, câtă schimbare în treizeci de zile numai!"

Când să mai aprindă o ţigară, a constatat că noaptea şi-a subţiat întunericul şi că din cât a mai rămas, mogâldeţele caselor mici au început să apară.

„Cum, ziuă!? Dimineaţa în care trebuc să plec!?"

Şi-a mai aruncat odată ochii să cuprindă Balcicul şi strigat parcă de undeva, s'a oprit din mişcări să asculte.

— Vi şi la anul, omule?

S'a aplecat peste balustrada balconului, să vadă ale cui sunt cuvintele.

— Azèn, tu eşti? Ce faci acolo?

— Nu ştiu. De azi noapte sunt aici, lângă tine. Spune drept, omule, vii şi la anul?

* * *

S'au mirat mult cucoana Gliceria şi cuconul Gligore, văzând cum dela întoarcerea sa dela

Balcic, Ducu îşi petrecea mai tot timpul la Curte.

— Ehei, Gliceria fată, a început să se trezească şi în Ducu neamul Tăuşanilor! Nu scapă unul, fată! E lege cerească şi blestem strămoşesc, să nu se 'ndepărteze Tăuşanii de moşia străbună. Iţi spun drept, într'o vreme mă luasem pe gânduri cu dânsul. Parcă uitase de Cotu Vameş. Şi nici în marginile târgului, nu mai încăpea. O lua razna, când în spre Ieşi, când în spre Galaţi, când în spre alt loc, Dumnezeu ştie unde! Că o fi avut şi treburi avocăţeşti, o fi avut, da nici atâtea câte să se potrivească plecărilor lui! Că n'o fi rămas el cel mai straşnic avocat din târg!

Numa ce pleca pe neaşteptate şi dus era.

„— O fugit iar, boierul, cucoane!

— Când, Tinco?

— Apoi, de-aşi simte eu când îi vine de umblat fleura, m'aşi aşeza cu vătraiul la uşe şi pas să mai iasă. Da unde îi poţi ninosi fugile!? Amu-i ici, şi-amu nu-i. Stai cu el de vorbă şi cât ai zice peşte, dusu-i. L-o fi legat vreun suflet hain, boierule mare, să tot plece aşa în neştire, că sunt farmece de tăt felul pă lumea asta!"

Mă gândeam aproape la fel ca Tinca, Gliceria fată. Lasă pe câte unii Domnul cu boala călătoritului, de nu-i mai poţi aduna depe drumuri. Oamenii aiştea dorm şi mănâncă mai mult în trenuri. Viaţa lor e numai un dus con-

tinuu. Incotro şi din care pricină, nici ei nu ştiu. Simt numai că trebue să plece şi plecă. Ii împinge uneori la drum numai un cuvânt. Să n'audă pe cineva spunând că trebue să plece, fie plecatul acela la birou sau acasă, că îşi şi amintesc că trebuiau să călătorească undeva şi au uitat. Dar, pe când plecarea celor dela care au prins cuvântul e acasă sau la slujbă, a lor e la gară şi de acolo pe toate drumurile pământului!

Alteori, se decid numai la văzul geamandanului. E destul să-l zărcască numai şi hotărîrea de ducă e gata. Ţâşneşte din orice geamandan întâlnit, din orice valiză. In fiecare e o chemare a necunoscutului.

Oamenii aiştea, Gliceria fată, îşi fărâmiţează viaţa numai pe şine. Mănâncă în trenuri, dorm în trenuri, iubesc în trenuri. Popasurile în oraşe sunt scurte şi plictisitoare. Două, trei zile, pentru bae, tuns şi vizele paşaportului, şi apoi din nou la drum, căci pentru ei s'a încins pământul cu brâe de fier.

Auzind dela Tinca de plecările lui nespuse, m'am temut să nu fie şi Ducu atins de molima aceasta. Când ai mai mulţi copii, treacă-meargă. Pe unul îl soroceşte Domnul să stea acasă, pe altul, vorba Tincăi, să umble fleura. Dar când ai numai unul, e greu să nu-l ştii cu dragoste de casă şi de pământ. Atunci se fărâmă tot şi de toate numa pulberea se alege. Iac'aşa!

Cum se alege pulberea de toate, a arătat

cuconul Gligore bătând de câteva ori din palme, cu degetele răşchirate, semn că printre ele uşor se poate strecura ori cât ţi s'ar pune în mâni.

Cucoana Gliceria l-a ascultat cu luare aminte, fără să fi avut însă aceleaşi îngrijorări. Gândul că îi va uita Ducu, n'a frământat-o niciodată. Poate că unde îl ştia rupt din ea, nu se temea cucoana Gliceria.

— Ba eu, drept să-ţi spun Gligore, nici când nu m'am gândit la una ca asta! Eu nu trec uşor peste tinereţe. Şi Ducu e tânăr, Gligore, şi tinereţea are sburdele ei. La 4 Decemvrie împlineşte 27 de ani. Ce-a consumat el din viaţă, până la vârsta aceasta? Nimic! Câţiva ani la Universitate, la Ieşi, dăruiţi în întregime frământărilor studenţeşti.

Ehe, Gligore dragă, nu mai e ca pe vremuri! S'a dus Heildelberg-ul de altădată! Copiii de acum străbat tinereţea obosiţi şi prea de timpuriu împovăraţi de gânduri. Şi numai spre coacerea vârstei şi-aduc aminte că n'au trecut prin dragostea cu bileţele colorate, cu declamări din poeţi şi cu priveghi în nopţile pline de florile albe ale salcâmilor.

Se petrece cu Ducu, ce se petrece, de altfel, cu toţii copiii de acum. Până la 18 ani îi sleeşte sportul. Mingea de foot-ball le ucide adolescenţa, Gligore. Ii întoarce acasă obosiţi, grei, destrămaţi. Cum să mai înmugurească atunci în ei îmbobocirile dragostei!? Cu obrajii storşi,

cu trupul fiert ore de-a-rândul în sudorile oboselei, şi încrustări sângerânde pe mâni şi pe picioare şi cu lumini coclite în ochi, leşină în odihnă de cum se întorc. Şi sunt atât de grei în somn, că nici visul nu se mai lipeşte de ei!

De le mai dă unora inima ghes, şoapta dragostei lor pare a fi mai mult o sudalmă, de cât o strecurare gângavă de cuvinte încălzite în suflet. Au atunci, copiii aceştia, ceva din hârjoana slugilor. Pe tot ce e mai gingaş şi mai aromat în pornirea înfierbântată a sângelui, pun sigiliile crude şi barbare ale vulgarităţii.

După ce isprăvesc liceul, îi primesc legiunile scoase în stradă de poruncile vremii. Li se pregăteşte depe când sunt încă în şcoală, o haină nouă. Intr'o întunecoasă cameră de cămin studenţesc li se croeşte cămeşa verde şi din pânza albă a gândurilor de mai bine, ţesută în războaiele naţionalismului de veghia patrioţilor, li se tae un petec, să-şi facă din el armură sufletului şi steag.

I-am văzut în stradă, Gligore, la Ieşi. Li se întretăiau fulgere în ochi şi vuia în ei îndârjirea. Soldaţi. Soldaţi căliţi în arsenalele iubirii de ţară şi mobilizaţi în frontul unei prefaceri.

Prinşi, însă, într'o astfel de luptă, nu au timp să-şi trăiască tinereţea, dragul meu! Trec prin cei mai frumoşi ani ai ei, cu sufletul sguduit mereu de-o alarmă şi cu pumnii strânşi de un crez. Să iubească, n'au când. Abia când părăsesc Facultăţile şi se împrăştie să-şi înjghe-

beze o profesie şi-aduc aminte că n'au iubit încă. Şi cum pentru a iubi, nu e niciodată târziu — muşcă puţin cucoana Gliceria dintr'o veche meteahnă a cuconului Gligore, — încep a-şi căuta dragostea pe toate drumurile. Aci se află ajuns Ducu, acum. Pe drumurile căutării!

— Pe cari, dacă începi să întârzii, te latră câniі, Gliceria fată! i-a întors poliţa muşcăturii, cuconul Gligore.

Intr'adevăr, Ducu Tăuşan era pe drumurile căutării.

Când s'a întors dela Balcic, scoborând în faţa porţii din birja lui Aron Tehuiul, pe capra aceleiaşi trăsurele de când îşi poate el aduce aminte, baba Tinca mai să nu-l cunoască.

„Cine-o fi maică, tuciuriul ista!?"

— Sări, băboiule, de-mi ia sdrenţele din faetonul lui Aron! Nu mă vezi c'am sosit!?

— Am'u râzi de trăsurica mea, cucoane Ducu, da să ştii că în ea ai crescut mata! Cu ea te purtam la Probajini, la iarmaroc, când erai ţânc cu o mie de diavoli, de nu ţi-i putea potoli nici cuconul Gligore! Fugeai din vieneza boierului şi te suiai pe capra lui Aron Tehuiul, să-i mâi mârţoaga cu cerc prin huetul panoramelor. Şi tot cu birja aiasta te-am dus, ştii mata, când ţi s'o încălzit călcâele pentru fata cea din Dealu Episcopiei. Da la Fânaru roş, din ce faiton ai scoborît, mă rog matale, când

ţi s'o făcut de domnişoare? Nu tot din ista? Şi-amu râzi de ea, Cucoane Ducu! Mai bine mi-ai da vreo câtiva suti di mii di lei şi-ai urca-o în podul Curţii, lângă leagănul în care te-a hurducat băboiul şela, cum îi spuseşi.

Şi apoi către baba Tinca, rămasă lipită de uşa intrării şi tot nedumerită asupra tuciuriului.

— Şi săi odată, Duducuţă Tincă, mânca-ţi-ar haita bătrâneţile, şi ia bagajul Cuconului Ducu, că pierd trinu di leşi. N'auzi cum şueră de către Mircoşti!?

Şi din nou către Ducu Tăuşan:

— Tot mai trăeşte hoitu ista, Cucoane!?

Abia atunci s'a lămurit baba Tinca.

— Ihai, mata eşti boierule!?

Dar n'a uitat nici de Aron Tehuiul:

— Apăi, să treci mata direpţ la bae, boierule, că te-oi fi umplut de păduchi la harabaua Tehuiului.

Şi din ce în ce mai înverşunată, s'a răstit la birjar:

— Iară tu, Tehuiule, să-ţi legi haita, că de nu, ţi-o farm cu vătraiul. Şi berj'îi aiasta!? Dă-o di râpă sau pune-i foc, că poate numa aşa o scăpa boieru Ducu de păduchi!

— Vasăzică am şi păduchi, băboiule?

— Ihai, şi încă de-i vărgaţi, ovreieşti! Nu vezi mata c'o început să-i mănânce şi barba!?

— Bine, Duducuţă Tincă, o fi şi aşa! O fi început să-mi mănânce şi din barbă, da pe a

ta de mult o gătit-o. Dau o bumaşcă de-o sută pe un fir. Ieste?

— Hîraaa, stuchi-te-ar mâţile tăte, în gură, jidane! Stai tu că te corcodesc eu! l-a amenințat baba Tinca, întorcându-se cu faţa spre curtea casei şi ţipând, pe semne, orătăniilor, că altă vietate nu se mai afla:

— Ia adă tu vătraiul, moţato, să mi ţi-l scutur puţin dă păduchi şi dă şagă!

Ducu Tăuşan i-a plătit, ca de obicei, împătrit cursa, după care Aron Tehuiul a dat cu codirişca în mârţoagă.

— Şi-amu să-mi mai scrii pe-o cărămidă poştală, Cap de Oaie! Să trăeşti, Cucoane, şi fii cu băgare de seamă să nu vă molime, că s'a încins podagra în babă!

Ducu Tăuşan a mai rămas o clipă în poartă, să privească îndepărtarea birjii lui Aron Tehuiul, clempănind din toate încheeturile. Se gândi că dreptate au amândoi. Şi baba Tinca, şi Aron Tehuiul. Baba Tinca, pentrucă de multe ori i-a găsit pe haine jivini ovreieşti, când l-aducea Aron Tehuiul cu birja acasă; Aron Tehuiul, pentrucă, într'adevăr, în trăsura lui a crescut. S'a suit de mic într'însa şi pe capra ei se simţea mai bine de cât în vieneza cuconului Gligore. Caii Curţii, nu-i putea stăpâni. Mârţoaga lui Aron Tehuiul, înhămată rusește, cu jug şi cu cerc, se lăsa condusă şi de puterile lui.

Când s'a făcut mai mare şi era în gimnaziu,

tot cu trăsura lui Aron Tehuiul, îşi făcea plimbările. Şi tot el l-a dus şi la Fânarul Roş, pe înserat şi cu poclitul ridicat, când l-a scuturat de fundul pantalonilor bărbăţia.

Să-i fi plătit vreodată pe atunci, nu-şi aminteşte. Dar nici păgubaş nu rămânea Aron Tehuiul. Când îl prindea pe cuconul Gligore, în târg, îi prezenta contul. Depe capră şi pe dinafară:

— Să trăiţi, Cucoane Gligore. S'a făcut iar cincizeci de lei.

— Da unde l-ai plimbat, Aroane? La Paşcani sau la Leşi?

— Apoi, de paisprezece ori l-am luat dela şcoală şi de paisprezece ori l-am dus la Grădina Mare, să bată mingea.

Se întâmpla să-l întâlnească şi a doua zi pe cuconul Gligore, şi atunci socoteala era tot de cincizeci de lei.

— Pentru câte plimbări, Aroane?

— Apoi, de paisprezce ori l-am luat dela şcoală şi de paisprezece ori l-am dus la Grădina Mare, să bată mingea. Să chic depe capră mort, dacă mint, Cucoane!

Dar, Aron Tehuiul mai are şi astăzi de lămurit socoteli vechi cu Ducu Tăuşan.

— Cât ai fost mic, Cucoane Ducu, te-am tot dus gratis cu birja. Amu, că te-ai făcut mare şi ai slujbă, să faci bine să-mi plăteşti datoria.

Cum Ducu Tăuşan nu era om să nu-şi plătească datoriile, fie-ce cursă i-o achita împătrit, după convenţie.

— De câte patru ori costul cursei, Cucoane, şi până ce-o crăpa Aron Tehuiul, te-oi achita şi mata de datorii.

Ceea ce nu-l scutea pe Aron Tehuiul, când îl mai prindea şi acum pe cuconul Gligore, în târg, să-i spue, că a mai găsit nişte urme de însemnări vechi, depe când era cuconul Ducu mic, şi în care s'au adunat vreo două sute de lei, rămase din neplata plimbărilor.

— Şi nu vrei să mă bagi în conversiune cu ei, Aroane?

— Nu eşti mata boier din aceia pentru care s'a făcut potlogăria asta, Cucoane Gligore!

La câte două, trei luni odată, Aron Tehuiul nu uita să mai caute şi să mai găsească însemnări vechi cu datorii, pe care să le supue apoi plăţilor cuconului Gligore. Om platnic şi cuconul Gligore, i le achita de îndată. Prea era legat Aron Tehuiul de copilăria singurului său copil, ca să nu i le plătească şi pe cele câte or mai urma.

In târg, Ducu Tăuşan nu se suia în altă trăsură. Erau atâtea mai bune de cât hodoroaga lui Aron Tehuiul, nu *îndrăsnea* însă. A făcut-o odată, grăbit fiind, şi, spre nenorocul lui, l-a prins Aron Tehuiul. Cum l-a văzut, s'a şi luat după el, certându-l depe capră:

— Apoi, se face, Cuconu Ducu!? Gâliganul ista te-o plimbat gratis, când ai fost mic? El te-o dus, mă rog matale, la Fânarul Roş, cu poclitul ridicat?

— E, ho, că o să ţi-o plătesc! De cinci ori, na! Pentru o cursă mă faci de râs în inima târgului! Treabă-i asta, Aroane?

— Da nu-i vorbă numai de plată, Cucoane Ducu. Tot târgul ştie că mata numa în trăsura lui Aron Tehuiul te sui. Ce o să zică amu, când te-a văzut în a gâliganului? Că a lui Aron nu mai face nici doi pitaci! E, treabă-i asta, Cucoane Ducu!?

Acasă, Ducu Tăuşan a ajuns cu amândouă birje. Le-a plătit pe amândouă, în văzul nedumerit al babei Tinca, şi a intrat, fără să mai asculte gâlceava dintre Aron Tehuiul şi gâligan, încriminat fiind acesta din urmă, pentru îndrăsneala de a fi luat în trăsură pe cuconul Ducu.

— Tu l-ai plimbat gratis, cârpănosule?... Tu l-ai dus la Fânaru Roş?...

De-atunci nu s'a mai suit Ducu Tăuşan în altă trăsură, fie şi de-ar pierde trenul. Intrase cumplit subt autoritatea lui Aron Tehuiul şi o nouă trădare ar fi fost, de sigur, pedepsită cu o şi mai aspră mustrare, făcută în gura mare pe uliţele târgului.

Când îl zărea birjarul, numai ce trăgea în dreptul lui birja şi-i poruncea:

— Sui, Cucoane!

— Nu mă duc acasă, Aroane. Trec numai drumul la Sternati, să iau un aperitiv.

— Sui, Cucoane! îşi mai repeta invitaţia-ordin, Aron Tehuiul, cu accente grave de ultimatum.

Şi Ducu Tăuşan trebuia să se sue, de teamă să nu audă lumea de întâmplarea cu Fânarul Roş.

Că din birja lui se pripăşia pe haine câte un păduche, se poate. Cum prea bine se putea să-l fi luat din Tribunal. Era prea vechi, de nereparat şi foia în strâmtoarea lui o lume săracă şi necăjită. Ce însemna, însă, un păduche, pe care, de altfel, baba Tinca îl va condamna la moarte prin ardere cu fierul, alături de înţelesul obligaţiei de a se sui numai în birja lui Aron Tehuiul? Un amănunt de care nu se putea împletici copilăria lui.

Numai după ce războiul *celor două roze* şi-a amânat, pentru o dată viitoare, reînceperea ostilităţilor, şi numai după ce Aron Tehuiul a cotit în spre Strada Mare, să ia drumul spre gară, la trenul de Iaşi, şi-a revenit Ducu Tăuşan din gânduri, intrând în curte.

— Toate bune, băboiule?

— Tăte, boierule, da să ştii mata, că aşa negru eu nu-ţi dau drumul în casă. Oi zăcea de vreo boală, boierule, şi-ai umplea casa! Dă unde chielea aiasta, că a matale era ca pomuşoara în pârg! Şi-oi mai fi luat şi din tărăboanţa Tehuiului, vreo polcă de păduchi jidoveşti!

— M'a ars soarele, băboiule. A scos dracii din mine.

— Aiasta s'o spui altora, boierule! Pe diavolii

mătăluță, nu ți-i poate astâmpăra soarele. Numai fetele jupânului Mișilim, le vin de hac.

Cuvintele babei Tinca l-au străfulgerat. I-au umplut sufletul de leșie. S'a lepădat însă repede de ele, alungând gândul bătrânei cu o întrebare, venită la întâmplare:

— Câte curci albe ai acum, băboiule?

— Șăpti, boierule, i-a răspuns baba Tinca, simțind cum pe dinaintea ochilor i se fugăresc umbre, ca în apele stătătoare când le smucește vântul.

„Când a mai întrebat boierul Ducu, de orătănii! Să știi că s'a stricat la minte prin țările cele negre, pe unde o umblat!"

Și și-a făcut cruce cu vârful limbii, ca în fața primejdiilor.

— Da cloști câte ai pus, băboiule, anul acesta?

— Două, una cu pui și alta cu rățe, — i-a răspuns și de data aceasta, dar mai moale și mai înăbușit.

„Sărăcan de el! Boieru Ducu și cloști! Când s'a mai pomenit minunea asta!? N'ar fi rău să dau de știre Duducăi Gliceria. Iote-te la ce-s bune depărtările, arde-le-ar mama focului să le arză!"

— Da hai și intră în casă, boierule, să te hodinești, că-i fi ostenit și te-o fi durând și capul. N'ar fi rău să ei mata și un praf, din care obișnuești când nu ți-e bine și îți hăuc creștetul. Iacă, lăs olecuță aci baloturile aestea,

că nu mai am puteri să le duc pe tăte, şi să mă răpăd să-ţi aduc un pahar cu apă rece. Şi un şărbăt de alămâe, boierule, nu? A, a trimes Duduca nişte gavanoase, de ne-o umplut iară cămara pe un an!

A plecat să aducă apă şi şerbet.

— Cât oi zice peşte, sosăsc. Prafurile sunt tot în mescioara dela căpătâiu, boierule, — s'a mai auzit baba Tinca, grăbindu-se să apuce în casă pe uşa de din dos.

Şi cum s'a luat după ea orătăniile, le-a alungat, ne având acum timp de aşa ceva.

— Hâşşş, nebunelor, mânca-v-ar hultanu maiu, că nu vă mai satură Domnul!

Intrat în casă, pe Ducu Tăuşan l-a pătruns puternic în nări aroma camerelor întunecate de zăbrelele trase şi de perdelele grelé, întinse cortină pe lunecuşuri. La plecarea lui, baba Tinca le pusese în ordine, alungând colbul şi presărând floare de levănţică uscată pe scoarţe, covoare şi paturi. Când n'a mai putut dovedi musca sau firul de colb, a întors cheile în uşe şi s'a retras în odăgioara ei, lângă paznicul casei, vătraiul, şi lângă cuibarele cloştelor, singurele cu cari mai stătea de vorbă.

Pătrunzând acum Ducu Tăuşan în odăi, după o lună de zile de neumblet şi închidere, aroma levănţicăi s'a adunat şi s'a amestecat cu a lucrurilor vechi, încropind un aer tare, îmbătător. Il respira greu Ducu Tăuşan, îi plăcea însă. Simţea cum îl ameţeşte şi cum îi înceţo-

şază luminile, dar nu se hotăra să dea la o parte perdelele şi să deschidă ferestrele. Aflase acolo o beţie pe care nu o putea găsi în baruri, ori cât ar fi plătit-o, şi a mai aflat, aşa cum descoperă băutorul fin, de vinuri vechi, la clătinatul paharului buchetul poamei care predomină, aroma cărnii Deborei, rămasă în încăperi, caldă, aşa cum i-a înfierbântat-o dragostea. Şi tot ca un băutor iscusit, care, după ce clatină paharul şi după ce îl priveşte în lumină îţi poate arăta straturile corespunzătoare diferitelor specii de struguri amestecate în facerea acelui vin, putea şi Ducu Tăuşan deosebi, învălurind aerul din încăperi cu pleasna mânilor, care e dâra aromei lăsată acolo de fata hangiului şi care e fumuirea levănţicăi, a scoarţelor spălate în apă de iaz, a mahonului şi a tuturor celorlalte lucruri cu efigia timpului impregnată în miresmele lor.

Nu a deschis nicio fereastră şi nu a dat la o parte nicio perdea. A prins în nări firul aromei şi pe drumul lui abătut, când în spirale când în frânturi, a călcat pe urmele paşilor Deborei, avântată cândva goală şi nălucă prin încăperile casei Tăuşanilor. In cele din urmă, a ajuns ameţit şi cu împunsături de ace în tâmple, până în dreptul divanului, în faţa căruia a întins mâna să pipăe parcă, dacă nu cumva Debora e acolo şi îl aşteaptă.

Acele l-au împuns şi mai puternic în tâmple, cu dureri cari nu au răget, pentrucă îţi coase buzele şi ţipătul e numai în tine.

Acolo l-a găsit baba Tinca, în faţa divanului.

— Ira, boierule, da cum dă n'ai dat isbai ochiurilor, să vină lumină şi aer! şi s'a şi repezit la ferestre să le deschidă.

Făcându-se şi în casă ziuă, lucrurile din încăperi s'au desgropat din cimitirul întunericului. Tăuşanii au început să mişte în cadre; bukaralele şi caşmirurile să se întindă leneş pe divanuri şi otomane, iataganele turceşti să te ameninţe cu puterea lor depe vremuri, când tăiau capetele de voevozi după cum poruncea marele vizir dela Ţarigrad; nagaicele tătăreşti să-ţi amintească de un varvar, pe numele lui din stepă Timuş, şi din cronica Moldovei soţ al Domniţei Ruxanda, în zestrea căreia intra şi prădăciunile voevodatului de către hoardele tătarului; pianul să-şi desmorţească clapele într'un Lied de Schuman; horbotele de Caşovia şi Kiev să se agaţe de gulerele şi mânecele străbunicelor; iar din locul lui scrinul, cu povara albiturilor crohmolite de baba Tinca, să se legene pe picioare, greoi, ca o femee în preajma naşterii.

— Te doare capul, boierule, văd eu, — l-a mai descusut baba Tinca, văzându-l cum îşi alunga depe frunte nourii ceţoşi ai gândului. Ia mai întâi prăfuşorul, iacă-tă-l, să ţi-l dezghioc tot eu, că ţi-s mânile grele de drum şi de hurducatul harabanei Tehuiului, şi pă urmă şărbătul, ca să-ţi ungă măruntaele cu zahăr şi alămâe şi să se ducă în vânturi toată cocleala

adunată în mata depe celea coclauri. Că nu mai stai locului să te grijăsc după toate legile boiereşti! O ţii una fleura, de mi te'ntorci cu păduchii Tehuiului şi cu drojdie în sânge!

A luat şi prafurile şi şerbetul şi pe urmă, fără să se schimbe de haine după cum îl poftea baba Tinca, a eşit şi s'a tot dus pe poartă.

— Iar fugi, boierule?

— Mă duc să mă plimb puţin, băboiule. Vreau să-mi desmorţesc oasele şi apoi bae şi despăduchere.

— Bine, boierule, numa să nu treci dă ora cinii, că s'o supăra baba Tinca şi-o pune mâna pe cela vătraiu.

Când a ajuns în poartă i-a mai dat un sfat.

— Azi să mănânci puţin, mă rog matale. Văd eu că nu te prea scalzi în ape limpezi. O să-ţi fac numa nişte papanaşi în unt şi o budincă de grisă.

— Fă ce vrei şi numai dă-mi pace. Soacră de şapte muieri!

A colindat străzile la întâmplare. Mersul împrăştie gândurile şi el simţia nevoia să şi le risipească în răscrucea vânturilor. Il apăsau. Aroma culeasă în nări l-a dus până la divan şi depe el, Debora, ca şi cum în carne ar fi fost uitată acolo, s'a ridicat dreaptă, acuzându-l:

„Iată ce-ai făcut din mine: o femee chemată la ora poftelor! A meritat dragostea mea înjosirea aceasta, Ducule?"

„Nu, nu, nu, Debora, am fost un netrebnic cu tine. N'ai meritat-o! Mă simt vinovat, şi iată, am venit să mă erţi şi să te rog să uiţi... Dar lasă-mă şi pe mine să uit. Nu vezi cum mă chinue toată aducerea aminte!?... Da, vreau să uit. Să uit şi să pot simţi altceva. Bunăoară, ce-i în jurul meu acum. De pildă, pomii. Da, pomii mai întâi. Au şi început să rugineascâ. Ca mâni se vor scutura de toate frunzele, să facă loc unei ierni crâncene.

A, parcă s'a mai îngustat uliţa lui Dragoş Vodă! Şi nici panta ei nu mai pare aşa repede!... O, şi ce patriarhal stau în porţi şi-şi citesc jurnalul oamenii aceştia. Ei aici şi-au petrecut vara, în porţi. Schimbând o vorbă dela o poartă la alta. Cu *Universul* în mână şi cu picioarele goale în papuci de covor, văicărind pe toate câte s'au mai otrăvit din pricina dragostelor şi aprobând cu câte un *bravo*, *dom'le*, pe toţi câţi s'au pus în slujba neamului sau au scos pe nări flacări patriotice... Să cobor. Vreau să-i simt mai aproape. Să trec printre ei ca printre nişte mucenici ai simplicităţii"...

Tot colindând pe străzile luate la întâmplare, a ajuns în Bogdan Dragoş. Priveliştea uliţii la ora aceea era pitorească. De acelaş pitoresc ca şi înainte, dar pe care el numai acum l-a înregistrat.

O clipă s'a voit chiar amestecat printre oamenii aceia. Să stea între ei, fără de nici-o deosebire. Să aibă şi el un *Univers* în mână,

şi în locul rocului o cămeşă de noapte, ţărănească, bogată în pantaloni largi, pe vine. Să se minuneze mult de curajul civic al domnului *Şef magazioner* Ioniţă Zăgheru, care, la întrunirea ceferiştilor dela Paşcani a cerut să li se facă şi lor un consum ca la Ieşi, şi să se plesnească peste gură cu palma şi să facă din ochi la vecina de peste drum, ori de câte ori o fată din mahalaua lor îmbracă o rochie nouă.

La gândul că, întors dela gară, s'ar putea întâmpla ca Aron Tehuiul să treacă pe acolo, să oprească şi să-i pornească: sue, cucoane, Ducu Tăuşan s'a uitat înapoi, să vadă dacă nu cumva în dealul uliţii s'a ivit duşmanul babei Tinca, în trăsura căruia păduchii colcăe polcă. Nu apăruse. Poate că Aron Tehuiul îşi face acum numai socoatele unde să-l caute. Ştiindu-l că s'a întors, îl va pândi iarăşi. In faţa Tribunalului, la Cofetăria Sternati, la Hascal, la Goldenberg şi la Beram. Ii va ţine calea şi îi va porunci: sue, cucoane, şi el, Ducu Tăuşan, crescut în trăsura Tehuiului, se va supune şi se va sui, numai să scape de tortura Fânarului Roş.

Bucuros că nu s'a arătat încă Aron Tehuiul, s'a lăsat dus înainte de firul gândului. Şi a constatat că e un om ce se transformă repede. Identificarea se face aproape spontan. Nu mai departe acum. A scoborît într'o uliţă fără de nicio legătură cu viaţa lui şi parcă ar fi de acolo, cu copilăria tăvălită în colbul dru-

mului şi cățărată pe zaplazuri după agude negre.

La fel s'a întâmplat la Balcic. Repede s'a împrietenit cu stâncile şi cu dealurile lui. Cum repede s'a lăsat prins de Azèn, în leasa dragostei ei ţesută din fir de paing. Mai poate avea atunci pretenţia, că e un cunoscător al lumii, când nici pe el însuşi nu s'a putut cunoaşte!? Nu e el un prizonier al oamenilor ca şi al naturii!? Cu ce li se poate împotrivi, când îl câştigă atât de uşor!?

„Şi cât de sigur m'am crezut la cârma vieţii! Mi se părea că numai eu ţin vâslele şi că drumurile mele sunt numai acelea pe cari eu vreau să apuc. A trebuit, însă, numai odată să ies din obişnuinţa vieţii, ca să văd cât de bicisnic şi fără de împotrivire sunt în faţa întâmplărilor. Sunt aluat în mânile orişicui. La strunele vieţii mele stau baba Tinca, Aron Tehuiul, Balcicul, Azèn, Debora, Raia, şi toţi câţi or mai vrea să apuce de ele. Numai eu nu. Mă credeam gol şi netrebnic şi mă aflu acum bazar de jucării vechi, în aşteptarea mânii care să le întoarcă şi să le dea viaţă. Intre mine şi păpuşa depe orga mamei, nu e nicio deosebire. In zilele când o uită lumea, şi, mai ales, când o uită mama, stă ţapănă, cu pălăria bretonă într'o parte şi cu coşul plin de răţuşte închis. Intoarce-i, însă, numai de câteva ori arcul şi o vei vedea mişcând, cântând şi strigând, iar răţuştele din coş scoţându-şi capetele afară şi măcăind.

Ca păpuşa mamei am aşteptat şi eu mânile, să mă întoarcă. In orăşelul meu, nu s'au găsit însă. Sau, poate, n'au ştiut cum să umble. Sau, poate, chiar jucăriilor mele li se pierduse cheiţele. Dar, s'a întâmplat, printr'un miracol, să ies din obişnuinţa vieţii şi iată, zeci de mâni se întind să mă întoarcă. Şi la toate vibrez şi cânt ca păpuşa depe orga mamei. La ale lui Aron Tehuiul, ca şi la ale lui Azèn; la ale Deborei, ca şi la ale babei Tinca; la ale oamenilor acestora depe uliţă, ca şi la ale Balciculuí. La toate câte se întind să-mi întoarcă arcul.

Doamne, ce tare şi ucigătoare e obişnuinţa! Iţi fură până şi sufletul şi nu-ţi dă nimic!"

Cât de tare e obişnuinţa şi-a mai explicat-o Ducu Tăuşan şi în astfel:

„Fie ea cea mai frumoasă femee depe scoarţa pământului, când ai trăit alături de ea ani, şi când ani ai văzut-o goală şi i-ai cântat pe toate strunele sufletului, cu ce te mai poate îmbia!? Cu ce-ţi mai poate stârni curiozitatea dornică de nou, când nimic nu i-a mai rămas ascuns!?

Cu ce mă putea trezi la viaţă şi la frumos orăşelul meu, care de mic mi-a servit tot ce-a putut să-mi dea, zilnic şi picătură cu picătură!?

Cu nimic!

A trebuit să vină saltul cel mare, să mă ia din faţa Ceahlăului şi a Dealului Mărului, dinaintea Deborei şi a Raei, ca să mă ducă pe coasta cu dinţi găunoşi de granit şi calcar

a Balcicului şi să mă întâlnesc pe o hudiţă în trepte, cu ochii gata de plâns ai Azènei, loc de unde să văd şi să simt că nu toată lumea este îngrămădită în orăşelul meu şi în Cotu Vameş!"..

S'a bucurat mult Ducu Tăuşan, de adevărata lui fire descoperită abia acum. Se temea însă, de un lucru. Prea de puţin atârnă schimbările sale. Prea repede se impresionează, prea iute ia hotărîri. Depe un drum pe altul, se poate abate şi numai la îndemnul unui singur cuvânt.

„O, de n'aşi auzi cuvântul care să mă întoarcă vieţii de până acum!"

Un huruit de roate, călcând în prund, s'a făcut tot mai auzit, dar Ducu Tăuşan prea era prins în pânzele gândului, ca urechile lui să-l poată percepe. Numai când l-au luat în tăiş cuvintele ce-au urmat, s'a scuturat din vis şi s'a aflat în faţa adevărului.

— Sui, Cucoane!

Le rostise Aron Tehuiul, pripăşit pe aci de un călător sosit dela Iaşi.

— Abia ai venit şi ai şi ieşit la plimbare, Cucoane? Amu acas'mergi sau în târg?

— Acasă, Aroane.

— Acasă, ca să se mai lege de barba mea hoitu cela de Tinca. Da şi eu am să i-o fac, Cucoane! şi zicând acestea, a dat atât de tare cu codirişca în spinarea calului, de parcă în baba Tinca a vrut să dea Aron Tehuiul.

Când l-a văzut iarăşi în trăsura Tehuiului,

baba Tinca şi-a făcut cruce. Apoi i-a strigat mustrător:

— Da mult ai să te mai sui, boierule, în cotiugarul ista?

— Las', c'ai să te sui tu curând în altul, şi de-acolo de unde te-or duce, n'ai să-l mai poţi întreba nimic pe Cuconul Ducu.

Drept răspuns, baba Tinca a scuipat lung şi în spre Aron Tehuiul, doar l-o ajunge scuipatul în barbă.

— Stuchi-te-ar mâţile tăte să te stuchie, jidove! şi apoi către Ducu Tăuşan: Boierule, dacă mai vii cu spurcatul ista de târtan, îi farm capul cu vătraiul.

Către sară, s'a auzit sgomot în curte. A scârţâit mai întâi poarta din bălămăli, după care au început a foşni prin iarbă paşi de om străin.

In vremea aceasta Ducu Tăuşan se odihnea după baia luată, lungit în pat şi cu ochii treji, iar baba Tinca se învârtea de zor în cuhnie, împrejurul oalei cu budinca de griş, să n'o iuţească focul şi s'o coacă numai în margini. Dar cum avea urechi foarte bune, şi le-a ciulit în spre uşe. Paşii foşneau înainte, însoţiţi din când în când de câte-o vorbă neînţeleasă. O răguşală mai mult, de cât un cuvânt.

„Da aiasta ce-o mai hi, Doamne! şi-şi făcu cruce mică, în furca sânilor. N'apucă însă, să-şi termine gândul şi să se arate în uşe, că de afară a şi icnit glas de om răsleţit din rândurile celorlalţi.

— A, huiii, Cucoane Ducu!

— Tu eşti, Ţuţurcă? Da cum de-ai ajuns tocma în târg, zăludule, să sparii copchiii cu urlet dă vită străpunsă?

— A, huiii, Cucoane Ducu! şi-a mai slobozit odată chemarea sa Ţuţurcă Ghinăraru, drept răspuns la înfruntarea oţărîtă a babei Tinca. Şi chemarea i-a fost auzită şi înţeleasă. Ducu Tăuşan a tresărit din odihnă, a deschis fereastra şi l-a întrebat cu aceleaşi cuvinte ca şi baba Tinca.

— Tu eşti, Ţuţurcă?

— A, huiii, Cucoane Ducu!

A eşit afară, să-l întâmpine.

— Să nu răceşti, boierule, că s'a lăsat răcoare şi ţi-o hi chielea tot umedă, — şi apoi ca pentru ea numai: Ia, aşă-i de când lumea, cu Tăuşanii. Tăţi zăluzii pământului au vad la dânşii. Nu pleacă bine unul, că se şi arată altul!

Şi iar mai tare, cu întrebare pieptişă:

— O fost destul să hăue un zălud, ca matale gata să hii cu eşitul şi să-ţi pleci urechia la ale vorbe nătângi, da Tincăi, care te grijăşte de când ai fost cocuţă în pelinci, nu te-ai învrednicit să-i aduci de prin cele ţări negre pă unde ai umblat, un pac de tiutiun. Că de aista românesc, mi s'o cătrănit şi spuzit gura.

— Ho, băboiule, că ţi-am adus, şi încă din cel turcesc.

— Turcesc, boierule!? s'a mirat baba Tinca, îmbăiată în toate apele bucuriilor.

Şi numai ce i s'a îmblânzit inima pentru zăluzii pământului.

— Vezi-l, boierule, c'o hi într'o cazmă mare, de-o ajuns el până în târg cu hăul, — după cari cuvinte, s'a îndreptat repejior şi mărunt spre cuhnie, chemată de aburul parfumat al budincii.

Nu-l mai văzuse Ducu Tăuşan pe Ţuţurcă, de aproape două luni. Era el trenţăros şi înainte, dar ca acum niciodată. Pe semne că mila oamenilor s'a mai împuţinat în Cotu Vameş. Cămeşa lui nu mai era de cât o însăilare de sfâşieri, iar prin spărturile iţarilor, rănile se arătau mai adânci şi mai întinse. Dar, ceea ce l-a surprins şi mai mult pe Ducu Tăuşan, a fost lipsa decoraţiilor. De sdrenţele lui Ţuţurcă, nu mai atârna niciuna. Iar din uniforma de altădată a comandantului, numai sabia de lemn şi curmeiul de tei. Îi lipsea până şi chipiul dat de dânsul, în locul căruia purta acum un fund de pălărie ungurească, aruncată de un ceangău din Săbăoani, în trecere prin Cotu Vameş. Avusese ea şi boruri pălăria ceangăului, dar cu boruri, după socotelile lui Ţuţurcă, nu putea face parte dintr'o uniformă militărească, aşa că i le-a tăiat, lăsând numai în faţă un peţec, în chip de cozoroc.

L-a întrebat ce e cu el şi dece a venit în târg. Ţuţurcă răspundea însă anapoda. Cândva mai aveau un înţeles cuvintele lui. Erau ele şi pe atunci adunate, parcă, de prin mai multe

guri, dar tot îl pricepea omul. Acum însă, amarnic i se mai încurcă, pentrucă minţile i-au scăpat cu totul din copcile ţestei. Şi pe lângă că le sloboade încurcate, mai ies şi ciuntite.

Din întreaga manifestare a lui Ţuţurcă, se desprindea un lucru. In afară de răni, îl mai chinue ceva. Şi numai vreo cazmă mare şi nouă, după cum şi-a închipuit-o şi baba Tinca, poate fi, de l-a împins nevoia să ia calea târgului în fapt de sară şi să häue prin curţile oamenilor.

Să i-o ghicească, n'a putut Ducu Tăuşan. L-a mai întrebat însă, într'o doară, de tinichelele uniformei lui de paradă.

— Dar unde ţi-s decoraţiile, Ţuţurcă? Nu mai eşti comandant în Cotu Vameş?

Auzindu-l, s'au gâlcevit iarăşi cuvinte desperechiate în gura nebunului. Şi peste gâlceava lor a plâns de astădată Ţuţurcă.

Inţelegând Ducu Tăuşan, că a dat de cazna care îl chinue cu mai multe dureri de cât îl chinue rănile, s'a străduit să-l asculte, că poate o înfiripa ceva din cuvintele amestecate şi stropite de lacrămi.

Strădania nu i-a fost zadarnică. A aflat. Lui Ţuţurcă Ghinăraru, i s'au furat decoraţiile. Şi cam aşa s'a întâmplat, după cât a putut închega el un înţeles din şipotul vorbelor împrăştiate de zălud printre ofuri şi lacrămi:

Le-a avut ascunse în scorbura unei sălcii trăsnite. Au dat peste ele diavolii de copchii şi i le-au luat. Chipiul i l-au sfârtecat în bucăţi,

iar pana de gâscă ce ţinea locul egretei de comandant, au înfipt-o varvarii într'o spurcată nevoe de om, chiar acolo în scorbură. A doua zi culpeşii i-au strigat din porţi:

— Unde ţi-s dicorăţiile, Ţuţurcă? Te-o reformat? Nu mai eşti comandantul nostru?

S'a rugat să i le dea şi ei n'au voit. Şi nici maiestatea sa hangiul, nu i-a mai dat altele. Ba, de când i s'au înmulţit rănile, nici nu-l mai primeşte în han. — Fugi că duhori a hoit, Ţuţurcă. Da nu de ocară îi e lui, ci de decorăţii. Cu ce să mai iasă el la parada morţilor? O început şi şcoala şi n'are cum comanda copchiii. Iar de a luat drumul târgului, e ca să-i dea Cuconu Ducu altele, şi un chipiu de mai are. Altfel, ne mai având decorăţii, o să se strice la cap de durere şi o să se arunce în Moldova.

— Las', că-ţi dau altele. Ţuţurcă. Şi mai frumoase decât cele pe cari le-ai avut. Aşteaptă numai, până ce ţi le aduc. Inţelesu-m'ai?

— A, huiii, Cucoane Ducu!

Ducu Tăuşan a intrat de-a-dreptul în cămară. A chemat pe baba Tinca şi împreună cu ea s'a dedat la fabricarea decoraţiilor. A deşertat o cutie de sardele şi mai multe de compot. Conţinutul bidonului de untdelemn *Puget*, l-a trecut într'o sticlă; restul de pastă dintr'o cutie de cremă de ghete, a pus-o într'o strachină — care până atunci servise babei Tinca de măsurătoare grăunţelor, porţii moţatelor şi încălţa-

telor ei, — şi când tot materialul a fost gata, a croit cu satârul cruci şi medalii pentru pieptul viteazului comandant al tuturor parăzilor din Cotu Vameş. Le-a făcut apoi cu un cui găuri, pe unde să treacă cordeluţe de toate culorile, operaţie după care s'a dus să i le agaţe pe sdrenţele cămeşii.

— Fii cu băgare de samă, boierule, — l-a sfătuit baba Tinca, văzându-l că se apropie prea mult de zălud.

— E, acum eşti mai decorat ca înainte, Ţuţurcă. Şi străluceşc mai tare ca celelalte.

Nebunul a aprobat cu zâmbete şi cu lacrămi.

— Şi acum, înapoi la Cotu Vameş, că te-o fi dat absent la apel maiestatea sa jupânul Mişilim.

— A, huiii, Cucoane Ducu! şi a prezentat sabia. Da chipiu nu-mi dai? l-a mai întrebat pe urmă.

— Aşa-i, că n'are chipiu. Iaca, o să-ţi mai dau unul, Ţuţurcă, dar să nu ţi-l mai fure, că nu mai am altul. Priceputu-m'ai?

— A, huiii, Cucoane Ducu!

— Ia vezi, băboiule, de-o pană de gâscă, până ce mă întorc din casă.

A cotrobăit în dulapuri şi dintr'o cutie rotundă şi turtită, a scos la iveală chipiul său de ofiţer de rezervă. I-a rupt cocarda şi cifra regală şi i l-a dat.

— Iată şi chipiul, Ghinărare. Pune-i şi pana şi de-acum eşti gata. Mergi la bătălie, pentru

ţară mori, şi-ţi va fi mormântul presărat cu flori.

— A, huiii, Cucoane Ducu! şi din nou a prezentat sabia.

— Ţuţurcă, şi-a mai amintit de ceva Ducu Tăuşan, dă mâne pe la Curte, la grajduri, şi spune să vie docarul să mă ia. Docarul, Ţuţurcă, nu maşina, l-a făcut Ducu Tăuşan atent.

— A, huiii, Cucoane Ducu!

A, huiii, Cucoane Ducu, s'a auzit şi mai de departe, glasul zăludului.

Şi ca nimeni altul de mândru, a trecut el, în începutul acela de noapte, podul de lemn de peste Moldova.

El podul şi umbra lui apele.

* * *

De când s'a întors dela Balcic, mai tot timpul liber Ducu Tăuşan şi-l petrecea la ţară. Fapt care a bucurat mult pe cuconul Gligore şi cucoana Gliceria. Temuţi într'o vreme, că e sortit drumurilor şi îndepărtărilor copilul lor, revenirea în matca străbună le-a liniştit bătrâneţele. Era, însă, o fiinţă care nu înţelegea rostul acestei întoarceri. Şi cu atât mai mult nu-l înţelegea, cu cât o ştia pe Raia în târg, la Tanti Zolca şi Unchiul Osias, şcolile începându-şi cursurile.

„Ce tot o fi făcând la Cotu Vameş, când Raia e la târg şi când tot pentru el rămâne şi duminicele!?"

Că pentru Ducu Tăuşan rămâne Raia şi acum în târg, Debora nu mai avea îndoială. In ultimele zile ale lui August s'a putut lămuri pe deplin. Raia intrase în neliniştea tipică din preajma evenimentelor cari pun stăpânire pe suflet. Se concentra în gânduri, i se fixa privirea în câte un colţ de odae, nu mai auzea când o chemau cei din casă şi îşi freca mereu mânile, strivind parcă în ele răul din inimă. S'a întâmplat odată să-şi şi strige neliniştea. Erau amândouă în cameră şi Raia numai pe gânduri. Privirea i se muta din loc în loc, ne mai putându-şi stăpâni capul ce mereu se rotea în ghiocul unui pumn, iar pieptul, încins de flăcări lăuntrice, i se sbătea mai grăbit ca întotdeauna în strânsoarea bluzei. Şi cum sta aşa, uitând poate că e şi ea în cameră, a întrebat cu glas tare, rupt din toată fiinţa ei:

— Când o veni oare Ducu?

Descoperindu-se, a încercat să schimbe puţin înţelesul întrebării scăpate, dar fâstâceala pusă în slujba acoperirii a asigurat-o şi mai mult pe Debora că, între Raia şi Ducu e legătura ei de cândva cu acest băiat.

„Ce caută atunci în Cotu Vameş, în toate duminicile şi uneori chiar şi în după-amieze de zile lucrătoare?"

Din odăiţa fetelor vederea spre şosea este liberă. L-a zărit de multe ori trecând cu docarul. După cum privia spre han, era neîndoios că îl preocupă ceva. Să nu i se fi arătat încă

Raia, şi neliniştit de acest lucru să o caute!? De câteva ori s'a şi oprit la han, să întrebe de cutare şi cutare lucru. Dacă se găseşte benzină farmaceutică, isprăvindu-i-se în brichetă, sau dacă nu cumva s'ar fi rătăcit şi prin dughiana domnului Mişilim, nişte lame de ras de o fabricaţie mai veche, cele de acum aduse în târg ne mai fiind bune nici la ascuţitul creioanelor. Intreba, de sigur, de lucruri cari nu puteau fi găsite, de oarece pentru un basamac sau un rachiu nu se putea opri Ducu Tăuşan.

Să nu se fi întâlnit cu Raia, Debora înlătura această posibilitate. Era cu neputinţă. Aşteptările surorii ei erau ajunse la capăt. Să-l fi ştiut în oraş şi să nu-l vadă, îi era imposibil să poată crede.

S'a gândit un moment că, poate Raia s'a dedat unui joc. Aşteptările, retragerile demonstrative, fac de multe ori parte din arsenalul femeilor. Raia era însă departe de experienţa acestora, în materie de dragoste. Era şi prea tânără ca s'o aibă, şi prea luminos prinsă cu tot sufletul ca să n'o facă. Raia iubea cu cei şaptesprezece ani ai ei, şi la şaptesprezece ani fetele nu-şi întinează dragostea cu calcule şi cu viclenii. La şaptesprezece ani iubirea lor se porneşte şi se deslănţue furtunatecă. Nu şovăe şi nu se opreşte în popasuri de pândă. O împinge mereu înainte sufletul şi n'o ucide de cât trădarea. Iar cine nu a putut închide în căsuţa amintirilor lui dragostea unei fete de şapte-

sprezece ani, rămâne pe totdeauna văduv de ceea ce i-ar fi putut da viaţa mai mult şi mai din plin.

„Ce s'a întâmplat atunci, de se tot arată la Cotu Vameş, Ducu!?"

Odată l-a întâlnit pe şosea. Venea din târg cu docarul şi ea eşise să se plimbe, după o ploae care a astâmpărat colbul şi a răcorit atmosfera. Când l-a zărit, a fost prea târziu să se mai strecoare nevăzută. A continuat mersul şi a întors numai capul în altă parte, din clipa în care a socotit că s'ar putea produce salutul lui.

Ce-a mai făcut Ducu Tăuşan, nu ştie. Dacă a salutat-o sau nu, nu a văzut. L-a auzit însă, strigând-o.

— Domnişoară Debora.

Nu a răspuns. Şi nici nu a întors capul să-l vadă cum s'a răsucit în docar s'o mai strige odată, punând şi mâna pe umărul vizitiului, în semn de oprit.

— Domnişoară Debora, dece asta?

Şi-a iuţit pasul ostentativ.

Din docar, aşa cum stătea răsucit şi cu mâna tot pe umărul vizitiului, a mai privit-o o vreme. Crezuse că, până în cele din urmă tot va întoarce capul. E peste putinţă să nu fie curioasă de efectul atitudinei ei. E şi ea om şi oamenii au această curiozitate. Se întâlnesc câte doi supăraţi pe acelaş trotuar şi amândoi se prefac că nu s'au zărit. Dar, când fiecare soco-

teşte că pe celălalt nu-l mai preocupă persoana lui, întoarce capul să-l vadă. Şi, ca un făcut, în acelaş timp îl întorc amândoi, înciudându-se fiecare că nu a putut câştiga de partea sa indiferenţa aparentă.

Debora însă, nu l-a întors.

Amărît şi slăbit din toate balamalele trupului, Ducu Tăuşan a revenit din sucitură, poruncind acru vizitiului:

— Mână.

Simţea că s'a sdrunçinat ceva în dânsul. Că în viaţa nouă, pentru care l-a transformat Balcicul, a călcat cu stângul. Şi că, dacă va mai primi două, trei lovituri de soiul acesta, se va prăbuşi tot ce-a clădit în gând şi a schimbat în el cele treizeci de zile petrecute pe malul mării.

Pe seară, când s'a întors, baba Tinca l-a luat dela poartă în primire cu şoapta.

— Boierule, te-o căutat Duducuţa Raia. Era tare mânioasă că nu te-o găsit. M'o'ntrebat unde te-ai dus, de n'ai stat acas' nici în duminica aiasta, şi eu i-am spus că te-o chemat la Curte boierul cel mare, pentru nişte treburi grăbite. A plecat îmbufnată şi mai mi-a spus, să faci în tăt chipul să fii acas' duminica ce-o veni.

Vestea nu l-a surprins. Bănuia că Raia o să-l caute şi în duminica aceasta. Dar, dacă până acum s'a ferit s'o întâlnească, de aci înainte va trebui să o vadă şi să-i întreţină aprin-

dercea, pentrucă Dumnezeu ştie ce se mai poate întâmpla! Debora pare a nu se mai sinchisi de dânsul, şi, mai mult de cât atât, l-a jicnit chiar. Şi cine, mă rog! Fata hangiului Mişilim! Pe el, cel mai tânăr Tăuşan!

„Apoi, cu ce te-oi putea pedepsi mai mult, fată de jidov hangiu, dacă nu chiar cu propria ta soră?

N'ai ştiut până acum; o vei afla. Şi vestea o să-ţi urzice sălbatec inima!

Totuşi, trebue să mai încerc".

Dar s'a şi cutremurat că aşa de repede şi numai din atât, a putut gândi cum a gândit.

Până acum câteva ore, a fost un altul. Cel cu chipul nou, făţuit de Balcic. O înfruntare numai, şi iată, cum dintr'un singur pumn se poate sparge în ţăndări oglinda cea mai frumoasă.

Nu, nu!

Va trebui să mai încerce!

Şi a mai încercat.

I-a scris

Debora mea dragă.

Drumurile din urmă, la Curte, se datoresc numai ţie. Ţineam să te întâlnesc şi să-ţi vorbesc. Ca să te feresc, însă, de neplăceri, nu ţi-am scris. S'ar fi putut, prin neghiobia oamenilor de aci, să cadă în alte mâni rândurile mele şi în situaţii de felul acesta, nu voiam să fii pusă.

Răbdător, am lăsat întâlnirea noastră pe seama întâmplării, forțând-o prin repetatele mele veniri la Cotu Vameș.

Ziua de eri ne-ar fi putut-o împlini.

De ochii lumii am fi fost acoperiți.

Cine ar fi putut bănui ceva!

Tu ai înlăturat-o însă, cu toată cruzimea de care a fost în stare tinerețea ta.

Am căutat explicații gestului și nu am aflat.

Să fi lăsat oare atât fără de urmă întâlnirile noastre de altădată!?

Să fi uitat tu, așa de repede, deliciul orelor petrecute împreună, în casa din Cuza Vodă, protectoarea dragostei noastre!?

Ori cât m'ar sili atitudinea ta de eri, mi-e cu neputință să cred.

Țin cu tot dinadinsul să-ți vorbesc, Debora.

Și am credința că, ascultându-mă, nu vei mai avea decât întoarce capul.

Te mai rog, să faci în așa fel ca, până diseară, când mă întorc, să am răspunsul tău.

Te strânge la pieptul lui cu aceiași căldură de altădată

Ducu.

Când s'a gândit să-i scrie, Ducu Tăușan a stat o vreme la îndoială. Nu știa dacă trebue să o facă. O scrisoare în mâna unei femei e întotdeauna o armă. Și arme împotriva sa nu voia să ridice, prin însăși mijlocirea lui. Cum nu avea însă alt mijloc de a-i face cunoscut

vrerea, i-a scris, dar în aşa chip încât să n'o poată flutura vreodată acuzator. Şi nici când ar cădea în mânile hangiului, să se poată servi de ea la Curte sau la Tribunal. Trebuia deci să fie o scrisoare din acele cari, chiar dacă ajung în mânile părinţilor, să nu aibă valoare de act şi dovadă. Să plângă asupra ei hangiul şi să-şi frângă mânile de ce i-a fost dat să afle, şi totuşi, în ciuda oricărei revolte, să nu se poată folosi de ea. Pentrucă nu e părinte acela care duce în ştiinţa lumii rătăcirea copilului său. Dacă îl iubeşte, drama se strânge toată în dânsul şi se desbate numai în faţa judecăţii lui. Dacă nu, face din ea vâlvă şi mijloc de stors bani. Ori, domnul Mişilim Aftalion, oricât ar fi el de negustor, nu e dintre aceia cari numără printre mărfurile cele mai de preţ, carnea fetelor lui. El îşi iubeşte copiii cu dragostea evreului habotnic şi pentru a acoperi o ruşine de pat, de a lor, dacă e nevoe de moartea lui, cu ea o acopere.

Dar şi de astădată a putut să constate Ducu Tăuşan, că se întoarce pe urmele lui cele de dinainte. A chibzuit la întocmirea acestei scrisori, cum ar fi chibzuit la facerea unui contract plin de chichiţe. A făcut din ea un act profesional şi nici de cum un strigăt sincer al dragostei. Dragostea nu se îngrădeşte şi nu se pune la adăpost prin calcule şi viclenii. Drumul ei e sortit să ceară sacrificii şi victime, şi el îşi pune în joc toată şiretenia advocă-

ţească, numai şi numai să scape de sacrificii şi să nu fie victimă.

„Bârrr! Eu sunt oare vîsătorul din balconul odăiei, în ultima noapte petrecută la Balcic!? Pentru mine a stat Azèn toată noaptea aceea, câine credincios şi lipit de zidul vilei!?

Să mai viu şi la anul, Azèn? Nu, Turcoaică mică şi frumoasă. Rămâi cu ce-ai putut strânge în inima ta atunci. Rămâi acolo, înălţată pe îngrădirea de piatră, în aşteptarea aceluia care, spre binele tău, nu trebue să mai vină".

E chiar înverşunat Ducu Tăuşan împotriva firii sale. Prea e uşor schimbătoare. Nu are o constanţă, nu luptă, nu primeşte pieptiş evenimentele. In viaţa lui hotărăsc mai mult clipele. E la cheremul lor. Şi se supune oricăreia, sclavic, fără de murmur. Nu ridică împotriviri niciodată. E învinsul de totdeauna, fără să dea vreo luptă.

Iată, de data aceasta, a fost destul să întoarcă Debora capul în altă parte de cât în spre el, şi să nu mai rămână nimic din Ducu Tăuşan din balconul odăiei dela Balcic. Ba, să-l recheme chiar pe celălalt la viaţă. Pe acel Ducu Tăuşan, care dă drumul pe o uşe unei fete ca să introducă prin alta pe sora ei. Pe Ducu din scrisoarea adresată Deborei, socotit şi viclean.

Groaza că va redeveni în totul ce a fost, îl mistue. Aşa cum îl transformase Balcicul şi Azèn, îi plăcea. Avea emotivitate şi cântau în el viorile lirismului. Vibra în faţa frumosului

şi îşi îmbăia sufletul în apele fierbinţi ale dragostei.

Şi numai după ce a trecut prin transformarea aceasta, îşi dă sama cât de moartă i-a fost viaţa înainte. Chemările fetelor hangiului, nu porneau din inimă. Isvorau din sânge şi i se pierdeau în carne. In suflet nimic. Niciun fior nu-l străbătea. Se putea lipsi de el ca de o pălărie când nu mai e soare. Intr'un cuvânt, era mai mult motor de cât om. Un motor îngrijit şi uns la timp. Ingrijit de baba Tinca şi uns de fetele hangiului. Atât!

Ii e scârbă, dar nu are ce face. Gestul Deborei e mai tare de cât voinţa lui, dacă mai are şi el voinţă. Aşa că lipeşte plicul şi i-l trimite.

Debora nu i-a răspuns. Ce să-i răspundă? Când dela o poştă se vede că-i ticluită, mai merită ea un răspuns, oricare ar fi? Nu! Nici de păstrat nu este. E prea mincinoasă şi chibzuită ca să poată fi închisă şi legată printre altele, cu funde, în cutioara de mahon. Soarta unei astfel de scrisori nu poate fi decât arderea, şi Debora a ars-o, nimicindu-i până şi scrumul subt talpă.

Dar într'un fel tot i-a răspuns.

Fapta lui trebue biciuită.

Şi din cine altul ar fi putut face mai lesne bici, Domnişoara Debora, dacă nu din domnul Nicu Panţâru?

„E prea neghiob ca să poată sinți ce rol va avea de jucat. Și e și cel mai la îndemână".

Știindu-l că e mereu pe urmele ei, a eșit din casă să-l întâlnească. Erau orele zece și domnul Nicu Panțâru nu se arătase încă la han. N'a întârziat însă mult în plimbarea ei, că agentul sanitar s'a și ivit venind din spre *ambulatoriu*.

— Sărut mânile, Domnișoară Debora.

Avea în glas teama de totdeauna, că și de data aceasta va fi repezit.

— Bună ziua, Domnule Panțâru. Și în continuare, cu o falșă mirare: Ce e cu dumneata, domnule, de nu te mai vezi!? Ocupat cu bolnavii?

Agentul sanitar a rămas o clipă buimac. Oare, a auzit el bine cuvintele domnișoarei Debora!? Și să le fi spus chiar cu atâta drăgălășenie!?

Se învârtea pământul cu dânsul și prin fața ochilor fata hangiului îi apărea când cu capul în sus, când cu picioarele.

— Ești obosit, văd eu. Nici nu-mi răspunzi. Lucrează mai puțin, Domnule Panțâru. Sănătatea mai întâi de toate și pe urmă datoria.

Abia acum, mai auzind-o odată, și-a revenit agentul într'ale lui. Tot îi mai scăpărau însă, în ochi, steluțele buimăcelei.

— Datoria înainte de toate, Domnișoară Debora. Am fost trimis aci să îndeplinesc o operă socială. Șefii mei și-au pus nădejdea în mine și

eu trebue să o scot la un capăt. De altfel, starea sanitară a satului e tot mai înfloritoare. Şi nu poate fi altfel, *când m'am hotărît să fac din datorîe un apostolat şi din fiinţa mea un mucenic.*

„Ptii! gândi el mai departe, strașnic am mai adus-o! Vezi Panţârule tată, că e bine să-ţi mai arunci ochii şi prin ale gazeturi!?"

Citise cu o zi înainte gazeta locală a târgului de peste apă şi dăduse acolo de aceste cuvinte, ultimele din discursul primarului, la un banchet dat în onoarea sa. *Găsindu-le tare bine adusc din condei,* domnul Nicu Panţâru şi le-a însemnat, să arunce când va trebui *bomba.* Şi iacă că, mai de grabă decât a crezut dânsul, s'a ivit ocazia, şi, culme, s'a întâmplat să arunce bomba, în plin, chiar domnişoarei Debora.

„Nicule tată, să ştii că s'a întors roata!"

— O, cât despre asta ştim cu toţii, Domnule Panţâru, că eşti un binefăcător al Cotu Vameşului.

— Apostolatul, Domnişoară Debora, a răspuns el moale şi măgulit. Cu unul singur nu am ajuns la un rezultat bun. Cu Ţuţurdă. Tratamentul ce i l-am administrat, nu a dat roade. Dar, în sfârşit, am să încerc altceva, un sistem al meu, ceva ne mai auzit şi dat dracului, cu care, cred că, în sfârşit, o să-l readuc în termeni mai buni.

— Ce, Domnule Panţâru? a întrebat Debora,

cu ascunsă milă pentru bietul Ţuţurcă Ghinăraru, care va avea de suportat noul sistem ne mai auzit şi dat dracului.

— A, Domnişoară Debora, nu se poate spune. Secretul profesiunei, al *invenţiei*, pardon matale, Domnişoară Debora. Căci nu ştiu dacă aţi aflat că lucrez şi noaptea pentru ştiinţă.

— Foarte frumos, Domnule Panţâru! Titlul de savant îţi surâde, şi, cred, ai avea tot dreptul la el.

— Dar, nu vă plimbaţi puţin, Domnişoară Debora?

— Uite ce e, Domnule Panţâru, cu plăcere, dar nu acum. Dacă ocupaţiile îţi permit, după masă, între orele trei şi patru, când mă pot absenta mai mult de acasă, fără a fi observată lipsa mea. Între orele acestea şi forfota satului încetează. Şi, ştii, nu e rău să ne ferim!

— O, dar pentru această fericire irezistibilă, în sfârşit, Domnişoară Debora, dau la o parte şi apostolatul şi mucenicia. Voiu fi prezent şi la oră fixă, între trei şi patru. Şi tot pe aci, pe şosea, Domnişoară Debora?

— Tot, Domnule Panţâru. E mai prudent decât pe ulicele dosnice.

— Executat! Ca la militărie, în sfârşit, Domnişoară Debora. Atunci, fix între trei şi patru. Sărut mânile, Domnişoară Debora, sărut mânile.

S'a înclinat ca niciodată. Hăuiau în el bucuriile şi abia mai putea să le astâmpere sburda.

„Nu, hotărît, s'a întors macazul! E, ce bună e sfânta aşteptare, Domnule Niculae Panţâru! şi-a spus apoi singur, în gând, şi, parcă şi în şoaptă. Se îndepărtase de fata hangiului şi nici un alt trecător nu era pe aproape să-l audă. Ba, s'a şi felicitat în lipsa urărilor altora, strângându-şi o mână cu cealaltă, ca şi cum un prieten i-ar fi strâns-o:

„— Bravo! Bravo, Panţârule tată! Dă-i 'naînte, că-i zici bine!"

Dar, pe când în agentul sanitar se învălmăşau bucuriile, în fata hangiului se împletea din batjocură răsbunarea. Îi dăduse întâlnire între orele trei şi patru, şi pe şosea, pentrucă între orele acestea pică de obicei Ducu Tăuşan la Cotu Vameş. Îi va sta în văz alături de agent, şi tot în văzul lui, ca şi când nu l-ar zări, se va lipi de domnul Panţâru, caldă şi înfierbântată de dragoste. Şi atunci, biciul ei va plesni puternic în obrazul şi ochii lui Ducu Tăuşan. Căci nu e bărbat să nu-l usture, când o alegere îl lasă pe dinafară.

Între Ducu Tăuşan şi agentul sanitar rivalitatea nu se putea pune. Numai un creer nebun o poate admite. Ea o va creia însă, ca să poată isbi.

De plesnitura biciului e sigură, fie şi dacă numai din poftă o doreşte acum şi nu din dragoste. Va şti pe un altul ales, şi oricine ar fi acest un altul, chinue. Baremi atât cât trebue să se producă o furie de o clipă.

In cel mai rău caz, se va întâmpla cu Ducu Tăușan, ce se întâmplă cu mai toți bărbații stăpâni, când poftesc la trupul femeilor din serviciu. Impotriva acestora, țărăncuțele proaspăt sosite la oraș ridică revoltă și indignare, pe când la primul clipit al ordonanței de peste drum sunt gata să-și ridice fustele, până și în treacătul lumii. Succesul e de partea ordonanței și oricât nu s'ar pune între un soldat ordonanță și un casier de percepție sau un director dela Măsuri și Greutăți, întrebarea, de partea cui ar fi trebuit să fie victoria, tot se va ridica în domnul director sau în domnul casier un pic de ciudă împotriva soldatului cuceritor.

„Răspunsul!? Iată, acesta e răspunsul meu, Domnule Ducu Tăușan, spiță de veche familie moldovenească. Și ai să-l primești, poate, chiar după masă!"

Intre orele trei și patru, *fix*, domnul Nicu Panțâru s'a prezentat la datorie. Până să se facă însă timpul, s'a tot pregătit. Și-a dăruit domnul Nicu Panțâru pregătirilor, până și răgazul de masă. S'a spălat în ziua aceea, cum nu s'a spălat de când îi dânsul. N'a uitat nici picioarele. S'a bărbierit la sânge; și cum în borcănașul depe măsuță se terminase pomada, cu capul dumisale de savant și inventator de sisteme, a ticluit alta. A pus într'o palmă, făcută ghioc, puțină colonie și puțină vaselină,

amestecându-le, până ce a chibzuit că e gata. Şi-a înăclăit apoi părul, să strălucească după cum dorea dânsul, cam la preţ de optsprezece carate, după care şi l-a legat, să fie tot firul la locul său, aşa cum, de altfel, trebue să fie la un curtezan de talia dumnealui.

Cu cravata a fost ceva mai greu. Nu ştia pe care s'o pue. Le tot prăbăluia dela distanţă şi nu găsea efectele dorite. Voia una ţipătoare, să crape toată Moldova de năcaz. In cele din urmă, a socotit că tot acea galbenă şi cu steluţe albastre, dată cadou de doamna moaşe Zavastiţa Bălău. e mai de efect. Aşa că, pe aceea a înodat-o la cel mai bun rând de haine, combinat dintr'un roc bătând în negru şi nişte pantaloni pipiţi, croiţi dintr'o stofă aleasă tot de gustul neîntrecut al doamnei Zavastiţa Bălău.

Când a fost gata, s'a controlat în oglindă.

— Bun şi aprobat.

Şi-a mai bătut puţin piepţii hainei cu palmele, a mai alungat o cută din nodul cravatei şi când totul a fost găsit în regulă, a trimis chipului din oglindă o bezea.

— Bravo, Domnule Panţâru! şi a eşit, ochind fie-ce loc unde punea piciorul, să nu i se colbăe pantofii cu scârţâitori.

Domnişoara Debora l-a găsit la datorie şi, cu toată drama care se torcea în dânsa, puţin mai rămăsese să nu pufnească în râs. S'a stăpânit totuşi, dedându-se unei filozofări uşuratece:

Ce e și lumea aceasta! Câtă minciună și cât ridicol. Câte străduinți pe bietul domn Nicu Panțâru, ca să poată ajunge în fața oglinzii *bun și aprobat* pentru întâlnirea cu dânsa, și cum aceleași străduinți, trecute prin înțelegerea altuia, conclud la inversul impresiei!

Un acelaș lucru e pentru unii batjocură și pentru alții fericire. Drama unuia e comedia altuia. De o aceiași întâmplare unii râd iar alții plâng. Care e atunci formula, ce desparte distinct, răul de bine, frumosul de urât batjocura de fericire?

Niciuna!

Formula stă în ochiul și în gradul de emotivitate al fiecăruia. Locul ei poate fi oriunde între minus și plus infinit, pe parabola sinuoasă a impresiei. Poate că și drama ei, în ochii lui Ducu și în vibrația sa sufletească, e o scenetă hazlie, care îi întreține râsul gras și buna dispoziție. Dece nu, când cu a domnului Nicu Panțâru, față de puterile ei receptive, se petrece acelaș lucru!?

Și ar mai fi filozofat mult domnișoara Debora, dacă domnul Nicu Panțâru nu i-ar fi întrerupt gândul, socotind că numai așa o va putea scoate din timiditatea în care, de sigur, că apariția lui de om bine a aruncat-o. Fără să se fi instruit că, în tovărășia unui om superior, încrederea în puterile tale scade subt nivelul valorilor ei integrale, domnul Nicu Panțâru avea totuși intuiția lucrului. Așa că, a intervenit salvator:

— Domnişoară Debora, sânteţi un înger. Vă rog să abuzaţi de mine cum ăţi vrea. Vă conduc cu pasiune, în oricare parte aveţi plăcerea să vă plimbaţi. Spre pod sau spre Dealul Mărului?

— Spre pod, Domnule Panţâru. E mai poetic şi mai potrivit cu starea noastră sufletească.

Impinsă de un satanic gând, nepotrivit cu firea şi starea ei de acum, s'a dedat unei derâderi.

— Lângă apă, Domnule Panţâru, sufletele se desghioacă fosforescent, ca să prindă în epicentrul fluidic al atmosferelor semicentenare armonia divină a basului, în descalecări ancestrale. Pe când spre un deal, spre Dealul Mărului de exemplu, ele se închircesc în simbioza maturităţii clandestine. Simţi şi dumneata la fel, Domnule Panţâru, sau poate sufletele noastre nu se pătrund altruic spre o convexitate reciprocă?

— O, cum nu, Domnişoară Debora, simt la fel. Vorbiţi ca un înger.

— Ai auzit vreodată vorbind un înger, Domnule Panţâru?

— Nu, Domnişoară, am spus-o numai aşa, de compliment.

„Dece atâta batjocură, s'a întrebat domnişoara Debora? Să văd până unde merge prostia agentului sanitar sau poate că mi-e necesară să-mi împac sufletul!?

Da, să-mi împac sufletul de jicnirea ce i s'a adus. Să-mi bat joc de toţi pentru unul.

De nărozi ca şi de acei şireţi cari ştiu să întocmească o scrisoare. Răsvrătirea mea e îndreptăţită. Nu mă poate condamna nimeni. Numai să nu înebunească de tot nătângul de atâta convexitate reciprocă şi descălecări ancestrale şi să nu mai pot scăpa de el!"

Intr'adevăr, deşi curioasă şi neverosimilă în aparenţă, atitudinea Deborei era îndreptăţită. Ducu Tăuşan îi sădise în suflet ura şi ea ura acum pe toţi câţi încap în cuvântul sinistru: bărbaţi. Cuvânt să însemne mai mult o insultă, de cât o firmă de înglobare generală a sexului tare.

S'au îndreptat spre pod.

Domnişoara Debora alesese partea aceasta pentrucă pe aci era obligat Ducu Tăuşan să treacă. Şi ea voia cât mai neîntârziat să-i dea răspunsul.

Mergeau alături.

Zădărât la cuvinte sunătoare, domnul Nicu Panţâru a socotit că, n'ar trebui să rămână mai pre jos. Işi clătină puţin capul să i se deştepte din adormire memoria (ştia depe timpul şcoalei de agenţi că facultăţile omului au *pauze* de lucru şi de odihnă) a făcut apelul cuvintelor mai alese, adunate cu ochiul din gazete şi cu urechia dela intelectualii din târg, şi, ca un făcut, a constatat că nu răspund la chemările sale repetate de cât vreo câteva, şi nu din cele mai date dracului.

„Afurisită treabă, se înciudă el şi numai în el. Să ştii că mă tae în domeniul acesta!"

Dar domnişoara Debora nu l-a mai supralicitat în acest domeniu. L-a ascultat numai, crezând domnul Nicu Panţâru că, în fine, şi de data aceasta a făcut-o praf.

Il asculta mereu şi mergea alături, ungându-l din când în când cu mierea ochilor.

Când să mai tot fi fost vreo două sute de metri până în apa Moldovei, s'a auzit un huruit surd, de roate cauciucate, călcând scândurile jucăuşe ale podinei. Domnişoarei Debora nu i-a scăpat sgomotul. Tresărind, şi-a ascuţit urechile şi a fixat gâtul podului.

„El o fi?"

Era el.

S'a arătat mai întâi docarul Curţii şi pe urmă el, dosit fiind depe bancheta din faţă de vizitiu.

La apariţia docarului în gâtul podului, sângele domnişoarei Debora a luat foc. Dintr'odată şi cu erupţii de flacări, ca o cisterna de benzină în care a pătruns scânteia unei locomotive. Şi-aduce aminte că a mai avut senzaţii asemeni, când i s'au făcut, sunt patru sau cinci ani de atunci, injecţii cu calciu. Avea o predispoziţie hemofilică. Din orişice sgârietură sângele nu mai contenea. Se coagula greu. Iar când îi introducea în vână calciul, simţea cum îi fug prin tot corpul şerpi de foc, cum o cuprind flacările şi cum arde. Senzaţie de o clipă, ca apoi să renască din scrumul impresiei salvată şi purificată prin ardere.

Ca şi atunci simte cum o cuprinde focul. Şi tot ca atunci de repede i s'a potolit arderea. S'a aprins şi s'a stins în ea, ca un semnal vestitor. Ca un foc străjeresc depe vremea vocvozilor, când se arătau la hotare năvălitorii.

In timpul acesta, domnul Nicu Panţâru vorbea. Silit atât amar de vreme să tacă, se despăgubia acum din plin. S'a descărcat de tot ce avea pe suflet şi îi neliniştise nopţile. De drumurile cari le-a bătut în de-a-rândul la han, dus numai de gândul s'o vadă şi să poată schimba cu ea un cuvânt, şi de întoarcerile apăsătoare, fără de nicio veste depe frontul dragostei lui. Şi cât o iubea! Şi cât o iubeşte!

— Mult, Domnule Pânţaru?

— Cât toată Moldova, Domnişoară Debora! Cât toată Moldova!

Biată Moldovă! Numai cu ea îşi putea măsura domnul Nicu Pânţaru superlativul părerilor sale. Să crape Moldova toată, nu să află în toată Moldova, cât toată Moldova. Şi, de sigur, dacă l-ar mai întreba domnişoara Debora şi cum o găseşte, ar spune, flăcând, bine înţeles, apel şi la un cuvânt din cele alese şi puse deoparte în memorie: frumoasă şi insalubră ca Moldova.

Dar, pentrucă o iubeşte cât toată Moldova, domnişoara Debora s'a simţit datoare să-i mulţumească pe loc. I-a pus mâna pe umăr şi l-a strâns pătimaşă. Ochii îi erau însă pe furiş îndreptaţi spre docar.

Domnul Nicu Panţâru, văzându-se atât de repede ajuns pe culmile nevisate ale dragostei lui, strâns şi apropiat pătimaş de fata hangiului, s'a uluit cu totul, ne mai ştiind nici ce să spună. Fericirea îi luase glasul. Iar depe frunte sudorile şi pomada îi picurau pe guler şi pe cravată, înmulţindu-i stelele. La abur să fi fost pus agentul sanitar şi uitat acolo ore, şi încă n'ar fi transpirat atâta. Se înăclăise totul pe el. Cămeşa, gulerul, speţii şi piepţii rocului şi chiar în ghetele cu scârţâitori se simţea opărit domnul Nicu Panţâru. Prăpăd, nu altceva. Şi cât s'a mai străduit în faţa oglinzii şi acum, iată, mai în foc ca la Mărăşeşti!

Când docarul a ajuns la cincizeci de paşi, i-a văzut şi Ducu Tăuşan. I-a atras vizitiul atenţia:

— Pi sămne că-i dată 'n dragoste cu domnu doftor fata cea mai rădicată a jupânului, că şi azi dimineaţă i-am zărit olecuţă la sfat, în mijlocul şuşelii. Amu iar şi mâne poate că încă or fi!

Ducu Tăuşan a înălţat capul peste umărul vizitiului, să-i vadă. Şi ceea ce vedea, îi era peste putinţă să creadă. Debora la braţ cu agentul sanitar. Debora aprinsă în obraji şi cu ochii incendiaţi ca în anumite clipe de nesăbuită dragoste, legată de braţul domnului Nicu Panţâru.

Intr'o clipă a fost numai fiori Ducu Tăuşan.

O amărală i s'a prelins în gură şi ochilor li s'au împrăştiat luminile. I-a deschis mai mari şi i-a frecat cu mâna să alunge pânzele ceţii, dar, oricât le-ar fi sfâşiat, prin spărturile lor tot acelaş tablou vedea: Debora la braţ cu nătângul domn Panţâru.

Când a trecut pe lângă ei, tot aşa erau. La braţ şi fără de nicio sfială că-i vede.

Şi el venea să afle răspunsul!

Dela o depărtare de câţiva metri, a mai întors capul. Erau tot alături, dar cu mânile căzute. Sfârşiseră strângerea.

— Domnişoară Debora, mi se pare că ne-a văzut Tăuşanul cel tânăr.

Spunând Tăuşanul cel tânăr şi nu Cuconul Ducu, i s'a părut că între ei nu mai e diferenţa de altădată. Dragostea Deborei l-a înălţat la acelaş rang social şi de obârşie.

— Ei şi! Cui nu-i place, să nu se uite!

— Apoi chiar aşa, Domnişoară. Cui nu-i place, n'are de cât să nu se uite!

Către sară, domnişoara Debora a mai primit o scrisoare dela Ducu Tăuşan. Vroia neîntârziat o desminţire. Că ceea ce a văzut, a fost numai o vedenie. Că regretă rătăcirea şi că se va întoarce aceiaşi de altădată. Iar în ultimul rând, viclenia:

Oricum ar fi, te iert. Mărturiseşte-mi numai, dacă ai fost a lui.

„Desminţire!?"

„Tu să mă ierţi!?"

N'a fost o vedenie. Nu am ce desminți. Am fost și voiu mai fi a lui.

Am socotit că numai așa se poate răspunde netrebniciei dumitale.

Netrebnicie!...

Netrebnic!...

Cuvintele pluteau în aer strigate de gurile văzduhului. Veneau din toate părțile și le hăuiau toți: Netrebnicie... Netrebnicule...

Și cât s'a bucurat în ziua când a putut să constate că nu e un netrebnic!

Până atunci s'a bănuit numai cu suflet scârnav și evadarea din înțelesul cuvântului i-a împăcat o vreme neliniștea. Acum i-l strigă înconjurul de-a-valma, oameni ca și tot ce-a făptuit Dumnezeu cu viață, și asupra adevărului nu mai poate fi îndoială. E un netrebnic.

Aude sgomot. Undeva se dărâmă o casă. O casă sau poate chiar pământul. Ziduri grele și veșnice se desfac din încheeturile veacurilor și se prăvale în huruit de furtună îndepărtată. Din cumpenele întocmirilor grinzi mari, asupra cărora zadarnic au apăsat sutele de ani și cerul, se desfac acum și își trosnesc sfâșierea în țipetele de oboiu ale lemnului frânt.

Așezarea temeinică și neclintită a Ceahlăului, se destramă și ea, alunecă pe povârnișuri, ca munții de nisip ai copiilor.

Dealul Mărului a fost și nu mai este. In locul lui e o învălmășeală amețitoare de luptă uriașă.

Iar din capetele stâlpilor, catapeteasma ce-

rului a scăpat şi s'a prăbuşit. Prin porţile deschise acum dau năvală, pe clăbucii de săpun ai norilor îngerii, şi pe pârtiile de foc diavolii.

Şi peste toate îşi ridică Moldova apele, ducând cu ea, spre un alt pământ, rupturi vechi să întocmească din ele o lume nouă...

Se frecă la ochi şi îşi scuturâ urechile.

Aşezările pământului sunt toate la locul lor. Mai semeţ ca oricând Ceahlăul şi mai liniştite ca întotdeauna gheburile împădurite ale Dealului Mărului. Bolta cerului e tot sus, nefărâmată şi Moldova de abia îşi mai poate spăla prundul cu apele ei puţine.

Ce s'a dărâmat atunci?

Se pipăe şi se caută.

S'a dărâmat el. El, cel întors depe dealurile Balcicului şi depe uliţa unde, de după o îngrădire de piatră, Azèn îşi ridică mereu capul să întrebe depărtările, ce face omul pe care îl iubeşte.

Şi a rămas cel de dinaintea plecării. Ducu cel fără de niciun cânt în suflet şi fără de nicio floare în inimă.

A înserat aproape şi n'a plecat încă. E în camera lui dela Curte, cu uşile deschise larg umbrelor, să tot vină şi să tot iasă.

Pe coridor se aud paşi.

E mama lui, cucoana Gliceria. I-i cunoaşte. Calcă firav şi vătuit. Aşa cum calcă bătrânele printre morminte.

— Eşti înăuntru, Ducule?

Şi a trecut.

N'a întrebat ca să afle un răspuns, ci numai să-i mai strige numele.

O mireasmă caldă, de flori aduse din soare, pătrunde până la dânsul.

E o dovadă mai mult că a trecut pe acolo cucoana Gliceria.

Alţi paşi.

De astădată mai înfipţi în podele şi mai obişnuiţi cu întunericul.

Il ajunge din nou un val de mireazmă încropită şi prin coridor încă o umbră spinteacă înserarea.

Se ridică din cuibul unui fotoliu, s'o adulmece.

Umbra a deschis uşa din capătul coridorului, primind în faţă lumini galbene de lampă aprinsă.

Era Petruţa, cu braţele pline de florile cucoanei Gliceria.

Dela întoarcerea sa, n'o mai văzuse. O ştiuse fată care se ridică voinicește, şi acum, aşa cum i-o arată lumina în canatul uşilor, părea a fi dat de mult în spic fata Catincăi. I se umpluse pieptul şi i se legase trupul.

A pândit-o.

O asemuia în gând cu floarea de nufăr, proaspăt scoasă din baltă. Tot aşa de cărnoasă şi sdravănă, de albă şi verde.

S'a deschis din nou uşa şi paşii Petruţei iar au călcat siguri şi cu dârzenie.

Când a trecut prin dreptul lui a apucat-o de mijloc şi i-a şoptit cald şi însângerat în urechi, numele:

— Petruţo, Petruţo.

Atât de cald şi de însângerat, că i-a înţeles gândul Petruţa.

— Iraaa, da nu ţi-e bine, boierule!? şi i-a desfăcut mânile din strânsoare, bărbăteşte.

O clipă a rămas iarăşi buimac, în răspintenea gândurilor de tot felul.

„Înlăturat de-o ţărancă!... Jignit de Debora!... Scutură-te, Ducule, de tot praful Balcicului, să nu mai rămâe fir în niciuna din cutele sufletului!“

* * *

— Da unde-ai mas pân' amu, boierule, la Curte?

— Pe drumuri umblate, băboiule.

— Apăi, dacă tot pe drumuri, cum o să te mai afle acas' Duducuţa Raia!? O fost iar', boierule. Să faci în tăt chipul să fii acas' duminică.

— Să vie, băboiule. Să vie, căci sunt un altul acum.

— Care altul, maică!? Nu eşti mata băiatul boierului Gligore? Ce vorbe 's aiestea!?

Şi a plecat la bucătărie cu un gând ascuns baba Tinca.

„Să ştii că s'o ţâcnit de-a-binelea Cuconul Ducu!“

CAP. X.

UN RĂTĂCIT: LIXANDRU URIEȘU

S'au crucit mulți de creșterea Petruței, dar în niciunul nu s'a înfipt gândul acesta cu mai multă pătrundere, ca în Lisandru Urieșu. Ridicat și el flăcău de samă, pusese ochii pe fata Catincăi. Mai întâi sburdalnic și din poftele nelămurite ale anilor când ți se încheagă simțurile, și mai târziu dintr'o năvalnică pornire a tinereții, care îți scapă strunelor și o ia razna, ducându-te uneori până la pierderea minților.

Dacă înainte îi lua pe ascuns urma, era și din întâiele ițiri ale nestăpânitelor pofte, dar parcă tot mai mult din acea curiozitate a copiilor, pentru toate câte se petrec înafară de ochii și înțelegerea lor. A fost, însă, deajuns să-i calce urmele de câteva ori la scăldat, ca dintr'un alt îndemn să se cațere apoi de sălcii și s'o privească.

A intrat în Lisandru Urieșu, Petruța, picătură cu picătură. La început din năcaz că e în cârdă numai cu stârpitura lui Toader

Vorcinu, pe urmă, din ispita curiozităţii pentru cele ce ar putea face când se furişează de toţi ceilalţi copii şi numai cu Iliuţă Ghebosu se duce în zăvoiu, şi apoi, din pricina noilor îmboldiri, cu necurmat ghes cât ţine ziua şi noaptea.

Acum e toată adunată în dânsul.

O poartă întreagă din toamna anului trecut.

In primăvara ast' nouă, s'a răsvrătit însă de tot sângele lui Lisandru. Eşind din iarnă şi mai frumoasă Petruţa, femee aproape în întâiul prag al desfătului, îi e greu s'o mai ducă povară. O vrea joacă înebunitelor pofte şi altoi sângelui răsvrătit.

Să se potolească, nu poate. Să-şi stingă focul, e peste puţintă. S'a aprins din vreascuri, acolo în sălcii, şi acum arde cu pălălăi, fără de niciun chip să-l poată domoli apele uitării. L-a cuprins cum a cuprins anţăr, în târg, jumătate din Sucedava, de nu s'au putut îngrădi vâlvătăile nici cu ajutorarea pompierilor dela Bacău şi Paşcani.

Aidoma arde şi dânsul acum. Şi până ce nu s'o face tot scrum sau pământ, n'are să aibă astâmpăr. Fie şi de-o trebui să pună mâna pe custură şi să lovească.

Se îngrămădise în Lisandru Uriesu, Petruţa, aşa cum se încuibă uneori în haiducii tineri câte-o ibovnică. Ţinuţi în bătaia puştelor de potere şi jandarmi, nu se pot apropia la întâlniri şi petreceri în noapte. Aşa că, rămaşi

cu zilele în desişuri, se întâmplă să nu mai poată răbda. Es atunci din bârloguri, cum numai lupii es când îi ustură în măruntae flămânzenia. Şi ţinta dintâi nu e jaful, ci potolirea. Să tot duc năuci, până întâlnesc o femee. O culcă şi în atât o stăpânesc, că de dorul întâmplării femeile încăpute pe mânile lor nu se vaită şi nici nu se jăluesc jandarmilor. Ba, îi mână chiar pe alte poteci, ca liberă să fie partea locului cu pricina şi ele din nou să-şi găsească pe acolo treabă.

Cu setea haiducilor o aşteaptă, Lisandru Urieşu. De altfel, îi sânt spetele largi şi patrate ca ale acestora. Cu mânile poate fărâma lăcate şi frânge nuiaua de corn depe acum. Şi e şi frumos pe deasupra. Mai arătos de cât toţi ceilalţi de-o vârstă cu el şi cu Petruţa. La trântă nu-l doboară nimeni. Iar de chiuit nu-l întrec nici pădurarii din Dealul Mărului. Poate că numai Ţuţurcă Ghinăraru spintecă mai abitir de cât dânsul văzduhul. Un altul nu s'a dovedit şi până s'o arăta, el rămâne vătaful celei mai tinere voinicii din Cotul Vameş.

Şi în drumul lui stă ghebosul de Iliuţă, pune-i-ar Dumnezeu în pământ ghebul şi în ochi întunericul!

Când erau mai mici le mai mergea cârdăşenia. Nu se aleseseră încă în ei poftele cari vin odată cu inspicarea din furca picioarelor şi din subţiori. Acum însă, ce Dumnezeu să mai aibă prieteşugul lor!? Că ea e fată să

smintească la şapte sate capul şi el o stârpitură de care să sparie şi buhnele!

Şi nu-i numai o vorbă a lumii, că între ea şi Iliuţă Ghebosu se petrec lucruri ascunse. Lumea a văzut şi a înţeles. Se strigă peste zaplaz şi-şi fac semne. Apoi, află-i dacă poţi! Când o iau prin fundul grădinii, când spre zăvoiu. De urmele lor mai poţi da, da de ei ba. Câte un locuşor de otavă bătută sau de grâu culcat, îţi poate spune că au trecut pe acolo şi că au mas chiar un capăt de vreme, dar să şi-ţi arate în spre care parte au luat-o, nu poate.

Câte odată pleacă de cu ziuă şi se întorc numai către sară, cu întâile pânze devălurite ale nopţii. Se preling atunci pe după zaplazuri şi ziduri ca cei culpeşi de-o faptă hoţească, şi de multe ori se despart ca după alte câteva minute să se întâlnească iarăşi, şi iarăşi să o ia în spre tăinuitele locuri, negre acum şi cu foşnet în iarbă.

Poate că ziua îi într'un fel dragostea şi noaptea în altfel, de îşi amestecă ei plecările, când pe lumină, când pe întuneric. Oricum, un lucru e de neînţeles: cum de se poate potrivi la trup şi la dragoste Petruţa, cu stârpitura gălbejită a lui Toader Vornicul!? In ea se rupe din toate prinsorile pofta, ca o furtună care scapă nebună din fierberea norilor, pe când în el, închircit şi firav, cu sângele mai mult apă şi cu poftele mai mult în

gând de cât în trup, abia de mai licăre flacăra care încinge împreunările.

Să aibă vreun meşteşug, pus de Dumnezeu numai în raniţa gheboşilor!?

Pentru şchiopi e o zicală, dar de faima încovoiaţilor de spinare n'a auzit încă.

E înciudat rău Lisandru Urieşu împotriva Petruţei, din pricina nepreţuirii lui. Acum e şi în horă şi nu-i altul s'o bată mai straşnic. Fetele toate îl vor lângă dânsele şi printre ele sânt multe cu lipici şi cu diavoli în pântec. Nu samănă însă niciuna Petruţei. Şi el numai de Petruţa vrea să ştie.

Că ar putea fi şi alta de fala lui, se poate, dar el o doreşte numai pe fata Catincăi şi până n'o răpune bătăioaselor lui porniri, n'o să se lase.

Deşi pentru însurătoare e încă tânăr, totuşi, s'a gândit şi la ea Lisandru Urieşu. Casele nu li-s învecinate, au însă ogoarele alături şi-ar putea încropi o gospodărie bine cuprinsă. Dar pentru treburi de aiestea mai poate aştepta. Ceea ce nu mai poate zăbovi e amărăciunea lui. Prea se ţine mândră fata Catincăi şi, în pofida oricărei legiuiri, îl joacă nemilos cu o spurcăciune de flăcău pe care el numai cu o sfârlă de l-ar atinge, ar şi intra pe mânile popii şi în parada lui Ţuţurcă Ghinăraru. Dacă n'o face, e de teama Petruţei. Ar înrăi-o fapta şi-atunci şi mai grea are să-i fie ajungerea la capătul dorinţelor.

Dar nici oamenii nu-i dau pace. Au început să-l cam ia peste picior din pricina Petruţei. Îi ştie păsul şi de-l văd la horă cu altele, încep a-l lua în derâdere. Nu mai departe ieri s'a dat unul cu şaga la dânsul. Era întâia zi de horă în primăvara cea nouă şi lume în faţa hanului domnului Mişilim ca la Probajini.

— Măi Lisandre, măi, le 'nvârţi tu cum le 'nvârţi, dar la Petruţa n'ai cătare nici cât îi mierla albă în cioc!

Cei cari l-au auzit au râs cu tot trupul, nu numai cu gura, aşa de s'au bucurat, pe când în el simţeu cum i se frâng oasele de ocară.

Nu se terminase încă râsul, că a şi fost auzit chiuitul lui Ţuţurcă Ghinăraru.

— Uiuuu!... Să trăiască Petruţa. Drepţi!

Lumea a întors capul şi, în adevăr, zăludul a salutat trecerea Petruţei prin faţa horei.

Petruţa s'a oprit şi i-a surâs blând, dându-i şi un pitac.

— Da să nu bei mai mult de-o sângeacă, Ţuţurcă. Altfel stricăm prietenia.

— Uiuuu! a mai chiuit Ţuţurcă a aprobare, după care a prezentat sabia mai mândru ca întotdeauna. Mândru că-i străluceau pe piept decoraţiile date în toamnă de Ducu Tăuşan, la întoarcerea sa dela Balcic, şi inconştient mândru, pentrucă numai cu el a schimbat o vorbă Petruţa.

— E, mai zi ceva, Lisandre! a reluat vorba

omul cu şaga. Zi că n'are mai multă trecere la Petruţa, Ţuţurcă, de cât mărimile matale, de flăcăoandru fudul şi voinic.

Lumea iar a râs şi în el iar s'au frânt oasele.

Sfătuit de un gând, s'a dus după ea.

— Petruţa, dece n'ai mas oleacă la horă?

— Ca să te miri tu, Lisandre!

— Nu, hai olecuţă. Batâr o polcă, Petruţa. Au râs oamenii dă mine şi vreau să le 'ntorn palma.

— Şi, mă rog, ce amestec am eu în râsul lor?

— Apăi ,tocma din pricina ta au râs. Zic că nu am cătare la tine, nici cât îi mierla albă în cioc.

Petruţa nu a putut opri fâlfâirea unui zâmbet în colţul gurii.

— Păi e chiar aşa, Lisandre!

— Aşa e, Petruţo!? a mai întrebat-o flăcăul, aspru şi cu ochii sângeri.

— Aşa cum îţi spun.

— Bine!

— Şi tot bine să-ţi fie, Lisandre.

Din partea către care mergeau, s'a arătat în mijlocul şoselei Iliuţă Ghebosu. Văzându-i împreună, s'a oprit. Petruţa l-a zărit şi i-a strigat să audă:

— Stăi, Iliuţă, că viu. Bună ziua, Lisandre.

— Dece nu-l strigi baremi pe numele lui întreg, Iliuţă Ghebosu!? a întrebat-o cu răutate Lisandru Urieşu.

— Câne! i-a răspuns Petruţa, înrăită de neomenia flăcăului, după care a plecat, fluturând lui Iliuţă o mână în aer.

„Câne, hai? E, lasă tu, că o să-ţi vie cânele de hac!

A mai stat locului o minută, în care, luminat de un gând ce i-a străfulgerat minţile, a pecetluit soarta Petruţei.

* * *

La horă nu s'a mai întors Lisandru Urieşu, dar în locul lui a sosit, îmbrâncită de o furtună lăuntrică, coana moaşe. A trecut prin lume vârtej şi vârtej a suit cele două trepte ale hanului, să-l întâlnească pe domnul Mişilim şi să-i vorbească.

L-a găsit în faţa tejghelei, umplând dintr'un şip de rachiu sângeace pentru lumea de afară.

— Aaa, bună ziua, Coană Moaşe! Cam de mult n'ai mai dat pe la han.

I-a răspuns înţepat:

— Vreau să-ţi vorbesc ceva, Domnule Mişilim, şi uitându-se cercetător la cele câteva mese ocupate înăuntru, a adăogat, arătând şi cu un deget întins spre hangiu: în confidenţial însă.

— Se poate, Coană Moaşe, se poate. Şi mă bucură când văd că au oamenii încredere în vorba şi sfatul meu.

Şi dece nu i-aşi sfătui a bine, Coană Moaşe? Ce, costă parale!? Nu! Când trăesc laolaltă, e bine că se 'ncred oamenii în câte unul!

Hangiul era cu adevărat bucuros că oamenii vin la dânsul când nu ştiu cum să mai chibzuiască asupra caznelor. Il măgulea încrederea lor şi lucrul acesta mai dovedea că au şi nevoe de el, ca unul ce numai la bine îi îndeamnă şi numai după ce a sucit în tot felul pricina, să-i cate leacul cel bun. Le e de trebuinţă deci, şi ca tot lucrul dela care ai un folos, nu-l farmi şi nu-l arunci în foc. Aşa că nici pe el n'au să-l vatăme cu ceva Vămăşenii. Numai de unul singur nu-i prea lămurit hangiul. In capul lui Drumea clocește ceva. E prea închis omul acesta şi se vede dela o poştă că îl frământă un gând când se abate pe la han. Şi numai întrebări pe ocolite îi pune, dar nu sar departe de gândul lui cel netrebnic.

Cum chibzuinţa aceasta l-a întârziat puţin pe hangiu în arătarea posibilităţii de a vorbi *în confidenţial*, doamna moaşe nu l-a slăbit:

— Hei, Domnule Mişilim, cum facem să fim în patru ochi?

La care întrebare hangiul s'a desprins de lângă tejghea, ducând pe o tabla vreo opt, zece sângeace, afară.

— Iaca 'ndată, Coană Moaşe. Mă 'ntorn şi aranjăm. Fii chiar mata bună şi ţine 'n ochi tejgheaua, până vin.

La întoarcere, s'a uitat în încăperea de alături cu dughiana, unde era numai o masa ocupată.

— Oameni buni, fiţi cu luare aminte la o

nevoe şi lăsaţi-mă olecuţă singur cu Cucoana Moaşe, că avem să ne sfătuim. Mutaţi-vă alături, rogu-vă.

— Ba chiar afară, Jupâne, între oameni, că nu avem la ce ne feri.

Rămaşi singuri, coana moaşe şi-a despriponit amărăciunea.

— Domnule Mişilim, fata dumitale vrea să mă nenorocească. O fi vrând ea să pară fatală, dar şi eu sunt autonomă. Fac ce-mi trăsneşte prin cap când simt pe cineva că mă atacă la fericire.

Domnului Mişilim i s'a căscat gura şi i s'au holbat ochii.

„Să se fi vătămat la creeri coana moaşe!?"

— Da, da, Domnule Mişilim, fata dumitale, domnişoara Debora.

— Ce e cu ea, Cucoană Moaşe, că nu pricep nimic. Vorbeşte pe 'nţeles, rogu-te.

— Pe 'nţeles, Domnule Mişilim. Iată ce este. Domnişoara Debora a binevoit să învârte capul lui Nicu al meu.

— Ce cap să 'nvârte, Coană Moaşe? Să mă bată Dumnezeu de mai pricep ceva! Ai dumneata vreun băiet, care să-l cheme Nicu?

— Nu mi-e băiet, Domnule Mişilim, e amantul meu. Asta e, scurt! Acuma ştii! Nicu Panţâru, amantul şi logodnicul meu. Dacă e ule dat cărţile pe faţă, să le dăm, a răspuns pa gata de luptă. Şi Domnişoara Debora, fatala, care vine să mi-l sufle. E, spune dumneata,

Domnule Mişilim, se face? Să aibă domnişoara Debora asemeni intenţiuni frauduloase contra mea! Nu mi-ar fi trecut una ca asta prin cap nici în ruptul pământului!...

— Ce să-ţi treacă, Coană Moaşă, că eu tot nu pricep?

— Da greu mai înţelegi, Domnule Mişilim!

Hangiul simţind că-l slăbesc puterile, s'a sprijinit de-o masă. Şi ca să priceapă mai uşor şi-a limpezit ochiul cel bun, frecându-l de câteva ori cu dosul mânei drepte.

— Păi să-ţi spun totul atunci, Domnule Mişilim, ca să ai din ce pricepe şi de unde alege fapta inflamantă a domnişoarei Debora.

Aşa! După cum zisei, subchirurgul este amantul meu.

— Să fie într'un ceas bun atunci, Coană Moaşe.

— Păi vezi dumneata, că nu e numai ceasul cel bun şi mai e şi cel rău care te pândeşte. Dar, să-ţi arăt în ordin crinologic cum s'au desfăşurat evenimentele. De altfel, dumnealui m'a tot îmboldit cu curtea. Eu, ştii mata, rezervată. Nu eram informată asupra lui şi nu vroiam să hazardez. Pisându-mă însă şi ne mai putând scăpa, am cedat. Că, în a te lua cu zăhărelul, e tare dumnealui. Nu-l întrece nici dracul.

In pragul hanului s'au arătat doi oameni.

— Da unde-i jupânul, vericule? Amu aşă-s dughenele, fără jupân!

— Aia s'o crezi dumneata, Bădiţă Găetan, da minuni de aiestea n'a văzut încă pământul şi nici că va apuca să vadă.

— Apoi acolo şăzi, Jupâne!? Eu te ştiam lipit de tejghè. Imi faci şi mie parte din cea răchie, că mă tem c'or isprăvi-o oamenii aiştea, de bucurie c'ai dat drumul la horă.

— Mă scuzi mata oleacă, Coană Moaşe?

Doamna moaşe a aprobat cu capul, plictisită că a fost întreruptă.

„Of, că nu mai poţi să-ţi tragi sufletul de mocofanii ăştia! De când li s'au dat liber la politică, nu mai ţin seama de personalităţile mai importante!"

După ce a isprăvit cu datul rachiului, domnul Mişilim s'a întors.

— Să te-aud, Coană Moaşe.

— Aşa, după cum îţi spuneam, trece ce trece şi dumnealui m'a captivat. Fată simţitoare, i-am răspuns cu delicatesuri. I-am aranjat după gustul meu cel fin apartamentul, i-am adus şi nişte covoare, o minunăţie, Domnule Mişilim. Nici la Palat nu cred că sunt aşa covoare, căci una e sorâ-mia dela Agapia, maică şi mare meşteră în ţesutul covoarelor. I-am mai dat şi nişte perne de divan, brodate de mine pe canava, dintre care una, Domnule Mişilim, îţi jur pe ce am mai scump, e o perlă. Inchipue-ţi numai o femee care stă pe bancă, sus luna şi jos *Te ador*, din mătase roşie. Restul, negru, ştii mata, ca să repre-

zinte noaptea. Intr'un cuvânt, pernă ca aceea nici la muzeu nu găseşti.

Aşa. Trece ce mai trece, Domnule Mişilim, şi la un moment dat, ce să vezi, dumnealui o răreşte cu atenţia, începând să tot îşi găsească de ducă. Ba în sat, ba în târg, ba la mama dracului, în fine, în tot locul unde ocupaţiile dumisale îl puteau trimite. Bănuind însă, că nu acolo se duce, l-am urmărit şi, ce să vezi, nimerea la hanul dumitale, ca s'o 'ntâlnească pe domnişoara Debora!

— Pe Debora, Coană Moaşe!? Pe fata mea!? Cred că te 'nşeli, Coană Moaşe!

— Nu mă 'nşel de loc, Domnule Mişilim. Stai puţin. Am văzut cu ochii mei, că doar nu era să mă mintă lumea numa aşa, de un *pan plezir*. Când am aflat, l-am aşteptat furibundă chiar în localul public al dumnealui, aranjat de mânuţile mele — că mai bine îi săpam cu ele mormântul, de cât să-i fac palat dintr'o cocină de casă! — l-am apucat de piepţii hainei şi i-am strigat, încet însă, ca să nu ne audă lumea. Ştii mata, Domnule Mişilim, eu întotdeauna mi-am spălat lenjeria în familie.

Niciodată nu i se făcuse domnului Mişilim, mai mult dor de muşterii, ca atunci. Şi, ca un făcut, niciunul nu se arăta. Dorea o scăpare din cleştele moaşei şi nu se ivia niciuna.

De o amestecă ea pe Debora, în încurcăturile dumneaei cu agentul sanitar, nici vorbă că a sărit depe şine. Trebue, însă, să o suporte şi să

n'o supere, că de nebun nu-i chip să scapi, dacă nu-i cauţi în coarne.

Dar doamna moaşe a băgat de samă, că nu-i prea convine hangiului păsul dumisale. S'a făcut însă, că nu observă, trăgându-i înainte.

— Aşa, şi după cum îţi spuneam, a trecut ce a trecut şi numa ce l-am prins de piepţii hainei şi i-am strigat încet: — Perfidule. Ori tu ori porcu, tot una sânteţi! La un moment dat, dumnealui a încercat să facă pe niznaiul. — Minţi! i-am mai strigat încă odată, îţi pică mucii după domnişoara Debora. Să ştii că din chestia asta fac dramă sentimentală. Pui în rizic toată personalitatea mea. Dumnealui de colo, că e numai o părere. Că toată draina deslănţuită n'are *imobil*, că aşa şi pe dincolo.

— Păi şi eu cred că tot o părere a fost, Coană Moaşe. Eu îmi cunosc copilul, nu e ea Debora din acelea!

— Stai să vezi, Domnule Mişilim, că nici eu nu sunt din acelea. Mi-a jurat că nu-i adevărat şi, fiinţă nobilă, am crezut. Trece însă ce mai trece, şi, ce crezi c'am aflat în toamnă, Domnule Mişilim?

— Ştiu eu, Coană Moaşe! Văd că dumneata afli şi vezi şi câte se întâmplă şi câte nu.

— E, nu e aşa, Domnule Mişilim! Ceea ce am văzut cu ochii mei, e adevărat. La ce să mă minţă oamenii, că numa bine le-am făcut!?

Aşa! La un moment dat, numai ce-mi spune o femee din sat, că i-a văzut plimbându-se pe

şosea. Asta chiar n'am vrut s'o cred şi nici măsuri în consecinţă n'am luat. Că vorbesc femeile, Domnule Mişilim, câte în lună şi în stele, şi eu preţ pe spusa femeilor nu pun!

— Aici ne potrivim, Coană Moaşe.

— E, dar mă'ntâlnesc şi cu Lipan, vizitiul cel tânăr dela Curte, şi dumnealui nu numa că întăreşte spusa femeiei, dar mai adaogă şi alta. Domnişoara Debora era cu mâna pe umărul lui şi tot îl trăgea spre dânsa. Tabloul acesta cică l-ar fi văzut chiar domnu Ducu. Il aducea la Curte Lipan, în docar, şi i-au întâlnit spre podul Moldovei.

— Poate să spue şi femea şi Lipan şi eu tot nu cred. Dar ca să mă conving, am să întreb pe cuconu Ducu, şi de va fi adevărat, fii sigură Coană Moaşe, că voiu şti ce să fac, ca să nu-ţi mai fie în drum fata mea.

— Hei, Domnule Mişilim, dumneata te grăbeşti! Ascultă, te rog, până la sfârşit.

— Mai e mult, Coană Moaşe?

— Un minut, Domnule Mişilim.

Aşa! Auzind şi aceasta, l-am luat din nou de piepţii hainei şi i-am strigat: — Canalie, cu cine te-ai plimbat pe şosea? Dumnealui dădea din umeri, ştii, ca tot omul culpeş. Că iară e o părere, că iar latră lumea şi că eu mă iau după lătratul ei. — Nu-i adevărat! — Jur!

— Bine! Atunci să te cred şi de data aceasta. Şi iar ne-am împăcat. Ca să vezi numai cât de nobilă am fost, Domnule Mişilim!

Trece ce trece şi iarna ast' grea şi numa ce într'o zi cu soare, ca aceasta, mă aflam în curtea unei case depe linia cea mare. Când să es pe poartă, mai depărtişor, cam la vreo două trei sute de metri, cine crezi că erau?

— Cine?

— Dumnealor, Domnule Mişilim! Hm! mi-am zis: De data asta cum ai să mă mai minţi, perfidule? M'am retras după zaplaz şi am aşteptat. Mai întâi am tras cu urechea: — Domnule Panţâru, te rog, fii drăguţ şi fă cum îţi spun. (Acestea le vrăjia domnişoara Debora). — Să nu ne mai vedem. Am nevoe de linişte. Sunt bolnavă. Odată mi-ai trebuit dumneata, acum îmi trebue liniştea, şi ţi-o cer. Să ştii că n'ai să mă mai vezi de azi înainte. Şi s'au despărţit. Am şi eşit însă din curte şi până să mi ţi-l iau la rost pe domnul Panţâru, domnişoara Debora s'a şi făcut nevăzută. — Aşa, perfidule, mai juri şi acuma!? Na şi Na. Şi i-am tras, Domnule Mişilim, câteva, de i-am îndoliat ochiul cel stâng pe mai multă vreme. Nici acum nu i-a trecut vânătaia. Mi-am amintit însă, că astfel de lucruri nu e frumos să se petreacă în văzul şi auzul oamenilor, aşa că, să elimin orice impresie, m'am îndreptat cu el spre apartamentul lui, la braţ. Căci încă odată îţi spun, Domnule Mişilim, toată viaţa mi-a plăcut să-mi spăl lingeria în familie. Ajunşi, i-am mai tras vreo câteva şi l-am şi ameninţat cu reclamaţii la Direcţie. Ori eu,

ori îi sfarm capul şi îl mai dă şi Direcţia afară din serviciu. Ştiind că pot şi la Direcţie ceva, mi-a promis: — Ţiţel dragă, tu.

Domnului Mişilim i se înmuiaseră de tot picioarele şi vroia în orice chip să închee discuţia.

— Atunci, îi linişte acum, Coană Moaşe. Nu mai ai nicio pretenţie, cred, dela fata mea!

— Nu, Domnule Mişilim, însă te-aş ruga un lucru. Pentru care, de altfel, am şi venit. Convinge-o dumneata pe domnişoara Debora, să nu-l mai încurajeze. Să-i dea, ştii, vorba ceea, peste labă, când s'o mai întinde la curte. Şi, o mai trece ea ce-o mai trece vremea şi la un moment dat tot are să se astâmpere dumnealui.

Pentru asta am venit, Domnule Mişilim. Imi promiţi?

— Promis, Coană Moaşe.

— Mersi.

Domnul Mişilim a rămas însă tot locului, moale, de cârpă. In cap îi vâjâiau cuvintele moaşei şi în picioare nu mai avea încredere. L-or duce oare până la tejghea? Să se prăbuşască baremi acolo, deasupra banilor, dacă o fi să se prăbuşească.

Tehui de cap, a pornit. In jurul lui totul se clătina. Iar pe pereţi i se părea că tot întâlneşte scris numele Deborei.

„Să fie oare adevărat? Debora!?... Nu! Nu se poate!

Dar moasa susţine că i-a zărit o femee şi că chiar Lipan vizitiul-i-a văzut!

Femee, vizitiu!

Lume!

Nu, nu se poate! Ori e nebună moaşa, ori e o femee din acelea cărora le prieşte scandalul. Totuşi, pentru liniştea mea va trebui să iscodesc într'un chip. Dar cum!? Să întreb pe Lipan sau ţaţele din sat despre purtările copilei mele? S'ar putea oare una ca asta! Nu, nu mă pot coborî la şoapta ţaţelor!

A, da ia stai olecuţă, Domnule Mişilim Aflion, că ţi s'a deschis o portiţă de scăpare! Moaşa pretinde că i-a văzut chiar cuconul Ducu. Şi cuconul Ducu nu e nici vizitiu şi nici o ţaţă din sat. El are să-mi înţeleagă grija de părinte şi n'are să mi-o ia în nume de rău. Şi boier de neam mare cum îi, va închide în dânsul tristeţea mea. De cuconul Ducu, nu mi-e ruşine.. Pe el pot să-l întreb. Numai de-ar pica mai repede, că dela o vreme iar a rărit-o cu venitul la Curte. Să se fi rupt, oare, între el şi cuconul Gligore iar punţile înţelegerii!?

Ce ţi-e şi cu copiii aceştia, Doamne! Numai când le mor părinţii, li se termină copilăria. Cu părinţi, rămân mereu copii, ori de ce vârstă ar fi!"....

Alunecând domnul Mişilim din durerile lui spre ale altora, i s'au mai uşurat parcă neliniştile. Pentrucă numai în aceasta stă mângâierea omului. In a şti că nu e numai el care

sufere. In faptul că, poate şi cuconul Gligore are necazurile lui din cauza nevenirii băiatului la Curte, ca altădată, domnul Mişilim a găsit puteri să facă mai departe faţă sarcinei de hangiu, în zi de duminică şi de horă.

— Mai dă-ne un rând, Jupâne, că ni s'o aprins coşul chieptului.

— Iacă'ndată, Badiţă Găetan.

CAP. XI.

UNDEVA, PE O GLUGĂ DE SNOPI

Lisandru Urieşu a rotit capul, să vază pe deasupra spicelor.

Avea în ochi toată spurcăciunea gândului.

Nu era nimeni. Numai el în ogor, şi alături, în celălalt, Petruţa, adunând harnic în semnul de întrebare al secerii firele de grâu.

Era în amiază şi oamenii se retrăseseră către apă, subt sălcii, să mănânce şi să se hodînească, baremi cât o scăpa soarele din suliţa cea mai cu foc.

Numai el şi Petruţa. Petruţa muncind pe capete, deoarece Catinca n'a putut veni în ziua aceea la seceră, iar din spre Ceahlău ploile păreau a se îngrămădi iarăşi, şi el, rămas s'o pândească, pentru că prea îi dădea ghes tulburarea sângelui, şi ca acum, singuri, nu s'au mai aflat şi nici nu se ştie dacă s'or mai afla cândva.

A mai privit odată în jur şi aflând că tot nu e nimeni, a simţit cum din cuvântul acesta, *nimeni*, spus numai de gândul lui şi şoptit tot

gândului, a scăpat o scântee, a căzut în el şi l-a aprins.

Nimeni, însemna pentru el totul. Sdrobirea chinului, care nu-i mai da pace, adăparea sângelui la fântânile reci ale somnului, risipirea arşiţei de carne, răsbunarea mândriei lui de flăcău chipeş, viaţa chiar. Căci viaţa poate încăpea şi într'o clipă, dacă clipa aceea îţi poate da totul. Iar Lisandru Urieşu era dintre acei cari pot să-şi îngrămădească viaţa în cuprinderea unei clipe.

Ce va mai fi dincolo, nu-l preocupa. De când ştie că o poartă în el şi că e în strigătul tutulor chemărilor sale trupeşti, ce se mai poate petrece după ce va fi şi a lui, nu-l mai interesează. Fie foc sau lanţuri de puşcărie, libertate sau moarte, tot una fi-va. Una şi aceiaşi osârdie, a trecerii prin zile cari nu mai sunt ale tale. Dece atunci să nu-ţi pui capăt vieţii, în minutul în care cu adevărat se sfârşeşte ?

Cu vâlvătâi în tot corpul şi cu ochii arşi de mânie şi goi de înţelesul crimei care se torcea în luminile lor, s'a apropiat de ea străpungând zidul spicelor.

— Da ce cauţi măi, în ogorul nostru? l-a apostrofat Petruţa, neputând să-şi dea sama Lisandru Urieşu, dacă în glumă a fost întrebarea sau mai mult cu împotrivire.

— Ia, am venit şi eu, să văd câţi snopi ai tăiet, Petruţo.

— Şi eu ştiam că mămuca n'are vechil să-i îndemne fata la muncă.

Şi, ca şi cum n'ar mai fi fost lângă dânsa, s'a apucat să taie înainte grâul.

Muncind în soare şi în năduful amiezei, asudase Petruţa. Obrajii îi sticleau umezi, poleiţi parcă. In piept avea cămeşa larg răsfrântă iar mânecile sumese până în umeri. Când se apleca să apuce paiul, i se ridicau puţin şi fustele. Aşa că, dacă ar fi adunat cât îi acoperită şi cât nu, o putea împărţi pe din două. Dar lui Lisandru Urieşu i s'a părut că mai mult goală e Petruţa. Şi că nu mai are altceva de făcut, de cât să o prăvale. Ii era însă teamă de seceră. L-ar putea prinde în tăiş şi atunci, ar fi biruit tot dânsa. Şi s'o mai aibă la îndemână vreodată, slabă nădejde.

S'a chibzuit în tot felul, cum şi în ce fel s'o prinză, ca să nu poată păli cu secera. Şi a găsit că, numai apucându-i mâna şi strângându-i-o voinicește, îi vor slăbi degetele şi o va scăpa. Pe mână deci ochiul.

Dintr'un salt a fost asupa ei. Să strige, nu a mai avut timp. O mână i-a încleşetat gura, muşcând în ea zadarnic Petruţa, şi cealaltă i s'a înfipt cu ghimpiii unghiilor în pumnul cu care ţinea secera. Degetele i s'au desprins învineţite şi arma ce i-ar fi putut ajuta să-şi apere trupul a picat moale în grâu, de parcă o mână moartă i-ar fi dat drumul.

Văzând unde a căzut, Lisandru Urieşu a

împins-o cu piciorul, în lături. I-a apucat apoi mijlocul şi ducând-o mai mult pe sus până la o glugă de snopi, a prăbuşit-o pe spinarea în cruce a acestora.

Subt greutatea flăcăului, Petruţei i s'a părut că Ceahlăul s'a prăvălit şi că a prins-o subt el. Gemea şi încerca să se svârcole, în vân îi erau însă toate sbaterile. O înodase puternic de el şi nu mai putea mişca.

I-a ridicat apoi fustele, până ce din triunghiul pântecului l-a ars în lumini cuibul în care avea să-şi închidă viaţa. Furca picioarelor l-a primit silnic dar l-a primit şi mirosul de carne fiartă în apa sudorilor l-a îmbătat. O înfiorare cumplită l-a străbătut atunci în tot corpul. Şi nimic din tot ce e sălbatic în om, n'a mai rămas nechemat la ospăţul cel mare. Gura i-a liberat-o din mână! şi liberă, n'a mai ţipat. Aţe de sânge o învrâstau. Aţe din sângele lui.

„Dar dece numai din al meu şi nu şi din al ei?"

Şi-a înfipt dinţii în carnea buzelor şi voind să sărute, a muşcat. Au ţâşnit firişoare noui şi calde, şi sângele lor s'a amestecat în frăţia plină de cruzime a rutului. Şi apoi, un gemăt de vită răscolită de vârf de cuţit şi o destrămare de om care a dat totul şi nimic n'a mai păstrat pentru dânsul.

Acolo şi atunci a intrat în el Petruţa. Acolo şi atunci şi-a răsbunat Lisandru Urieşu mândria şi voinicia. Şi nici că se putea un loc mai ni-

merit culcării lor uriaşe! Rupţi amândoi din ţarina Moldovei, în ce pat altul ar fi putut începea dragostea lor, în afară de al ţarinei? Acolo, pe salteaua de aur a snopilor netreeraţi, în sclipetul de lumină al soarelui de amiază, în aroma florilor arse şi subt vălul cerului, îi era locul. Intre păreţi de cameră, n'ar fi încăput. Într'o grădină, în sat şi pe întuneric, ar fi sculat megieşii.

Când s'a ridicat Lisandru Urieşu în picioare, Petruţa a mai rămas o vreme răstignită pe crucea snopilor. Leşinată sau poate tot în strânsorile spasmelor.

Ştergându-se cu mâneca de năduşala frunţii, Lisandru o privea mulţumit. Se prelingeau şi din panaşul pântecului firişoare de sânge.

Nu şi-a putut stăpâni bucuria.

— Aiazma mâni-ti de ghebos! Ai umblat tu p'acolo, da n'a fost de nasul tău.

Pe urmă i s'au adunat minţile şi i s'au limpezit gândurile.

„Ce-am făcut!?"

S'a uitat hoţeşte din nou în jurul lui, ca tâlharii după ce pradă, şi cum din spre sălcii începeau a se arăta oamenii, şi-a luat drumul scăpării, croindu-şi pârtii prin păpuşoaie şi lanuri.

Avea în pas strechia vitelor şi în priviri turba ochilor de lunatic.

S'a trezit şi Petruţa. Scăpată din nebunia

rutului şi-a revenit. Buzele îi picurau încă şi tot mai avea senzaţia că cineva sapă în adâncurile ei. Şi-a privit cu mirare bolnavă pulpele desgolite şi a aflat pe ele pete de rugină. Sânge din ea închegat şi ars de razele soarelui. Şi abia atunci s'a desfăşurat pe dinaintea ochilor ei toată grozăvia caldă prin care trecuse.

Viziunea întâmplării cu amintirea cărnii prădate i-a trezit glasul. Şi a răcnit Petruţa înfiorător de desnădăjduit. Un răcnet de fiară când nu-şi mai găseşte în scorbură puii. Un răcnet care a sfâşiat spaţiul până în poalele Cealhlăului.

— Da cine ţâpă acolo, hăiii? a auzit apoi Petruţa, pornind depe un hat de ogor întrebarea.

S'a cutremurat ca şi cum ar fi surprins-o careva voit goală, şi-a acoperit pulpele şi şi-a şters cu o batistă smulsă din bete sângele depe buze.

— Da cine-o ţâpa? s'a mai auzit odată acelaş glas, mai de aproape acum.

— Eu, oameni buni, Petruţa, fata Catincăi.

Din păpuşoiul vecin cu ogorul Petruţei, a apărut un om.

— Da ce-i, Petruţo, cine te-o bătut?

— Că de-ar fi atâta, n'aşi fi ţipat, Bădiţă Găetan!

— Atunci ce-o fost, fată?

— Lisandru, Bădiţă Găetan.

Dacă Lisandru Urieşu a fost, a înţeles Găetan şi fără alte vorbe ce s'a întâmplat.

— Şi tu n'ai putut să ţâpi înainte, fată? Să dai o gură că, ia colea am fostără de-am prânzit.

— Păi că cine-o putut, Bădiţă Găetan! i-a răspuns Petruţa, în luptă cu plânsul. Mi-o prins gura în palmă şi apoi şi-a înfipt şi dinţii în ea. Cum era să mai ţâp!

— Şi amu, unde-i tâlharul?

— Ştiu eu, Bădiţă!

— Păi tu n'ai văzut, fată?

— Nu.

— Păi că nu ţi-o fi cusut şi ochii! şi a privit împrejur să descopere urma fugii.

— Iotă-te drace, că taman prin păpuşoiul meu s'o furişat spurcăciunea!

Şi apoi, cu făgăduială de care se va ţine:

— Ai răspunde tu Lisandre, în faţa judecăţii pentru Petruţa, da pentru păpuşoiul pă care mi l-ai culcat, eu am să te judec. Şi mă tem c'am să întrec în dreptate pă boierii din târg.

S'a uitat la fată îndurerat şi a îndemnat-o să plece.

— Şi-amu lasă dracilor secera şi du-te acasă. Ba, mai bine s'apuci drept la jăndari, că eu îi şi iau urma. Cine ştie, poate îmi pică mie întâi, şi l-oi judeca înaintea boierilor, de să n'aibă boierii ce să mai judece!

Cum nu l-au aflat în sat, l-au căutat oamenii toată noaptea prin dudăile mărginaşe. N'a rămas necercetată nici cătina cimitirului. Iar din-

tre toţi, cel mai îndârjit poteraş a fost Iliuţă Ghebosu. Ii frigea în carne păţania Petruţei. Ochii lui mici i s'au bulbucat hidos de mânie şi aşa i-au rămas, plini şi grei de mătrăguna răsbunării.

Şi pe cât era de strâns şi închircit, părea şi mai urât acum Iliuţă. Avea ceva din neastâmpărul hâd al cârtiţei, când îi răstoarnă fierul plugului muşuroiul.

L-au căutat peste tot locul şi abia în ziuă l-au găsit, pitit ghem în salcia de unde a pândit cândva baia Petruţei. La aflarea vestei, Iliuţă a dat fuga, s'o ducă cui trebue.

— L-o prins, Petruţo.

— Şi l-o bătut, Iliuţă?

— Nu, că s'o împotrivit unii. Altfel, l-ar fi stâlcit alde Bădiţa Găetan.

— Păi dece să-l bată? Dacă e de judecată, să-l judece!

— Cum dece să-l bată, Petruţo! Taman tu arunci vorba aiasta! Să-l macine în picere şi să-l toace cu maiul. Aşa trebuia, nu judecata boierilor după zile şi luni, când s'o răci fapta.

— Eh, că n'o făcut omul crimă şi nici n'o furat din armanul Curţii, ca să-i sdrobească oasele!

Iliuţă s'a tot mirat şi s'a tot crucit îndelung. Aştepta s'o auză blestemându-l, rugând oamenii să-l desnoade în bătae, să-i farăme capul şi să-l lase slut şi beteag pe toată viaţa, şi ca că, dece să-i sdrobească oasele, că n'o făcut omul crimă!

Un ghimpe s'a înfipt în inima lui Iliuță, și ca să-l scoată s'a chinuit în zadar feciorul lui Toader Vornicu. Înțepătura nu se lăsa îndepărtată. Căuta să o pipăe și nu o găsea. Era însă acolo, în inimă sau poatee în suflet, sortită să-l facă să sângere, fără să știe dece și pentru ce.

— Măi Iliuță, ia mai du-te în sat și vezi ce s'o mai întâmplat. L-o dus în târg sau îi tot la post.

Iliuță a plecat cu capul în piept. Trăgea la un jug nevăzut.

S'a întrebat mult dacă e bine să se ducă și nu și-a putut răspunde.

Amărît, a scuipat leșie în colbul șoselei.

„Zilele mâni-ti de bandit!"

CAP. XII.

O TEAMĂ EVREIASCĂ

Din ziua mărturisirilor doamnei Zavastiţa Bălău, proprietarul *Hanului din 3 Colţuri* s'a dedat cu toată grija pândei. Puţina lumină a ochiului bun trebuia acum şi mai mult împărţită. Asupra tejghelei, să nu i se fure banii; pe deasupra meselor, să nu piardă numărul litrelor şi al sângeacelor băute; prin ferestruica de lângă dânsul, cu văzul în ogradă, să nu umble mână străină la fân, ceea ce foarte lesne s'ar putea întâmpla ne mai bucurându-se de ajutorul lui Ţuţurcă Ghinăraru, îndepărtat din pricina prea multelor sale răni din ultimul timp şi a sdruncinării de tot a capului; pe uşi, ca să nu-i scape când o trece docarul Curţii cu odrasla cuconului Gligore; şi pe urma Deborii, să-i prindă plecările şi să-i adulmece gândurile. Se străduia domnul Mişilim să nu rămâe străin de nimic din tot ce se petrece în jurul său, răsăreau însă, acum, din toate grijile, două mai mult: uşile şi domnişoara Debora. Uşile, să nu treacă Ducu Tăuşan fără

să-l vază, şi domnişoara Debora, să nu se strecoare afară spre locuri ştiute numai de ea şi de nepricopsitul ista de subchirurg, cu pretenţii de om de ştiinţă şi de logodnic fără de pereche.

Ca un făcut însă, de o bucată de vreme cuconul Ducu nu se mai arăta pe la Curte. In toată iarna dacă a fost de vreo două, trei ori, înafară de Crăciun şi de Anul Nou, iar de când a prins a se statornici primăvara, numai odată şi numai cât ai lua o dulceaţă şi un pahar de apă rece.

Şi cu fata lui cam tot un drac e. In târg rar de se mai duce, îmboldită numai de vreo nevoe, şi la plimbări în sat nu mai ese. In schimb, se vede dela o poştă că nu i-s boii acasă. O roade pe ea ceva, de rămâne iarăşi mai toţi timpul în odae şi numai în voia gândurilor se lasă.

O, şi cât ar voi el să n'o mai vază înăuntru, dar nici spre locuri ascunse, unde s'ar putea întâlni cu nătângul de agent sanitar!

Pe cei mici i-a scos din ghiara primejdiei. E mai bine de un an de când Ceancălă şi Hună sunt la o soră a nevestii lui, la Piatra, unde mai are grijă de ei şi fratele său Burăh, tăbăcarul. I-a înscris şi la şcoală acolo. Precum că s'ar face mai multă carte la Piatra, la Şcoala Comunităţii, de cât în târgul de peste apă. Mai departe cu măsurile, n'a putut însă merge. Să deschidă pentru văzul şi înţelesul

tutulor rana, n'a putut-o face. Să-i adune şi să le spue: avem în casă oftică, i-a fost peste putinţă. Ar fi trebuit să urmeze măsurile, şi pentru aceste măsuri nu l-a călit Dumnezeu.

Cum să-şi împartă el familia pe categorii de sănătate şi să-i împrăştie!?

„— Pe tine, Hachea, pentru că îi poţi molipsi pe ceilalţi, am să te internez la Bârnova. Poate că ai să te faci bine acolo!

Tu, Ceancălă, şi tu Hună, fiindcă sunteţi mici şi plăpânzi, o să vă izolez la Piatra, la Tanti Riza.

Voi, că sunteţi mai mari şi mai greu de molipsit, puteţi rămâne. Să aveţi numai grije să vă feriţi de lucrurile Hachei. Şi la plecare, să nu vă sărutaţi cu ea".

Ar fi putut vorbi el într'astfel!?

Să arunce singur desnădejdea în sânul familiei lui!?

Nu, întâmplă-se orice s'ar întâmpla!

Aşa, poate că se mai încuibă în pieptul Hachei o nădejde. Şi, în ciuda oricărei măsuri de siguranţă, nu i-o spulberă. Îi e foarte greu să aşeze între ai lui, insulă strânsă, *măsurile* de siguranţă. Dacă e bun Dumnezeul Iudeilor, i-o păzi lui într'altfel familia. Nu cu măsuri de siguranţă, cu izolări şi cu stropiri de soluţii fenice.

Şi totuşi, pe cât poate şi pe departe, măsurile de siguranţă nu sunt cu totul uitate. Cercetează ades pe sub saltele, pe unde are Ha-

chea obiceiul să-şi ascundă batistele cu dovada măcinării din piept, le adună pe ascuns şi le trece tot pe ascuns nevesti-si, şoptindu-i înăbuşit:

— Fierbe-le mult în clocot, Miza. Sânt tot mai pline şi mai pătate.

Din aceiaşi grijă de măsuri doreşte şi acum să o vază pe Debora cât mai puţin înăuntru. Şi culmea, Debora, aproape că nu mai ese din camera fetelor.

„O fi având ele să-şi spună ceva, de stau mai toată ziulica împreună!?"

Nu! Nu au nimic să-şi spună. Hachea se pierde într'un soiu de gânduri, tot mai clorotică, şi Debora într'altul, destrămată. Hachea priveşte absentă prin fereastra deschisă primăvara şi se caută în ea fată sglobie, vâslind, jucând tennis, încălecând, alergând pe nisipul Mangaliei, aruncând sorţilor loteriei un sărut pe care i-l cer zeci şi zeci de adoratori. Şi se găseşte peste tot locul, aruncând sărutul pentru care se bat zeci de bărbaţi, galopând cu părul răvăcit de mânile vântului, jucând tennis într'un *short* scurt, de i se văd picioarele, în lansade, până aproape de şold, conducând maşina prin toate hârtoapele, ca nebuna de Anny Ondra într'un film de neastâmpărată fată vieneză, în fine, se vede trăind din plin şi drăceşte viaţa, neînţelegând spre care viaţă anume o cheamă bănuţii de sânge pe care îi risipeşte din ce în ce mai nabab în batistă.

Şi lângă ea, Debora, tot pe gânduri. Dar gândurile lor nu se întretae. Ale Deborei şi-au frânt aripile. Ale ei rătăcesc pe cărările triste ale înfrângerii. Cândva, au ţesut pânza din fir gemăn cu al Hachei. Acum şi-o sfâşie. Cândva, a crezut în dragostea lui Ducu şi pentru iubirea lor n'a cunoscut cântarul jertfelor. Acum, desmeticită din ameţeala cântului barbar, se adună depe căile risipei învinsă. O fiinţă în care s'au uscat toate nădejdile.

„Ce-or fi având să-şi spună, Doamne, de stau toată ziulica împreună!?"

Nimic! Nimic!

Intr'una din zile a constatat domnul Mişilim Aftalion, că i s'a cam lărgit hainele. Pantalonii îi joacă pe pântece, în mânecile laibărului îi încap mai bine braţele şi târlicii de pâzlă nu-i mai supără umflăturile picioarelor.

S'a cercetat într'un ciob de oglindă şi s'a aflat şi la faţă supt.

A slăbit. A slăbit mult domnul Mişilim. Frământările nu-i mai dau pace. Peste cele vechi se adaogă altele. Şi mereu altele se ivesc la fie ce capăt de zi.

Işi aduce aminte de o vreme când nu-l apăsa nicio grije. Pe atunci boala Hachei nu răbufnise şi Drumea nu-l privea asasin pe subt sprincene. Acum, i-a mai trimes şi altele Dumnezeu, de parcă nu i-ar fi de ajuns tusea Hachei şi vârfurile de cuţit din ochii lui Drumea. A mai trebuit să vină şi moaşa, să lovească

în el şi în fata lui. Mai ales în fata lui, copil crescut în toate legile cuminţeniei.

„Auzi, să-mi spue nebuna, că a încercat Debora să-i nefericească dragostea! Debora şi domnul Panţâru! Debora şi domnul doctor al Cotu Vameşului! Trebue să te fi stricat rău la minţi, Coană Moaşe, de-o amesteci dumneata pe Debora, în ciorba dragostei voastre!

Ei, lasă! Să treacă numai cuconul Ducu şi îi vedea dumneata, Coană Moaşe, cum am să-ţi mulţumesc pentru tot ce mi-ai spus!"

Ducu Tăuşan nu trecea însă. Nu mai trecea ca altădată. Şi domnul Mişilim amarnic îl mai aştepta. Nu că s'a împiedecat de o îndoială. Dar ca să-şi limpezească de tot gândul şi numai după aceea să-şi descarce veninul, în sufletul de otreapă al moaşei.

Era convins că fata lui cu nimic nu e vinovată, şi totuşi, plutea pe deasupra capului său o ameninţare.

„Dar, dacă o fi aşa!"

Pe acest *dacă* dorea să-l spulbere cât mai în grabă domnul Mişilim, cu mărturia lui Ducu Tăuşan. Şi Ducu Tăuşan nu se arată, deşi îl pândeşte şi îl cheamă cu toate strigătele gândului.

„Azi, nu mai poţi fi sigur nici de copilul tău. S'a stricat de tot lumea. Iaca, biata Petruţa, sărmana! Unde se auzeau pe vremuri de treburi de aiestea!? La zece ani de se întâmpla un caz aidoma şi pe atunci în ocnă îi putrezeau

oasele răului. Acum, numa să deschizi gazeta, că întâmplări cu siluiri câte vrei! Şi culpeşii, mai toţi scapă!

Se mai socotea şi în felul acesta domnul Mişilim, dar, când şi-a spus că nu mai poţi fi sigur de copilul tău, nu la al lui s'a gândit hangiul. A vorbit pentru alţii. Pentru toţi părinţii, afară de el. De ai lui e sigur, cum e sigur că Mişilim Aftalion îl cheamă şi nu într'altfel.

Socoteli de părinte, ajustate după nevoile sufletului.

Intr'o zi a dat iarăşi pe la han Drumea.

— Jupâne, mai ai din basamacul cel bun?

— Apoi, când n'a fost bun, mă rog matale, boier Drumea? Ţi se năzare aşa, din când în când, să mai dai pe la han şi atunci întrebi şi dumneata, aşa într'o doară, dacă mai e din cel bun, de parcă ar fi fost vreodată prost. Umblă dumneata pe toate cărările şi n'ai să afli basamac şi răchie mai bune ca ale mele.

— Aiasta e drept, Jupâne, da şi întrebarea mè e cu dreptate. Aşă-i când dă omul rar, că de, se chiamă că-i acupat atunci şi când îi acupat omul, nu prea are timp să şi-l piardă la voroavă în crâşme.

— Poftim, mă rog, şi vezi-l dacă e tot dintr'acela.

Hangiul i-a umplut o sângeacă şi i-a dat-o. Drumea a cercetat-o mai întâi din ochi şi numai după ce a ridicat-o de vreo două, trei ori,

la nas să miroasă, a dat-o duşcă. După care a plescăit mulţumit, ochind sângeaca goală cu mare satisfacţie.

— Ai dreptate, Jupâne. E tot din acela. Şi te unge pe unde îţi scârţâie mădularele, ca o doftorie. Fii bun şi mai dă-mi una.

In timp ce hangiul îi umplea a doua sângeacă, Drumea îl măsura cu mirare. Domnului Mişilim nu i-a scăpat privirea cercetătoare.

— Şi dece mă măsori aşa, boier Drumea? Pentru că îţi dau din cel mai prima basamac?

— Mă uit şi eu, Jupâne, c'ai mai slăbit. Pari obosit. Mă tem c'au început să te cam lase puterile.

— Obosit ! ! ! Slăbit ! ! a ţâşnit deodată domnul Mişilim, ca şi cum l-ar fi înţepat drept în albul ochiului părerea lui Drumea. Eu şi obosit! Eu şi slăbit! Sânt mai în puteri ca oricând, Drumea. Şi anume am slăbit, ca să mă pot mişca iute, tinereşte. Mi-i braţul acum ca la flăcăi. Sânt în stare să mă iau la la trântă cu dumneata. Şi ochiesc, Drumea, cu pistolul, mai abitir de cât cuconul Ducu, când trage la hulubi şi la talere. Mâna şi pistolul meu nu dau greş. Şi ce mai pistol! Dela Ruşi, boiere Drumea. Pe-un şip de răchie l-am luat. Să-mi fie tovarăş la spaimă şi ajutor la ucis tâlharii. Că şi de-o-'ncerca unul, vai de zilişoarele lui! Chitesc ca 'ntr'o mâţă, Drumea, fie el oricine ar fi. Tatăl meu să se scoale din mormânt să

mă prade şi trag. Lepăd în el toate plumburile. Şi-l mai căsăpesc şi cu barda. Ca pe-un netrebnic şi ucigaş. Să încerce, mă rog, unul, şi o să vadă el atunci Cotu Vameşul, cât îi de slăbit şi o bosit jupânul Mişilim. Spurcă-se careva să-mi sgâlţâe obloanele sau uşile şi de nu şi-o stuchi sufletul în faţa hanului, să nu-mi mai spui mie pe nume, boier Drumea.

Ameţit de atâta pornire războinică, Drumea a mai cerut o sângeacă. Domnului Mişilim nu i s'a arătat însă, a bine, pofta săteanului. Intrecuse măsura obişnuită. N'a băut niciodată mai mult de două. Acum o cere şi pe a treia şi poate că vine şi a patra la rând.

„Hm, gândi hangiul, poate că-ţi trebue coraj, Drumea! Ăi fi plănuit ceva pentru la noapte şi pe trezitelea nu te simţi în puteri. Pofteşti numai şi dacă nu ţi-o comanda Ţuţurcă parada, să nu mai am eu bine pe lume!"

— Bun îi, Jupâne, şi-a mai dat încă odată părerea Drumea, sugându-şi depe buze aroma basamacului. Mai bună doftorie de vătămătură nici că se poate. Să zaci şi de brâncă şi-aista te scoală din ţoală.

Amu, poftim dumitale pitacii şi s'auzim numa di bine, Jupâne.

— Cu bine, boier Drumea, şi numai la faptă bună să-ţi fie gândul. Iar de-ţi dă vreun coraj basamacul, pune-l în slujba binelui, Drumea, că te-o'nscri Dumnezeu în condicele cele bune şi-o ţine sama pe lumea ceailaltă.

Din uşe, Drumea şi-a arătat toată nepăsarea pentru lumea cealaltă.

— Azi, Jupâne, nu-şi mai face nimeni socoteli pentru ceea lume. Pi copchii dacă îi mai poţi amăgi cu ea.

Apoi s'a tot dus, Dumnezeu ştie ce gânduri vânturând.

Hangiul, pe cât l-a putut urmări prin golul uşilor desfăcute, l-a urmărit. Şi cum de multe ori după mers poţi ghici frământarea omului, se căznia să-i descopere gândul din felul cum îşi însăila paşii şi îşi legăna trupul.

„Clocește ceva, banditul aista! Şi că nu-i departe de faptă, mai c'aşi pune rămăşag.

Am slăbit, am obosit! Imi iscodeşti puterile, Drumea, să vezi dacă mă pot bizui pe ele la o adicătelea. Bine, boier Drumea, pofteşte, şi de nu te-or găuri plumbii, să-l trăsnească Dumnezeu pe Mişilim Aftalion şi să-i aprindă hanu şi cenuşe să se aleagă de toate şi de toţi!

Şi, vezi bine dumneata, domnule Drumea, că, dacă în ăst fel mă jurui, nimic nu-mi mai poate opri degetul depe trăgaci!"

Din faptul că a băut mai mult ca ori când în ziua aceea Drumea, hangiul îşi făcea fel de fel de prepusuri:

„In deobşte, omul dela ţară îşi întrece măsura băutului când îi năcăjit, când a încheiat un târg depe urma căruia trage foloase neaşteptate sau când îi trebue coraj, având a înfăptui ceva pentru care nu se socoate în de ajuns de pregătit.

Ca să fie năcăjit Drumea, nu prea văd dece. Nu are cui duce grija, iar zilele, spune lumea, şi le trăeşte uşor din prădat. Dispare câte o zi, două, face ce face pe unde face şi apoi iar apare cu bani la chimir, pentru sângeace, tutun şi huzureală. Pică apoi şi vestea prădatului, da poţi să pui mâna pe umărul lui şi să spui: aista-i tâlharul, dacă nu l-ai prins asupra faptei!? Nu! E dibaci tare, aşa că uşor a dat laoparte grijile.

Fericiri! Nici pe aiestea nu le văd. Se bucură omul când îi scapă vreun copil din lingoare, când îi bogată roada în ogor sau când îi trânteşte muierea un plod. El, nici tu copii, nici tu muiere, nici tu ogor. Atunci, ce fericiri să-l scuture, dacă n'au din ce naşte!?

Că pentru prădăciunile lui îi trebue coraj, asta se poate. Sigur că, pentru la noapte a probăluit dumnealui ceva.

E, spune, boier Drumea, nu te-a mirosit bine jupânul Mişilim!?"

Şi, ca şi cum ar fi trebuit parcă să primească răspunsul, s'a dus până în uşe să-l mai privească. Dispăruse.

Şi-a amintit apoi domnul Mişilim de vorbele tatălui său. Frica de prădat e o teamă pe care o aduce mai tuturor Ovreilor bătrâneţea. Copil, a râs atunci. Acum îşi dă sama că aşa este. Dar, nu e o frică iudaică, de legendă. Poate să râdă creştinii ori cât or vrea că Ovreii sunt fricoşi. Nu sunt. Prevăzători, da, şi prevederea nu e tot una cu teama.

Iată, nu mai departe cazul lui. E el fricos? Apoi, ar mai dormi el cu pistolul subt pernă, gata să tragă în oricine ar voi să-l prade, dacă e fricos? Nu! Prevăzător, da. Şi tot din prevedere socoate domnul Mişilim, c'ar trebui să se desfacă de han. Să-l vânză, aşa cum l-a vândut şi bătrânul Reicher lui tată-su. Cu ce-a adunat, or duce-o ei cum or duce-o copiii. Mai bine mai din greu şi să te culci fără de nicio grije, de cât cu ceva pitaci mai mulţi în Bancă şi cu teama că în fiecare noapte te pot călca tâlharii. Aşa n'o să mai aibă cum să-l iscodească Drumea: ba că-i galbăn, ba că-i obosit şi-l lasă puterile, ba c'a slăbit. Tot întrebări cu tâlc, ca să ştie tâlharul cum să-şi înjghebe planul mai bine.

O să se ducă chiar zilele acestea, în târg, să se sfătuiască mai pe îndelete cu fratele său Osias. Poate că o să aibă noroc şi o să găsească o rachierie liberă sau un vad bun de locantă. Şi o scăpa de gaura asta, de unde poţi striga tare şi bine ajutor şi nimeni să nu te audă.

Gânduri şi gânduri. Ochiul îi era, însă, la datoria lui, să pândească docarul Curţii. Să-i vestească trecerea cuconului Ducu. Ca să se scuture baremi de amărăciunea cea nouă, pe care i-a adus-o moaşa, şi să rămâe mai uşurat şi mai limpezit pentru celelalte cazne, cari, dela o vreme, se tot înteţesc şi nu-i mai dau răgaz de odihnă.

Un sgomot.

Un huruit.

Gândurile domnului Mişilim s'au risipit deodată. Şi-a ascuţit urechile şi a ascultat. Cum nu era un clempănit obişnuit de harabană sau cotigar, şi cum parcă îi suna în urechi huruitul roţilor dela Curte, s'a dus până la uşe, să vadă. Şi a văzut. Din spre târg înainta docarul Curţii cu cuconul Ducu. Zărindu-l, nu s'a mai simţit greoi hangiul. Lestul cărnurilor i s'a topit cât ai bate din palme, de i s'a părut că e mai sprinten şi mai şui chiar de cât un drac de flăcău când dă în pârgul mustaţei.

I-a eşit înainte şi i-a făcut şi cu mâna semn.

— Fii bun, cucoane Ducu, de opreşte olecuţă.

Lui Ducu Tăuşan nu i-a prea convenit rugămintea hangiului. Şi de nu i s'ar fi împiedecat cuvintele în pragul buzelor, Lipan i-ar fi auzit porunca de-a nu opri, căci ce poate să aibă el de vorbit cu hangiul.

„Să fi aflat ceva jidovul!? s'a întrebat Ducu Tăuşan, încălzit de un fior neplăcut. Ei, şi la urma urmei, ce pretenţie poate să aibă!?"

— Opreşte, Lipan.

— Să trăiţi, Cucoane Ducule, dar rar mai daţi acum pe la Curte! Nu-i chip să vă mai prinză omul. Şi de, câte un sfat boieresc pică de multe ori bine şi'n traista unui Ovrei, fie el şi aşa cum spune lumea că sânt, ascuţit la afaceri şi niciodată în pierdere. Da nici pe alţii nu păgubesc, Cucoane Ducule. Ce-mi dă Domnu pe bună dreptate. Atât.

Altfel, sănătos, Cucoane Ducule?

— Sănătos, Domnule Mişilim. Şi numai ca să mă'ntrebi de sănătate m'ai oprit, sau poate că mai ai şi altele de întrebat?

— Mai am, Cucoane Ducule, şi dacă nu vă supără rugămintea mea, aşi vrea să m'auziţi numai dumneavoastră, — răspunse hangiul, arătând în spre vizitiu cu capul, precum că de el ar ţine să nu fie auzit.

„Hm!" crâcni în sinea lui Ducu Tăuşan.

— Chestie mare, Domnule Mişilim?

— Da de unde, Cucoane, o întrebare şi altceva nimic! Că n'o să vă fur eu timpul, mai ales când veniţi aşa de rar.

Scoborând, Ducu Tăuşan s'a dat în dosul docarului.

— Ia zi, Domnule Mişilim.

— Voi zice, Cucoane, da vă rog să nu mi-o luaţi în nume de rău. Vă ştiu boier cu suflet mare, aşa cum l-au avut toţi înaintaşii matale, şi sânt sigur că o să înţelegeţi din ce durere vă vorbesc... Vreau să ştiu numai un lucru dela dumneavoastră, Cucoane Ducu.

— Anume care, Domnule Mişilim.

— Cucoane Ducu, văzuta-ţi dumneavoastră vreodată pe fata mea cea mai mare...

— Mi se pare că cea mai mare e domnişoara Debora, nu?

— Aşă-i, Cucoane Ducu, Debora. E, tot o mai ţineţi dumneavoastră minte de când era micuţă! Asta mă bucură tare, Cucoane Ducu.

Că de, copii ca toţi copiii au fost şi ai mei, şi la Curte, când îndrăzneau să intre în parc, duşi de joaca ălorlalţi, nu se făcea deosebire şi nu-i ocăra nimeni. Că erau de Ovrei sau de ţărani copiii, înaintea Cucoanei Gliceria şi a Cuconului Gligore una erau. Şi nici matale nu i-ai obrăncit cu vre-o vorbă rea. Ba, dacă îi mai ţineţi şi minte, înseamnă c'au făcut şi vreo poznă din celea care nu supără, dar nici nu se uită.

— N'au făcut nicio poznă, Domnule Mişilim. Iar de făceau, la cei câţiva ani mai mulţi cât aveam, găseau lesne iernare.

— Mulţămesc, Cucoane Ducu, mulţămesc tare. E, suflet de Tăuşan, nu de boier de acum, răsărit de după războiu!

— Acum întrebarea, Domnule Mişilim, că mă grăbesc.

— Aşă-i, Cucoane. E, ia amintiţi-vă dumneavoastră, Cucoane Ducu, şi spuneţi-mi, aţi văzut-o vreodată, astă toamnă, într'o zi când veneaţi la Curte, pe Debora plimbându-se pe şosea de mână cu zăpăşitul cela de agent sanitar, Nicolae Panţâru?

Ducu Tăuşan s'a prefăcut că îşi caută în amintiri şi dintr'un început nu i-a răspuns în niciun fel. Lucru ce l-a hotărît pe hangiu să-şi întregească întrebarea.

— Că a venit într'o zi la mine, cu o falcă 'n cer şi alta 'n pământ, zăluda ceea de moaşe — că a tunat şi i-a adunat în satul aista, Cu-

coane! — precum că Debora i-a zăpăcit logodnicul, că se plimbă cu el şi că dacă îi strică fericirea va şti ea cum să se răsbune. — De unde toate astea, Coană Moaşe? Cine ţi le-a spus? — Ei, o femee. — Apoi nu te mai lua după femei, Coană Moaşe, că te-ei năcăji în van. Ei, ştiţi ce mi-a răspuns atunci!? Că i-aţi văzut şi dumneavoastră plimbându-se. Adevărat îi, Cucoane Ducule?

— Să-i fi văzut eu, Domnule Mişilim!?

— Da, matale, într'o zi când veneaţi la Curte, pe toamnă, şi că chiar Lipan mâna caii, adăogă el şi mai în şoaptă, ca să nu auză vizitiul. Din capul locului, am voit să întreb pe Lipan, dar când mi s'o mai răcit supărarea mi-am dat sama că nu-i de mine treaba aiasta. Să-mi controlez eu copilul cu spusele vizitiilor! Mi-am zis, însă: De Cuconul Ducu n'am la ce mă feri. Dumnealui e boier şi o să mă înţeleagă. Iar de întreb, Cucoane, nu e că-mi bănuesc fata de prăpăstiile spuse de moaşe, dar, ştiţi, să-mi alung din suflet orice urmă de îndoială.

— Domnule Mişilim, ceea ce ţi-a spus moaşa sunt adevărate prăpăstii, cum bine le-ai botezat. Nu i-am văzut şi nici orb nu sunt, să fi trecut pe lângă ei şi să nu-i fi zărit.

— Nu-i aşa, Cucoane Ducu!? sări inimos haugiul.

— Aşa-i, şi nici nu o cred capabilă pe domnişoara Debora, cu firea şi educaţia ei, să se

scoboare la trăsnelile moaşei. Fii pe pace şi nu mai controla ce spune lumea.

— Aşă-i că da, Cucoane Ducu!

— Lumea e rea, Domnule Mişilim.

— Ra, Cucoane Ducu!

— Şi s'ar putea întâmpla să mai auzi şi alte prăpăstii. Sfatul meu e să-ţi astupi pentru toate urechile.

— Apăi că aşa am să şi fac, Cucoane. O, dacă aţi şti cât bine mi-aţi făcut acum, aţi putea înţelege bucuria mea! Dar, să vă las, că v'am ţinut cam mult, şi la Curte v'o fi aşteptând de zor Cucoana Gliceria şi Cuconul Gligore. Mulţămesc încă odată Cucoane Ducu, şi de nu priviţi cu mirare îndrăsneala mea, arătaţi boierilor închinarea supusă şi credincioasă a lui Mişilim Aftalion.

Să trăiţi, Cucoane Ducu.

— Cu bine, Domnule Mişilim.

S'a suit şi bucuros că numai atât a fost şi nici de cum ceea ce bănuise, l-a bătut pe vizitiu pe umăr cu palma, poruncindu-i să mâne, semn pentru Lipan că stăpânul său e în apele cele bune.

Din mijlocul şoselei, hangiul, repus în linişte de cuvântul cel drept al Tăuşanilor, boieri ce nu pot minţi nici când le-or frânge careva oasele, l-a mai privit o vreme, în timp ce de subt pleoapele ochiului bun câteva lacrimi se îmboldeau să iasă.

Nu a zăbovit, însă, prea mult în mijlocul

drumului. Amintindu-şi că nu a vestit pe nimeni din ai lui să-i ţie locul în han, şi că nici n'a încuiat tejgheaua, s'a grăbit să reintre. Şi, deşi nu mai fugise de ani şi ani, a putut constata hangiul, în ciuda gutei care îi străpungea încheeturile cu dureri şi arsuri de nisip cald, că, nu l-a uitat fuga. O fugă mărunţă, ţesută din paşi mici şi greoi, cu gemete şi răsufluri adânci, dar o fugă.

* * *

E noapte şi e cald. Vămăşenii, scoşi din case de zăpuşeală, s'au culcat care cum au nemerit, pe prispe, subt pomi, pe câte un braţ de fân sau la un dos de părete.

Ferestrele, câte se pot deschide, sunt toate date în lături. Uşile la fel. Şi nicio adiere nu le clatină. Cu toatelea au muţit în ţâţâni. Niciuna nu mai scârţâie, nici baremi cât ar chiţăi un şoarec când nimereşte la vreun ţuhal de mălaiu sau la vreo coastă afumată de porc.

In noaptea aceasta nici în fundurile de grădini n'ai fi putut prinde foşnet sau umbră de om încălzit de scârbavnice pofte. Mai de cu vreme, a încercat el Iliuţă să nu-i fie stricat masul cu Petruţa de sub mărul din fund şi a strigat-o chiar fluerându-i de câteva ori, dar Petruţa nu i-a răspuns. S'a prefăcut că doarme, deşi ochii îi erau deschişi spre stele şi gândurile călătorite într'acolo.

Singurul sgomot care se putea auzi, din când

în când, amintind viaţa, era câte un chiuit de-al lui Ţuţurcă Ghinăraru, căruia îi răspundeau de prin hrube şi hornuri buhnele. Atât. Treaz şi amintind viaţa, numai Ţuţurcă, omul scos din viaţă.

Cu toată căldura aceasta, o casă îşi avea ferestrele închise şi uşile zăvorîte şi ferecate. Era Hanul din 3 Colţuri.

Infricat tot mai mult că au să-l calce şi prade tâlharii, de cum se însera hangiul închidea ferestrele şi zăvora uşile. Aveau ele chenarele gratii de fier, nu erau însă, deajuns. Un tâlhar se strecoară prin te miri ce gaură, ca o mâţă. Iar uşilor, nu le erau în destul zăvoarele, lacătele şi broaştele. Pe dinăuntru le închinga şi cu drugi de fier, petrecuţi prin urechi de oţel, adânc bătute în canaturi.

Incepea închisul sara, hangiul, dela camera cea mai din fund, a fetelor, şi termina cu uşa de intrare, pe care o ferea numai după ce mai trecea odată în inspecţie încăperile, să se asigure că totul e în regulă, că pe sub mese şi pe după uşile interioare n'a rămas nimeni pitit.

S'au văetat ele, fetele hangiului, de multe ori că nu mai pot îndura încingerea aerului. Să li se dea voe baremi o fereastră să o lese deschisă.

— Nu se poate, copiilor scumpi. Un han e oricând în ochii tâlharilor. Socot că suntem putrezi de bani. Că ni-s saltelele pline şi că prin toate ungherele îi ascundem. Şi mai so-

cot că, a căsăpi un Ovrei, nu-i chiar cu totul o fărădelege. Vreţi să ne trezim în mijlocul nopţii cu vreunul şi să ne ciopărţească pe toţi cu barda? O fi el mai cald aşa, dar de intrat n'au cum.

Şi nu se deschidea nicio fereastră.

Nu s'a deschis nici în noaptea aceasta, de zăpuşală ucigătoare. In fund dormeau Debora şi Hachea, chinuindu-se într'un somn svârcolit, înăduşite şi desgolite, şi în camera de lângă dughiană hangiul cu nevasta lui, sforăind gros şi asmatic, în duhoare de cărnuri râncede, opărite de sudori.

Către orele unu, de prea mare căldură sau sgâlţâit numai de vreo arătare a somnului, hangiul s'a trezit deschizând spăimos ochiul cel bun. S'a ridicat pe coate, a scrutat întunericul şi s'a bucurat că numai un vis a fost. Îl gâtuia Drumea şi nu putea striga ajutor.

Lămurit, a privit o clipă spre nevasta lui. Apoi, cu somnul speriat, s'a lăsat prins de gânduri.

Mult, însă, n'a prea gândit domnul Mişilim. Auzea o bătae surdă şi repetată.

Ca s'o asculte mai bine, şi-a desfundat urechile cu buricul degetelor. Suferea dumnealui şi de o vâjâială şi-i era teamă să nu-l înşele auzul. Ciocănitura se repeta, însă, neregulat şi era pe afară pe undeva şi nici decum în urechile lui.

S'a dat jos din pat, cu grijă să nu-şi tre-

zească nevasta şi s'a apropiat de uşa prin care se dă în dughiană, ca să tragă şi mai bine cu urechia. Şi a tras. Umbla cineva la uşa din faţă. In ea s'auzea ciocănitul.

S'a făcut tot o apă şi tremura.

„Atacă hanul!"

Până să se lămurească de e mai bine să-şi scoale nevasta şi copiii sau nu, s'a şi văzut cu pistolul în mână. Ridicase mecanic salteaua, unde îl avea pus la îndemână, şi tot mecanic s'a înarmat.

In cele din urmă, s'a socotit că, tot mai bine e să-i scoale.

— Miza... Miza, scoală binişor, mă rog, şi nu te speria, că sunt eu, Mişilim, — i-a suflat el înfundat în urechi. Doamna Miza dormea însă, greu, pufuindu-şi buzele.

A sgâlţâit-o de umeri şi i-a mai strigat tot în urechi:

— Miza... Miza dragă, scoală, mă rog, o-lecuţă.

De data asta s'a trezit doamna Miza. Cu ochii pe jumătate lipiţi în cleiul urdorilor, nu l-a văzut cu pistolul în mână. De altfel, îl dosise la spate hangiul.

— Ce-i Mişilim? Ţi-e sătе de te-ai sculat? E pe măsuţa din colţ garafa.

— Miza, lasă apa, că nu de apă îmi arde. Fii liniştită, însă. Incearcă cineva uşa din faţă.

— Cum!? s'a înfricat deodată nevastă-sa. Mişilim, copiii!

— Ssst, Miza dragă, nu făcea huet să nu se sparie! Du-te binişor la ei şi trezeşte-i. Da încet, să nu simtă Drumea că m'am sculat. Şi spune-le aşa, pe departe, că eu am să trag cu pistolul în vânt, ca să nu se oprească la han nişte oameni beţi, ce vin din spre târg. Că eu nu vreau să le dau de băut noaptea, şi că trăgând au să se sparie şi au să-şi ia drumul.

— Mişilim dragă, bagă de samă, să nu fie mai rău dacă tragi. Poate că nu chiteşti bine şi l-oi îndârji mai amarnic, — l-a sfătuit nevastă-sa, în şoaptă, tremurând din toate cărnurile.

— N'avea tu grijă de treaba asta. Il chitesc eu prin uşe. Ce vrei, s'apuce să intre!?

Incet, cu pistolul îndreptat înainte, hangiul a trecut în dughiană. Ciocănitul continua să se producă întrerupt, în tăblia de jos a uşii şi spre ţâţână.

„Incearcă tâlharul, s'o scoată din bălămăli. Se fereşte s'o farăme!"

Mâna cu pistolul îi tremură.

Din când în când întoarce capul spre camerele de locuit, să prindă ceva din cele ce se petrec în odaia fetelor.

„S'or fi sculat copiii?"

Le aude şoapta. De văzut, nu-i vede. Şi, poate că e mai bine aşa. Nevastă-sa şi i-a lipit de piept şi aşteaptă. Aşteaptă să-i apere de barda lui Drumea. Ei nu ştiu, însă. Cred că îi strânge la piept, să nu se sperie când o trage

tatăl lor cu pistolul, ca să nu mai ceară beţivii şi la ei de băut. Altfel, ar mai putea trece Hachea prin frica de ne trecut a primejdiei!? Viaţa, câtă mai e în ea, i-o poate lua şi o sperietură copilărească. Vreo apariţie neaşteptată de după uşe sau chiar o mână pusă pe umăr de cineva venit pe la spate şi pe nesimţite. Dar mi-te primejdia morţii!

Şi cât e de caldă! Lipită de mama ei, aceasta o simte cum arde. Încălzită deoparte de Debora şi de cealaltă parte de Hachea, fata ei cea mai mare îi pare de ghiaţă. Şi, totuşi, e şi ea în febra nopţilor petrecute în singurătate.

Se aude din nou ciocănitul. Şi tot jos, spre ţâţână. Hangiul se lasă mic pe arcurile picioarelor, să afle exact locul unde se străduie Drumea să aburce uşa din ţâţână, ca să poată apoi intra pe nesimţite în han şi să-l prade, fără de teama că l-ar fi putut auzi megieşii.

Acum e chiar în faţa lui. Îl aude dincolo, aproape. Între ei nu mai e de cât scândura uşii. O nimica toată pentru pistolul lui luat dela Ruşi.

Se lasă pe un genunchi să-şi stăpânească mai bine echilibrul, arcurile picioarelor refuzând să-l mai ţie lăsat pe ele.

Lipeşte urechia de uşe.

„E chiar aici!"

Tremură.

Sudorile îl inundă pe de-a-rândul. Dacă ci-

neva i-ar lua cămeşa să i-o stoarcă, ar umple un lighean.

Cercetează din nou pistolul la piedecă şi găsind-o pusă, o trage.

„Ce imprudenţă! Ce mă făceam, dacă s'ar fi arătat până acum Drumea, în faţa mea!? M'aşi mai fi putut eu gândi în clipa aceea la piedecă!?"

Lipeşte încă odată urechia de uşe şi din nou pătrunde în ea suflul unei vieţi de dincolo de scândură.

Ca să aibă bine ţintit locul, în dreptul urechei pune un deget şi pe urmă în dreptul degetului ţeava pistolului.

„Ar fi o minune să nu-l nimeresc!"

Trage.

Un chelălăit de câne sfâşie de partea cealaltă a uşii noaptea. Iar din fundul camerelor glasul nevesti-si îl strigă spăimos, spre marea mirare a fetelor:

— Mişilim, Mişilim dragă. feri să nu te ucidă.

S'au sculat megieşii, să afle ce se întâmplă, de a început să urle a moarte un câne, aşa, dintr'odată. Şi au aflat. I-a lămurit unul, eşit afară să vadă ce câne anume şi unde chelălăe,

— O tras hangiul într'un câne străin. Ii chiar în dreptul uşii căzut.

Aşa a fost. A tras într'un câne străin, fără de stăpân, mâncat de purici şi poposit pentru odihna nopţii pe treptele hanului.

CAP. XIII.

INTOARCERI PE URMELE SÂNGELUI

— Petruţo, ştii tu cine-l apără pă Lisandru? a întrebat-o Iliuţă, bucuros că a mai aflat ceva şi că poate duce veste nouă Petruţei.

— Cine, Iliuţă!

— Stăi şi te minunează: cuconul Ducu!

— Cuconul Ducu! s'a minunat, într'adevăr, Petruţa. Cine ţi-o spus treaba asta, Iliuţă? Cu adevărat sau poate e numa o vorbă culeasă din gura celora care-şi pierd vremea la han!

— Apăi, dacă nu le-o şti jupânul Mişilim pe cele drepte, care altul să le ştie!?

— El ţi-o spus?

— Că nu mi-o spus mie. L-am auzit numai vorbind cu oamenii. Am fost la han trimis de mămuca, ştii tu, pă ascuns, ca să nu afle alde tata, că de-ar şti că am cumpărat dela dughiana jupânului m'ar ucide, nu altceva! Dar n'avea cribit şi cum nici în vecini n'o aflat, m'o trimes să cumpăr. Când am intrat,

jupânul era în vorbă cu Bădiţa Găetan, care-i martor, şi taman picase din târg, unde fusese la întrebări. El o adus vestea.

— Şi, ai auzit tu bine, că îl apără cuconul Ducu, Iliuţă?

— Păi, că numa la vorba lor îmi erau urechile. Cuconu Ducu dela Curte, el, că nici nu-i altul să-l cheme tăt cuconu Ducu. L-o şi văzut Bădiţa Găetan. Spunea jupânului, că chiar dela el ştie că-l apără. Că dece să nu-l apere, i-a spus cuconu Ducu, că n'a făcut-o din chibzuinţă, ci din iuţimea şi încălzirea sângelui. Că nu din cuget s'o năpustit, ci dintr'o nebunie a tinereţii, care poate cuprinde pe oricare flăcău de boier sau de ţăran, când îl înfierbântă sângele.

— Aşa i-o spus, Iliuţă?

— Aşa!

Dar de felul în care l-a întrebat, Iliuţă n'a fost mulţumit. Işi ascundea, parcă, o bucurie Petruţa, în cuvintele întrebării, în loc să afle, din chipul cum le sloboade, înciudarea ei. De altfel, nu-i întâia oară când bagă el de samă lucrul acesta. Ori de câte ori a cules veşti uşuralnice pentru nesăbuita faptă a lui Lisandru, Petruţa nu s'a împotrivit cu vreo supărare. N'a blestemat pe niciunul din câţi caută să-i împuţineze vina. Şi nici acum n'a aruncat cuconului Ducu, batâr o vorbă de ocară, fie ea şi de departe şi pe neauzite! Când i-aduce, însă, veşti apăsătoare pentru culpeş, i se împrăştie tot sângele din obraji şi rămâne pe gânduri.

Dacă nu mai era ea, Petruța, cu el, cum a fost înainte de întâmplarea cu Lisandru Urieșu, a crezut Iliuță Ghebosu la început că, numai din pricina supărării e. Nu se poate împăca Petruța cu fapta și pace! Îi strecura el vorbă să iasă în grădină, îi fluera în chipul cel știut de ei ce înseamnă, Petruța însă, ori se făcea că n'aude, ori se încărca repede cu vreo treabă ce nu suferea amânare și nu venea. Iar de cele câteva ori când nu a mai avut cum și în ce fel să scape, i-a primit dragostea cu silnicie, și la sfârșitul ei îl svârlea depe dânsa ca și cum ar fi svârlit din brațe o potae de cățeluș care i-a udat poala.

Acum s'a încheiat aproape luna de când nu s'au mai întâlnit pe întuneric și curaj s'o mai îndemne spre fundul grădinii nu are, de cât în zilele în cari îi aduce vești bune, socotite, bine înțeles, după părerile lui, bune. In zadar, însă, toate. Ba, atunci parcă e și mai îndărătnică Petruța. Îi întoarce spatele și pleacă pe gânduri. Și, totuși, în felul cum trece acum prin viață, se asemnue mai mult unei fete prinsă în iețele dragostei, și nici de cum în strânsorile amărăciunii.

Se străduе și se chinue în tot chipul Iliuță Ghebosu, să afle ce se petrece cu Petruța, de nu o mai poate împăca odată cu dragostea lor, și nu-l duc străduniile la nicio înțelegere.

„Ce are, Doamne, Petruța!? Ce s'o fi întâmplat de e alta amu!?"

Intrebări la cari nu putea să-şi răspundă Iliuţă. Şi nici chiar Petruţa. Să fi încercat să-l lămurească şi tot nu ar fi putut. Pentrucă se petrecea cu ea ceeace se petrece dé multé ori cu unii bolnavi. Suferă şi nu ştiu ce-i doare. Ii întrebi ce au şi nu-ţi pot răspunde. Ii cauţi şi îi găseşti sănătoşi. Şi ei, totuşi, se vaită.

Inainte de a fi doborît-o Lisandru Urieşu pe crucea glugii de snopi, Petruţa uşor şi iute se mai înverşuna contra acelora cari, copii sau flăcăi mai de curând răsăriţi, îl suduiau pe Iliuţă din pricina beteşugului. Care cum se spurca împotriva ghebosului cu vreun cuvânt de ocară, o înrăia de nu-l mai ierta fata Catincăi nici de l-ar fi uns Dumnezeu pe creştet cu miere cerească, semn că-i alesul lui. Trăise îndelaolaltă cu Iliuţă şi împletite fiindu-le întâile dureri ale vieţii şi numai din sufletul lor cu răsunet, între ei şi restul lumii s'a ridicat zid şi s'a săpat şanţ, să nu se mai poată trece dintr'o parte în alta. S'o fi strigat oricare pe Petruţa, din lumea cea de dincolo de zid, şi nu şi-ar fi întors nici capul, măcar, fata Catincăi. S'o fi îndemnat la dragoste flăcăi şi mai chipeşi ca Lisandru Urieşu, şi tot în zadar ar fi fost. Lumea ei era Iliuţă. Acel Iliuţă căruia îi picurau lacrămile când prin bortele zaplazului o vedea cum o bate huiduma.

Au venit apoi zilele când a simţit Petruţa

că s'a răsucit ceva în dânsa. Nu se putea ca viaţa aceasta să nu aibă şi pentru ea un lucru ascuns. Că de n'ar fi ştiut că şi pentru ea are o bucurie, de mult ar fi dus-o la vale apele Moldovei, numai să scape de pumnii lui Geană Albă. A trecut, însă, prin toate, ademenită de o bucurie viitoare, şi acea bucurie tot lui Iliuţă o datoreşte. Lui şi întunericului. Lui şi ierbii din grădină.

De n'ar fi fost Iliuţă, cine altul i-ar fi potolit încălzirile nopţilor? Erau clipe când nu mai avea astâmpăr locului. O încingea sângele în atât, de îi venea să rupă în mii de sfâşieri cămeşa, să sară din pat şi goală, să fugă nebună pe cărările nopţilor, numai aşa putând să sugrume în ea chemările noui ale vieţii. Cu ajutorul lui Iliuţă le-a înfrânt însă. A sărutat-o mai întâi pe ceafă şi sărutul acela, primul în care a fost amestecat gândul păcatului. s'a arătat aidoma unei bube putregăite, care răsuflă.

Au venit apoi, salvatoare, mânile lui micuţe, cu dibuiri spăimoase pe subt fuste. Şi, ceea ce n'ar fi crezut vreodată, a aflat atunci. Işi închipuia că, înebunită de încingerea sângelui, nu mai e nimic pe lume care să-i poată struni diavolii cărnii, porniţi în galopul sălbatec şi de nepotolit al cailor speriaţi de-o nălucă. Presupunea că numai vâltoarea apelor reci ale Moldovei o pot răcori şi că numai de piatra Ceahlăului se poate sfărâma fuga nebună a

şi mai nebunilor diavoli, cari au zăvorît în sângele şi în carnea ei. Inşelare şi numai o părelnică închipuire au fost, însă, toate, pentrucă mânile lui Iliuţă s'au dovedit mai tari de cât toţi diavolii ascunşi în ea. Strecurate sfielnic subt fuste, tremurând de-a-lungul picioarelor şi înfricat îndreptate spre arşiţile trupului, i-au potolit. Mâni slăbănoage şi, totuşi, puternice. Mâni rămase mereu de copil, şi, în pofida micimii lor, tari să ţie în loc până şi joaca desmăţată a sângelui, când o porneşte pentru întâia oară tinereţea.

Au venit pe urmă împlinirile toate. Căci mânile lui Iliuţă nu i-au adus decât vestirile celor ce au să se întâmple. Au fost numai crainicii lui, trimeşi să anunţe sărbătoarea cea mare. Iar sărbătoarea cea mare i-a adus-o în clipa şi în noaptea când în locul mânilor lui s'a strecurat el, sfielnic şi neştiutor, acoperind-o pe cât a putut. El, întreg, şi, totuşi, puţin pentru voinicia trupului ei. In deajuns însă, să o scuture de toţi diavolii sângelui.

Acolo, în fundul grădinii, în iarbă şi în întuneric, i-a dat viaţa bucuria care o păstra ascunsă pentru ea. Tot ce o neastâmpăra în ultima vreme, s'a risipit acolo. Nu a mai fost nevoe de apele reci ale Moldovei şi nici de piatra Ceahlăului, ca să înece în ape sau să isbească de piatră, fuga nebună a şi mai nebunilor diavoli din ea. Iliuţă, cu puterile lui puţine, a pus capăt desmăţului lor. De câte

ori se pornesc, îi birue. Să vie numai noaptea şi ştie el să le fie de hac! La ce-ar mai fi întors atunci capul, când un alt flăcău o striga din lumea cealaltă, de după zid şi de după şanţ? Ce să-i mai dea nou un altul, când viaţa nu mai are nimica ascuns pentru dânsa? Nimic! Dacă nimic, la ce şi-ar pierde ea vremea cu ei!? Ţie-i calea ori câţi or vrea, ştie ea să-i înlăture!

Şi i-a înlăturat. Nici cel mai mândru şi mai chipeş, Lisandru Urieşu, nu s'a putut apropia de ea. Ba, într'o zi, când înciudat de nebiruinţele lui a aruncat o vorbă de ocară lui Iliuţă, i-a strigat în gura mare, pe şosea, câne. „Câne? Bine!"

Cuvântul s'a înfipt în Lisandru Urieşu, ca o sămânţă a urii. De unde să ştie, însă, Petruţa, ce sămânţă de ură a aruncat ea atunci! A întors spatele privirii flăcăului şi s'a îndreptat spre Iliuţă, ivit şi el în şosea şi oprit pe marginea ei mogâldeaţă, cu chip să semene mai mult cu o piatră pe care stau însemnaţi chilometrii şoselei, de cât cu un om.

Că vorbeau oamenii, închinându-se a mirare de împărecherea aceasta cu totul nepotrivită, nu i-a păsat. Huiduma betegise şi teamă nu mai avea de Geană Albă, mamă-sa plutea prin norii durerilor, iar pentru ea şoapta oamenilor avea atâta cătare câtă ar fi avut şi de nu s'ar fi vorbit.

S'a întâmplat, însă, ca într'o zi să se des-

lănţue ura lui Lisandru Urieşu. I-a apărut în faţă, fără de nimeni altul pe aproape, i-a umplut gura cu bulgărul pumnului şi pe crucea glugii de snopi clădită de mânile ei, i-a frânt mijlocul şi i-a străfulgerat adâncurile.

Să i se împotrivească, nu a putut. A muşcat ea în pumn, sdrelindu-i-l, dar, ce poate să însemne o muşcătură în carnea aţoasă a pumnului, când eşti subt stăpânirea nebună a răsmeriţei lăuntrice!? Să-i fi pus atunci careva lui Lisandru şi beschia pe grumaz şi să fi hârşit cu ea ca în trunchiul copacilor şi tot n'ar fi simţit dureri. Pentrucă viaţa din el trăia numai clipele prădăciunei. O prădăciune nesăţioasă, voinică şi împlinită de toate puterile sângelui.

Subt povara flăcăului de abia mai putea să respire. Să se fi prăvălit pe ea mal din malul Moldovei Seci şi tot nu ar fi strivit-o atât de puternic. Numai Ceahlăul de s'ar fi răsturnat peste dânsa, s'ar fi putut pune în rând cu Lisandru. Iar strânsorile mânilor lui au fost atât de vânjoase, că i-au însemnat trupul cu umbra urmelor pentru toate zilele câte or fi să le aibă.

Când s'a putut aduna depe crucea glugii, Lisandru pierise. Înrăită de îndrăsneala flăcăului, a ţipat. Dar, a ţipat pentru îndrăsneala lui numai. Acum, la sfârşit de batjocură, după ce i s'a limpezit în parte şi mintea, se simte alta. Şi de aceea alta, se bucură.

La arătarea Bădiţei Găetan şi la întrebările lui a răspuns cu învinuirea îndreptată împotriva cui trebue. Nu i s'au putut alege repede gândurile de apoi. Dar, dacă ar mai fi întârziat Bădiţa Găetan şi i s'ar fi limpezit şi minţile în totul, n'ar mai fi spus adevărul. Ar fi minţit. L-ar fi înşelat că de teama unui şarpe sau a unui dihor a ţipat. Că i s'a prelins pe lângă picioare şi că de frică a dat răcnet să-i vie în ajutor oamenii.

I-a părut rău că s'a întâmplat aşa. După petrecania aceasta, chiar acolo, pe snopi, cu puţin înainte de a pica Bădiţa Găetan, a simţit că s'a mai descătuşat dintr'o pripoană, nedovedită până atunci. O mai săgeta în adâncuri câte un fior al durerilor prin care trecuse, dar, parcă tocmai acestor dureri datora ea ruperea din ultimile cătuşe.

Al cui a fost atunci plânsul, când a găsit-o Bădiţa Găetan? Al ei, din clipa aceea, sau tot al ei dar mai dinainte, dela începutul fărădelegii, când Lisandru a apucat-o de mijloc şi i-a vârât pumnul în gură? De atunci a fost, cum nu l-a putut însă plânge la timp, l-a plâns mai târziu, şi mai târziu n'a mai fost în pas cu simţirile ei.

In noaptea ce a urmat mult au mai văicărit-o vămăşenii. Unii se tânguiau de nenorocire ca şi cum de copilul lor ar fi fost vorba, iar alţii, printre care şi Bădiţa Găetan, l-au căutat toată noaptea prin dudăile măr-

ginaşe şi nici cătina cimitirului nu a rămas necercetată. Pe când ea, înghemuită subt lăicer, s'a simţit în apele ei ca oricând. Iar a doua zi, când i-a adus Iliuţă vestea că l-au prins pitit într'o salcie şi că era să-l stâlcească Bădiţa Găetan în dupaci, s'a arătat cu împotrivire că, de ce să-l bată, că n'a făcut omul crimă şi nici din armanul Curţii n'a furat!

La vreo câteva zile după săvârşirea nelegiuirii împotriva ei de către Lisandru Urieşu, văzând Petruţa că tot îi pomeneşte numele şi tot fără de ură, s'a întrebat, nu cu puţină mirare, cum de a ajuns ea aici, când, până mai acum câtăva vreme nu avea ochi să-l vază şi cuvinte să-l spurce? Se sbătea în ea un răspuns, dar, nu se lămurea răspicat cum şi în ce fel. Şi mirarea i-a fost cu atât mai mare, cu cât în ciuda celei mai uşoare înţelegeri, uitarea aceasta a urii venea după ce a pândit-o mişeleşte şi după ce, fără de vrerea ei, i-a smuls darul trupului. Dar, cum nu întotdeauna lămuririle se datoresc unui răspuns al minţilor, ci şi faptelor din felul cum se deapănă, pe Petruţa o faptă a luminat-o. O faptă repetată în de-a-rândul dar numai acum înţeleasă în plinul ei. Acum, dupăce a trecut prin pârjolul dragostei lui Lisandru şi o mai sâcâie Iliuţă cu neputincioasele lui încercări bărbăteşti. Uitucă de ce a fost înainte, la fluerul lui cu ştiut înţeles, s'a dus în grădină.

Era cam la o săptămână dela răpunerea ei de către Lisandru. Socotind Iliuţă că trupul Petruţei e încă îndurerat de sălbateca îndârjire a celui mai chipeş şi voinic flăcău din sat, s'a apropiat de ea cu şi mai moarte atingeri. Mângâierile lui erau treceri de pană iar alipirile de goliciunea Petruţei, îndrăsneli de copil suit pentru întâia oară în patul servitoarei dorminde.

La început a crezut Petruţa, că Iliuţă se reţine din cauza închipuitelor ei dureri. Ca să-l desmeticească din înşelăciune, l-a îndemnat cu vorba:

— Da hai, Iliuţă, şi nu mai moşmologi atâta! Ţi s'a terminat bărbăţia sau ai dat-o cu împrumut?

Auzind-o Iliuţă, s'a înciudat. S'a strâns tot numai într'un singur gând şi s'a arcuit sprinten pe răsturnarea ei cu ochii către stele.

Cât l-o fi aşteptat Petruţa, nu ştie, dar a venit un timp când nu l-a mai putut răbda şi din înfierbântarea aşteptărilor i-a poruncit:

— Da mişcă, omule, şi nu mă mai ţine atâta învrăjbită! Dacă ţi-a fost de hodină, la ce-ai mai fluerat!?

Fier roş să fi trecut pe fruntea lui Iliuţă şi nu l-ar fi ars atât cât l-au ars cuvintele Petruţei.

„Cum, cu atât am răsbit-o, de îşi închipuie Petruţa că până amu numa m'am hodinit!? Să fie o vorbă adevărată sau numai o şagă!?

— Ei, amu faci şi tu pe văduva dorită! Dacă nici astăzi n'am fost în puteri, când oi mai fi fost alt'dată!?

Răspunsul nu i l-a mai dat Petruţa cu vorba. L-a svârlit ca pe o otreapă şi a plecat înciudată, că numai i-au fost sgândărite poftele şi altceva nimic.

Inciudată s'a şi culcat. Inciudată pe lumea toată, pe acei cari l-au prins pe Lisandru şi l-au dus dela spate cu puştile în târg, şi mai mult de cât pe toţi pe Iliuţă, pentrucă prea e nevolnic. Nici s'o strângă în braţe nu poate. Se încumetă el, dar, nu-i ajung mânile s'o cuprindă. Când i le petrece pe după mijloc mai rămâne loc de o palmă între degetele cari se tot căsnesc să se apuce şi să înoade strânsoarea. Iar de sărutul lui abia acum îşi da sama cât îi de mort şi de jilav. O atinge numai cu buzele şi atingerea lor e rece şi lipicioasă, ca ale muştelor când se face vremea a ploaie.

„Apăi aşa m'a sărutat Lisandru!? Şi de mă săruta aşa, mai îmi ţâşnia mie sângele!? Ehei, Iliuţă, să te'nveţe Lisandru ce-i un sărut! Trebue să-ţi înfigi dinţii, mări băete, să muşti şi să sorbi sânge cald, nu să te lipeşti rece şi umed, stârnind numai gâdilicul pielei. In ochi să ţi se îngrămădească trăsnete, Iliuţă, şi în minţi să nu mai judece gândul. Sărutul să facă din tine ce vrea, nu tu să faci din el ce vrei. Că de porneşti cu socoteala de a săruta într'un fel sau într'altul, îi ei toată pu-

terea, Iliuţă, şi nu să mai alege din el decât începutul unui lucru neisprăvit. Şi în dragoste, Iliuţă — apoi să-ţi spun eu, că amu ştiu, — dacă nu termini, şi numa înebuneşti omul, mai bine lasă-te păgubaş!"

Işi mai aminteşte Petruţa, cu scârbă, şi de cum a acoperit-o:

„Uşor, de să crezi mai mult că te-ai dat în joacă scârbavă cu un copil! Să tot frământa de zor şi nici că să-l simţi. Om fără de nicio greutate. Ca fulgul. De e sau nu e deasupra, tot un diavol îi! Stârpitura gheboasă, nu altceva! I-au nimerit tare bine porecla copiii! Iliuţă Ghebosu! Apăi, dacă eşti ghebos Iliuţă, lasă-te de dragoste măi, că dragostea nu-i pentru cei vătămaţi cum eşti tu!

Cum de m'ai putut amăgi, Iliuţă, atâta amar de vreme!? Şi taman prin tine să cred că mi-a dat viaţa tot ce-mi păstra ascuns!? Pentru amăgirea aiasta, ar trebui să patimi, Iliuţă. Mult şi crâncen. M'ai legat tu cândva de tine, cu un măr şi o lacrimă, da au şi aiestea un sfârşit odată, mări băicte! Aşa că, să o cam slăbeşti cu fluerul! Că de te-oi pune lângă Lisandru, ce o să se mai aleagă de făptura ta? Un muşuroiu de cârtiţă la poalele Ceahlăului! Atât, Iliuţă! Iar de mai vrai să rămânem prieteni, uită de fundul grădinii. Rămâie acolo ce-a fost şi noi numai prieteni să fim".

După încercarea nevolnică a lui Iliuţă, din

noaptea aceea, Petruţa s'a luminat. A luminat-o fapta, cât nu ar fi putut-o lumina cuvântul. Cum să-l mai urască atunci pe Lisandru şi cum să mai creadă, că pentru ea lumea e numai Iliuţă!? Poate că şi de aci înainte îi mai ascunde ceva viaţa, cum să rămâie ca atunci în urmă de ea, îngrădind-o numai la întâlnirile cu Iliuţă, din fundul grădinii!? Nu, nu poate rămâne în loc! Pasul ei e alături de al vieţii. Al lui Iliuţă pierdut dincolo de viaţă. Intr'o lume măruntă şi osândită. Intr'o lume în care nu mai poate încăpea ea, după ce Lisandru i-a deşţelenit cărări noui pe unde să umble.

„Ale tale, întru ale tale, Iliuţă! — i-a trimes ea cuvântul mut al gândului, rupând slovele şi înţelesul răvaşului din slujba de alaltăieri a bisericei, când s'a dus să se roage pentru nepedepsirea lui Lisandru, — şi, ale mele, întru ale mele, megieşe!"

De atunci s'au văzut tot mai rar. Şuiera el, Iliuţă, de după zaplaz, uneori o şi striga, dar Petruţa se prefăcea că nu-l aude. Il ocolea de-a-rândul şi numai odată sau de două ori nu a avut cum să scape. Sfârşitul întâlnirii îl plesnea însă, pe lângă durere şi cu ocară. Il răsturna alături, ca pe un lucru de netrebuinţă şi pleca înciudată, scăpată ca dintr'o murdară faptă de care se leapădă cu totul. Frânt, el rămânea acolo, să se strângă din risipire şi să întrele noaptea, dece nu-l mai iubeşte Petruţa.

„Să îndrăgească, oare, un altul? N'am văzut-o cu nimeni în vorbă. Iar nopţile i le pândesc şi nu iese din casă. Ce să fie atunci cu ea? De întâmplat să întâmplă el ceva, dar ce, poate că numa Dumnezeu ştie! Dumnezeu şi cu ea. Şi mie nu vrei să-mi spui, Petruţo! Ba, mă alungi şi te lepezi de mine ca de-o făptură spurcată!"

Pleca să-şi mute în pat neliniştea. Se svârcolea şi acum, dar, nu ca înainte. Cândva îl frământau întâlnirile cu Petruţa, acum nedreapta ei înstrăinare.

Simţea că soarta lui schimbă iar de făgaş. O toamnă nouă se apropia şi în toamna aceasta va intra ca în mai toate, singur, mai singur chiar decât altădată, pentrucă nu o va mai avea alături nici pe Petruţa. Singur, cum doar Postaş mai e singur lângă cuibul pustiu. Şi trist tot ca şi dânsul. Postaş de amintirea Băbuţei, el de îndepărtarea Petruţei.

Şi singur fiind, va trebui iarăşi să vămuiască plecările berzelor. Le va căuta unghiurile pe cer, se va duce în ponoară şi le va urmări apoi în sborul ultim şi în noapte, ştiind că pe aripa uneia e dus şi sărutul lui în ţările mai calde.

La ce nu i l-ar duce, dacă nu-i mai trebue!?

Până la primăvară, când iar vor veni berzele şi el iar n'o să le vadă şi nici nu o să se bucure ca toţi ceilalţi, nu-i mai ră-

mâne de făcut decât să asculte buhnele, să le dibue unde sunt şi pe ce hornuri cântă. Atât numai!

Va putea el, oare, birui singurătatea?

Numai când i se pare că-i aduce o veste de bine, în schimbul căreia îl va mai putea suferi alături, intră Iliuţă în curtea Petruţei şi o strigă, în aşa fel încât să nu se ascundă:

— Viu să-ţi dau veşti bune, Petruţo.

Astăzi fiind, însă, din cele mai rele, trebue să i le aducă, pentruca să ştie cum să le facă faţă.

— Petruţo, ştii tu cine-l apără pe Lisandru?

— Cine, Iliuţă?

— Stăi şi te minunează: cuconul Ducu!

— Cuconul Ducu!! s'a minunat ea, într'adevăr, şi, dusă a fost apoi pe gânduri, tăindu-şi în ele cu zâmbetul drum. După care vestire a plecat, ca să-l lese şi să se mire, doce când sunt veştile lui rele surâde şi se bucură parcă înlăuntrul ei, iar când sunt bune, când aduce ştiri apăsătoare asupra tâlharului, se întunecă şi pleacă înourată.

* * *

Greu mai trec zilele când numai un gând le frământă! In bătaia mai multor, se scurg mai lesne. Te poartă unul pe cărările ascunse ale inimii, te scutură altul în faţa neprevăzutelor întâmplări, un al treilea te face

să râzi în neştire, altele multe să plângi în tine, şi timpul, nemăsurat în părţi egale, pentrucă râsul e mai scurt decât plânsul, trece pe nesimţite şi aşa de repede, adunându-se în zile, luni şi ani, că rămâi de multe ori locului să te cruceşti: Doamne, cum mai trece vremea!

Dar, pe cât de repede trece când viaţa te amestecă fără de nicio socoteală în toate întâmplările ei, pe atât de încet se deapănă când le ţintue numai în faţa uneia. Ţi se pare atunci că zilele s'au oprit din mers. Că nopţile sunt lungi, în atât de lungi, că-ţi trebuesc vieţi mai multe să le poţi străbate, că soarele a înţepenit şi nu mai apune, iar luna, oricât ar lătra-o cânii, nu se mai dă plecată. Şi de întrebi într'o doară, când numai un gând te frământă, în câte ale lunii este sau în ce zi din săptămână te găseşti, şi de mai întrebi acelaş lucru peste alte câteva zile, oricare alta ţi s'ar spune că este, tu stai în loc şi te miri: Cum, tot miercuri şi tot în cincisprezece! Nu se mai sfârşeşte odată ziua aceasta!?

Nu! Nu se mai sfârşeşte! Când numai un gând te frământă, nimic nu se mai sfârşeşte. Stau toate în loc şi numai durerile se adâncesc.

Intr'o astfel de stare sufletească, se găsea Petruţa acum. Gândul ei era numai la Lisandru. Il vedea în fiecare om care trece, îl

descoperea în toate umbrele nopţilor, îl auzea vorbind ori de câteori vorbia unul pe aproape, şi în toţi câţi se îndepărtau pe cărările lumii, ştearsă şi vagă fumuia înfăţişarea lui. De-şi ridica ochii spre Cealhlău, îl găsea şi acolo. Şi, Doamne, cât de departe era Cealhlăul! Se încumeţia vânăt în apele ceţii la un sfârşit de pământ şi ea îl vedea, totuşi, cum îi calcă piatra din dinte în dinte, cum se opreşte şi cum hăue, sfâşiind în bucăţi cu cuţitele ţipătului întinsul tot de deasupra munţilor.

Dacă privea şi spre Dealul Mărului, nu se putea să nu fie şi acolo, haiducind de dragul unei fete. Il vedea cum ese din lumina colnicelor, în locuri sterpe şi cu văzul larg peste cocoaşele dealului, şi cum cercetează, cu mâna pusă streaşină ochilor, poterele, în fruntea cărora, parcă, Petruţa zăreşte pe Bădiţa Găetan.

Şi ori unde s'ar fi mutat cu privirea ochii Petruţei, Lisandru era acolo. Când se ducea la scăldat, îi auzea paşii urmărind-o. In apă era cu neputinţă să nu-l afle. In despletiturile sălciilor, pe unde foşnea câte-o pasăre, asemeni. Baremi în scorburi, de prin cari îşi iţea ochii câte-un drac de copil dornic să vadă o goliciune de fată, în toate se afla Lisandru. Era ori unde, înaintea ochilor ei treji, ca şi în vis; peste tot locul în care poţi afla ziua un om şi pe ori unde îl poate purta noaptea îndemnurile.

Şi timpul sta în loc. Ca niciodată ar fi vrut

Petruţa să treacă. Să se alunge zilele cum îşi dau ghes una alteia clipele şi nopţile numai o părere să fie. Să treacă odată cu toalete, popreala, judecata, osânda, şi să vie Lisandru! Apoi, stete în loc timpul ori cât ar vrea! Că de s'ar grăbi sau de-ar sta, tot una i-ar fi. Lângă Lisandru fiind, nu şi-ar mai pierde vremea să-l urmărească şi să-i înscrie în cartea trecerii zăbava ori graba.

De Iliuţă se fereşte tot mai mult. Dela o vreme, când îl zăreşte din ascuns sau când numai îşi aminteşte de el, nu-l mai pomeneşte în gând, numai cu numele de botez, ca înainte. Acum îi pune şi porecla în coadă. La fel cum îl strigă cei de vârsta lui, când vor să-l sudue. E şi pentru ea acum Iliuţă Ghebosu, ca pentru toţi. Iar dacă e cineva culpeş de întepenirea timpului, apoi acela numai Iliuţă Ghebosu poate fi. Iliuţă Ghebosu, nu Iliuţă. El şi numai el. Petruţa îl şi vede, parcă, obosindu-se din toate puterile, să ţie timpul în loc. A legat soarele cu şfori şi nu-l mai lasă să coboare de partea cealaltă a Ceahlăului. Il ţine şi îl joacă pe loc, ca pe un smeu. Aidoma şi cu luna. Cânii o latră să plece, şi el, besmeticul, o ţine hoşma sus. A prins-o şi pe ea în şfori şi nu-i mai dă drumul, fie şi de-ar plesni cânii toţi lătrând-o.

„Au dreptate oamenii, când spun să te fereşti de cei însemnaţi de Dumnezeu. Sunt răi şi numai din umbră urzesc. Să mă mai îndoesc

că nu e așa!? Nu întărește zicala și huiduma și Iliuță Ghebosu? Pe amândoi i-a însemnat Dumnezeu. I-a boit unuia o geană în alb și i-a surpat celuilalt coșul pieptului. Nu de alta, dar ca să-i știe lumea și să se ferească din drumul lor. Și eu, sărăcan de mine, taman cu Iliuță Ghebosu să mă'nhait!!

Ehei, Iliuță, bine că te-am dibuit!"

Câte odată simte nevoia să vorbească, încet sau în gând, cu Lisandru. Când numai ea e în odae, vorbește cu el ca și cum acolo ar fi:

— Păi bine, măi Lisandre, dece nu mi-ai spus că mă iubești? Să mă lești tu atâta amar de vreme în cârd cu Iliuță Ghebosu! Apăi să face, Lisandre? Nu ți-a fost ție milă dă mine!? Iliuță e o batjocură, Lisandre, a lui Dumnezeu și a oamenilor, și eu ce rău am făcut, ca numa dă el să am parte!?...

— Măi Lisandre, îi grea pușcăria? N'așî putea sta și eu lângă tine?...

— Să bate, Lisandre, la pușcărie? Și să nu dormi tu pă mindir, sărăcuțu de tine!...

— Măi Lisandre, știi tu una! Să spui judecătorilor că eu am vrut. Că și de n'am vrut atunci, amu vrau, Lisandre. N'am vrut că am fost o proastă. Amu m'am deșteptat, Lisandre, sunt alta. M'ai lămurit tu că mai pot fi și alta, și aceea alta te așteaptă, Lisandre, să o răstignești pe toate glugile de grâu. Și dacă s'ar întâmpla să dea oamenii peste noi, am să le strig oamenilor că eu vrau. O, și cum așî

mai voi ca chiar Iliuţă Ghebosu să dea peste noi şi să-i pot striga: Priveşte, Ghebosule, şi spune amu, dacă să poate asămăna târşala ta de melc cu dragostea lui Lisandru!...

— Când vii, Lisandre? Nu să mai termină odată cu judecăţile aiestea!?...

Dar, când vorbea Petruţa cu Lisandru, vorba lor nu se petrecea cu oricare vorbă de oameni. In a oamenilor unul întreabă şi celălalt răspunde. In a Petruţei cu Lisandru, vorbea numai Petruţa şi Lisandru tăcea. Nu a răspuns nimic nici când l-a întrebat de întoarcere, întrebare răspicat pusă şi cu înţelegere că e mai grea de cât temniţa aşteptarea.

Şi Petruţa ar fi voit ca numai el să vorbească. Să-i povestească despre toate câte s'au întâmplat de când l-au dus dela spate cu puştile jăndarii. Să-i spue dacă l-au bătut, dacă sunt umede şi reci zidurile temniţei, dacă îi dă să mănânce sau numai cu apă îl ţine, dacă i-au pus lanţuri de mâni şi de picioare şi dacă l-au priponit ca pe vite, de ţăruşii de fier sau de belciugele celulei. Să-i spue tot, cu de-a-mănuntul, ca să aibă cu ce umple golul atâtor zile de adăstare.

Lisandru tăcea, însă, mereu. Cum să facă atunci, ca să-l audă vorbind? Cum să cunoască adevărul despre toate câte îl întreabă? Oricât l-ar descoase, el tace.

Tace, dar se mai gândeşte la un lucru Petruţa. In puşcăria zilele sânt grele şi poate

nu vrea să-l ştie în suferinţă. La ce să-i mai verse otravă în suflet când i l-au umplut chinurile aşteptării.

O fi şi aşa, ea vrea, totuşi, să ştie. Pentrucă mai bine e să cunoşti adevărul, oricum ar fi el, de cât să stai în bătaia tutulor prepusurilor.

„Ce-ar fi să-i scriu!? s'a aninat ea deodată de gândul cel bun. Cum de nu m'a tăiat capul până amu!? La epistolă va trebui să-mi răspundă, şi aşa va vorbi şi Lisandru. Şi îi voiu citi slovele şi în slove am să-i aud glasul".

N'a mai stat nicio clipă în cumpănă. S'a dus gionţ la dughiană, a cumpărat un plic: — Dacă ai din cele colorate, Jupâne, — s'a întors tot într'o fugă şi închisă în lipsa mamei ei în odae, s'a dedat scrisului, chinuindu-se amarnic la întocmirea răvaşului.

Stă aplecată asupra hârtiei şi nu ştie cum să înceapă. Bucăţica de carandaş e tot mai apăsată între cele trei degete ale scrisului. Să înfigi în ea cleştele, ca într'un cui, şi tot nu i-o scoţi. I-a intrat aproape în carne surcica vrăstată, de cât a strâns-o, şi felul cum să înceapă e încă nelămurit. Când i se pare, însă, că a prins şirul slovelor, le aşază mai întâi în minte, le mută apoi pe păreţi, le citeşte tare ca şi cum acolo ar fi scrise, şi, nu ştie cum şi din ce pricină, dar la citit es cam încâlcite. De necaz, mută atunci carandaşul între dinţi şi sapă în el mereu şi mereu gropniţe. Caută

iară în minte slovele şi când din nou i se pare că le-a prins deapănul vrut, mută repede capul de carandaş în tripticul degetelor, le scrie şi pe acestea cu ochii pe albul păreților şi când să le citească, dovedeşte că nici de astădată nu sunt aşa cum s'au aşezat ele în minte. Urmează iar masacrarea carandaşului şi o nouă căutare.

S'a poticnit mai întâi de cum să-i zică: *Dragă Lisandre* sau numai *Lisandre*.

Lisandre, parcă, e mai de-a-dreptul şi arată şi graba ei de a afla veşti dela dânsul.

Hotărîtă că e mai bine aşa, a început să scrie. Apăsa cu vârful carandaşului, să tae hârtia şi mai multe nu. Când a ajuns, însă, în dreptul lui *d*, s'a oprit mâna.

„Nu s'o supăra, oare, că nu i-am scris cu *Dragă Lisandre?*"

Carandaşul a trecut iar între fierăstraiele dinţilor şi iar a pus în balanţa alegerii pe *Lisandre* şi *Dragă Lisandre*. Şi la urmă a trebuit să-l şteargă pe *Lisandre*, cu miez de pâne, ca să-l poată aşeza drept în mijlocul paginei pe *Dragă Lisandre*, socotit ca mai din inimă spus.

Până să o termine, a trecut vreme. Pe ici şi pe colo hârtia a fost străpunsă iar carandaşul măcinat, de nu se mai ţinea lemnul bucată. A fost şi strigată de Geană Albă, dar, dacă din adevărată nevoe a strigat-o huiduma sau, poate, tot numai din neînsdrăvenitele sale pofte, nu ştie. Ea i-a răspuns, însă oţărît:

— Huo, că am treabă amu!

După ce a mai pus puncte pe unde trebue şi pe unde nu, s'a dus în dreptul ferestrei să o citească dintr'o dată pe toată, tărişor şi fără de opintiri în descurcatul cuvintelor, nu de alta, dar ca să aibă o părelnică ştiinţă de cât poate să-l bucure pe Lisandru epistola ei. Şi a citit-o:

Dragă Lisandre,

Să cuvine întâi de sănătate să te întreb. Mă chinue hoşma gândul, că tu suferi, Lisandre, şi eu tare nu mai am linişte din pricina aiasta şi din năcazul că nu pot fi lângă tine. Căci te iubesc, Lisandre, şi abia numa după ce te-au dus jăndarii, am putut să aflu că ţie ţi-am fost juruită dă Dumnezeu. Dacă ai şti tu amu câtă ură port oamenilor care te sudue pentru fapta ta, poate că ţi-ai însdrăveni sufletul să poţi birui până la capăt neajunsurile prin care treci, şi, mai ales, traiul tău din chilioara temniţei, unde eu nu pot fi lângă tine. Dar ca în temniţă sânt şi eu, Lisandre. Pe tine te feresc alţii dă oameni, eu mă feresc singură dă ei. Şi în cap numa gând despre tine să sbate. Când Ghebosu cela de Iliuţă — usca-i-s'ar ghebul şi ochii! — mi-aduce veste rău, precum că te bat şi că în lanţuri te ţin ca pe cei de-o ucis, atunci mi se întunecă lumea toată înaintea ochilor şi ca încinsă de-o turbă îmi vine să-mi iau câmpii, Lisandre, să fug

zăludă până la porțile temniței, să bat în ziduri și să le râcâi cu unghiile și să strig de să audă toți boierii cei mari din târg: — Dați-i drumu lu Lisandru, boierilor, că nu-i vinovat cu nimic. Eu am vrut, și dacă eu am vrut, nu-i lege să-l mai țineți închis și să-l osândiți. De altfel, când am fost întrebată, tot așa am spus. Am mai aflat tot dela Iliuță Ghebosu, crezând scârnavul că tot ra e și vestea aiasta, că pe vine cuconu Ducu o să te apere. Cum prin dughiana jupânului Mișilim să vorbește că e tare meșter în vorbă cuconu Ducu și că s'ar putea din pricina aiasta să scapi, m'am bucurat foarte. Am să mă duc și eu la cuconu Ducu și am să mă rog să facă în tăt chipul, ca să nu-ți găsească vină judecătorii. Am să-i dau și hârtie la mână, că urgia împotriva ta e degeaba pornită. Că o fost toate cu a mea știință și că numa zăpăcită la cap de Bădița Găetan m-am dus în ziua aceea la post să răclam. Da amu, Lisandre, să-mi spui dacă mă iubești și tu. Că de-ași ști că nu, pe șușeaua Moldovei sau a Siretului mi-ași lua drumul. Că la ce-i bună alta viața, dacă pe acela pe care îl iubești, îl îmbrâncește pe la alte porți inima! Eu, tare te rog, Lisandre, să-mi întorci un răspuns. Să am eu scris de mâna ta, că nici nu te bat și nici în lanțuri nu te-au pus. Că aștepți cu încredere și cu liniște judecata și poarta Petruței, că ai să bați și ai să strigi: — Fa, Petruțo, am venit. De-amu ne-om putea iubi și fără dă amestecul oamenilor și al le-

gilor. Şi eu am să ies atunci, Lisandre, şi a-doua-zi am să înfig în stâlp, s'o vază oamenii, cămeşa din ziua aceea, pe care stă însemnată cu sânge dovada că numai o vorbă nătângă a fost şoapta, precum că n'a fost străin de feciorenia mea Iliuţă Ghebosu. Lisandre dragă, nu zăbovi nici cât ai clipi şi răspunde-mi. Şi mai află, că, până la sosirea epistolei tale, n'am să mai am pic de hodină. Am s'o aştept şi ziua şi noaptea şi de câte ori o să mi se pară că faetonul lui alde bădiţa Cârlan postaşul trece, am să ies în poartă, să-l opresc: — N'ai şi pentru mine o epistolă, Bădiţă Cârlan?

Iţi datoreşte tot binele şi ţi se apleacă pe grumaji, plânsă şi istovită de dor, Petruţa, ibovnica ta.

De cum s'au ţesut în rânduri slovele, Petruţa e mulţumită. Atât de mulţumită, că i-a înflorit şi un zâmbet în colţul gurii. A păturit-o în patru, cu atenţie ca şi cum un act de mare valoare ar fi avut în mâni, a vârît-o tot cu atâta grijă în plic şi după ce a lipit-o, s'a aşezat din nou la masă să-i scrie adresa. Când a ajuns să-i însemne locul spre care e îndreptată scrisoarea, zâmbetul i-a sburat şi în schimbul lui s'au ivit lacrămi. Câteva au picat chiar deasupra cuvintelor: La Temniţa Târgului, lăţindu-le o părere urma carandaşului. Nu în atât, însă, să nu le poată ceti omul obişnuit cu deslegarea adreselor.

A aşteptat apoi Petruţa, zi cu zi şi noapte cu noapte, răspunsul lui Lisandru Urieşu. Ea nu ştia ce se petrece în sufletul lui. Il bănuia mai mult pornit împotriva ei, ca dela una ce a pornit tot răul. Că de nu-l lăcrăma ea la jăndari, n'ar fi fost în temniţă acum. Şi chiar dacă ar fi iubit-o când s'a năpustit asupra ei şi nu numai dintr'o scăpărare a sângelui a culcat-o, şi tot s'ar putea să i se spulbere dragostea. Când o femeie te reclamă şi faci temniţă pentru ea, uşor îi e dragostei să se călătorească. Ba, uneori, în locul ei se aşază ura şi setea de răzbunare.

„Dacă şi în Lisandru s'o fi încuibat gândul acesta!?"

A auzit ea odată vorbindu-se, că sunt unii oameni, din cei osândiţi fără să le fi fost prea mare vina, cari, dacă mai doresc libertatea, e numai pentru atât cât pot să-şi răsbune. Cum scapă din temniţă, se duc de-a-dreptul la ţintă, lovesc cu toporul sau înjunghie, şi apoi, împăcaţi în ei de dreptatea ce şi-au făcut, se întorc singuri să-şi lege de mâni lanţurile. Dintre aceştia ar putea fi şi Lisandru. Poate că a fost mai tare sângele lui de cât puterea înfrânării şi de aceasta nu el e vinovatul. Aşa l-a zămislit Dumnezeu! Atunci dece să facă puşcărie pentru vina Domnului! Are tot dreptul Lisandru, să vie şi să-i spintece burta cu custura. Pentru un scâncet de fată proastă în faţa jăndarilor, îl bat anu, îl ţine

închis, şi, s'ar putea întâmpla ca chiar cu toată apărarea lui cuconu Ducu, să-l şi osândească. Cum de i-a zăpăcit în atât capul Bădiţa Găetan!? Rău mai e să te iei după gura lumii! Că de-o scăpa din năpasta aiasta cu bine şi Lisandru n'o fi din acei oameni hotărîţi să-şi răsbune, când s'o mai grăbi gura lumii să-i dea sfat, o s'o umple cu cenuşă. Şi o să stuchie în ea ca într'o scârnăvie de om, când nu ai văzut-o şi ai călcat în ea. Ia aşa o să facă! Să se sature lumea şi să nu-i mai dea sfaturi. Că, slavă Domnului, i-a dat cap şi minte ca şi la ceilalţi! Atunci, decе să-l creadă pe al ei mai prost de cât al celorlalţi!?

A fost grea aşteptarea Petruţei. Grea şi chinuită de neştiinţa apelor în cari se sbate acum Lisandru Urieşu. Gândurile i se alungau repede şi repede o duceau din faţa unei fericite imagini, înaintea alteia, cu înfiorări de moarte. Când o urcau pe un din al închipuitelor ei dorinţi de mai bine, când o scoborau în adâncuri negre, în cari va avea de dat socoteală în faţa unei judecăţi neertătoare.

Când auzea un duruit de căruţă, îşi ascuţea urechile şi-i asculta. Căuta să desprindă dacă nu e al faetonului pe două roate al postaşului Cârlan. De nu se lămurea din auz, eşia în pragul uşii sau chiar în poartă, să se asigure. Intocmai cum făcea şi domnul Mişilim, când era în adăstarea docarului Curţii, cu cuconul Ducu.

La orele obişnuite ale factorului eşia mai dinainte în poartă, să-i ţie calea.

— N'am vreo epistolă, Bădiţă Cârlan?

— N'ai, Petruţo. Prea te grăbeşti! Dacă la cea de ieri, care mi-ai dat-o, aştepţi un răspuns, apoi ai să mai întrebi câteva zile şi eu tot am să spun că n'ai. Drumurile poştei sânt mai încete ca ale gândului, Petruţo!

L-a întrebat şi a doua zi, şi a treia, şi a patra. Şi la toate întrebările acelaş răspuns: — N'ai, Petruţo. A venit, însă, o zi, în care, la întrebarea ei Cârlan a surâs şi n'a mai răspuns: — N'ai, Petruţo. A privit-o complice în ochi şi i-a spus moale, bătrâneşte, ca un Moş Crăciun:

— Să caut în taşcă şi dacă ei fi fost cuminte, oi găsi eu una şi pentru tine!

S'a strâns ca un arc Petruţa şi ochii nu şi i-a mai ridicat depe taşca postaşului, burduşită de ziarele şi epistolele unei plăşi întregi. Ii era frică să nu vie o mână străină şi să-i fure scrisoarea. Şi mai mult de către partea casei lui Toader Vornicu pândea ea să nu se strecoare mâna.

— Iacătă-o! şi ca să se convingă că aceea e, Cârlan i-a cetit tare adresa: Domnişoarei Petruţa lui Ion a Petrii. La Cotu Vameş.

— Poftim, Domnişoară Petruţa! i-a întins-o Cârlan, apoi: — Mi se pare mie că s'a c'am orăşenit dumnealui din lăuntru!

Petruţa mai mult i-a smuls-o din mâni, i-a

mulțumit și a dat fuga în fundul grădinii. Și-a rotit ochii cercetători, după care și i-a aplecat calzi pe plic.

Domnișoarei Petruța lui Ion a Petrii.

Așa stă scris. Bădița Cârlan n'a mințit-o. Domnișoară!

Cuvântul a încălzit-o și o bucură ca o rochie de mireasă. Și are, parcă, ceva din ființa lui Lisandru.

Il mai citește odată și încă odată. Privește apoi în grădină, fără de niciun gând, prin pânzele fierbinți ale lacrămilor, și, mirare, deși e toamnă, merii sunt înfloriți și își cern bogat floarea. Iar prin cernerea lor, își tae drum spre ea Lisandru Urieșu.

Il are în față acum. Ar vrea să-i spue: bine ai venit, Lisandre! și nu poate. De altfel, nici Lisandru nu i-a dat binețe. I-a apucat numai capul în mâni și o sărută. Tare și îndurerat, ca în ziua când a trăsturnat-o pe gluga cu grâu. Atât de tare, că i-a dat sângele.

Își cercetează buzele și, în adevăr, picurau. Cu ochii spre Lisandru din vedenia ei și le-a străpuns singură, apucate fiind între dinți. Și numai când a săgetat-o durerea a încetat ninsoarea merilor și a dispărut Lisandru. Și tot numai atunci și-a adus aminte că are în mâni o epistolă.

Desface plicul, cu grijă să nu rupă hârtia scrisoarei. O despăturește și o citește. O citește întreruptă de lacrămi, de bucurii, de oprirea inimii și de încălzirea sufletului.

Petruțo dragă.

Află că sânt mai sănătos ca oricând. Nu m'o bătut nimeni și nici în lanțuri nu m'o pus. Că și de m'or pune, tot una a fi. Știind că tu mă aștepți și bucurându-mă că ai înțeles fapta mea, pue-mă la orice, că am puteri să le 'ndur pă toate. Le-am găsit în tine, Petruțo, și amu le stăpânesc voinicește. Mi le-ai dat tu, în ziua când încins de dragoste pentru tine, mi s'o tehuit capul și mi s'o risipit mințile. Să mă pue amu să rod Ceahlăul cu dinții, și îl rod. Petruțo. Apa Moldovei să mi-o dea toată să o sorb, și o sorb, Petruțo. Dce-mi în loc de pâne și apă, hoit și lătură, și n'am să mă dau într'o parte. Voiu putea trece prin toate, știind numa că la capătul lor pe tine am să te aflu și că nu am să-ți mai apar în drum câne, ca altădată. Că nici nu se putea să te mintă mai mult vremea, și să-ți picrzi zilele lângă stârpitura de Iliuță. Te iubesc Petruța, și nu te îndoi de aiasta. Așteaptă, că au un sfârșit toate pă lume. Și cum ni-s ogoarcle alături, om porni gospodărie mândră, de să crape inima în toți câți ne-or piznui. Dacă mă frământă un dor, e că tare aș vrea să te văd. Fie și numa prin gratia ușii, dar numa să te văd, Petruțo, pentrucă te-ai săpat adânc în mine și nici moartea nu te mai poate scoate de acolo. Ori cum, tu așteaptă. Lasă să se petreacă toate după cum le-a rostuit Domnul,

şi aşa, după cum te-ai întors tu amu spre mine şi nu-ţi mai sunt câne, aşa au să treacă toate şi am să vin eu la tine, să ne înfrăţim viaţa. Aşteaptă. Lisandru, ibovnicul tău.

A vârît scrisoarea în sân şi a început să aştepte. Nu mai putea de bucurie. Işi freca mânile şi îşi netezea părul. Iar printre lacrămi râdea râsul copiilor împăcaţi că a fost bătut de mama lor scaunul sau dulapul de care s'au lovit.

Dar, în bucuria ei toată, s'a prelins şi o părere de rău. Cum de n'a tăiat-o capul să se ducă să-l vadă!? In loc să fi pornit dela ea gândul acesta, a pornit dela el! Aiasta n'are să şi-o ierte Petruţa. Faţă de Lisandru, pentruca să nu-l întunece nevenitul ei, o să mintă. O să-i spue că a iscodit pe departe oamenii şi că oamenii au spus că nu-i chip să pătrunzi în puşcărie. De pragul porţii cu gratii şi căptuşită cu tablă neagră, numai paznicii şi ucigaşii pot trece. Şi ea, ca o proastă ce e, s'a luat iar după gura lumii; arde-o-ar focul s'o arză! Că nu se mai învaţă minte să se ia numai după capul ei! Poftească gura lumii să se mai înghesue şi alt'dată cu sfaturi şi atunci va şti ea ce să-i facă!

Pentruca să-şi împuţineze greşala faţă de dânsa, Petruţa s'a hotărît să se ducă chiar adoua-zi să-l vadă. O să ia într'o traistă şi ceva merinde. Că după câte a înţeles, numai

apă şi pâne mănâncă, sărmanul! Şi un sopun şi un şèrvet o să-i ducă. Să aibă cu ce să se spele. Dacă nu le dă ei de mâncare, mai puţin de spălat. Şi lui Lisandru tare i-a mai plăcut să se grijască! Nu avea nimeni în sat părul tuns ca al lui. Iar iţari şi cămeşe ca ale lui de albe, nu se mai aflau. Pe deasupra, mai ştia şi să le poarte! N'ar fi rău şi de schimb să-i ducă. Dar cum să ceară ea maică-si schimburi pentru Lisandru!? Ca toţi ceilalţi crede şi ea că numai ură poate să-i poarte. Nu! Pentrucă acum nu o tae capul cum să facă rost de schimburi, o să plece fără de ele, şi când s'o duce a doua oară, o să facă ea într'un chip să-i ia şi schimburi.

De cum s'a făcut sară, şi-a strâns pe întuneric lucrurile de trebuinţă, le-a pus la adăpost şi la îndemână, iar ca pe mamă-sa să nu o surprindă lipsa ei de a-doua-zi, a pregătit-o cu şiretenie. I-a spus că i-a trimes vorbă cuconul Ducu, să vie până în târg, fiindcă în curând va fi procesul lui Lisandru şi mai e nevoe să apară în faţa cercetărilor. La un asemenea auz, Catinca a încuviinţat moale din cap şi a tăcut.

In zori şi-a luat drumul. La trecerea porţii şi-a făcut cruce, ca şi cum spre o primejdie s'ar fi dus, şi-a binecuvântat plecarea cu bătrânească zicere: *Cu Dumnezeu înainte*, după care, grăbită, a întins pasul nevoe mare.

Lui Iliuţă nu i-a scăpat, însă, plecarea Pe-

truţei. Se afla taman în ogradă, numai în iţari şi fără de cămeşe, la întâiul spălat al zilei. Lua apă în gură dintr'o ulcică, o trecea apoi în ghiocul palmelor, şi din palme pe faţă şi pe pieptul boltit. Când a icnit poarta megieşă, a lăsat totul şi s'a dus la zaplaz. Şi spre marea lui nedumerire, Petruţa se aşternea drumului.

— Hăi, Petruţo, da încotro te duci?

La care întrebare, Petruţa, drept răspuns, şi-a iuţit pasul.

„Tace!"

Cuvântul din gând îl strânge şi mai mic. Capul i se apleacă bolovănos pe bolta pieptului, lipsit parcă de gât, mânile îi cad blege şi lungi, iar în ochi luminile i se despărechiază, de îi apar toate, casă şi prispă, cuhnie şi zaplaz, schimbate din aşezarea lor temeinică şi de totdeauna.

„Unde s'o fi ducând!?"

N'a avut nici cum să-i ia urma.

S'a dus din nou la zaplaz, s'a căţărat să vadă departe, şi nu a mai văzut nimic.

La marginea târgului, Petruţa s'a oprit. Nu ştia în ce parte e temniţa şi ca să întrebe, îi era ruşine. I se părea nepotrivită pentru o fată întrebarea aceasta. Totuşi, va trebui să o pue cuiva, ca să iasă din încurcătură. Cui însă, era şi asta o greutate. Trecea unul, trecea altul, şi nu se hotăra. Ba că acesta e prea domn şi n'are curaj, ba că o să-i râdă în nas

de o astfel de întrebare celălalt, ba că îi şi aude mirarea celui de-al treilea: — Cum, ai neamuri în puşcărie!? şi aşa, la toţi câţi au mai trecut, le-a bănuit câte un gând potrivnic şi nu i-a întrebat. Timpul trecea însă, şi un alt mijloc de a afla unde-i puşcăria, nu dovedea.

A mai stat ce a mai stat locului şi în cele din urmă, văzând că altă scăpare nu are, s'a hotărît să întrebe pe întâiul ce i-o eşi în drum. A fost un Ovrei. Un Ovrei din acei cari ies la barierile târgului, întru întâmpinarea ţăranilor ce aduc spre vânzare pasări, ouă şi grâne. Cum e Ovrei, ca şi jupânul Mişilim, deci cu ştiinţă despre toate câte se petrec şi sunt în lume, l-a întrebat hotărîtă:

— Fii matale bun, domnule negustor. şi îndreaptă-mă către temniţă.

— Către temniţăăă!! s'a mirat negustorul, lungind ovreieşte cuvântul. Care temniţă, fată, că în târgul nostru nu-i nicio temniţă!?

— Apăi acolo unde stau închişi oamenii pentru judecăţi.

— Aaa! s'a mirat iarăşi ovreieşte negustorul, de Arestul Preventiv vrai mata să întrebi!! Zi aşa, fată! Ţii drumul drept şi după ce-i urca dealul, ai să fii mata deja în faţa Precistei Mari. Ştii unde e Precista?

— Cum să nu ştiu! Spitalul cel galbăn şi mare!

— Aşa mândreţe de fată, aşa! E, de te aşezi în faţa Precistei, pe dreapta ei coboară un

drum. O apuci pe acela şi cum ajungi în poala dealului, acolo-i şi Arestul Preventiv. In coasta unei grădini. E deja o casă veche, cu zidurile mâncate. Are o poartă de fier şi scrie acolo, deasupra: Arestul Preventiv.

— Mulţămesc matale, domnule negustor. Amu ştiu. Ziua bună.

— Ziua bună, da acolo, în traistă, ce ai, fată? Ceva ouă, vreo pasăre, un caş poate? şi întrebând-o îi şi pipăia traista.

— Nimic de vânzare, domnule negustor. Is numai nişte merinde pentru Lisandru.

— Nimic de vânzareee!! Atunci, poftă bună lui Lisandru, fată! şi a plecat să-şi vadă de pânda căruţelor ţărăneşti.

A plecat şi Petruţa, pe drum înainte, la Precista mare, până acolo cunoscând bine calea.

In faţa spitalului s'a oprit. S'a uitat la el cât îi de mare, de abia putând să-i cuprindă cu ochiul fruntea, a constatat că l-au boit din nou şi tot galbăn — poate că Sfintei Preciste Mari să-i placă boiala asta! — şi a tot privit către dreapta lui, să descopere drumul temniţei. Şi l-a descoperit. O ulicioară strâmtă, cu un şir de dughieni mărunte pe o parte şi pe cealaltă numai cu îngrădirea de piatră şi fier a spitalului, i s'a deschis înaintea ochilor îmbulzită de oameni şi mărfuri.

„Aista-i oare?"

„Aista, că altul nici nu-i!"

S'a strecurat anevoe printre negustorii ovrei

cari o îmbiau la tot felul de cumpărături şi a scoborît uliţa, cu ochii tot către stânga, spre partea temniţei.

In faţa porţii negre, s'a oprit. A citit scrisul de deasupra şi a găsit cuvintele spuse de negustorul din barieră: Arestul Preventiv.

„Aiasta-i temniţa! — s'a mirat ea cu înfrigurare. Aici stă închis Lisandru!!"

I-a dat ocol cu ochiul şi din nou a putut constata Petruţa, că negustorul din barieră a avut dreptate. Zidurile temniţei sunt mâncate, pe alocuri cărămida rânjeşte roşu, a sânge, şi din pământ o macină apa la temelii. Iar la colţuri, turnuri ca la îngrădirea Curţii cuconului Gligore. Turnuri cu paznici şi puşti, cu spângi şi plumbi pentru cei setoşi de libertate.

A scuturat-o un fior rece şi traista cu merindele pentru Lisandru a simţit-o grea, să-i rupă mânile.

A dat să intre şi a găsit poarta închisă.

— Care-i acolo? — a întrebat răguşit din lăuntru o voce acră, deschizându-se în acelaş timp şi o fierăstruică în căptuşala de tablă a porţii.

— Eu, Petruţa lui Ion a Petrii.

— Ăi fi tu a lui Ion a Petrii, da ce cauţi aici, îi chestia? Ţi-o fi, poate, de dormit la noi la hotel!

— Hotel îi aici, mă rog matale, nu temniţă!? Ertaţi mă rog, am greşit. Eu la temniţă am vrut să mă duc.

— Şi la temniţă ai ajuns.

— La temniţă!? Apăi, ce-i mă rog, aici: temniţă sau hotel?

— Şi una şi alta, da mai mult temniţă. E, spune odată ce vrai, că n'o să-mi pierd vremea cu tine.

— Vrau să vorbesc cu Lisandru.

— Cu Lisandru Machedon?

— Nu. Cu Lisandru Urieşu. Până l-o judeca e închis aici şi vreau să-i vorbesc.

— Ăi vrea, da numa mâni se poate. Nu ştii că numa joia îi zi de vezitat?

— De unde să ştiu, domnule, mă rog!

— Păi, de n'ai ştiut, ai aflat acum. Vin-o mâne, iar de eşti de departe, mâi în oraş, că de, cum e ceva de capul tău, îţi faci tu un rost! — şi zise fiind aceste cuvinte, — fierăstruica şi-a închis ochiul negru şi de dincolo nu s'a mai auzit nimic, decât o încercare de om care vrea să-şi scoată din gât sdrenţele flegmei.

„Mâni!"

„Fie şi mâni!"

" Dar, ca să plece la Cotu Vameş şi iar să vină, nu era o socoteală bună pentru Petruţa. Cu ce-ar mai pute-o minţi pe mamă-sa!?

„Nu. Mâi în târg!"

Şi când a zis: *mâi în târg*, s'a şi uitat în lungul zidului, să-şi afle un loc de hodină.

Acolo era târgul, lipit de zidul temniţei.

Ziua şi-a petrecut-o Petruţa dând mereu

ocol Arestului. L-a privit din toate părţile şi din toate i s'a arătat într'o formă. Numai ziduri mâncate de rapănul vremii şi la încheeturile lor turnuri cu paznici.

Către sară, cum era mai retras dela drum, Petruţa s'a apropiat să-şi găsească un loc lângă zid. L-a ochit şi a aşteptat întunericul. Şi întunericul a venit repede, pustiind de sgomot împrejurimile. La adăpostul lui a călcat încet, ca să nu sperie picoteala paznicilor, s'a lăsat moale pământului şi şi-a pus traista sub cap.

Un păzitor mai treaz ca Petruţa, nu a avut în noaptea aceea Arestul. N'a închis ochii câtuşi de puţin fata Catincăi. Şi nici astâmpăr n'a avut să rămână locului. S'a tot mutat de-a-lungul zidului în de-a-rândul şi numai către miezul nopţii s'a putut linişti din căutare.

Ce se întâmplase?

De cum s'a lăsat pământului, a pus urechia la zid să asculte. Dorea să prindă răsuflul cald al lui Lisandru, şi prins, să rămână acolo, în dreptul lui, toată noaptea, ca într'un somn al amândorora.

De auzit, a auzit ea sgomot şi răsuflare adâncă şi grea de odihnă chinuită, nu era, însă, pornită din pieptul lui Lisandru, aşa că a trebuit să i-o caute şi numai către miezul nopţii i s'a părut c'a aflat-o. Presupunând că a lui e aceea, pentrucă din toate aceea s'a strecurat mai tânără şi mai voinică, s'a lipit

de zid şi, trează, n'a mai mişcat. Tresărea numai când paznicii din turnuri spărgeau liniştea nopţii, întrebându-se unii pe alţii, lung şi spăimos:

— Bine postul No. 2?

— Bine postul No. 3?

— Bineee!...

— Bineee!...

A-doua-zi, nu i-a luat nimeni înainte la poartă. S'a adunat multă lume năcăjită şi până să se dea drumul înlăuntru, s'au văetat cu toţii de năcazurile ce au. Şi din jălania tutulor, fata Catincăi a aflat că, nu numai durerea ei e pe lume. Sunt nenumărate şi în tot felul. Grele şi ruşinoase, cu dreptate unele şi pe nemeritate altele.

— Slobodna, fârtaţilor! — s'a auzit deodată glasul portarului, deschizând şi o uşă tăiată în poartă, atât cât să se strecoare un om.

Şi cum lumea s'a îngrămădit turmă, Rusul de un singur cuvânt, moştenit dela Ruşii cei adevăraţi depe vremea războiului, le-a retezat avântul:

— Ho, că nu e pomană aici! La rând ca la moară!

După îndeplinirea formalităţilor de rigoare, controlul deţinuţilor cu dreptul de a putea fi văzuţi şi vorbi, celor a căror rude şi cunoscuţi au venit li s'au dat drumul într'o sală anume. Acolo s'a întâlnit Petruţa cu Lisandru.

— Lisandre!

— Petruţa! şi şi-au dat mâna pe deasupra unei gratii de lemn, stăvilar pus între cei de afară şi cei din lăuntru, ca să nu se amestece o lume cu alta.

Şi-au strâns mâna şi s'au privit tăcuţi. In ochii Petruţei, ca şi în ai multora din sală, s'au ivit lacrămi.

— Păi, dacă de plâns ţi-a fost, puteai sta acasă, Petruţo! Eu în altfel ţiu să te văd. Voioasă şi cu puteri să m'aştepţi.

— Te aştept, Lisandre. Numa de tine mi-i plin capul. Nu am pic de hodină. Când vii acasă?

— Păi întâi să mă judece, şi dacă m'o osândi să fac osânda, şi apoi viu eu şi acasă. Numa tu să fii fată cuminte şi să nu te prea prăpădeşti cu hirea, că o să treacă şi aiasta! De altfel, după câte mi-o spus cuconul Ducu, e o nădejde de scăpare. Nu mă apasă vina chiar în atât, de să se mânie judecătorii şi să vrea moartea păcătosului.

— Nu vorbi de moarte, Lisandre.

— Mai spunea cuconu Ducu, că ai dat şi o dăclaraţie bună la întrebarea judecătorului, precum că numa o joacă a noastră a fost şi că pornirea oamenilor împotriva mea, nu se datoreşte ţie. Aşă-i, Petruţo?

— Aşă-i, Lisandre.

— Apăi, atunci mergi acasă liniştită, că am să viu eu în Cotu Vameş mai curând decât

cred oamenii. Şi nicio grijă, Petruţo. Nici nu mă bat şi nici nu mă leagă. Is slobod în cămară şi mai sânt şi alţii acolo, aşa că nici singur nu sânt. Du-te, că iacă, s'o împlinit şi ceasul cât ai dreptul să stai.

— Lisandre, să ştii c'o rămas la cantălarie nişte merinde pentru tine. Să le ceri, că doar nu lor le-am adus. Au spus că să le cerceteze, să nu hie cumva pitite în ele scule de săpat în ziduri, şi că de n'o fi nimic, le capeţi tu şi fără di mine.

— Bine, bine!

— Gata! — a strigat paznicul din sală, — pus să măsoare timpul vorbirii şi să tragă şi cu urechia.

— Incă o întrebare, Lisandre, şi plèc. De ce parte îi cămara unde eşti închis? De către uliţă sau de către grădină?

— De către uliţă. Da de ce mă întrebi?

— Numa aşa, ca să ştiu.

— Petruţo, ia'n ascultă! Să nu te treacă vreun gând poznaş, că te-oi alege cu un glonte şi mi-oi înăspri şi mie starea!

— Haide, haide fetiţo, cară-te, că de nu te oprim aici! — şi-a repetat paznicul invitaţia, de data aceasta mai mult pentru Petruţa, — ea fiind ultima rămasă la gratii.

— Nu, niciun gând, n'avea teamă. Am vrut numa aşa, să ştiu. Cu bine Lisandre!

Din uşa sălii s'a mai uitat odată la dânsul şi Lisandru Urieşu era tot la gratie, însoţind-o din ochi.

— Cu bine, Petruţo, şi vezi, nu uita să-i dai lui Iliuţă bineţe!

S'au despărţit, îndulcindu-şi fiecare obrazul cu un zâmbet. Un zâmbet în care a înflorit bucuria, dar în care sta închisă şi o mustrare trimisă trecutului.

Ajunsă din nou în faţa Precistei Mari, Petruţa s'a oprit iarăşi, să chibzuiască. Tot e în târg. Să se ducă acum la cuconul Ducu şi să-l roage pentru Lisandru.

„O voi, oare, cuconu Ducu!?"

Şi gândul i-a mers înapoi, să caute o întâmplare mai de demult. Îşi aminteşte de o sară, când Ducu Tăuşan, i-a pândit trecerea prin coridorul întunecat. A apucat-o de mijloc şi în urechi i-a şoptit numele, strivit şi cald: Petruţo, Petruţo! Din felul cum i-l şoptise, şi, mai ales, din strânsoarea mijlocului, nu i-a fost greu să înţeleagă spre ce faptă îl îndeamnă pânda din întuneric. Ameninţată, i-a desfăcut voinicește mânile şi, ca o zăludă fără de minţi, l-a opărit cu un şir de vorbe, nepotrivite să le ridice o fată de ţară împotriva unui boier.

Cuvintele de atunci îi sună în urechi:

„Iraaa, da nu ţi-e bine, boierule?"

„Cum de nu m'o pleşnit peste gură, pentru atâta îndrăsneală!? — se întrebă Petruţa, privind absentă Precista Mare. Ar fi trebuit să mă stâlcească, nu să mă lese să ies teafără, ca şi cum nimic nu s'ar fi întâmplat!"

A mai chibzuit cât a chibzuit Petruţa şi în cele din urmă s'a hotărît:

„E, da poate o şi fi uitat de aiasta, cuconu Ducu! Dacă ar ţine ei minte boierii, câte le fac, le-ar fi capul călândar!"

Cum n'a ştiut unde-i temniţa, tot aşa nu ştie nici unde-i casa Tăuşanilor. Ea a fost rar dusă la târg şi numai în zile de iarmaroc. Spitalul, oborul şi încă o dughiană, două, din apropierea Precistei-Mari, era toată ştiinţa ei despre târg.

Nevoită să întrebe, de data aceasta nu s'a mai codit atât. Pentrucă una e să întrebe o fată de temniţă şi alta e când de o casă boierească întreabă.

Cum drept în faţa ei, în mijlocul străzii, păzia regula drumului un sergent de poliţie, şi cum ştia despre aceştia că au datorinţa să cunoască toate cele câte sunt şi se petrec în târg, s'a îndreptat către dânsul.

— Domnule Poliţai, fii mata bun şi spune-mi, încotro e casa boierilor Tăuşani?

Sergentul, ridicat în rangul şefului său, s'a simţit dator să-i răspundă dela înălţimea noului grad, adică într'o formă mai boierească:

— Domnişoară, pe Cuza-Vodă, casa cu plopi.

— Da Cuza-Vodă încotro e, Domnule Poliţai, că eu nu ştiu să mă descurc în târg?

— A, nu sânteţi dela oraş, pardon! Vedeţi dumneavoastră, domnişoară, casa aceea, unde e o brutărie?

— Da.

— E, mergeţi până acolo, şi apoi, cum veţi face la stânga, daţi de Cuza-Vodă.

— Mulţămesc, Domnule Poliţai.

— Pentru nimic, domnişoară! — şi a şi salutat-o domnul poliţai, bucuros că se mai găsesc oameni să-l înainteze, cum, de altfel, ar avea şi dreptul, că doar de treisprezece ani stă în faţa clopotniţei Precistei-Mari, şi, deşi e în drumul tutulor oficialilor, nimeni nu-i ia meritele în consideraţie.

De casa Tăuşanilor a dat lesne Petruţa. A mers ea ce a mers şi numai ce a auzit glas cunoscut, răţoindu-se la nişte păsări, pe semne:

— Câşşş, boghiată şi tu neaţo, fir-a-i tu hoaldă bătrână! Câşşş... Câşşş...

A întors capul şi nu a fost o înşelăciune, glasul cel părelnic cunoscut. Era al babei Tinca, supărată pe orătănii, că nici *douspce* nu-s şi ele iar sunt moarte de foame.

— Sărut mâna, Ţaţă Tincă.

— Care eşti, fată, că nu te văd bine?

— Petruţa, Ţaţă Tincă.

— Tu eşti Petruţo, bată-te să te bată norocul, da ce caţi în târg singurică? — şi apoi minunându-se şi ne mai aşteptând să-i răspundă: Iată-tă-o ce naltă-i Doamne! He, Petruţo, deslegul din fetie e mare lucru! E ca maiaua în cozonaci. O pui, cresc de dau în bolta cuptiorului, n'o pui, rămân în oale şi nici de hârtie nu trec.

Petruţa s'a ruşinat şi nu i-a răspuns.

— Şi amu ce cauţi pe aci, Petruţo?

— Vrau să-i vorbesc cuconului Ducu, Ţaţă Tincă.

— Ahaha, mi să pare mie că ţi s'o făcut amu dă boieri!

— Da' nu mai vorbi aşa, Ţaţă Tincă! De-ai şti dumneata ce e în sufletul meu, ai avea milă dă mine, nu vorbe dă batjocură!

— E, nu te mânia, Petruţo, că aşa-i vorba babelor, şuguiaţă! Apăi, intră în curte, fată, dacă ai treabă cu cuconu Ducu. Trebue să pice din ceas în ceas.

Din ceas în ceas însemna pentru baba Tinca din clipă în clipă.

Către orele unu a sosit şi Ducu Tăuşan.

Baba Tinca şi Petruţa erau tot în curte, dar mai spre bucătărie, să nu i se arză bucatele.

Văzându-l intrând pe poartă, băboiul i-a eşit repede înainte, clipindu-i a neştiută bucurie.

— Ştii mata, boierule, cine te cată?

In faţa lui Ducu Tăuşan, a apărut din îndepărtate neguri, domnişoara Debora. Căci pentru care alta i-ar fi putut clipi cu ascunsă înţelegere baba Tinca!

Amintirea Deborei şi, mai ales, posibila ei arătare, l-au încurcat. Nici nu a mai întrebat-o pe baba Tinca, cine îl caută. Încâlcit în gânduri, a rămas locului, căznindu-se să-şi fixeze o atitudine, în cazul când cu adevărat domnişoara Debora ar fi.

Că putea fi Debora, era foarte uşor de înţeles. Din câte cunoaşte şi a cetit, ştia că de multe ori femeile se întorc învinse la vechile dragoste. După îndelungate peregrinări şi dureroase experienţe, se descătuşează din lanţul mândriilor impuse şi vin să bată la porţile cunoscute, unde le-au fost găzduite dragostele.

Văzând bătrâna că, oricât şi-ar stoarce capul stăpânu-su, nu ghiceşte cine îl caută, nu l-a mai chinuit.

— Petruţa, boierule! Iacăt-o colo, lângă cuhnie, mândreţe să întunece soarele.

Ducu Tăuşan şi-a revenit din căutările anevoioase, dar nici cu vestea de acum nu i-a părut babei Tinca prea mulţumit. Şi cu adevărat, baba Tinca nu s'a înşelat. Faţă de Petruţa, Ducu Tăuşan se simţea vinovat. Şi nu numai vinovat, ci şi ruşinat parcă. I-a retezat o pornire voinicească şi cinstit şi de atunci nici n'a mai văzut-o. S'a ferit el, s'a ferit ea sau numai întâmplarea nu i-a mai adus faţă în faţă, nu ştie. Ceea ce ştie, însă, e că aducerea aminte îl apasă.

— Ce vrea?

— Vra să-ţi vorbească, boierule. Nu ştiu ce, că n'am întrebat-o! — şi apoi către Petruţa: Da, ia vin-o, fată, şi te descurcă singură, că nu mă pricep!

Petruţa a înaintat îndurerată, dar pentru Ducu Tăuşan şi mai frumoasă ca în ziua necugetatului său gând.

— Ce e, Petruţo? Te văd cam mâniată!

— Mâniată, boierule!

— De vreo pricină nouă sau tot ceea veche, cu Lisandru, te supără?

— Tăt, boierule!

— Ia vezi, băboiule, să nu-ţi ardă mâncările, că te-ai înfipt aci ca un plop din ăştia! — şi i-a mai făcut semn şi din cap, Ducu Tăuşan, să o şteargă, că e de prisos acolo.

Concediată baba Tinca, au rămas singuri. Privind-o, îi părea rău lui Ducu Tăuşan, că a primit să-l apere pe Lisandru Urieşu, împotriva ei. Şi îi părea cu atât mai rău, cu cât în ziua propunerii, a acceptat parcă, împins şi de plata unei vechi poliţi, ce datora Petruţei.

„Cum de m'am scoborît atunci într'atât!? Şi, desigur, a venit acum să mă roage să nu-l mai apăr, căci pentruce altceva ar putea să vină la mine!"

— E, zi Petruţo, că te-ascult!

— Boierule, am auzit că mata ai să-l aperi pă Lisandru. Aşă-i?

Ducu Tăuşan a pălit în obraji şi s'a încurcat în răspuns.

— De, ştiu eu! Mi se pare... Da, încă nu sunt sigur!

— Apăraţi-l, boierule. Vă rog eu mult să-l apăraţi. Nu-i vinovat! S'au pornit oamenii împotriva lui dintr'o zăpăceală a mea. Că numa Bădiţa Găetan e dă vină!

— Zici, să-l apăr, Petruţo!? — a întrebat-o cu totul mirat şi încurcat Ducu Tăuşan.

— Să-l apăraţi, boierule, că eu tare îl iubesc. Şi mă iubeşte şi el. Şi nu-i o vorbă în deşert aiasta. Vă rog să mă credeţi. Vă fac şi dovada. Iacăt-o! — şi din sân a scos, încălzită de carnea ei, scrisoarea pe care i-a trimes-o Lisandru Urieşu, răspuns.

Luând-o s'o citească, pe Ducu Tăuşan l-a înfiorat cald hârtia înfierbântată de trupul Petruţei. A despăturit-o încet, cu gând să întârzie cât mai mult cu ea în mână, şi a cetit-o, încredinţându-se că, într'adevăr, după întâmplarea violului, între Lisandru şi Petruţa s'a legat o dragoste de nedesfăcut.

— Bine, Petruţo, am să-l apăr. Scrisoarea care i-ai scris-o e la dânsul?

— La el, boierule!

— Bine, îţi promit că am să-l apăr. Dar, până la judecată, să laşi la mine scrisoarea. Şi îţi mai promit că am să-l şi scap. Eşti mulţumită acum?

— Cum nu se mai poate, boierule! Să trăiţi şi să vă îndestuleze Dumnezeu din plin cu sănătate. Să vă trăiască ani mulţi cucoana Gliceria şi cuconul Gligore şi să stăpâniţi Cotu Vameşul cât o hi pământul pământ!

A vrut să-i ia mâna, să i-o sărute.

Nu a lăsat-o.

— Acum du-te şi fii liniştită, Petruţo. La cincisprezece ale lui Octomvrie e procesul — tu

nici nu o să trebuiască să vii, — şi în sara aceleiaşi zile Lisandru are să-ţi bată în poartă.

— Aşa are să fie, boierule!?

— Aşa, Petruţo!

A plecat.

A privit-o cum calcă. Işi apăsa voinicește picioarele în pământ şi în fruntea înălţată ducea aur din soare şi linişte ruptă din suflet.

Iar el a mai rămas locului şi după ce n'a mai zărit-o.

Işi simţea obrajii arzând. Plesniţi de-o palmă. De palma Petruţei.

I s'a împotrivit cinstit, şi, în ziua când s'a ridicat un pumn s'o lovească, din imboldul unei palide răsbunări, s'a grăbit să-l ajute să cadă greu, piatră ucigătoare. Fata din coridor trebuia pedepsită. Dar iată, că s'au întors acum lucrurile, cum nicio minte nu le poate întoarce. Fata din coridor, care l-a înfruntat cândva cu: *nu ţi-e bine, boierule!?* — astăzi a voit să-i sărute mâna.

L-a urît ani de-a-rândul pe Lisandru Urieşu, şi, fără de nicio altă întâlnire decât aceea a violului, îl iubeşte acum câineşte şi vine să-l roage să-l apere şi să-l scape.

Eri a voit să-l apere, ca să isbească în Petruţa, astăzi s'a hotărît să-l scape, ca să-i salveze Petruţei dragostea.

Ciudat! Se răstoarnă uneori lucrurile, cum nu poţi nici să ţi le închipui!

S'a auzit mai întâi o uşe trântită şi apoi glasul babei Tinca.

— Da haĭ, şi-oi mânca odată, că după cum văd şi o fată de ţară îţi poate suci minţile! La ce-ai fi rămas înfipt acolo, ca plopii ăştia!

— Vorba, băboiule, că-ţi vâr pe gură vătraiul!

— Să mai pofteşti şi altădată, să mă faci de ocară în faţa mucoaselor şi ai să vezi mata de cine ascultă vătraiul.

Au întrat în casă, în muzica certelor din toate zilele ale babei Tinca, lăsând în curte doar umbrele plopilor, şi vag, vag de tot, ca o arătare numaĭ, umbra Petruţei.

* * *

A aşteptat-o mereu Iliuţă să se întoarcă şi pe cât înainta timpul şi nu se mai arăta Petruţa, pe atât îl sfredelea durerea şi îl încingeau căldurile.

A stat mai toată ziulica în poartă. Treceau oamenii în toate părţile. I-a văzut ducându-se şi întorcându-se. Au plecat unii de dimineaţă şi s'au întors numai către sară, dar s'au întors. Pe când dusul Petruţei părea a nu mai avea întoarcere.

Din când în când cerceta casa Catincăi, şi, mai ales, cărările din spre grădină. S'ar putea prea bine, gândea Iliuţă, să tae drumul prin fundul grădinilor. Poate că vrea să se ferească de oameni şi de prin fundul grădinilor oamenii cei cu treaba din timpul zilei s'au retras, iar acei cu îndeletniciri de noapte,

nu s'au dus încă. La lipitura nopții de ziuă locul e liber și prielnic strecurărilor în ascuns.

A venit, însă, și noaptea și Petruța tot nu s'a arătat. Și să mai tae acum drumul prin fundul grădinilor, nu se putea. Cuibarele dragostei sunt ocupate și o întoarcere pe acolo e primejdioasă.

A veghiat Iliuță noaptea întreagă întoarcerea Petruței și în zadar a fost toată straja lui. Petruța nu s'a întors. Și Doamne, cât îi de grea straja în noapte! Cu fiecare stea care cade, se rupe și din tine ceva. Iliuță le-a urmărit pe toate câte s'au stins în căderi și în toate era și o fărâmă din dânsul.

Ca în mai toate nopțile a ascultat și acum vestirile buhnelor, dar niciodată nu s'a îngrămădit atâta cobe în cântecul lor, ca acum.

A mai ascultat Iliuță, în noaptea de zadarnică pândă, și chiuitul lui Țuțurcă Ghinăraru. De prin vreo scorbură sau vreo hrubă spinteca noaptea, cu glasul lui tot mai mâncat de boala sângelui.

Au început apoi a se iți zorile și el tot în poartă se afla și Petruța tot neîntoarsă.

Intrebările toate câte și le punea, nu aveau răspuns. Nu putea nici uneia să facă față cu vreo părere. Unde s'a dus? Dece s'a dus? Dece nu se'ntoarce? Unde o fi rămas noaptea? — rămâneau cu semnele lor de întrebare tot mai adânc scrijelate în ochii și pe obrajii lui. Să-l fi stors subt roți de moară și n'ar fi putut răspunde măcar uneia.

O clipă, şi numai după ce Ţuţurcă Ghinăraru şi-a vestit existenţa, Iliuţă, inspirat din chiuitul zăludului, şi-a pus dureroasa întrebare, dacă nu cumva i s'o fi sdruncinat Petruţei minţile. O fi apucat-o boala dusului în neştire, aşa cum îi mână pe câni pe uliţele toate turba! O fi luat-o oarbă peste coclauri şi prăpăstii şi o fi căzut sfâşiată şi fără de ajutor! Tehue, o fi intrat în apă şi o fi prins-o în ochiuri Moldova! Doamne, câte nu se pot întâmpla cu un om zălud!

Gânduri şi întrebări de om ajuns în răspântie grea.

A pândit şi a-doua-zi, şi, iată că, din susul drumului, de către târg şi în spre început de scăpărat al soarelui, Petruţa s'a ivit venind, călcând voinicește şi aducând pe fruntea ei înălţată, aur din soare şi liniște ruptă din bunătatea cuconului Ducu.

Dosit, a lăsat-o să se apropie şi numai când nu s'ar mai fi putut abate din înfruntarea lui, i-a ieşit înainte.

Văzându-l, pasul Petruţei şi-a pierdut voinicia iar depe frunte mânile nevăzutului i-au furat aurul.

— Da unde-ai fost, Petruţo, două zile, fără să-mi spui şi fără, batâr, să-mi întorci vorba când te-am întrebat?

In Petruţa s'au rupt zăgazurile toate. Din liniştit ce i-a fost sângele, s'a învolburat şi i-a trimes purpură în obraji. In ochi i s'au

aprins făcliile furiilor şi în glas i-a tunat cuvântul hotărîtor, care nu mai aşteaptă răspuns:

— Eu te-oi ruga să mă leşi de-amu în pace! Să nu-mi mai ţii calea şi să nu mă mai strigi!

— Dece? — a mai putut s'o întrebe Iliuţă, cu glasul pe jumătate, frânt şi îndobitocit.

— Dece!? Pentrucă îl iubesc pă Lisandru! Şi dacă vrai să ştii unde am fost, afl-o: la el! Şi nici mult nu mai e până să vină acasă!

I-a întors spatele şi a plecat.

Năluc de ce i-a fost dat să auză, Iliuţă a rămas în mijlocul drumului, mogâldeaţă, cu înfăţişare să pară mai mult o piatră pe care stau însemnaţi chilometrii şoselei, decât un om.

CAP. XIV.

S'A INTORS LISANDRU

Greu s'a putut urni Iliuţă din loc. Lovitura Petruţei l-a secat şi de gând şi de puteri. Căzuse pe neaşteptate, Crâncenă şi prea grea pentru omul din el. Iar omul din el era numai un sfert de om.

Cu ce a mai putut strânge din irosirea puterilor, şi-a salvat dusul până în fundul grădinii. Prin ogradă, cum mamă-sa îşi începuse la cuhnie robotul de sară, a trecut cu plânsul stăpânit. I-a cerut răgaz să nu-l înjosască până într'atâta, şi plânsul, mai omenos decât inima Petruţei, s'a oprit în barierile ochilor. Şi-a rupt însă, stăvilarele din clipa în care Iliuţă a fost de cealaltă parte a îngrădirii mărunte, dintre ogradă şi livada merilor.

Trist e să priveşti un om plângând, dar mai trist e înfăţişarea unui ghebos care plânge! Unui om în puteri şi nevătămat, s'ar părea că poţi să-i ghiceşti din ce isvor anume s'a pornit descărcarea plânsului. Căci şi plânsul nu e acelaş în toate arătările lui. Se schimbă la faţă,

după felul pricinilor. Şi după cum se schimbă la faţă, îl poţi şti dacă e al inimii sau al sângelui, dacă e pentru o durere a lui sau a altuia, dacă e o uşurare sau numai o istovire. Când priveşti, însă, plânsul unui ghebos, te întrebi de unde a mai putut ţâşni! Secat de carne şi cu sângele apă, nu poate fi nici al cărnii şi nici al sângelui. Rămas afară de împlinirea ispitelor, nu poate fi nici al acestora. Pentru durerile lui, şi l-a plâns odată, de mult. Iar pentru ale altora, nu tocmai el are să le plângă. Nu mai poate fi atunci plânsul lui, de cât un plâns bastard. Un plâns al niciunei pricini. Un plâns de pripas, de umplut un gol cu un alt gol.

Plânsul lui Iliuţă, nu era însă, plânsul obişnuit al gheboşilor. Şi nici al lui, de până acum, în care îşi îneca sudalmele celor de-o vârstă şi plecările berzelor. Pentrucă de-ar fi fost ori unul ori altul, ar fi plâns Iliuţă, ca toţi ceilalţi gheboşi. Plânsul de acum, se rupea din el cu mari sguduiri lăuntrice. Era un plâns adânc, în durerile căruia îi chinuia toată fiinţa. Un plâns ce prin nimic nu se deosebia de acela cu cari femeile îşi sfârşesc în ascuns, capitole de viaţă trăite tot în ascuns.

Să-l fi isbit muchii de topoare în creştet şi nu l-ar fi durut atât pe Iliuţă, cât îl doare fapta Petruţei. Prin dragostea ei, se crezuse răsbunat împotriva soartei. Insemnat de Dumnezeu să fie de ocara lumii, Petruţa i-a şters durerea

aceasta. Aşa cum era, mic, strivit, cu coşul pieptului surpat şi cu culorile sângelui lipsă, în ciuda tutulor, a celor mai chipeşi şi răsăriţi flăcăi, el şi numai el s'a putut bucura de dragostea Petruţei. Şi cu o fată ca Petruţa alături, îţi poţi bate joc şi de osândele cerului!

Că e ghebos sau că îl sudue lumea, nu-i mai pasă acum. Când cei mai chipeşi şi mai voinici fac zâmbri de ciudă că numai cu el e în cârd Petruţa, poate să aibă şi şapte gheburi că tot nimic nu însamnă. Cu o vorbă, ca aceea din ziua când l-a făcut pe Lisandru Urieşu câne, i le ia pe toate din spinare Petruţa. Şi apoi, după ce îl uşurează de povara lor, sudui-l ori cât or vrea pismaşii, inima lor se închirceşte de năcaz, nu a lui!

Şi îndreptată răutatea cerească, a crezut Iliuţă că aşa va rămâne. Mincinos a fost, însă,, gândul. Mincinos, fiindcă a venit o zi când Petruţa nu s'a mai arătat la şuierul lui, în grădină. Iar astăzi, i-a spus-o tăios şi crud dece nu s'a mai arătat: iubeşte pe Lisandru.

„Pe Lisandru!"

La pomenirea închisului, s'a pomenit val de plânset nou. Şi cum până acum a plâns pentrucă nu-l mai iubeşte Petruţa, acum plânge fiindcă tocmai pe Lisandru îl iubeşte. Pe Lisandru, câne din şosea!

„Pe Lisandru, Petruţo? Şi cum un gând l-a luminat în clipa aceea, i-a trimes şi mai departe vorbă: Ei bine, n'ai să ai parte de el, zilele mâni-si dă bandit!"

A fost un gând asemuitor în hotărîre cu acel al lui Lisandru Urieşu, din ziua fărădelegei. Un gând înaintea căruia şi Iliuţă a pus pe: *întâmplă-se orice!*

Abătut, a trecut cu greu, la cină, prin văzul Măriucăi şi ai lui Toader Vornicu. S'a prefăcut el că îl înghimpă o durere în tâmple şi că de aceea îi trist şi minţile tot într'un dus, dar şi Măriuca şi Toader Vornicu bănuiau că, nu atât îl înghimpă durerea din tâmple, cât vreo nouă ocară, pe sama ghebului. Fiind al lor, şi din păcatele lor, poate, născut aşa, se încovoiau sub apăsul voinţei Domnului şi nu-l mai supărau cu vreo întrebare. Acum, l-au lăsat chiar să se ridice înaintea lor dela cină, ca să-şi risipească în somn durerile.

Dar nu pentru somn s'a grăbit Iliuţă să se culce, ci, pentruca să-l sfătuiască noaptea cum să-l răpună pe Lisandru. Pentrucă de răpus a fost gândul care l-a luminat şi nici decum de o răsbunare de toate zilele.

Cu puterile lui, e greu să-i iasă în faţă şi să se măsoare, până o cădea unul din doi. Că de n'ar fi fost vătămat şi bicisnic, ar fi ştiut el cum să-şi închee socotelile cu Lisandru! S'ar fi luat la luptă, în afară de hatul satului, unde nu-i om să sară, şi cui î-ar fi fost dat să fie mai tare, aceluia i-ar fi rămas şi Petruţa. Chiar pe preţul unei uciderî! Cu puterile lui, însă, nu e dreaptă lupta făţişă. Aşa că e în căutarea

alteia, fie ea ori cât de laşă şi cu ajutorul oricui, numai să cadă Lisandru.

Să-i sară pe nesimţite în spete şi să-i înfigă un cuţit între umeri, ar fi o socoteală, dar, s'ar putea întâmpla să-i întoarcă gândul cel bun capul chiar în clipa aceea şi atunci... în gheb i-ar întoarce şi Lisandru cuţitul!

Să-l otrăvească, ar fi şi asta o moarte pe meritate, n'are însă cum s'o ducă la capăt!

Să tragă în el cu vreo armă — ar găsi el una, — dar se descoperă, şi el vrea să se bucure liber de moartea lui, nu în ocnă!

In ce chip să-l ucidă atunci, ca să-şi răsbune?

S'a svârcolit mereu subt lăicer şi numai într'un târziu l-a sfătuit noaptea, în ce chip.

A chiuit pe undeva Ţuţurcă Ghinăraru.

— Iii, a făcut Iliuţă, ca şi cum s'ar şi fi împlinit moartea lui Lisandru, am găsit! Ţuţurcă! O mână dă zălud împlântă repede cuţitul. Şi de-ar spune chiar din al cui îndemn a ucis, lumea n'are să-l creadă, că e zălud şi pe spusele zăluzilor nu se poate pune temeiu şi nici împricina oamenii!

Până în zori şi-a făcut planul. Cum nu-i mai dă nimeni de băut şi-l alungă toţi din cauza rănilor, o să-l câştige repede. Jupânul Mişilim, nu-l mai lasă să intre în han. Ii numai o rană acum şi numai duhoare împrăştie. Să-i mai dea basamac, nici vorbă! S'a văetat lumea că o să lese molima în sângeace şi domnul Mişilim nu-l mai cinsteşte. Nici nu mai are pentru ce.

I-a luat vacile de subt comandă. I-aşa de putred, că nici în şură nu-l mai lasă. Când îl aude venind, îi ese în prag şi dela distanţă îi face semn să nu se apropie. — Fugi, Ghinărare, că de nu, trag cu puşca! Şi Ţuţurcă trece mai departe, ca din fiecare poartă să-l alunge lumea şi să-şi ferească plozii de putreziciunea zăludului. El, o să-i dea mai întâi de băut. Din milă numai, să creadă Ţuţurcă. Şi tot pe ascuns, să nu-l vadă oamenii. Pe urmă, o să aducă vorba de Lisandru. Precum că a făcut tot chipul să scape fără de osândă şi că din nou vrea să se năpustească asupra Petruţei.

„— Biata Petruţă, Ţuţurcă! Mult i-a mai fost dat să patime! A slăbit-o huiduma şi acuma Lisandru! Trebueşte ferită fata de tâlharul aista. Iar tâlharul ucis. O, şi cât ţine la tine, Petruţa!"

Aşa o să-i vorbească. Pregătit şi năucit de basamac, când s'o întoarce Lisandru, o să-l asmuţă:

„— Ucide-l, Ţuţurcă. I-a pus gând rău Petruţei. Vrea să-şi răsbune. Şi numa fata aiasta a rămas cu milă pentru tine, Ţuţurcă!"

In zori, a aţipit. Impăcat că a găsit mijlocul cum să-l răpună, a adormit.

Când îl bănuia retras în hrubele lui, în cătina cimitirului, în dudăi sau în scorburi, Iliuţă, cu şipul de basamac de-o litră ascuns în sân, o lua pe urmele lui Ţuţurcă, să-l afle.

Intâia oară l-a primit cu împotrivire zăludul. A dat peste el când tocmai își ascundea tinichelele într'o groapă săpată la rădăcina unui salcâm răsleț, depe drumul cimitirului. Crezând că iar au venit să-l prade de decorații, Țuțurcă a început a urla și a amenința în toate părțile cu sabia. S'a și speriat puțin Iliuță. Și dacă nu l-ar fi tăiat capul să scoată repede șipul din sân, să i-l arate și să-i strige că în el are basamac pentru dânsul, poate că se năpustea asupra lui, și, Dumnezeu știe cum ar mai fi eșit din furiile zăludului. La vederea șipului, însă, s'a potolit Țuțurcă. Auzindu-l și pe Iliuță că în el e basamac pentru dânsul, l-au părăsit furiile și a redevenit vechiul Țuțurcă, blând de să se joace cu el toată liota copiilor din sat și nimănui să nu-i fie teamă.

— Ți l-am adus ție, Țuțurcă. Ia-l și bea-l. Știu că jupânul Mișilim s'o'nrăit și nu-ți mai dă. Auzind dă treaba aiasta, m'am gândit să-ți aduc eu. Și tu în loc să mă primești cum se cuvine, gata ai fost să mă iei în spangă!

— Uiuuu! și-a slobozit Țuțurcă chiotul, după care a mai spus el ceva, dar nu mai era de înțeles acum.

— Și mâni am să-ți mai aduc, Țuțurcă, și tăt pă aici să te găsesc, că nu vreau să mă vază lumea. Lumea e ra și și nu mă lasă să-ți dau basamac. Ai înțăles?

— Uiuuu! i-a răspuns și de astădată Țuțurcă, *uiu* fiind cuvântul în care zăludul închidea mai

multe înțelesuri. Saluta cu el, aproba, se împotrivea, și mai era și un strigăt al bucuriilor lui, când le avea, caşi al neliniștilor, când îl trimeteau în toiul nopților să colinde prin sat și să chiue.

A-doua-zi l-a găsit în cătina cimitirului, în a treia pe alte coclauri, și așa mereu. din loc în loc, Iliuță îi lua urma și îl cinstea cu litra de basamac.

Când a socotit că, ar cam fi vremea să-l pregătească pentru uciderea lui Lisandru, după băutul litrii de basamac, s'a dat mai îndelung în vorbă cu el.

— Aiasta a fost din partea Petruței, Țuțurcă. Pă ea și pă mine dă ne mai dor suferințele tale !

Nebunul a primit cu mulțămire spovedania lui Iliuță. Nebun era, dar tot se mai găseau și în el lacrimi, să le lepede la câte o nevoe a sufletului. Înțelegând din spusele lui Iliuță, că Petruței îi datora basamacul din ziua aceea și că numai ea și cu Iliuță de mai au milă de el să-l cinstească, ochii lui, cu priviri coclite și speriate, s'au înmuiat în apa durerilor.

— ...Și mult mai pătimește și ea, Țuțurcă!

— Uiu! a aprobat nebunul, amintindu-și de timpul când o svânta în bătăi Geană Albă. Nu s'a oprit el de atâtea ori în poartă, să-l huiduiască!?

— ...A lăsat-o huiduma din bătăi numa când o betegit și amu, după ce o batjocorit-o, i-a

juruit şi moartea tâlharul cel dă Lisandru. Precum că din pricina ei face el temniţă!

Ţuţurcă îl prindea, din când în când, în luminile ochilor şi-şi legăna capul a durere pentru biata Petruţa.

— „Trăeşte din fricele morţii, sărmana! O să vie curând tâlharul, că o făcut ce o făcut ca să scape, şi tare îi mai e teamă Petruţei, să n'o ucidă! I-o trimes vorbă, că la întoarcere, o să vâre în ea cuţitul să o spintece baremi de-a-binelea, dacă nu s'a mulţămit cu cât a spintecat-o în ziua fărădelegei!

— Uiuuu, anafura mâni-ti dă tâlhar, Lisandre! a chiuit a împotrivire de data aceasta Ţuţurcă. Am să te tai cu sabia, ucigaşule!

— Nu cu sabia, s'a grăbit Iliuţă să-l sfătuiască, prinzând bine ocazia cum să-şi înădească gândul cel criminal. Cu cuţitul, Ghinărare. Cu cuţitul i-o trimes vorbă că are s'o spintece, dă cuţit să moară! Infipt în spete, pă întuneric, Ghinărare. Că nici vorbă că el o să încerce pă întuneric şi prin grădină, să-i iasă înainte şi s'o lovească. Am să-ţi spun eu, de altfel, când şi pă unde să vii. Nu e aşa, Ţuţurcă? Şi să o scăpăm sărmana, pă biata Petruţa!

Tu ai să fugi pă urmă prin fundul grădinii şi ne-om alege şi noi c'o faptă bună în faţa lui Dumnezeu! Aşă-i?

— Uiuuu!

— Păi, cu bine atunci, Ţuţurcă, şi mâni, vezi

dă hii tăt p'aici, să capeţi litruţa dă basamac. Că după treaba aceea, ai să bei Ghinărare, cât ţi-o dori pofta, că pentru aşa faptă dă adevărat comandant să cuvine cinstire bogată, după placul omului.

Cu sănătate, Ţuţurcă.

De data aceasta s'a sculat din cătină drepţi şi numai după ce a prezentat sabia a chiuit:

— Uiuuu, Iliuţă tată, săruta-te-ar binele!

* * *

— S'o întors Lisandru, vere Găetane! Văzutu-l-ai? Asară o sosit.

— Păi ştiu, vericule, că doară ieri am fost şi eu la procest. Că bine o şi făcut domnii juraţi, că nu l-o osândit! La ce, mă rog? Pentru o leacă dă fetie să facă ocnă!?...

— Ce zici, Jupâne, dă întoarcerea lui Lisandru?

— Ce să zic, Moş Culai, mie, drept să-ţi spun, îmi pare bine. Şi-a pierdut minţile flăcăul şi atât! E, şi pentru atâta lucru să mi-l ţie în prevenţie cu lunile, să-l bată şi să-l mai şi osândească? De-ar fi numai aiasta batjocura, i-ar merge bine ţării, da vezi dumneata, Moş Culai, sunt altele mai mari şi pe acelea nu le trage nimeni în judecăţi!

— Ai dreptate, Jupâne! Că mă întreb şi eu pentru cele întâmplate pă vremea mea. Păi, de l-ar fi tras în judeţ pe Ştefan-Vodă, pentru

câte fetii a stricat, numa în ocnă ar fi trebuit să stee, nu pă Scaunul domnesc!

— Auzişi, Nicule? L-a achitat pe Lisandru Urieşu!

— Nici nu se putea în altfel, Tiţel dragă. Cum ai fi crezut că, pentru un fapt divers o să-l condamne!

— O fi fost el divers, Nicule, da şi Lisandru a fost pervers. Ce dracu, pe o glugă de grâu şi în arşiţa soarelui!?

— S'o întors Lisandru, Ţaţă Lisaveto!

— Să hie sănătos, Anico, şi să-l mai ţie curelele şi pentru altele! Am auzit că-i tare bun de prăsilă. Numa odată şi gata, ai şi rămas grea! Văzut-ai burta Petruţei? S'o rotunjit ca fundul ceaunului!

S'a întors Lisandru, a fost o veste care a trecut din gură în gură şi din poartă în poartă, în ziua când cu adevărat s'a întors Lisandru din judecată. Numai la plecarea berzelor, când trec furtună pe deasupra satului, se mai lăţeşte aceiaş vorbă, deodată, în tot cuprinsul: *pleacă berzele!* Acum: *s'a întors Lisandru!* Şi după cum i-a prezis-o Petruţei, Ducu Tăuşan, că în sara zilei procesului o să-i şi bată în poartă, aşa a fost. Scăpat, a trecut Lisandru Urieşu podul glonţ, a ţinut şoseaua drept, până în hudiţa Petruţei, de parcă nici n'ar fi auzit cum

se întreba lumea: nu-i Lisandru aista? şi numai în poarta ei s'a oprit, a bătut şi a strigat-o:

— Petruţă hăi, vezi-mă şi slobod amu!

La auzul strigătului, Iliuţă a eşit afară. I-a cunoscut vocea. Şi pe deasupra, pe care altul să-l mai vadă slobod, dacă nu pe Lisandru!?

S'a strecurat la zaplaz şi prin bortele dragostei lui de cândva, cerceta acum ura lui.

Auzindu-se chemată, Petruţa a eşit repede afară.

— Lisandre! i-a fost numai strigătul, văzându-l, după care, înţelegerea s'a scurs mută şi numai atât cât poate s'o împlinească fără grai strângerea braţelor.

Ochii lui Iliuţă au orbit atunci. Scutul pleoapelor s'a lăsat greu şi cu foc, şi de n'ar fi fost zaplazul să se sprijine, s'ar fi prăvălit cârpă pământului.

Urechile doar, i-au mai rămas treze.

— Vino la noapte, în fundul grădinii, Lisandre.

— Bine, Petruţo!

„Ţuţurcă!"

Cu atât numai le-a putut răspunde în gând Iliuţă.

Să-l mai găsească în ziua aceea, nu s'a mai putut. Şi nici şipul cu busamac nu-l avea pregătit.

„Treacă o noapte! Le-o fi despărţenia şi mai grea!"

A-doua-zi, la orele ştiute că e prin coclauri zăludul, Iliuţă s'a dus să-l vestească. L-a găsit de strajă la decoraţii. I-a dat să bee, şi după aceea, în şoaptă, i-a suflat cu ură câinească:

— Ţuţurcă, s'o întors!

— Uiuuu! a tunat Ţuţurcă, mai suduindu-l şi de anafură.

— ...Şi chiar în noaptea aiasta vra s'o ucidă. Am aflat totul, Ţuţurcă. O să vie prin fundul grădinii, după cum am bănuit. Tu apuci acolo mai dă cu vreme, te ascunzi într'o tufă şi când o trece, na, ia-l şi vârî-i-l în spete, până în plăsele. Să se sfârşească odată cu tâlharul!

Ţuţurcă a luat cuţitul, l-a privit scăpărându-i ochii fuioare de scântei, după care l-a vârît în cingătoare.

— ...Iar după ce-oi găti cu el, iaca, aici, o să te aştepte un şip şi mai mare cu basamac. Am eu grijă să ţi-l aduc. Din partea Petruţei, Ţuţurcă.

— Uiu, Iliuţă tată, îngerul Domnului!

S'a culcat de cu vreme Iliuţă. S'a vârît sub lăicer şi a aşteptat noaptea cu urechile desfundate, să-i prinză în auz sgomotele cu înţeles numai de el ştiut.

A cântat mai întâi o buhnă.

Cucuvau!... Cucu-cucuvau!... Cucuvau!...

„Aha, pentru Lisandru îi vestirea aiasta! Şi trebue să fie tare pă aproape. Poate chiar pă casa Petruţei!“

Cucu-cucuvau!... Cucuvau!... Cucu-cucuvau!...

„Aşa, zi mereu buhnă! In as noapte dă-i tu onorul, că mâne sau poimâne o să-i comande Ţuţurcă parada!“

Plecată, pe semne, să vestească pe alte hornuri, nu s'a mai auzit buhna.

Noaptea s'a înfundat din nou în tăcere şi Iliuţă în aşteptare.

Se părea că semne noui, nu vor să se mai arate.

Neliniştit, Iliuţă, profitând de somnul dintâi al lui Toader şi-al Mariucăi, greu şi sforăitor, a ieşit afară. A privit pe furiş în curtea Catincăi, şi cum nicio umbră nu o străbătea şi niciun sgomot nu se auzea, s'a dus de către cuhnie, să asculte. O vreme, nici foşnet de pasăre, care-şi schimbă craca somnului, n'a tulburat liniştea. Se stinsese, parcă, toată viaţa depe pământ.

De atâta tăcere, Iliuţă începuse să-şi facă socoteli proaste.

„S'o fi dus zăludul de-a-dreptul la basamac şi l-o fi băut înainte! Bat, a uitat dă Lisandru!“

Nu şi-a terminat, însă, bine mirarea, când l-a ajuns gemăt de om, stins şi înfânat de perdelele pomilor.

„Aha!“ — s'a tăiat scurt cuvântul, în socoata din gând a ghebosului, şi de teamă să nu-i fie nici umbra prinsă în amestecul crimei, a fugit în casă.

Ajuns subt lăicer, l-a încălzit o bucurie şi l-a cutremurat o teamă.

Puţin după fuga lui în casă, a auzit foşnire şi umblet ferit de sgomot. Curios să ştie ce se întâmplă, s'a tras iar de subt lăicer şi cu paşi vătuiţi s'a dus până în tindă, de unde a scos numai capul afară, atât cât să poată vedea. Şi a văzut. Umbletul era al Petruţei.

S'a strecurat de vreo două, trei ori, spre grădină, a ascultat şi ea noaptea şi cum pentru ea nu era niciun semn încă, s'a rezemat de un stâlp să aştepte.

In zadar a aşteptat, însă, Petruţa.

Neliniştită de întârziere, a pătruns mai adânc în grădină.

— Lisandre! — l-a strigat ea, mai întâi în şoaptă caldă.

— Lisandre! — l-a strigat a doua oară, mai tare. Şi cum tot nu i-a răspuns Lisandru, l-a mai strigat odată, fie şi de-ar auzi-o tot satul:

— Lisandree!...

Putându-se întâmpla ca un astfel de ţipăt să trezească lumea din somn, Iliuţă s'a grăbit pe vârful picioarelor, să se vâre din nou sub lăicer.

* * *

— Auzit-ai, Jupâne, că l-o prins pă ucigaş?

— Cine-i, Moş Culai?

— Ţuţurcă, Jupâne!

— Ţuţurcă, Moş Culai!? Să ucidă Ţuţurcă!?

— Păi, iaca c'o ucis! Când a dat Petruţa dă Lisandru în grădină, mai trăia. Şi i-o spus că Ţuţurcă a fost. Jăndarii i-o luat urma şi l-o aflat stropit de sânge proaspăt. La întrebări, că dece l-o ucis, zăludul l-o mai şi suduit: — Uiu, anafura mâni-si dă tâlhar!

— Bietul Lisandru!

— Ai văzut, Nicule, că am avut dreptate când îţi spuneam să nu-l mai înădeşti atât la treabă, în curte!? Poftim ce-a fost în stare să facă!

— Un nebun poate fi oricând un criminal, Tiţel dragă. Credeam, însă, că prin tratamentul ce-i administram, şi, mai cu seamă, prin noul meu sistem, o să se facă bine!

— Oricum, semn prost pentru Cotu Vameş şi uciderea aceasta! Văzuşi că Mişilim a şi lipit pe han bilet de vânzare? Se teme omul! Viol, omor...

— A pus bilet!?

— Vere Găetane, să-mi fi pus tăciuni aprinşi în sân şi numai la Ţuţurcă nu m'aşi fi gândit! Auzi, dumneata, banditul!

— De, vericule, eu cam socotesc că şi a noastră e vina! Trebuia să ne fi scăpat mai de mult dă zăluď. Că amu o hi şi plin satul dă boala lui! O buruiană în basamac şi îngheţa de veci comendantul! Şi nu se mai prăpădea nici bunătate de băiet!

S'aude zarvă din jos. Domnul Mişilim şi cu cei ce se mai găsesc în han dau buzna afară, să vadă ce se mai întâmplă. Că de o bucată de vreme se ţin lanţ pacostele, în Cotu Vameş.

Legat de mâni şi împins dela spate, pe Ţuţurcă îl duc jandarmii în târg. Iar copiii din sat eş gloată după dânsul, strânşi în cea din urmă oaste neregulată pe care o mai comandă Ţuţurcă Ghinăraru.

Unii din ei s'au răsculat. Lovesc cu pietre în comandant. Alţii îl sudue.

In dreptul hanului, Ţuţurcă s'a oprit.

— Uiuuu, Maiestate Jupâne, dă-mi o sângeacă de basamac!

— Mişcă, tâlhare! îl îndeamnă unul din jandarmi. Ţuţurcă nu se dă, însă, pornit. Aruncă o privire semeaţă oştilor şi îşi aduce aminte că are de comandat parada lui Lisandru.

— Nu mărg, că mâni îs la paradă!

— Mişcă, ucigaşule odată! şi cum ucigaşul nu se mişca, jandarmul l-a împuns cu baioneta carabinii, înzestrându-l cu o rană mai mult peste cele avute.

— Uiuuu! şi a pornit împleticit.

Durere a însemnat de data aceasta *uiu*.

Mangalia, August 1936.

— SFÂRŞIT. —

CUPRINSUL:

		Pag.
Cap.	I. Hanul-dughiană al d-lui Mişilim Aftalion	9
Cap.	II. Huiduma	46
Cap.	III. Iliuţă Ghebosul	75
Cap.	IV. Raia şi Debora	108
Cap.	V. Cucuvau... Cucu — Cucuvau... . . .	152
Cap.	VI. Un savant	171
Cap.	VII. Toamnă	204
Cap.	VIII. S'a dus vestea de o fată	243
Cap.	IX. Căderi în gol	272
Cap.	X. Un rătăcit: Lisandru Urieşu	344
Cap.	XI. Undeva, pe o glugă de snopi . . .	363
Cap.	XII. O teamă evreiască	372
Cap.	XIII. Intoarceri pe urmele sângelui	396
Cap.	XIV. S'a întors Lisandru	450

Tipărită de
CARTEA ROMANEASCĂ S. A.
IN LUNA IULIE 1943
la „Cartea de Aur" S. A. Bucureşti
str. Lucaci 35, Reg. Com. 339/935.

Cartea Românească

recomandă următoarele volume apărute în editura ei:

	LEI
POEZII de *Al. Vlahuță*	320
NUVELE, vol. II, de *I. Slavici*	260
VALEA FRUMOASEI, nuvele, de *M. Sadoveanu*	300
NEASTÂMPĂR, roman, de *O. Dessila*	380
SECRETUL ANEI FLORENTIN, roman, de *I. Teodoreanu*	380

Se pot cere direct la CARTEA ROMÂNEASCĂ B-dul Regele Carol I. No. 3, București I, trimițând costul prin mandat poștal.

LEI 600.—